

REMETHEY FÜLEPP DEZSŐ

A NAGY SZENVEDÉLY

— A dohányzás története. —

Mühlbeck Károly
eredeti rajzaival és címlaprajzával.

Második kiadás.

— S Z E R Z Ő K I A D Á S A . 193 7. —

MINDEN JOGOT FENNTARTOK.

Copyright by: Desider Remethey-Fülepp
Hungary, Budapest, Kálvária-tér 14.

Kiadásért felelős: Remethey Fülepp Dezső.
Nyomatott az Árpád Részvénytársaság könyvnyomdájában, Kalocsán.
Nyomdáért felelős: Lukács Márton cégv.-aligazgató.

ELŐSZÓ.

Amióta az ember története a világ teremtésének történetéhez fűződik, élete változatlanul küzdelem. Azt mondja Madách Az Ember Tragédiájában az Úr: „Ember küzdj és bízva bízzál!” Azonban ez a küzdelem nem azt célozza, hogy az ember a küzdelemben kimerüljön vagy éppen elmerüljön, hanem azt jelenti, hogy az ember küzdjön az élet boldogságáért.

A küzdelmek keservét az élvezetek édesítik meg. Szükséges is az életharc megvívásához, hogy a mindennapi robotos munka szürkeségét élvezetek színesítsék.

Az ember, mint tudatos lény, kezdettől fogva célokért küzd. Ezmék megvalósítása, sikerek, örömök elérése hevíti. Arra törekszik és törtet, hogy verejtékes munkáját az örömök glóriája minél zuhatagosabban sugározza be. Az élvezetek csokra a boldogság, melyből kinek-kinek kevesebb vagy több jut. De mindenki azon buzgólkodik, hogy ez a csokor minél gazdagabb legyen.

Az ember kezdettől végig a munka robotja mellett nem csak a pihenést, a nyugalmat, a kényelmet kereste, hanem mindig hajszolta, sőt hajszolni is fogja a lelki és testi örömeit. Mert úgy a kezdetleges, mint a kifinomodott emberi élet hármasságát kivan, a munka, a pihenés és az élvezet együttvalóságát.

A munka érdemesít a pihenésre, a pihenés kölcsönöz erőt a munkához, de az élvezet adja meg az élet igazi zamatát. Ezért történhetett meg, hogy az embert sorozatosan messze ragadták az érdeklődés és a vágy csodaszarvasai. És így jutott el az élnitudáshoz. S amit az ember, a természet mindig bőven terített asztaláról valahol a nagy világban a maga családi asztalára vihet, az hamarosan elterjed az egész földön, hogy az életet változatosabbá és kellemesebbé tegye.

Az ember nemcsak lelki, hanem ideg és így gyomor életet is él. A lelki gyönyörök mellett a testi örömök okoznak élvezet

tet. Az emberrel az érzékei játszanak. A bölcsőtől a sírig, útszakaszonként más és más ez a játék. Életkor szerint változó. Étél, ital, szerelem, szórakozás s minden egyéb, ami e fogalmon kívül még jó, szép és kellemes, — az emberi élet örömeit gyarapítja.

Ilyen élvezet a dohányzás is. De amíg egyik-másik élvezettől az embereknek az élet egy-egy keresztútjánál el kell búcsúzniuk, addig a dohányzás élvezetének élhetnek a serdült ifjúkortól a sírig. Férfiaknak, nőknek, ifjaknak, aggoknak egyaránt szenvedélye. Aki megismerkedik a dohányzással, örökös frigyre lép vele. Pajtások, szerelmesek, barátok maradnak. A világon kevés olyan élvezet van, mint a dohányzás, amelynek mindenki holtanapjáig rabja maradhat. A dohányzás ma már hozzátartozik az emberek életéhez. S amikor a földön az Egyenlítőtől fel az Északi- és le a Déli-sarkig már mindenhol dohányoznak, méltán érdekelheti az emberiséget a dohányzás története, — amely egyúttal az emberiség kultúrtörténelmének színes mozaikdarabja. A világ minden népe dohányzik és éppen ezért kétségtelenül véletlen, hogy a dohányzás történetét összefoglalóan és részletesen még egyetlen nyelven sem írták meg.

A legelterjedtebb szenvedélynek hézagpótló megírásával természetesen nem a dohány termelésének, gyártásának és kereskedelmének statisztikáját állítottam össze. Ellenkezőleg, a földkerekségnek azokat az érdekes adatait és eseményeit sorakoztatom fel, amelyek a füstölés élvezetének szokásától a dohánynövény felfedezésén keresztül a dohányzás fejlődésére, elterjedésére és világuralmára vonatkoznak.

Az emberiség és a dohányzás az utóbbi évszázadok alatt szinte egy fogalommá forradtak. Könyvem ennek a regényes egymásba-kulcsolódásnak története.

Budapest, 1937. április.

A Szerző.

A füstölés.

Az embert már megteremtése pillanatától vágyak csigázták Szeretett élni, mégpedig minél jobban. A környezethez való állandó alkalmazkodás kifejlesztette benne az élnitudás érzékét. Ez az ösztönös tehetsége a tökélynek lassanként olyan fokára emelkedett, amelyet bátran az élnitudás művészetének nevezhetünk. Nagy út volt azonban odáig, amíg az ősember tapogatózása eljutott az életművészetig.

Az élniakaró ember testét, lelkét mindig hevítették a legkülönbözőbb igények, — amelyeket igyekezett is kielégíteni. Vannak első-, másod- és harmadrendű szükségletek, melyek között egyike a legfontosabbnak a táplálkozás. Az emberrel veleszületett az ingyencsége. Ennek kielégítése érdekében a „legtökéletesebb állat” elméje sok mindent kitalált. Igyekezett maga körül mindent a saját kénye-kedvére alakítani és rendezni.

A hajdani lukullusi lakomák étel- és italsorát még ma is, mint nevezetességet emlegetjük. Már akkor tüneményesen értettek az élethez! Csak természetes, hogy telt gyomorra megkívánták a füstölést. Különösen azóta, hogy Noé legelőször kisajtolta a szőlőbogyót és szomjúhoztak mámorító nedvére, S hogy ebből az ember minél többet tudjon kortyolni, ösztönösen ráeszmélt a torkot-szárító füstölés élvezetére. Ha nem is tudták magyarázatát, hogy a füstnyelés előnyösen csökkenti aszájüreg nyálkaképződését, — fontos volt, hogy jól esett a meleg füst szívása és mámort talált az emberiség a bodor füst eregetésében.

Amikor kutatjuk tehát a dohányzás szenvedélyének gyökerét és családfáját, a dohány-elfüstölés felfedezésének megelőző időkre kell visszapillantnunk. Mert a pipázás régiebb eredetű, mint ahogy a dohány általánosan ismeretessé vált. Ugyanis, amikor a dohány nálunk Európában még ismeretlen fogalom volt és Amerikán kívül sokfelé egyebütt is — már nem egy

európai, ázsiai és afrikai nép hódolt a füstölés szokásának. Talán a kiváltságosabb elemek kezdték, de utánozták őket az egyszerűbb rétegekhez tartozók is.

Ha régi elsárgult írásokban kutatunk, a füstölés szokásának eredete után, egy szívbemarkoló ó-perzsa mondára bukkanunk, mely így meséli:

„A régi jó világban, amikor az idő még fiatal volt és mindenkinek annyi jutott belőle, amennyit akart, élt Mekkában egy derék, kiváló ifjú, mint amilyenek akkor a férfiak általában voltak és aminőnek a mostaniaknak lennie kellene. Sok kincse volt, de egyet sem féltett jobban és értékelt többre, mint szép és erős feleségét. Ez hirtelen megbetegedett és meghalt. A férfi egész erejével iparkodott, hogy nagy lelki fájdalmát leküzdje. Utazással igyekezett lelke bánatán könnyíteni, — és ezenkívül a Próféta engedelmével Mekka négy legszebb szüzét vette feleségül. De első felesége elvesztésébe nem tudott belenyugodni. A bánat egyre emésztette. Ezért elhatározta, hogy felkeresi a sivatagban lakó szent remetét, akinek bölcsességéről már annyit hallott. A jámbor remete úgy fogadta őt, mint gyermekét az apa. Kérte az ifjút, öntse ki előtte a szíve bánatát; majd így szólt hozzá: Gyermekem menj el a feleséged sírjához és ott majd találsz egy növényt, tépd azt le, tedd be egy szárba és miután meggyújtottad, a füstjét szívod be. Ez lesz a te feleséged, az apád, az anyád, a testvéred, de mindenekfelett a te tanácsadód, ez majd bölcsé teszen és lelkedet felvidítja. — A csodafű használt és lassanként mások is, mind többen megpróbálkoztak vele.”

Eddig az ó-perzsa monda.

Kétségtelen, hogy az ó-világi népek egyik-másika már jóval Amerika felfedezése előtt is füstölt.

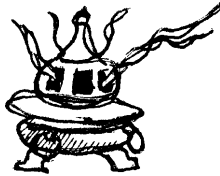
Ó-kori füstölő kanál.

Erre vall, hogy a hajdani római telepítések feltárásnál számos olyan eszközt találtak, amelyekből megállapítható, hogy füstölésre használták. A régi rómaiak a pipázást valószínűen a keleti népektől vették át, akiknél ez a szokás már régebben di-

vott. Herodotes is beszél arról, hogy a szkíták a kender levelét faszén-parázsra rakták és annak füstjét magukba szívták. Ugyanúgy élvezték a füstölést a trákok is.

Európában már az ó-korban a római birodalom területén kívül másutt is füstöltek a népek.

Füstöléshez használt eszközöket ó-kori sírokból, sőt a történelemelőtti időkből is találtak Európa területén. Ezek a pipa-fejek égetett agyagból, vasból, bronzból készültek. Hasonlatosak a maiakhoz. Írland földjéből sokat sikerült felszínre hozni. Még népmonda is kerekedett a „tündérpipák”-ról. Úgy ismeretes, hogy évezredekkel ezelőtt az olimposzi lakomákon a mítológiai istenek is élvezték már a füstölést. Jellemző, hogy a füstölésnek külön istene volt, még pedig a jótéteménynek, a jóttevésnek boldogságát a füstölés élvezetével közösen megszemélyesítő istene — Telesphorus, akit az utókor számára úgy örökített meg, hogy uralkodói jogar helyett pipát tart a kezében.

Régi füstölő edény.

Szintén a pipázás ősi eredetét bizonyítják az európaszerte történt ásatások, melyek az ókor végére eső időkből származó ágyag-, fa- és kőpipákat hoztak felszínre. Ezeket a népvándorlás korában használták.

Európában a dohány meghonosítása előtt martilapu, kender, levendula és más növények részben kábító hatású, részben illatos leveleit füstölték el. A kuruzslás eszközei között régente, de ma is többféle növény száraz levelét, szirmát tömik pipába, — burgonyáét, rózsáét, ibolyáét és egyéb bódító fű levelét,

A füstölés ősi szokásáról szóló értesüléseinket megerősíti Plinius görög bölcsele is, aki erről a következő érdekes feljegyzésével szolgáltatott bizonyítékot: „A barbároknál illatos fűvek, főként gyékény-sás füstjének beszívása van szokásban. A füstöt nádcsővön szívják be. Állítólag ez meggyógyítja az idült köhögést, kiváltkép ha az ember minden szívás után malaga-bort kortyolgat.”

Bár arról, hogy az emberek ősidők óta hódoltak a füstölés szenvedélyének, Herodotes és Plinius feljegyzésén kívül nem maradtak reánk történeti hitelű írások, mégis különböző jelek igazolják, hogy az Amerika területén kívül lakó fekete-bőrűek sokkal előbb füstöltek, mint a fehérek. Természetesen szintén nem dohányt, hanem kissé részegítő tulajdonságú kendert — és „dachá”-t, egy különleges afrikai kenderfajtát. A mgeia-négerök idős férfiai vízipipából még ma is kenderfüstöt szívnak. De a feketék pipáik megtöltésére más különféle szárított növénylevelet is használtak. Hogy milyen ősién gyökerezett e népfajban a füstölés szenvedélye, az a Becsuana-földön dívó, hagyományos népszokásból még ma is tapasztalható. A becsuán pipát rögtönöz magának a pusztán, úgy, hogy egy kevés homokot halomba kotor és tetején tölcészerű üreget hagy. Ezt füstölni való növénylevéllel, leggyakrabban „dachá”-val megtölti. Szénparazsat dob rá. És miután a homokon át vízszintesen egy csövet illeszt a füstölgő száraz növényanyagig — hasrafekve pöfékeli.

Más délafrikai törzsek a primitív becsuánt pipa dolgában valósággal lepipálták, dohányzó-eszköz tekintetében annyira fejlettebb igényűek voltak. Furcsa pipáikat bivaly, antilop és egyéb szarvakból készítették a kender vagy „dacha” elfüstöléséhez. De még ezek a szerszámok is kezdetlegesek. Nincs a mai értelemben vett, kényelmes, szájhoz idomuló szopókájuk. A szarv széles végének nyílását illesztik szájukra és a szárba-dugott pipafejből pöfékelnek. Ez a művelet valóban fáradságot igényelt, de nekik így is pompás élvezetet nyújtott. Ezekhez mérten viszont a nyám-nyám négerök már szinte, mint világfiak füstöltek, fából farigcsált kettős-fejű pipáikból.

Az afrikai bennszülöttek nemcsak az ókorban szívtak dohány helyett egyéb kábító növényeket, hanem a dohányt még ma is a majomkenyérfa szárított virággelével pótolják. Ahogy pedig manapság a dohány mellett egyéb — afrikai fogalmaik szerint finom — kábító növényfélék szívását élvezik, éppígy megtehették ezt az ókorban is. Tehát az a feltevés, hogy Afrikában már Columbus kora előtt termett dohány, nem dől meg azáltal, hogy ott régebben más növények levelét füstölgették. Az afrikai bennszülöttek igényei általában még most is alacsonyrendűek.

Ázsiában a kiringizek földbevált kisebb üreget tömtek meg füstölni való száraz növényvel. Parazsat helyeztek rá, aljára

körös-körül hosszú, kifűrt növényzárakat dugdostak, körülülték és társasszívást rendeztek.

Tolstoj „Hadzi Murát” című regénye szerint ugyanígy dohányoztak az orosz katonák a Kaukázusban.

A kirgizek ázsiai hona mily messzire esik az afrikai becsuának földjétől! És hol volt még az ókorban nem is a repülőgép, nem is a vasút, de egyáltalában a földrészek közötti rendszeres közlekedés és érintkezés? S mily különös, hogy mégis mennyire rokon az a mód, ahogyan a füstölést üzték.

Amíg azonban az kétségtelen, hogy Columbus előtt Európa még nem ismerte a dohányt, az viszont megállapítható, hogy a füstölés az emberiség ősrégi szokása. Az óvilág nem egy táján, kiváltképp Kínában — hol egy őshonos dohányfajta is tenyészik — számos pipafej került napvilágra, melyek a történelem előtti időből származnak. Az Amerika őskori rétegeiből felszínre került agyag, szerpentin és zsírkő pipafejek azonban arra vallanak, hogy a dohány élvezetére Amerika őslakói tanították meg az ázsiaiakat, akik a befagyott Behring-szoroson át juthattak Amerikába. Ott megismerkedtek a dohányzással és Ázsiában is bevezették,

Ez ma már nem pusztá feltevés. Mert a Parisban élt magyar Hevesy tudós tanár irány jelölése alapján a szintén magyar származású délamerikai kutató, Henke Tádé felfedezése azt az érdekes megállapítást eredményezte, hogy az ázsiai népeknek a Csendes óceánon átszivárgott előnyomulása nemcsak a Húsvét-szigetekig, hanem egészen Amerika földjéig történt. Erre mutatnak a nyelvészeti nyomvonalak, melyek igazolják, hogy a tűzföldi ona vagy shelk-nam nép turáni eredetű. Még mielőtt a Tűzföld leszakadt a kontinensről, tehát jóval megelőzve Amerika felfedezését, kerültek oda északibb tájakról. Vándorlásuk nyomvonalát a tőlük északra fekvő theuelche-nyelvterületben kinyomozták. Ezek értelmében a Chile déli partsávján talált inka- emlékek nem inkák, hanem szumir, azaz turáni eredetűek, xA.kkor pedig az inkák turániak voltak. Ezt a felfedezést támasztja alá dr. Barbeau torontói egyetemi tanár, amikor kéi éve egyes délamerikai törzsekről megállapította, hogy zenéjük mongol eredetre vall.

Az Atlantisz nem tartozik többé a legendák világába. Ma már megállapítást nyert, hogy Plato dicsérte kultúráját. Solon

megrajzolta térképét. Az ó-egyiptomi saisi iskola pedig tanította az Atlantisz geográfiáját.

Szédületes kép: Atlantisz a Csendes óceánon, mongolokturániak az amerikai kontinensen — évezredekkel ezelőtt!

Nem kétséges, hogy 'a tenger hátán juthattak oda. S közülük vándorolhattak ugyanúgy vissza is. A visszakerülők a Csendes óceán szigetein és akár az Atlantiszon át hozhattak magukkal dohányt az ázsiai partokra. Így egyáltalán nem vonható kétségbe, hogy az ázsiai őskultúra fellegvárában, Kínában a dohánynal, már pár évezreddel Columbus előtt megismerkedtek.

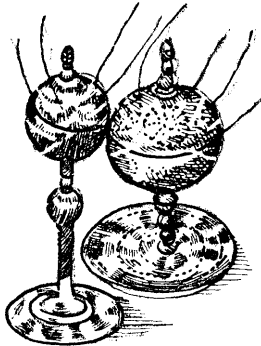
Kína műveltsége abban az időben már kimagasló lehetett. Csak gondoljuk meg, hogy a VI.—VII. században kínai történészek arról adnak számot, hogy népük fiai keletfelé áthajózták a tengert, — valószínűleg az amerikai partokig... De a Nap Fiai jóval utóbb, még a XIV.—XV. században is annyira elzárkóztak a fehér ember szeme elől, hogy addigi belső életviszonyaikról vajmi kevés bizonyosat tudhatunk. Azonban nincs ok kételkedni benne, hogy a saját őskultúrájába gubózott kínai nép már a hajdankorban élvezte a dohányt. | j Az Amerikán kívül eső földrészeken élők a XVI. századig II túlnyomólag arra fanyalodtak, hogy az igazi dohány helyett más növényt füstöljenek el. Mindez arra vall, hogy az emberek igényeiket az adott helyzet szerint igyekeztek kielégíteni. Ahol nem ismerték a dohányt, beérték ott a kezük ügyébe akadt olyan növényekkel, amelyek ha kevésbé is, de szintén mámorító hatásúak voltak.

Ez érthető, különösen ha tudjuk, hogy még a dohány őshonában, ahol pedig napjainkban erre szükség igazán nem volna: a sziu-indiánok vallásos szertartásaikhoz is különféle növények, főként a vörös fűz héjának füstjét szívják.

Hát még ahol a szükség kényszerítő hatalom! Szerepet játszik az emberek különböző élvezetének kielégítésénél is. A kamcsatkaiak ma is némely gyökérből készítenek pálinkát. A napkeletiek egy pálma gyümölcséből sajtolnak bort. Madagaszkár szigetének lakói nem egyszer sáskából készített péppel úzik el éhségüket. Mifelénk, ha babkává nincs, a pörkölt árpa leve is pótolja a feketekávéét. A természet eleve mindenről gondoskodik és a szükség megtanítja az embert a hiány pótlására. A világháborúban, ha elfogyott a dohány, a katonát hányszor rávette

az ínség, hogy egyéb száraz levelet szívjon. Csak mindenáron füstölni lehessen!

Azok az ókoriak, akiknek a dohányról sejtelmük sem volt, mennyivel inkább beérték az illatos fűvek elfüstölésével. Csak kielégíteni a vágyat, a viszonylag legalkalmasabbá!.

Régi füstölő edények.

Ez ma is mindenben így van.

Hosszú út vezet a Paradicsomtól az üvegpalotáig. De valószínű, hogy amikor az ősember az elemek közül a tűzzel megismerkedett, csakhamar gerjeszteni is megtanulta. És addig játszott a tűzzel, amíglen azt hitte, hogy már hatalmába hajtotta, — pedig éppen ellenkezőleg, a tűz hódította meg az embert, ha kezdetben csak az illatos fűvekkel tömött pipák parazsának varázsával is.

S Európa részére csak évezredekkel azután fedezték fel a nikotinos növényt, amely kellemesebb minden elődjénél.

Nem tudjuk azonban, hogy majdani ükunokáink egy még különb idegzsongító növényre nem fognak-e rábukkanni és nem térnek-e majd át annak az elfüstölésére?

A dohány és a dohányzás felfedezése.

Kinek is jelenne meg ma már egy karcsú, illatos cigaretta kékesszürke füstkarikáiban az a kérdőjel, hogy kik és hogyan fedezték fel a dohányzást? Csak pőfékelünk jóízűen és eszünk ágába se jutnak azok az érdekes és érdemes személyek, akiknek ezt az élvezetet köszönhetjük — és azok a regényes körülmények sem, amelyek a dohányzás felfedezésénél közrejátszottak.

Érdemes pedig ezt a múltat felidézni. Háládatos fáradság is, ha fürkésszük a dohányzás történetének nyomait. Különösen az Új-világ vad törzseinél bukkanunk sajátos szokásokra. Az elénk táruló képekből nyomon követhetjük az ősdohányzás kezdetlegességéből kisarjadt szenvedély térhódítását, egészen a mai dohányzás finomult ízlésű, művészi tökélyéig ...

A kalandorok vitorlásait közel három hónapon keresztül hányta-vetette az Atlanti-óceán, A pálosi kikötőből indultak el azzal a tervvel, hogy nyugat felől közelítik meg Indiát, A hosszadalmas és biztonságatlan tengeri bolyongás kezdte kétségbe ejteni Columbus Cristóf kísérőit, A türelmetlenség kitörése érthető, mikor a kis hajókon már fogyóban volt az utolsó falat élelem is. Útitársai közül nevezetesebbek Chanca orvos, Miquel de Torre és Pane Roman, a spanyol szerzetes, A hajók fedélzetéről valamennyien kerekretágult szemmel lestek a homályosan felsötétlő csíkot, ott a tengeri alkonyórán, — amikor az árbocokosárból egyszerre eldőrdült Trianai Rodrigo matróz ujjongó „Tierra!” kiáltása.

Felragyogtak az arcok.

Végre 1492 október hó 12.-én partot értek a hányatott hajók, A Santa Maria, Pinta és Ninya. A kalandorok akkor még azt sem tudták, hogy hol kötöttek ki. Halvány sejtelmük sem

volt arról, hogy az Új-világra vetődtek. Bizonyos, hogy Indiát keresték. Csak a véletlen sodorta őket Amerika partvidékére, az Antillákra, történetesen Guanahaniszigetére.

Ne csodálkozzunk a véletlenek játékán. Minden igazi nagy felfedezés leggyakrabban a véletlenek műve. Amerika felfedezése is ezt példázza.

A vállalkozó szellemű, merész hajósok ahogy szárazföldre értek, meg akarták tudni, hová jutottak, kik közé? Columbus a földterület belsejébe küldte nehányadmagával Pane Romant és Miquele de Torret.

A kutatók buzgalommal portyáztak a vadonokban. Mikor aztán első bolyongásaikból a kikötött hajókhoz visszatértek, csodálkozva jelentették, hogy miket láttak, miket tapasztaltak.

A bennszülöttek megfigyelése közben különös dolgok tárultak szemük elé. Guanahani őslakói rézbőrű vad nép. Megragadta figyelmüket, hogy egyes indián-törzsek tanyáján a vörösbora emberek javában parázló farakást vettek körül. A tűzre szárított, barna leveleket dobálták. Ennek óriási füstje támadt és a gomolygó füstöt hosszú nádcöveken mohón, nagy élvezettel szívták. Úgy tűnt fel, mintha megrészegültek volna. Szilaj táncra kerekedtek, aztán kábultan földrezuhantak és mélységes álomba merültek. Más indián-törzsek tagjai, férfiak és nők egyaránt, a kunyhóik köré aggatott, megszáritott növényleveleket felszelelték és kukoricacsövekről lefejtett háncsokba csavarták. A kissé kitölcésesedő fuvola alakúra hengerített levélcsomó keskenyebb végét szájba vették. Másik végét meggyújtották. Szívták és az égő csutakból eregették a füstöt, orrukön-szájukon. A füst nyelése közben mintha földöntúli meglepedettség vett volna erőt rajtuk. Ahogy közelítettek a kutatók a vörös-bőrűek felé, a vadak ijedten dobálták el az égő csutakat.

Elmondták a portyázó hajósok, hogy felszedtek a füstölgő csutakából. És mekkora volt a meglepetésük, amikor érezték, hogy ez a füst mily különös és kellemes illatot áraszt.

Ezek az indiántelegeken a rézbőrű nép fából és magasra-nőtt növények szárából tákolt kunyhókban lakott. A kunyhók körül a burján között vadon nőtt ez a csodálatos növény is, amelynek szárított leveleit szívták. Ennek a buján tenyésző növénynek szinte szőrös volt a levele és a szívása erősen részegített. Columbus és kísérete mindezeket csodálkozott ugyan, de az elégszerzés gondolai közepett egykedvűen napirendre tért felette.

Inkább csak érdekesnek tartotta, mintsem jelentőséget tulajdonított volna a barbárok furcsa füstölésének.

Mikor aztán hazaindult a gálya, a kegyes Pape Román atya hittérítés végett a Nagy-Antillák szigetcsoporja Haiti félszigetén visszamaradt, — melyről köztudomású, hogy a világnak még ma is egyik legtermékenyebb földje. A szerzetesnek két évi bolyongás után San Domingóban sikerült a titokzatos füstölést felfednie. Ott alaposan megfigyelhette, hogy a vad nép egy buján tenyésző növény leveleit gyűjtögeti, szárítgatja és füstjét állítólag a moszkító szúnyogok ellen eregeti. A szúnyogok az ilyen füsttel elárasztott környéket valóban elkerülték. De — ahogy Pane Román egyik barátjának, Petrus Martyrnak 1496-ban írta — feltűnt, hogy a bennszülöttek akkor is szertelen szorgalommal szívták és fűjták ezt a füstöt, amikor azon a tájékon a moszkitónak hírmondója sem akadt. Ez már szeget ütött a fejébe — és a füstölés szertartásos jelenségei azt a gyanút ébresztették benne, hogy az őslakók füstölési szokásának valami köze lehet a pogányos bálványimádáshoz. Gyanúja nem volt alaptalan. A dohányzás ott nem csupán élvezetet nyújtott, nemcsak a szenvedély kielégítésére szolgált, hanem valóban vallásos cselekmény is volt. Az indiánok a Napot imádták, melynek a dohány elfüstölését szent áldozatként mutatták be.

Hatalmas, ősi szívart szívták.

El kell ismerni, hogy ez semmivel sem botorabb, sőt inkább emberségesebb, más ősi népek pogányos gödölye- vagy lóáldozatánál.

Ugyanekkor ki kell emelnem, hogy a keresztény istentisztelet is szokásai közé sorozza az illatos füvek füstjével történő szertartást. De míg a levegőben terjengő füst tisztító illatát a keresztény vallási szertartáson csak közvetve élvezik, addig az indiánok az ízes dohányfüstöt közvetlenül szájukba szívták és a sugárzó Nap felé vagy a négy világtáj irányába fűjták, ünnepélyes hódolattal.

Ez az áldozat-bemutató nagyszerű látványosság volt- Az indiánok szerint „Manitu”-nak, a Nagy Szellemnek is, de szerintünk nyilván a pogány hívőknek is kiválóan tetsző.

Mindebből sejthető, hogy a dohányzás nemcsak az emberi szenvedély kielégítésére szolgált, hanem nyilván palástolási szándékból ennek a közvetlen élvezetnek olyan színezetet igyekeztek kölcsönözni, hogy az vallásos szertartásból ered. Érdekes azonban, hogy a nyugatindiai szigetlakók között a dohányzás szenvedélyének lábrakapása az indián varázsló ámitó furfangjában gyökerezett.

Ugyanis, mint más népeknél is az ősidők táltosai, látnokai, prófétái, varázslói, bölcsei és általában az istenségek fő-szolgái, úgy az indiánoknál is a papok voltak a hitbuzgalom tiszteletben tartott lényei- Ezekről népeik szentül hitték, hogy érintkezésben állanak az istenségekkel, akiktől sugallatokat nyernek. A jövőbelátások, a sorsváltozások prófétáinak tartották őket. Vallásos szokás szerint mindig hozzájuk fordultak olyankor, ha életük fontosabb mozzanataiban kérdőjelek elé kerültek. Különösen nem mulaszthatták el, hogy harcaik előtt hadakozásuk sorsának kimenetele felől érdeklődjenek- Ilyenkor az indián-papok a dohánynövény szárított és felszabdalt leveleit vagy feszesen belecsavarták egy kukoricaháncsba vagy más tájon divó szokás szerint alkalmas eszközbe tömködték, meggyújtották és füstjét hagyományos hókusz-pókuszokkal szívták, A szívás bálványaik előtt történt, mindig a Nap kelte felé fordított arccal.

Ne csodálkozzunk rajta. Minden rejtelmesség annál mélyebb hatású, minél körülményesebb, minél kevesebb köze van az értelemhez.

Az indián-papok bölcsen tudták, hogy bálványimádó híveiknek kellett ez a szemfényvesztő teketória. Ezt a szertartásos szívást esetenként mindaddig folytatták, míg csak el nem kábultak. Bódulatukban földredöltek. Mikor pedig eszméletre kelettek, azt mesélték, hogy bódultságuk ideje alatt a Nagy Szellemmel értekeztek, A pogány hívők erre kérdésekkel holmazták el őket, melyekre olyan homályos és kétértelmű feleleteket adtak, amikkel azt a hiedelmet kelthették, mintha azok az istenségtől származó ihletek vagy a Nagy Szellem sugallatai lennének.

A pogány indián-papok ilyen alakoskodással ámitották el tudatlan, babonás és hiszékeny embereiket.

Idővel azonban az avatatlan, de kíváncsi nép is megízlelte a dohányzást, részt kért és részt vett a szertartásos füstölésben, hogy hasonló módon kábulatba essen — és megkísérelhesse, hogy a szent bódultság álmaiból saját dolgai kimenetelét maga magyarázza meg.

Ezek az indítóokok, noha az igazsággal nem ellenkeznek, de mégis méltán mosolyra fakasztják a művelt világ emberét. Éppen ezek a nevetséges okok hatottak közre abban, hogy a felfedezők és a hajólegények, kik Európából elsőnek vetődtek az Új-világ partjaira, eleinte csak megcsodálták az indiánok dohányzását, anélkül azonban, hogy ennek a különös szokásnak maguk is tüstént behódoltak volna.

Ennek a tartózkodásnak tulajdonítható, hogy évek és évtizedek teltek el, amíg a fehér emberek a rézbőrűektől megkivánták és eltanulták a dohányzást. Pape Romam, is, habár a legelső európai volt, aki e különleges növény magját eljuttatta az Ó-világba — mégis a felfedezéstől csaknem két évtizedet késlekedett, amíg rászánta magát erre és az 1511-ben áthozott első dohánymagvakat a krónikák szerint Portugáliában el is vetette.

Mivel pedig a részegítő füstölés híre mínderősebben felcsigázta az óvilágiak kíváncsiságát, nem csoda, hogy ezekből az elvetett magvakból zsendült ki később a dohányzás elterjedése.

A kegyes atya, Pane Román lemondott arról a dicsőségről, hogy felfedező társaival a diadalmas gályán térjen haza. Hittérítésre visszamaradt az Új-világban. Eltökélte, hogy felveszi a harcot a bennszülöttek bálványaival. És mi következett belőle? Itt találkozott először a dohánnyal, melynek hírét küldte és magvát hozta Európába és ezzel mindennél kedvesebb szolgálatot tett az emberiségnek, — a maga nevét pedig az óvilágiaknál megörökítette.

A fehér ember ugyanis nem hagyta magát lepipálni. Felfedezte a dohány varázsát. Rágyújtott — és a XVI. század elejétől már Európában is ennek a titokzatos hatású növénynek füstjével kezdték üzni az ártalmas szűnyogokat. A bevallott cél, a szűnyogűzés alkalmasint Nyugateurópában sem volt más, mint ürügy, — amire rendszerint szüksége is van nemcsak a bátor-talan kezdeményezőnek, hanem mindenkinek, aki szenvedélyét takargatni igyekszik. Igaz, hogy egyelőre nagyon kevesen kóstoltak bele a dohányzásba. Hiszen egyfelől különcködésnek tetszett, másfelől komoly anyagi áldozatot kívánt. A dohányzás

akkor valójában nem szűnyogüzést, hanem fényüzést jelentett. Csak azok a kiváltságosak pőfékelhettek, akiknek tellett az akkor még módfelett drága tengerentúli növénylevelekre.

Eleinte különben is senkinek se igen ízlett a különös növény szívása. Csak később, amikor a spanyol felfedezők már többször megfordultak az Újvilágban — kaptak rá a dohányzásra a hajósok, még pedig egyszerre több módjára is! A csavart csutak szívására, a pipázásra, sőt a dohánylevél levének élvezetére is. És ezektől a lia jósoktól kezdtek az európaiak eltanulni a dohányzást. De még hosszú éveken át csak kevesen ismerték és szűk körben terjedt. S ha természetették is szórványosan, nem is annyira a füstölés kedvtelése céljából, mint inkább dísznövény voltáért.

A dohányzást tehát Amerikával együtt fedezték fel Columbus és útítársai. A tengert járó kalandorok hozták az első hírt felőle. S habár a dohányzás csodálatos hatásának híre csak lassan szivárgott is, de végigfutott Európán. A kíváncsiskodás és megütközés vegyes érzelmével fordult feléje az érdeklődés. De érdeklődést keltett.

Számba kell venni, hogy Amerika felfedezése új, nagy lehetőséget nyitott az európai vállalkozó szellemnek. Számosan keltek útra, hogy átszeljék az Óceánt.

Bartolomeus de las Casas dominikánus atya, Chiapa későbbi püspöke szintén beszámol arról, hogy Haiti rézbőrű emberei mikép hódolnak a dohányzás szokásának, — és ezzel megerősíti Pane Román adatait.

A nyugatindiai szigeteken tenyésztett dohányt és szokásos dohányzást ismertette még Benzoni is, aki 1544—1555-ig Haiti, Cuba és Új-Hispania szigeteket beutazta.

A spanyol Juan Ponce de Leon, akit Columbus második útján magával vitt, a nyugatindiai szigetekről északfelé vitorlázva az Úr 1512. évében látogatta meg először Florida országát, a tengerbe messzire benyúló félszigetet. Hírt már hallott róla, de most szemtől-szembe megcsodálhatta, hogy a floridai bennszülöttek is mennyire élvezték a dohányzást. Azonban az a módszer, ahogyan a floridaiak a dohányzás szenvedélyének hódoltak, különbözött a Columbus és társai által szárnyrakeltett híresztelésektől. A dohányzás itt észlelt módja e kultusznak már kényelemszeretőbb, nagyobb műveltségű fokát mutatta. A floridaiak ugyanis nem dohánymáglyáról nádszálon szívták a

füstöt, nem is kukoricaháncsba hengerítve élvezték a szárított dohánylevelet, a szivart ősi formájában, — hanem külön szerzőt, sajátos eszközt alkottak hozzá, égetett agyagból készült, olyan edényfélét használtak, amelybe nádcsvet illeszthettek. Az edényecske üregét megtölték törmelék vagy összemorzsoló dohánylevéllel. Meggyújtották és füstjét a nádcsvön szívogatták. Ez volt a pipázás első módja.

A félsziget őslakóinak dohányzási módjáról és szenvedélyéről 1564-ben John Hawkins is részletesen beszámol.

A dohányról és a dohányzásról 1525-ben Gonzalo Hernandez de Oviedo y Valdes, San Domingo akkori helytartója ír először — nevéhez is illően — hosszasan.

Don Valdes az amerikai indiánok között folytatott tanulmányújáról és élményeiről útinaplóban számol be. A dohányzásról ezeket jegyzi fel:

Több napos gyaloglás után olyan területre jutottunk, ahol az utunkba akadt rézbőrű emberek minden ruházata csak fogyatékos tolldíszből állott. Ellenségesen nyílesővel fogadtak bennünket. Hosszas alkudozás után kísérőimmal együtt beengedtek területükre. Leültettek bennünket, mint vendégeiket. Megbarátkoztunk velük. Kedveskedésből nyurga facsvet dugtak szájunkba, amelyen meleg füstöt szívunk. A szippantásoktól előbb szédülni kezdtünk, aztán elkábultunk. Sőt néhányan rosszul is letünk, annyira, hogy egymást kellett támogatnunk.

Naplójának ezt a részét így fejezi be:

Tíz napig tanyáztunk a vörösbőrű emberek között, míg végre ütött az indulás órája. Ott tartózkodásunk alatt, virradat tói alkonyatig naponta többször is szívtuk a száraz növénylevelek füstjét. Az utóbbi napokon, ha legalább négyszer-ötször nem szívhattunk, már szinte kedélytelenségbe estünk. Mikor felkészültünk a tovább indulásra, kísérőimmal egymásra néztünk és szemünkből kiolvasható volt, hogy a dohánylevelekre gondolunk. A búcsúzás pillanatában a törzsfőnököt meg is kértük, hogy egy facsvet és ilyen szárított levelekkel ajándékozzon meg minket.

Don Valdes is az elsők közé tartozott, aki a dohányzással őshazájában megismerkedett és ennek az élvezetnek jőhírét keltette.

A jeles spanyol Hernando Cortez, aki 1520-ban meghódította Mexikót, arról az érdekes írapasztalatról számolt be, hogy az ott lakó nép a dohányt ékített nádszálakból élvezte. A szip-

káknak ezekre az őseire virág, madár, hal, rovar és más állat-alakokat festettek. Külsejüket be is aranyozták.

Kis idővel utána sorakozik a felfedezők közé a ferencrendi atya, Bernardino de Sahagum is, aki akkortájtban azt írja, hogy Mexikóban — ahol 1529—90-ig tartózkodott — a bennszülöttek a szivarozás szokásának hódoltak. Méltán kelthet figyelmet, hogy a mexikóiak nem az összecsavart dohányleveleket vették szájba, hanem kényesebb ízléssel már különleges, égetett szivarszipkát használtak hozzá. A dohányzásnak ez a módja feltétlenül azt sejtette, hogy e téren a mexikóiak előrehaladtak. Ott már kultúrája volt a dohányzásnak, — ami később az ottani ásatásokból ki is derült. A feltárásokból ugyanis érdekes agyag és

Szipkából szivarozó indián.

kő pipafejek kerültek felszínre, amelyek azt bizonyítják, hogy mielőtt a spanyolok felfedezték Mexikót, ott az Őstörzsek már a rég megelőző időkben pipáztak.

Abban az időtájtban, amikor a ferencrendi atya a mexikóiak dohányzásáról ír, már az adriai kikötőkbe is több olyan hajó érkezik, amelyeknek matrózai nemcsak sokat regélnek a dohányzásról, de a szívásban jópéldával elől is járnak. Ebben az időben látott napvilágot a dohányról szóló legelső könyv. Az európai kultúra egyik gócpontjában, Venéziában, 1545-ben jelent meg, „Historia del tabacco nuovo” címmel. Szerzője Hyeronimus Benzo. Adatai nagy részét és a kóstolókat bizonyára azoktól a hajósoktól kapta, akik Amerikából jövet az adriai partokon kötöttek ki.

Ez a legrégebbi könyv, mely a dohányzás felfedezésére irányította a figyelmet

Ekkor már egyre többen kezdenek foglalkozni a dohánnyal és a dohányzás kérdésével.

Jaques Cartier, francia hajóskapitány 1535-ben Új-Foundlandból eljutott vitorlásán a mai Canadába, Cartier említi, hogy az indiánok ott egész nyáron gondosan gyűjtögették a dohány leveleit. Megszáritották és állatbőrökben raktározták el.

A történeti kútfökből az is kiviláglik, hogy ki hozott át először dohánymagot az Óvilágba,

Az elsőség pálmája Pane Roman atyáé, aki már 1511-ben áthozta a dohánymagot Európába, Érdekes azonban, hogy a történelmi kútforrások szerint nem hazájában, Spanyolhonban, hanem Lissabonban vetette el, E szerint nemcsak a dohánymag áthozatalában első a szerzetes, hanem abban is, hogy Portugáliába hozta, A toledói Hernandez udvari orvos elsősége pedig csak a

Virágzó dohánynövény.

mag floridai eredetére vonatkozhat. Ugyanis Hernandezt II. Fülöp spanyol király küldte ki tanulmányútra Mexikóba — és pedig 1560-ban, Tengerentúli útjáról 1200-féle növénymagot hozott a tudós magával, köztük Floridából a dohánymagot is. Említésre érdemes, hogy valamennyi között a dohánymag volt a legapróbb, — ami nem is csodálatos, ha tudjuk, hogy egy dohánypalánta három-négyezer magot is megterem. Beszámolójában Hernandez már a dohányzás hatásairól is megemlékezik,

Ezidőben járt Brazíliában Andre Thevet francia karmelita szerzetes, aki ottani tartózkodásáról 1558-ban Cosmographia címen tartalmaz emlékiratot hagyott hátra. Feljegyzéseiben a braziliai bennszülöttek dohányzását is leírja. Érdekes, hogy az ottani nép a dohány száraz leveleit hengeralakúra és pálmalevélbe csavarta — s szivar módjára szívta.

A genfi származású Jean Lery kálvinista lelkész, aki 1557-ben a Franciaországból Braziliába száműzött hugenottákkal jutott ki a Ganabra folyam környékére, — szintén beszámol, hogy a szomszédos síkságon a Guarani indiántörzs körében oly becsben állott a dohány, hogy kunyhóik körül termelték, mint kerti növényt.

Kevéssel ezután Nicolaus Menardez spanyol orvos és botanikus indult Nyugatindióba. Mint korának egyik nagytudományú professzora és mellékesen Sevilla legjobb hírű felcsere volt ismeretes. Menardez 1571-ben, Sevillában megjelent és általános figyelemben részesült könyvében ismerteti Nyugat-Indiát és természetesen annak mint egyik legnagyobb nevezetességét, a dohánynövényt. A dohányról, mint dísnövényről, mint csodafürről, mint orvosságról ír, melyet aztán jórészt Menardez ismerető munkája nyomán kezdtek fokozottabban termelni Európában. Menardez bizonygatja könyvében a dohánynövény gyógyító hatását — különösen tea-főzet alakjában. S miután könyvével megismerkedtek Ázsiában, közelebről még Kínában is, ott éppen e könyv útmutatása szerint a dohányt a XVI. században vízbe-áztatva használták.

Ebben az időben még a legnagyobb események közé tartozott a könyv. Annál inkább feltűnő, hogy a dohánynal és a dohányzással nem is egy műben foglalkoznak. Ez arra vall, hogy a dohányzás titka, élvezete és büvé iránt a tudományos világ fordult legélénkebb érdeklődéssel. A jelesek közül való Mathias de Lobel 1576-ban Antwerpenben megjelent könyve is, melyben dicsőíti a dohányzást.

Három év multán a dohányzás felfedezőinek szintén sorába szegődött Sir Francis Drake angol tengerész, aki arról is nevezetes, hogy a burgonyát Európában meghonosította. Drake egy expedíció vezérletével Erzsébet angol királynő küldte az Újvilágba, hódítás végett. Drake Amerikában az északi szélesség 48 fokáig jutott el, mely területet Új-Albion név alatt gyarmatosította is. A bennszülöttek itt szintén dohányoztak és termelésükből meg is ajándékozták a hódítókat.

A dohány felfedezői között Drake időrendben az angol lovag, Sir Arthur Raleigh követte.

A hírre és dicsőségre vágyók, a tudományszomjasak kaland-sóvárgása ma jobbadán csak az északi- vagy délisark felfedezésére határolódik. A legtöbb tehetsős kalandkereső pedig azzal

kénytelen megelégedni, ha oroszánvadászatra rukkanhat az ősvadonokba.

Raleigh, a tengerészkapitány szerencsésebb kor szülötte volt. Előtte állott a kínálkozó alkalom, amelyet nem is mulasztott el. Expedíciót indított 1584-ben Amerikába, hogy ott új országokat fedezzen fel,

A kutatók hajója Északamerika keleti tengerpartján kötött ki,

Raleigh, az általuk megszállott területet — Erzsébet angol királynő tiszteletére — Virginiának nevezte el, A felfedezett területre a következő évben, 1685-ben öt jól felszerelt hajót küldött további kutatásokra. Az expedícióval egykori tanítója Tom Hariot jeles matematikus is kivitorlázott. Odakint telepítvényt létesítettek. Ezek az angol gyarmatosok csakhamar közelebbi összeköttetést kerestek a bennszülöttekkel. Megismerkedésük után tapasztalták, hogy az őslakók egy növény szárított leveleit szívni szokták. Amikor Raleigh Virginiát gyarmatosította, ezt a dohánynövényt ott már mindenütt természetették.

Évszázadokkal később ezekből a virginiai dohánylevelekből készültek a világhírű Virginia-szivarok, — de érdekes, hogy a virginiai bennszülöttek Raleigh idejében a dohányt nem szivar alakjában élvezték, hanem égetett agyag eszközből, amit ma pipának nevezünk.

Tehát Virginiában az ősnép épp úgy pipából élvezte a dohányt, mint a rézbőrűek Floridában,

A vadnépektől ezt a szokást eltanulták Raleigh gyarmatosai. Meg is kedvelték úgyannyira, hogy a tudós Hariot a Virginiából hazájába küldött értesítő levelében már dicsőítőleg ír a dohányzásról. Ennek folytán Anglián is végigfut a dohány híre és iránta az érdeklődés annyira megnő, hogy a dohányzás története itt újabb határkőhöz érkezik. Az 1585. évben ugyanis Sir Walter Raleigh Észak-Carolinából útnak indítja Európába, történetesen Angliába az első hajórakomány dohányt s ezzel nevéhez fűződik a dicsőség, hogy a nagyszabású dohánykereskedelem megindításának ő az első alakja.

Első pillantásra különösnek tetszik, hogy az Óvilág számára a dohány és a dohányzás felfedezése úgyszólván egy egész évszázadon át tartott. Azonban számot kell vetnünk két nagyon fontos körülménnyel, amelyek miatt a felfedezés értékére és örömére őseink csak csigalassúsággal ébredhettek.

Ennek egyik oka abban rejlett, hogy a XV. század végén és a XVI. században a közlekedés nagyon kezdetleges és nehézkes volt. A hír is lassan terjedt, a kereskedelmi árú méginkább. A tengeri gályák és vitorlások közlekedése az akkor még nagyrészt ismeretlen vizeken meg éppen csak kalandozás, de mindenesetre ritka esemény számba ment.

A Columbusék vitorlásai Portugáliába tértek vissza. A közlekedés akkor elszigetelt állapotai miatt Pane Román és társai felfedezése hosszú időn át csak a portugálok és spanyolok részére jelentett dicsőséget és előnyt.

De nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy Amerika ismeretlen területe óriási méretű volt, melyet valóban csak részletekben lehetett felfedezni. Ez bármennyire szította is a vállalkozó-kedvet, nagy időt igényelt.

Kellően jellemzi a helyzetet az, hogy Columbusék után Ra-Íeighnak még kilencven év múltán is elég volt tengerre szállnia, hogy Virginiában a dohányzást Anglia részére, valamint az Ó világ népeinek előnyére felfedezze.

Sőt Joliét és Marquette 1672-ben útrakelt expedíciója a mai Egyesült Államok területén még indián vezetők segítségével jutott el a Missisippi északi tájára, az Ohio és az Arkansas folyamok vidékére s a kutatók csak akkor állapíthatták meg, hogy az indián-törzsek arrafelé is már mindenütt dohányozni szoktak.

Az 1728-ban Behring parancsnoksága alatt útnak indított orosz kutatóhajók fedezték fel az Aleuti szigeteket, hol a bennszülöttek szintén ismerték a dohányt és barátságuk jeléül Behringet békepipával ajándékozták meg. Második útrakelésük alkalmával, 1741-ben jutott el Behring Észak-Amerikáig, ahol felfedezte Alaska félszigetét. A bennszülötteknél a béke-pipa ott sem hiányzott, mint ősi dohányzási eszköz.

Ha azonban a felfedezők és kalandorok az Új-világban sorozatosan megismerkedtek is a dohányzással, — és ha a tengerentúlról európai kikötőkbe érkezett hajósok hetykén fitogtatták is a füsteregetés ördögös tudományát, — jó példájukat az itthoniak nem nagyon igyekeztek követni, — de viszont alig-alig is volt rá módjuk.

Hogy a dohányzás felfedezése eleintén oly kevésbé hatott az Óvilágra, annak másik oka pedig az emberi természet hagyományokhoz ragaszkodó maradiságában gyökerezett. A régi szo-

kásaiban megcsontosodott Óvilág tartózkodott a különcködő divatozásoktól. Meghökölt az újszerűség előtt. Nem mert a tűzzel játszani. Ezért a dohányzás felfedezéséről is huzamos ideig csak idegenkedve és csupán elszigetelten vett tudomást. Annnyira, hogy amikor az Amerikát járt felfedezők igéikkel, írásaikkal és kísérőikkel az Óvilágban már híret keltették a dohánynövénynek és a dohányzásnak — még mindig szükség volt arra, hogy Európában élő tekintélyek a dohány és a dohányzás értékét idehaza külön felfedezzék és dicsőítsék.

A dohány és a dohányzás számos ilyen érdeemes apostola közül is kimagaslik Jean Nicot alakja, akinek nevét méltán említhetjük már a felfedezők között is, mert Európában korszakos úttörője volt a dohány megismertetésének. A dohány gyógy és élvezeti értékét felderítette és ezzel rávezette a fehérbőrű emberiséget arra, hogy a dohányzás maga is felderít.

Egyébként, ha Amerikát véletlenül néhány évezreddel előbb fedezi fel egy pogány fehérbőrű „Columbus”, már akkor rátalálhatott volna a dohányra és már akkor áthonosíthatta volna a dohányzás szokásait az Óvilágba. Mert az bizonyos, hogy a dohányzás Észak-Amerikában ősrégi. Ezt igazolja a múzeumainkban felfedezhető számos pipa-lelet, melyek őseredete a történelem-előtti időkhöz visszanyúlik.

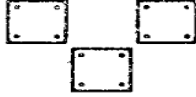
A Missiszippi felső folyásánál, valamint a Missouri és Ohio, úgyszintén ezek mellékfolyóinak völgyében, továbbá Wyoming, Pennsylvania és a többi tartományokban egészen a Szent-Lőrinc folyamig számtalan sírdomb és áldozati halom található, melyeket a bennszülöttek a németek szerint „Mounds”-oknak neveznek. Ezek egy olyan ősi néptörzs emlékei, mely törzs még az indiánok előtt lakta ezt a földterületet. Ezekben a „Mounds”-okban sok egyéb tárgy mellett halomszámra találtak olyan pipa-iejeket, amelyek a földrétegek mélyébe egykoron már dohánylétől átítatott állapotban kerültek.

Mindebből kétségtelen, hogy a „Mounds”-ok alatt hamvadó nép a dohányzás szokását örökségül hagyta az északamerikai népvándorlásban idővel odasodródó indiánoknak — és Amerika felfedezésével az európaiaknak.

A dohányzás szokása tehát megelőzte az Özönvíz korát.

Az Özönvíz hátán imbolygó bárkájában Noe apánknak jutott eszébe, hogy az elteppedő szőlőbogyót a pusztulástól meg-

mentve, kisajtolja — és mint ahogy ily módon az ember éppen az Özönvíznek köszönheti a bort: azonképpen a hittérítés végett Haiti szigetén maradt Páne Roman is az amerikai indiánok bálványát akarta ledönteni — s közben a dohányzás felfedezésével és áthonosításával éppen egy soha le nem dönthető, rajongott bálványt emelt az óvilágiaknak.

A dohány elnevezésének eredete.

Mindazokat a százmilliókat, akik hódolói vagy rabjai a dohányzásnak és mindazokat a milliókat is, akiknek a dohány termelése, gyártása-kereskedelme kenyérkeresetet nyújt — méltán érdekelheti e növény elnevezésének eredete.

Az élvezetre vágyók már évezredekkel ezelőtt, a mongol, asszír, görög és latin kultúra fénykorában is hódoltak a füstölés szenvedélyének.

Az afrikai fekete népek is, akikről a tudósok elismeréssel állapították meg, hogy a túltengő kultúrájában elvesző fehér-emberiség viláгурalma után elsősorban az afrikai feketék lesznek a jövő emberei — ugyancsak már Amerika felfedezése előtt pipáztak.

A kínai őskultúra a világ elől féltékenyen körülfalazta magát, emiatt a régi kínaiak dohányzásáról történeti bizonyosságot nem tudhatunk. Egyes kútforrások feltevése szerint a kínaiak már évezredekkel ezelőtt ismerhették a dohányt.

Az eredeti dohány ősfogyasztói főként az északamerikai bennszülöttek voltak.

Amerikából a dohány hírért Európába először Columbus és útítársai hozták. Ők fedezték fel, hogy ott a vadtörzsek férfiai és női valami szárított növénylevelet kukoricaháncsba sodornak, meggyűjtják és füstjét gyönyörűséggel szívják. Az indiánok, talán mert nyelvüknek túlságos szóbősége nem lehetett, ezeket a tekercseket, noha lényegük éppen dohánylevél volt, mégis a beborításra szolgáló kukoricaháncs nevére „tabacos”-nak nevezték.

Columbus egyik kísérője Pane Román spanyol szerzetes, az 1490-es évek közepén Szent Domingo szigetén tapasztalta, hogy az ottani vad törzs a dohány összecsavart leveleit szájba veszi, meggyűjtja és elfüstöli. A szerzetes feljegyezte, hogy magát a

növényt a bennszülöttek saját nyelvükön a tabacostól teljesen különböző szóval nevezték.

A dohányról az első tudományosnak ítélt értekezés 1525-ben Gonzalo Hermandes de Oviedo y Valdes, Szent Domingo helytartójának tollából került ki.

A dohány termesztéséről pedig a XVI. század közepén Menardes Miklós spanyol orvos, a sevillai egyetem tanára írt útmutatást s Sevillában is ennek alapján kezdték meg termelését.

Ezidőtájt, 1545-ben Velencében is megjelent egy dohányról írott könyv: „Historia del tabacco nuovo” címen, melynek Hyeronymus Benzo volt a szerzője. Ekkor a dohányt, mint gyógy- és csoda-füvet, Nyugat-Európa több helyén már termesztetni kezdték.

Ezekből a forrásmunkákból is tudjuk, hogy honnan származott hozzánk a dohány.

De honnan ered a dohány mai neve?

A történeti kútfők megállapításai e tekintetben elágaznak.

A dohány és szivar ősi elnevezése indián eredetű, Kuba középkori lakói „tabac” névvel jelölték a dohánycserje hengeralakúra csavart levelét. A szivarnak ezt az őst a nagyműveltségű mayák nyelvén „Cigar”-nak hívták.

A fentemlített régi művek szerint a dohány neve a „tabacos” kifejezésből ered, ahogyan Szent Domingó szigetének őslakói a dohánylevelek beburkolására használt kukoricaháncsot hívták.

A dohány elnevezése mások szerint a mexikói tengerben lévő „Tabago” sziget nevéből származik. Ez azonban valószínűtlen, mert a szigetet a spanyolok csak 1496-ban, tehát oly időben fedezték fel, mikor a tabaco elnevezés már általánosan ismert volt.

Némelyek meg azt tartják, hogy a dohánynövény elnevezése „Tabasco” középamerikai tartomány nevéből ered. Egyesek viszont a mexikói „Tabasco” várostól származtatják elnevezését

Mások megint azt vélik, hogy ez a növény nevét a Jukatan félsziget „Tabaca” nevezetű tartományáról kapta.

De akadnak többen akik azt állítják, hogy a dohány elnevezése a domingóiak „tabascoz”-nak nevezett nádszipkájától származik. A dohányfüst élvezéséhez a haiti-i ndiánok kétágú, villaalakú csövet készítettek, melyeket orrlikaikba illesztve, szívták fel a füstöt. Ezt a csövet szintén „tabaco”-nak nevezték.

Ezekből megállapítható, hogy a dohánynövény európai elnevezése a Haitiban vagy Szent Domingóban uralkodó nyelvnek nem abból a szavából keletkezett, amely a dohányt ott eredetileg jelentette, hanem abból a szóból származik, amely csupán a dohány elszívásánál használatos segédeszközök meghatározására szolgált. Ezt a megállapítást tökéletesen igazolja — egyrészt Pane Román egykorú híradása, mely szerint a haití-i és dominói bennszülöttek az ott vadontenyésző dohánynövényt, a szerzetes szerint részegítő füvet „cohobá”-nak, „cohobá”-nak és „guttojá”-nak valamint „gioia”-nak hívták, — másrészt bizonyítja az is, hogy amikor lovag Walter Raleigh angol gyarmatosítást kezdett Virginia földjén, az ottani vad nép „yppowoc”-nak nevezte azt a növényt, amelyet mi ma dohánynak hívunk. ' Szent Lucia szigetén a kannibalok a dohányt „fouly” vagy „foly”-nak nevezték.

Hernandez Ferenc Mexikóban 1560-ban megállapította, hogy ott az aztekék a dohányt „pyctelt” vagy „yelt” néven emlegették.

A dohány elnevezésének eredetéről szóló számos magyarázat, ha többé-kevésbé következetes és alapos is, jobbára feltevés.

Azonban történelmi valóság, hogy amikor Jean Nicot, a lisszaboni francia követ 1560-ban dohány növényt és magvat kapott ajándékba, a dohány termesztésével kertjében kísérletezni kezdett és első terméséből juttatott a nagy priornak, II. Ferenc francia királynak s az özvegy anyakirálynénak, Medici Katalinnak is.. Királynője iránti kedveskedésből Nicot a ritka újdonságot francia nyelven „Herbe de la Reine” névre keresztelte. Ebből az ajándékozásból ered a dohány következő több elnevezése is: „herbe du grand prieur”, „herbe Regione”, „herbe Catharine”, „herbe Medicie”, azaz „királynéfü” és portugálul „herbe ambassador” azaz „követfü, vagy követségfü”, — mindez aszerint, hogy a növény akkori elnevezője melyik nagyság iránt akart becsülésének kifejezést adni. Hívták még a dohányt „herbe sancta”-nak vagyis „szentfü”-nek is. Ez az elnevezés abból eredhetett, hogy az amerikai vad bennszülöttek a dohányzást valószínűleg szent áldozathozatalnak tekintették. A dohánylevél el-füstölése vallásos tiszteletadásuk kezdetleges szertartásához tartozott. De származhatott abból is, hogy a dohány európai bemutatkozása alkalmával olyan csodás hatásokat ért el, hogy valószínűleg szent fünek tekintették.

II. Ferenc király kezdeményezésére pedig e növény latinul „Herba Nicotiana” nevet kapott. Követe nevének illetően megörökítésével a király hálát akart kifejezni s kitüntető kegyet kívánt gyakorolni Jean Nicot iránt, — nem csekély bosszúságára a sok tengerjáró felfedezőnek, kik emiatt azt is felhánytorgatták, hogy Nicot egész életében egyetlen tengerentúli utat sem tett.

A különös növény híre később eljutott Linnéhez, a botanika atyjához is, felkeltette érdeklődését és tudós alapossgal osztotta ezt bé a solaneák családjához tartozó többi rokonfajtak, közé. És Nicot érdemeit Linné is elismerte azzal, hogy a növényt latin genusz néven „Nicotiana tabacum”-nak keresztelte el.

Szerencsénk a dohány felfedezőinek, hogy azt az időt nem érhatték meg, amidőn 1828-ban Posselt és Reiman tudósoknak sikerült a dohány mérges vegyelemét tisztán előállítani és a követ tiszteletére azt is Nicotról „nicotin”-nak nevezték el.

A növény eleinte szokásos elnevezéseinek különféleségéből láthatjuk, hogy a dohány elkeresztelése körül szinte versengés folyt. Annyi nevet kapott, mint növényi társai közül egyik sem. Ez is azt igazolja, hogy Európába való bevonulását rejdkívüll-érdeklődés fogadta és kísérte. A csodanövény aztán az egész világon csakhamar elterjedt. Az Egyenlítőtl a Sarkokig minden nép megbarátkozott vele. S úgyszólván minden nép más-más névre keresztelte.

Érdekes azt is megismernünk, hogy a dohánnyt mikép hívják köznyelvükön az egyes népek.

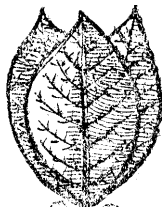
A német és a francia „tabac”, a spanyol és az olasz „tabaco”, a lengyel „tabaca” és „tyton”, a svéd „tobac”, az angol „tobacco” nevet adott a dohánynak. Az angolok kedélyesen „precious stinke”-nek, azaz „nemes bűdösítő”-nek nevezik. Az eszkimók „tawac”, a perzsák „tumbeci”, a hinduk „tumbaca”, az arabok „dokhán”, a törökök „tüttün”, „tután” és „tuton” néven emlegetik, ami nyelvükön tulajdonképen annyit jelent, hogy füst. A kínaiak „guioja” — mennyire hasonlít ez ahhoz a „gioia” elnevezéshez, amelyet Pane Román a haíti-i rézbőrűektől halott! — a japánok „bujerhang” néven nevezik. Peruban „sayri”, Braziliában „petun” a neve. A brazíliai bennszülöttek Tupí-törzsének nyelvén a dohány neve „pytuma”, a szivaré „pytuma-pita”, a tubáké „pytuma-cui”. A petun és pytum szavak nyilván

a piter szóból erednek, amely Braziliában a Guarani-törzshöz tartozó tubinambazes nyelven szívást vagy szörcsölést jelent.

Magyarországon és Erdélyben a dohányt 1670-ben még „tobák”-nak nevezték hivatalos nyelven, amiről a gyulafehérvári országgyűlésen hozott törvény (VIII. 1670.) eredeti szövegezése tanúskodik, mely — „A tobák megtilalmazásáról s aki behozná, annak büntetéséről ...” rendelkezik.

A tobákból erélt a tubák elnevezés, mely nálunk ezelőtt közhasználatban volt s elvéve még napjainkban is hallhatjuk. E szónak azonban más az értelme, mert nem a dohány tágabb jelentésű értelmét fedte, hanem csupán a dohánygyártmányok egyik nemére, a hivatalosan ma „burnót”-nak nevezett örölt dohányra vonatkozott. A szűkebb értelmű tubák szó jelentését tehát nem szabad összetévesztenünk a „dohány” szó jelentésével.

Magyarországon ugyanis ez a növény a *dohány* elnevezést kapta. Valószínűleg abban az időben, amikor a nemzet kezdte

Dohánylevel-csokor.

levetni az itt erősen meghonosodott latin és más idegen nyelvekből kölcsönzött szavak használatát. Az akkortájban tömegével képzett újabb magyarszavak egyike volt a dohány is. A feltevés az, hogy a növény *doh* szagának elnevezése adta volna a szó gyökerét, melyből — például a csalogány, buzogány szavak mintájára képezték a *dohány* szót.

A magyar a bagó elnevezést nyilván a „tabaco” két végső szótagából kölcsönözte.

Figyelemreméltó, hogy a körülöttünk élő szláv népek a dohány elnevezését a mi szókinszünkből vették át. A magyar „dohányból” így lett a jugoszlávoknál „duhán” és „duván”, a tótoknál „dohán” s a ruthéneknél „dochán”. A bánáti német, román, francia, szerb összekeveredett telepések mai ivadékai pedig „dalimá”-nak hívják a dohányt. Meg kell említenem még,

hogy a velünk szomszédos románok nem a mi szókincsünkéből, hanem nyilván még török-hódoltságuk idejéből visszamaradt nyelvemlék gyanánt ma is a török eredetű „tutun” elnevezéssel ismerik a dohányt. Hasonlóan a bolgárok „tyütyü” szava is a török elnevezésből ered.

A dohánynövénynek részben a más-más termővidék, részben az egyéb eredetű minőségi faj szerint különféle fő- és vál-fajái vannak, természetesen különböző nevekkal. Olyanok ezek, mint egy családban a vezetéknev mellé adott keresztnemek. Ezekkel rendszerint vagy a termő vidékeket jelölik meg vagy az illető dohányfajta különböző feldolgozásra és fogyasztásra vonatkozó alkalmasságát jelzik. Hogy csak példákat említsek, így van havannai, virginiai dohány, verpeléti, rétháti, faddi dohány, stb. Van paraszt-dohány, ráncos-dohány, kerti-dohány, kapa-dohány, gatyás-dohány. Pipa-dohány, szivarka-dohány, stb.

A dohánynak körülbelül negyven fajtája ismeretes. Ezek közül csupán egy tenyészik Ausztráliában, három a Szundaszigeteken, néhány a Csendes Óceán szigetein, a N. Chinensis Fisch, genusnévvel jelölt a Sárgabírodalomban, a többi Észak-, Közép- és Dél-Amerikában honos. A dohány hazája tehát főleg Amerika.

Ezekből nálunk csak néhány fajtát termesztenek, leginkább a kapa, basa és latakia fajtákat. Ismeretes még a nagylevelű Maryland, mely kivált a keleti népek dohányfajtája, valamint a muskotály-dohány.

Amióta hazánkban dohánygyedárúság van, azóta azokat a dohányokat, amelyekhez a „finánc” hozzá sem szagolhatott, dohányzóink előszeretettel vonják külön gyűjtőfogalom alá és fajtára való tekintet, — de nem minden humor nélkül „szűzdohánynak” nevezik. Szűz ugyanis a pénzügyőrök tekintetétől és aaóztatásától, A régi táblabíróvilágban még valósággal virtus volt szűzdohányt szívni. De az a kedélyes jó idő lejárt, A szűzdohány szívásának divatja múltban s így hova-tovább kikopik a közhasználatból neve is, melyet majd csak egyik-másik jeles re-gényünk fog az utókor számára megőrizni.

A dohány és a dohányzás terjedése.

A dohányzás Észak-Amerikában ősrégi. De Európában Amerika felfedezése előtt egyáltalán nem ismerték a dohányt.

A spanyol felfedezők és az Amerikában járt tengerészek a sötétbőrű népektől tanulták meg a dohányzást, amit ott megszoktak és megszerettek. Hazatérőben hoztak a csodálatos hatású növényből, sőt magjából is, hogy ezzel a rendkívüli újdonsággal az itthoni ismerősöknek kedveskedjenek. Akikkel érintkeztek, azok kíváncsian érdeklődtek is a dohánynövény és füstölése iránt. A felfedezők és matrózok nem győztek eleget mesélni a dohányzás élvezetéről. Csak lassankint tudtak iránta vágyat ébreszteni ismerőseikben, akik igényesen kezdtek hozzá a dohányzás eltanulásához.

Nem nagyon igyekeztek utánozni a dohányzó hajósokat, inkább csak kóstolgatták a dohányfüstöt, sőt még ez a kóstolgatás is szórványos tünet volt. Az ízlelgetők hosszú időn át semmi jelentőséget nem tulajdonítottak a dohányzásnak. A fehér emberek határozottan idegenkedéssel fogadták. De hogy a dohány csak nehezen tudta Európa népét hatalmába keríteni, annak egyéb oka is volt. Abban az időben az Újvilágot, a dohány őshazáját nehezen közelíthették meg. A gyorsjáratú gőzhajók akkor még fogalomnak is ismeretlenek voltak. Nagyobb esemény volt abban az időben oda áthajózni, mint manapság átrepülni. S ha az európai partokra át is jutott olykor egy-egy kevés dohány, terjedését itt további akadályok nehezítették. Hol voltak még akkor a kövezett, kavicsolt országutak ezrei? Hát még a vasúti sínek? Hol szunnyadt még akkor a postai intézmény gondolata?

Ilyen körülmények között évtizedekre volt szükség, hogy a dohány behálózza Európát. És amikor már sokfelé el is jutott, a dohányzás szokása még akkor is nehezen tudta Európa népeit hatalmába keríteni. Hiába harangozták be némelyek bármily nagy örömmel ezt az új divatot, kezdetben sokan elzárkóztak a dohányzás elől. A középkori emberek makacsul ragaszkodtak az avult szokásokhoz. Az újítástól iszonyodtak. De megtorpant a dohányzás terjedése azért is, mert élvezetét túlságosan feldicsérték, ami aztán nemcsak a vágyat csigázta fel, hanem iránta az igényt is felfokozta. Mivel pedig ezt a szertelen igényt nem elégítette ki teljes mértékben — sokan az első szippantások után kiábrándultak a dohányzásból.

Ezek szemében nem lehetett ajánlólevél még az sem, hogy az indián papok istenségüknek a dohány füstölésével mutattak be áldozatot és ebből eredőleg a fehér emberek „szentfünek” kezdték nevezni a dohányt. A szentfü elnevezésnek ugyan Kis-ázsiaián egészen helyi értelmezésű jelentést kölcsönöztek, amit ez a régi arab legenda is igazol:

„És imádkozott vala a Próféta keletnek fordulva a pálmák hús árnyában, csengő gyöngypatak partján és pihené vala a nagy út fáradalmait és a — homokba pökött. Azon a helyen nőtt a nyílból a dohány, mely illatos, miként illatos a Próféta lehelete és felvidító és megnyugtató, miként a Prófétaának szent szava. Allah az Isten és Mohamed az ő Prófétaja!”

Ha az arabok legendája arra vall is, hogy ott a dohánynövénynek szent-eredetéről igyekeztek hitet kelteni s ha Nyugat-Európában nevezték is szentfünek a dohányt — mindez inkább a növény gyógyító hatásának szólott.

Az európai művelt népek lelkébe ugyanis nem lehetett belecsepegtetni az olyan megtévesztő mesét, amilyennel az indián papok ámitották el híveiket. El kell ismerni, hogy Európában a dohányzás apostolai nem is harcoltak az ámitás fegyverével. Itt alkalmatlan gondolat, eltévesztett cél lett volna vakká varázsolt lelkeket keresni és azok hiszékenységébe gyökereztetni a dohányzás szokásának elterjesztését.

A tisztult emberi szellemhez illőbbek voltak azok az okok, amelyek dohányzásra gerjesztették a mi fehér elődeinket.

Nem ismerték még tökéletesen a betegségek gyógyítási módját. Hittek a gyógyító csodafüvekben. Ennek köszönhette a dohány is azt a szerencsét, hogy kezdett népszerűsége jutni, mert

hamarosan a gyógynövények közé sorozták. Az a hír terjedt el róla, hogy nemcsak meggyógyít minden betegséget, hanem meg is véd a betegségek ellen és így az életet meghosszabbítja. Ez a hiedelem, hogy a dohánynak ilyen csodaerejében bíztak, hódítását nagyban elősegítette. Hiszen akkoriban is életrajongók voltak az emberek, ösztönösen akkor is kutattak egy igazi életbalsam után. Varázsa volt a gyógyfünek, ha a mindéig gyarló emberek előtt fiatalító hatását keltették vagy azt híresztelték róla, hogy az élet tartamát legalább is megnövelni tudja.

Az addig ismeretlen természetű dohánnyal is ily módon kezdtek megbarátkozni. A középkori Európa jeles nevű orvosai és tudósai szegődtek a dohány orvosló sajátosságainak kutatói és hirdetői sorába, ami nagy mértékben terelte rá az általános figyelmet. Élesztette ezt az érdeklődést az a véletlen is, hogy egyik-másik híres uralkodó a dohánynak szintén jóhírért keltette.

Annyi bizonyos, hogy a XVI. század első és második negyedében több európai, főleg spanyol és portugál kikötőben láttak Amerikából visszatért matrózokat dohányozni. A dohány-füstölés és tubákolás első élő hírnökei ezek a nyugat-indiai spanyol tengerészek voltak, akiket meg is csodált a kikötők környékének kíváncsiskodó lakossága. Ez a csodálkozás az orron-szájon kieregetett füstnek szólt, amiben inkább ördögösséget gyanítottak, semmint, hogy benne élvezetet láttak volna. Idővel mégis kezdtek elszokni ezektől a tengerészekről a dohányzást.

Nálunk ez az amerikai növény legelőször Portugáliában honosodott meg és onnan terjedt el mindenfelé, A dohányzás Portugáliában és Spanyolországban egyidejűleg kezdett szokássá válni. Noha Gonzale Hernandez de Aviedo a Brazíliából 1560-ban hozott dohánymagvakat még dísznövénynek szánta, Nikolaus Menardez pedig a dohányt még mint gyógyfüvet dicsőítette, a csodanövényről keltett jóhírek hamarosan mégis azt eredményezték, hogy tubákját vagy füstjét kezdték szívogatni. Különösen a spanyol lakosság két tekintélyes rétegében, a papság és katonaság körében hódított. A papság nemzetközi kapcsolatai és a katonaság idegen földeken való táborozásai teremtettek alkalmat arra, hogy a dohányzás szokását több európai állam népére is átterjessék. Így például a tubákozásra a spanyol papok tanították meg Rómát, az idegenbe elszegődött spanyol zsoldos katonaság pedig a dohányfüstölést népszerűsítette, hazájától messze eső tájakon, még Magyarországon is.

Jean Nicot. ...

A dohány terjesztésében jelentős szerepet szánt a sors Jean Nicotnak, aki az európai dohánykultusznak kimagasló alakja lett. A franciaországi Nimesben született — amennyire okmányilag megállapítható — 1530-ban. Eredetileg orvos volt, de széles nyelvtudása miatt II. Ferenc francia király többször ruházott reá külpolitikai megbízatásokat. Így került, mint francia követ Sebestyén portugál király lissaboni udvarába, ahol az 1559.—1561. éveket töltötte. Ebben az időben még európaszerte nagy ritkaság a dohány növénye és magva. A spanyol kalandorok által Portugáliába áthozott dohányt évtizedeken át csak szűk körben ismerték. Lissabonban például a portugál Ritkaságtárban mutogatták. Itt látta meg először a tudós Nicot is, akinek ezt a növényt, mint Floridából áthozott különlegességet, a vezető nemes mutatta be. Nicot olyan lelkesen érdeklődött a növény iránt, hogy szapora magvából kivételesen meg is ajándékozták — mintha csak sejtették volna, hogy Európában Nicot lesz majd a dohány apostola!

Az ajándékba kapott dohánymagot lissaboni kertjében elültette. Tenyésztette a gyógyfüvet. Az új amerikai növény elsősorban orvosi szempontból érdekelte. A saját termelésű, első dohánylevelekkel kísérletezéseket folytatott. Kiváló gyógyértékűnek találta. Állítása szerint egyik apródjának orr-rákját is kigyógyította vele. A kertjében kisarjadzott dohánypalánta leveleit letépte, megszáritotta, porrá törte. A dohánypor nátha és fejfájás ellen is hasznosnak bizonyult. Már korábban használták ellene a tengerészek is.

Nicot követ a nagylevelű dohányból készített port felajánlotta a portugál anyakirálynének fejfájás ellen, aki el is fogadta és orrába fel-felzippantgatta, azonban nem ízlett neki. Többen megkísérelték a portugál udvarnál, hogy fejfájásukat dohányporral mulasszák el, de még ha hatott is, ezt a gyógymódot nem tudták megkedvelni.

Hanem midőn híret vette Nicot, hogy II. Henrik francia király özvegye, Medici Katalin gyötrő fejfájásban szenved, sietett kedveskedni az özvegy királynének és egy briliánsokkal kirakott szelencében küldött neki Parisba dohányport, hogy abból orrába szippantson. Ugyanakkor II. Ferenc királynak szárított dohánylevelet küldött elfüstölésre. A nagy prior rágyújtott. Megízlelte. Az első dohányzás a királyi homlokon természetesen kiverte a hideg verejtéket. De a füst zamatjában felfedezte a nővény csodálatosságát, A dohánypor Medici Katalinnál is csodát művelt! Kínzó fejfájása elmúlt. Elragadtatásában ajánlgatta is ezt a csodaszert. Ezáltal a burnótozás egycsapásra kedvelt udvari szokássá vált és az előkelő körökön keresztül szélében terjedt.

A Nicottól ajándékba kapott dohánymagvat elültették a királyi fűvészkertben és tenyészteni kezdték.

Ezzel a sikerrel Nicot egyszeribe nemcsak azt érte el, hogy királyának legmeghittebb bizalmasa, később miniszterelnöke lett, hanem halhatatlanná is vált.

Nálunk Európában mindeddig a dohányzás ismeretlen fogalom volt. De miután II. Ferenc király alatt közvetlen kapcsolat alakul a dohány és az élvezetére vágyók között, ebből a viszonyból megszületik a füstölésnélküli dohányzás: a tubákolás szokása is, mely aztán három évszázadon át maradt elpusztíthatatlan szenvedély. A tubákolás oly népszerű lett Franciaországban, hogy II. Ferenc idejében már a Sevillában létesült nagy tubákgyár is alig tudta a franciaországi tubákszükségletet ellátni.

Közben a XVI. század végén a jeles botanikus, Clusius, eredeti nevén Charles de l'Ecluse, aki mint Batthyány Boldizsár vendége többször járt Magyarországon is, — tudományos írásaival jelentékenyen hozzájárult a dohány jó hírnevének emeléséhez és terjesztéséhez.

Néhány évtizeddel később, XIII. Lajos uralkodása alatt, a XVII. század elején azonban a franciák között már számosan akadtak, akik a dohányt nem por alakjában, hanem füstöléssel

kezdtek élvezni. Csakhamar terjedni kezdett a pipázás. Az Antillák meghódítása után, ezekről a szigetekről 1626-tól szállították a dohányt Franciaországba, a szükséges mennyiségben. Azonban 1635-ben betiltották nyilvános elárúsítását. Három év-tized múltán a Napkirály vonta vissza a rendeletet. Ezután a dohányzás terjedése lendületet nyert. Jellemző, hogy Franciaországban akkor a pipázás a finomabb nevelésnek, a műveltebb ízlésnek volt a jele s ilyen megítélés folytán egyszeriben divatos is lett. Jean Bart, a híres tengerész színházban is, a királyi udvarban is rendszerint hosszúszerű pipával jelent meg. Példája volt a dohányzás rabjának. Ott ennek a szokásnak főként a divat előtt való mindenkori kész hódolás nyitott utat. Noha a dohányzás élvezetét e növénynek tulajdonított gyógyerő miatt maga a józan ész is javallottá. A katonaságnál minden fő kapott dohányadagot. Louvois miniszter az 1665,-i hollandiai hadjáratban a hadsereget épp úgy ellátta dohányval, mint kenyérrrel. Ezentúl nem félhetett a dohány, hogy kegyvesztés éri.

Nicot volt tehát igazi kezdeményezője a dohány európai terjesztésének és egyengetője diadalútjának.

Utána az első palma Sir Walter Raleigh angol lovagot és tengerészkapitányt illeti, aki 1552-ben született, az angliai Hayesben.

Amíg Európában Nicot a dohány terjesztésének hőse volt, addig Raleigh a tulajdonképeni dohányzásnak, a dohányfüstölésnek meghonosítója.

1584-ben átvitorlázta az Óceánt és kikötött a Richard Grenville által felfedezett Virginia partján. Raleigh itt kísérőivel gyarmatot alapított. Itt ismerte meg társaival együtt a dohányt és a dohányzást. Felismerte a növény ritka nagy értékét s kiváló üzleti érzékkel elhatározta, hogy nagymennyiségű dohányt szállít át Európába. Csak rövid év teltt bele és 1585-ben útnak indította Angliába a legelső hajórakomány dohányt. Ez az első szállítmány Észak-Carolina Roanoke szigetéről indult. A szó legszorosabb értelmében Raleigh a legelső, aki dohány-nagyszállító volt.

A virginiai telepítés azonban hamar véget ért. Amikor 1586-ban Drake admirális egyik hadjáratából, a nyugatindiai vizekről hazatért, útjában meglátogatta a Raleigh-telepítvényt, Az inséget szenvedő gyarmatosok kérték Sir Francis Draket,

hogy vigye őket haza Angliába. Drake egy kis dohányért hajlott a jó szóra. 1586 július 27-én kötöttek ki Plymouthban, ahol a nép nagy ámulattal tőlük látta először a pipázás látványosságát. Ezen a napon kezdődött meghonosodni a dohányzás Angliában. Egész Európában itt válik először általános és szenvedélyes szokássá. Londonban és azután egész Angliában ugyanis rohamosan mindenfelé behódoltak a füstölés divatjának. Hogy milyen gyors és hatalmas ütemű volt ez a behódolás, elképzelhető a megnyilvánult kereskedői leleményekből is. Már 1590-ben az an éol korcsmák és sörházak sorra külön dohányzóhelyiségeket nyitnak, hogy a dohányosok mindjobban szaporodó táborát a maguk üzletébe édesgessék. Mert a dohányzóknak szűk lett a családi kör. Dohányzótársaságokba tömörültek és a füstölésre vendégfogadóknak, sörcsarnokokban ütöttek tanyát.

Hentzner feljegyzése szerint Londonban 1598-ban a közönség a dohányzástól már a színházakban sem türtöztette magát, ahol a gavallérok gáláns vetélkedéssel égő pipát nyújtottak át hölgyeiknek. Sőt az iskolában szünet alatt a gyermekeknek is pipát adtak a szájukba, hogy azzal éhségüket és fáradtságukat csillapítsák.

A hívek még a templomokban is füstöltek. De maguk a papok sem állhatták meg a dohányzás nélkül.

Oly feltartóztatatlanul terjedt és akkora lendületre kapott Angliában a dohányzás, hogy a XVI. század legvégén már pipakészítő műhelyeket alapítottak és ezek ontották a „Made in England” hazai gyártmányú dohányzószerszámokat, hogy az egyre növekvő szükségletet kielégíthessék.

Annyira rákaptak a pipázásra Angliában, hogy az angol polgárnak a pipázás még ma is egyik jellegzetes tulajdonsága. Az élclapok, ha Angliát akarják jelképezni, a papírra vetett John Bull szája csücskéből sohasem hiányzik a gyökérpipa.

Ki hinné, hogy a pipájával jellegzetes angol polgár a dohányzás első felfedezése után majd csak egy évszázaddal később ismerkedett meg a dohánynak gondúzó — és a legendás angol hidegvérre oly jótékony befolyást gyakorló tulajdonságaival?

Nem titok, hogy a virginiai bennszülöttek példáját követő angolok ma a földkerekségnek egyik szószerint legszívósabb és legnagyobb dohányfogyasztói.

A dohányzást Portugália, Spanyolország, Anglia, Franciaország után csakhamar a többi európai országban is megismerték.

Abban az időben a szárazföldi közlekedés nehézkes, lassú volt és nyilván ez az oka, hogy a dohányzás Hollandiába nem Franciaországból, hanem a tengeren át Angliából jutott el.

Pipázó angol diák.

A pipázást Albion határain túl nagyrészt az angol diákok terjesztették, akik akkor Hollandiában a világhírű leydeni egyetemet látogatták. Ezek az angol diákok, mint ahogy Wilhelm van der Meer, Neanderhez írt egyik levelében említi, Leydenben 1590 táján már javában pőféltek és példájuk ragadós. Hollandiában gyorsan elterjedt a pipázás szokása. Hamarosan megkezdik és fellendítik a honi pipagyártást.

Hollandiában 1610-ben a dohány már fontos kereskedelmi cikk. Nem érdektelen a dohányzás továbbterjedésének szempontjából az sem, hogy Európában először Holland földön, Amersfort város határában kezdenek foglalkozni a gazdasági dohánytermeléssel, már 1615-ben,

A szomszédos Belgiumban a dohány hasonlóan hódított. A fogyasztók száma itt is nőttön-nőtt.

A németek figyelmét a zürichi jeles botanikus, Conrad Gessner hívta fel először a dohányra. Ezzel egyidejűleg V. Károly német császár uralkodása alatt a XVI. század közepén, a spanyol katonák kezdték áthonosítani a dohányzás szokását. Németországban a dohány palántáját először ültette el Adolf Occo dr., augsburgi városi fizikus, aki egyik franciaországi barátjától kapott mintául belőle. A dohány német népszerűségén nagy erővel lendített a harmincéves háború kitörése, amikor is a füstölést német földön a Friedrich cseh királynak 1620-ban küldött és Szászországon átvonuló angol segélycsapatok terjesztették. 1622-ben pedig, mikor Spínola spanyol tábornok betört a rajnai Pfalz tartományokba, a németek segítségére angol és hol-

land csapatok érkeztek. Ezek a katonák már javában dohányoztak s a Rajna- és Majna-vidéki németek ezektől tanulták a dohányzást. Frankfurt lakói 1630-ban a svéd várórség katonáitól sajátították el a dohányzást, — a füstölést, tubákolást és bagózást. Terjedése hova-tovább annyira általános mérvet öltött, hogy amint 1642-ben Moscherosch író említi, a Rajna-melléki tartományokban és Baden palotáiban az előkelők és a szegények, a férfiak és a nők egyaránt dohányoztak. Ezért nem csoda, hogy 1659-től kezdve a dohányt Németországban is már számos helyen termesztették.

Svájcban az 1570-es években már szintén megtalálható a dohány. Először Arctius berni professzor kertjében. Maga a dohányzás pedig, mint arról Appenzelt város monográfusa, Weiser beszámol, Svájcban 1653-ban hódításait aratta.

Olaszországban megkönnyítette a dohányzás terjedését az az alkalom, hogy tengeri kikötőibe már a XVI. század elejétől kezdve többször vitorláztak olyan hajósok, akik Amerikából jövet, dohányt hoztak magukkal. Füstöltek, tubákoltak és ezt az új szokást ha lassan is, de eltanulta tőlük az olasz lakosság.

Olaszországba a XVI. század végén, Sainte Croix bíbornok, a portugál királyi udvar pápai nunciusa vitte be a dohánymagot, valamint a dohány palántát és ott meghonosította. A dohányfogyasztásban maga is jó példával járt elől.

A Pisa városában lakó neves botanikus, Cezalpinus, valamint a Floreneben székelő püspök, Alfonso, a francia királyi udvarnál működő pápai követből, Nicolaus Tornaboni püspöktől kaptak dohánymagot ajándékba. A dohányt kertjükben termesztették és közéleti tekintélyük súlyával alkalmasan terjesztették.

Velencében már a XVI. században tubágyárat létesítettek. A város a gyártást és elárusítást 1657-ben bérbeadta és 1662-ig 40.000 aranyat keresett.

Az 1630-as években az olasz papok a tubákolásra is rászoktak. Az olasz nép mindig megkülönböztetett tisztelettel viseltetett papjai iránt, kiket már az ókorban és a középkorban is méltán tekintett a kultúra zászlóhordozóinak. Éppen ezért szellemi vezéreit a dohány füstölésben és tubákolásban is szívesen utánozta. A dohányzás elterjedését az akkori Rómában a Szt. Bernhardi perjel 1669. évi följegyzései dokumentálják. Eszerint akkor Rómában a dohánykereskedelem a legvirágzóbb üzletág volt.

Görögország partjaira is már a XVI. század elején eljutottak azok a tengerentúlról érkezett hajósok, akik az Újvilág csodanövényét hozták magukkal és dohányzásukkal felkeltették a kikötők népének érdeklődését. A görögök ókori elődeiktől örökölt kiváló kereskedői tulajdonságukkal rögtön ráeszméltek a rendkívüli hatású növénynek, mint kereskedelmi cikknek jelentőségére, — és amellet, hogy maguk is rászoktak a dohányzásra, élénk dohánykereskedelmet kezdtek üzni. Ezáltal jelentékenyen kivették részüket a dohány terjesztéséből,

A dohányzás élvezete tengerpart hiányában megkésve, de végre a szomszédos szárazföldekről, nyugatról és délről Ausztriára is áterjedt, ahol néhány évtized múltán, 1670-ben már nagy dohánykereskedelem folyt, melyhez a dohány túlnyomó részét már akkor Magyarországból vitték be. A kedélyükről híres osztrákok is szorgalmas dohány fogyasztók lettek. Azt hiszem, nem csalódunk, hogy ha ennek az egészséges kedélynek forrását javarészt a dohány és a sör iránt tanúsított szeretetükben keressük, mert a dohány szívásnak jókora hatóereje van a derűkeltésre.

A két testvér magyarföldre, Erdélybe és Magyarországra a távolra eső tengerpart miatt szintén kissé megkéssetten érkezett meg a dohány. Viszont négyirányból is, körülbelül egyidőben hozták be. Éspedig egyfelől az ideszegődött spanyol segédc csapatok, másfelől török és német szomszédaink, valamint a görög kereskedők.

Ahogy világhírű regényírónk, Jókai Mór derűs szavakkal ecseteli Fráter György című történeti regényében, Magyarországon Zápolya János királysága idején az országkormányzó Gritti kapott először dohányt, kóstoló ajándékba egy görög „fukartól. Tehát a dohány felfedezése után elég korán, a XVI. század harmadik évtizedében, mindjárt a mohácsi vést követőleg Magyarországon a legkíváltságosabbak már megismerkedtek a dohánnyal.

A hajdankorban „fukar”-nak nevezték magyarul a mammut-vállalkozókat. Egy ilyen görög származású fukar erősen sürgölődött Gritti körül, hogy megkaparintsza az erdélyi aranybánya bérletét és a pénzverés jogát. Nem üres kézzel serénykedett. Drága ajándékokkal halmozta el az országkormányzót. Nézni is gyönyörűség volt a sorjába kirakosgatott drága kincse-

ket. A görög fukar utoljára tartogatta a legbecsesebb, a leghódítóbb ajándékot.

Amit egy bőrzacskóból előmarkolt, az szemre nem volt más, csak holmi száraz levél, apróra szeletelve. Bizony könnyen nézhetett volna bárki szemétnak. Hanem aztán mikor azt egy eleven parázssal töltött medencére hintették, olyan felséges zamatú füstöt terjesztett, hogy illatától a Paradicsomban képzelhette magát az ember.

Sallangos dohányzacskó.

A görög fukar szavait Mehmed bég tolmácsolta törökül. A Gritti társaságában levő magyar és török urak csak ámultak, amikor hallották, hogy ez a növény az Újvilágból való. Aki ennek füstjét beszívja, elfelejti minden bűját-bajját. Akit álmatlanság gyötör, elalszik és szépet álmodik, — akit rettegés ér, bátorsága gerjed tőle. Ez elúzi a pestist, a pacsetot, a hideglelést. Ha ezzel füstöltek volna Soliman szultán sátorában, nem halt volna meg kedvenc kadinája. Én egész gályával fogok neked ilyet szállítani — mondta Grittinek a görög fukar.

Akinek dohányfüsttel tömjéneztek legelőször, az nem csoda, ha kis-istennek képzelte magát. Magyar és török urak mind tetetűdövel szívták be a füstillatot.

Ez a fukar felülmúlta a többi a kedveskedésben. Dohánnyal nyerte el az országot-kormányzó Gritti kegyét. Ezt a dohánnyt a görög fukar nyilván a Földközi tenger valamelyik kikötőjében szerezte, az Amerikából odavitorlázott hajósoktól.

Ritka, sőt még ismeretlen csemege volt ez akkor errefele. Még a híre is lassan szivárgott idáig, hát még a füstje! Itt akko-

dban még nem is igen tudták, hogy miképpen kell a dohányt használni.

De rövid időn belül széles körben alkalmuk nyílt, hogy kezdték a nép között meghonosítani a dohányzás szokását. Ezt az új szenvedélyt már hazulról hozták magukkal.

A dohány élvezetére, hamarosan rákaptak a magyar katonák is, akik érintkeztek a polgári néppel. A polgárság nem vonakodott eltanulni ezt a vitézi virtust és ezáltal a dohányzás az országban fokozatosan terjedni kezdett.

Ezzel egyidejűleg úgy Erdélyben, mint Magyarországon a török és német szomszédok is megismertették ezt az új szokást, Régi írások szerint Bornemisza Pál, a székelyek nagytekintélyű püspöke, később magyar királyi helytartó még 1568-ban vitte Erdélybe az első nyers dohánypalántát, utóbb pedig Magyarországra.

Nyolc évre rá, 1576-ban Báthory Kristóf erdélyi fejedelemnek a török követ ajándékozott először szárított dohányt és pipát. Málhás szekérsorok garmadával hozták a finom csemegét, a szárított, illatos, sárga dohánylevelet. A krónikák szerint Báthory fejedelem ebből az ajándékból juttatott először szárított dohányt Magyarországra.

A XVI. század végén a dohányzást Magyarországon már mindenfelé ismerték. Éppen ezért nyilván tévedés egyeseknek az a megállapítása, hogy Bethlen Gábor fejedelem az 1614-ben Bizáncból kapott dohányajándékot nem is tudta mire használni. Ilyen tájékozatlanság a nagyműveltségű Bethlen Gábor fejedelemről fel sem tehető — amikor 1614-ben a dohányt már Európa

riban még nem is igen tudták, hogy miképen kell a dohányt használni.

De rövid időn belül széles körben alkalmuk nyílt, hogy megtanulhassák.

Abban a korban, a magyar nem fogyott ki a hadakozásból. Folytonos harcban állott a külső ellenségekkel. A sok csatázás széles rendet vágott a magyarság sorában. A belső viszálykodás is csak apasztotta számukat. Nem csoda, ha a meggyérült magyar harcosok kiegészítésére spanyol segédcsapatokat alkalmaztak. Ezek különösen I. Ferdinánd és Miksa királyok uralkodása alatt 1526—72 között táboroztak Magyarországon. Például 1552-ben Losonczy István várkapitány 2210 hazai vitézzel és 500 spanyol zsoldos katonával védte Temesvárt — Mohamed szultán 160 ezer főnyi hadának támadásával szemben. Főleg a magyar végvárakban táborozott sok spanyol harcos,

Magyarországon ezek az ideszegődött spanyol katonák kezdték a nép között meghonosítani a dohányzás szokását. Ezt az új szenvedélyt már hazuról hazták magukkal.

A dohány élvezetére, hamarosan rákaptak a magyar katonák is, akik érintkeztek a polgári néppel. A polgárság nem vonakodott eltanulni ezt a vitézi virtust és ezáltal a dohányzás az országban fokozatosan terjedni kezdett.

Ezzel egyidejűleg úgy Erdélyben, mint Magyarországon a török és német szomszédok is megismertették ezt az új szokást, Régi írások szerint Bornemisza Pál, a székelyek nagytekintélyű püspöke, később magyar királyi helytartó még 1568-ban vitte Erdélybe az első nyers dohánypalántát, utóbb pedig Magyarországra.

Nyolc évre rá, 1576-ban Báthory Kristóf erdélyi fejedelemnek a török követ ajándékozott először szárított dohányt és pipát. Málhás szekérsorok garmadával hozták a finom csemegét, a szárított, illatos, sárga dohánylevelet. A krónikák szerint Báthory fejedelem ebből az ajándékból juttatott először szárított dohányt Magyarországra.

A XVI. század végén a dohányzást Magyarországon már mindenfelé ismerték. Éppen ezért nyilván tévedés egyeseknek az a megállapítása, hogy Bethlen Gábor fejedelem az 1614-ben Bizánctól kapott dohányajándékot nem is tudta mire használni. Ilyen tájékozatlanság a nagyműveltségű Bethlen Gábor fejedelemről fel sem tehető — amikor 1614-ben a dohányt már Európa

több országában ismerték. Az a valószínű, hogy a fejedelemnek nem ízlett a dohány, ez okból nem fogyasztotta el.

Alig fél századdal később írott adat emlékezik meg arról, hogy Magyarországon is hódoltak a pipázás szokásának. Akkoriban a töröknek állandó fészke volt Buda, A kényelmet kívánó csibukozást könnyen eltanulták a vendégszerető magyarok,

A törökuralom nemcsak az adót szedte be Magyarországon, de a dohányát is értékesítette, Ali budai pasa Apaffy erdélyi fejedelemnek az adók pontos beszolgáltatásáért elismerése jeléül dohányajándékkal kedveskedett, mert tudta róla, hogy szívesen pipázik. Apaffy csak későbbben lett a dohány gyűlölője. Történetesen 1663-ban a kevély török vezér maga elé idézte az érsekújvári táborba Apaffy Mihály fejedelmet, aki mint előbb odahaza, a táborban is napestig szívta pipáját.

A fejedelem utazását alkalmasint udvari krónikása örököltette meg, A történelmi útleírásnak ez a címe: „Az Erdélyi méltóságos fejedelemnek, Apaffy Mihálynak, a fővezér Köpöli Achmed Passa, néhai Érsekújvár alá szállott táborában való hivatkozásának, ottlétének és visszajövetelinek rövid leírása, mely lőtt 1663. esztendőben.” Ebben a krónikás azt is említi, hogy a fejedelem október 20-án rosszul lett és a vezír saját kirurgusát küldötte hozzá, „de a doktor praescriptioján meg nem állhatván, a maga doktora tisztítá ki a gyomrában lévő fekete sárt, mely után meg is könnyebbedék. Ekkor a fejedelem nagyot monda róla, hogy a tobákfüst-szívást ezután eltávoztatná, melyel ezelőtt élt vala.”

Tehát Apaffy fejedelem oly szenvedélyes dohányos volt, aki nem gondolta, hogy még a jóból is megárt a sok. Már jóval azelőtt, hogy az érsekújvári táborba utazott, rajongott a pipázásért. Mintahogy a XVII. század folyamán Magyarországon mindenütt lábrakapott a dohányzás. Sőt ez a szokás itt is, mint másutt, oly erősen elterjedt, hogy a hatalom különböző ürügyekkel mérsékelni és tiltani igyekezett.

Báró Apor Péter főkirálybíró sopánkodik Metamorphosis Transsylvaniae c. korrajzában, a XVIII. század első felében, hogy: semmi nyájasság ma Erdélyben, hacsak ottan nincsen tubák-pixl vagy pfeif-tubák.

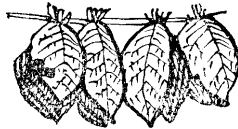
Az Alföld, Dunántúl, Nyitra, Gömör, Zemplén — nyilván a török portyázások nyomán — sorjában megismerkedik a do-

hányzással. És alig alszik ki az első parázs a pipákból, csakhamar mindenhol felüti fejét a dohányzás tilalma.

Az a történeti adat, hogy 1576-ban az erdélyi török követ dohányajándékkal kedveskedett az erdélyi fejedelemnek, arra vall, hogy a dohányzással Törökországban már előbb megismerkedtek. Ez érthető is, hiszen a szultánok birodalmának déli partját a Földközi tenger mosta, melynek kikötőibe a hajósok által hamarabb juthatott el az amerikai növény,

Törökországban — Hammer feljegyzése szerint 1605-ben I. Achmed szultán uralkodása alatt honosodott meg a dohányzás, ami a hagyományos keleti kényelmeskedést még kellemesebbé tette, Konstantinápolyban Sandy angol utazó észlelte, hogy 1610-ben már sokan hódoltak az édes méreg élvezetének. Hozzá is forrott ez a törökök életéhez, annyira, hogy az ozmán-nép fogalmát pipa és kávé nélkül el sem képzelhetjük, A tilalmazás török korszakának IV, Mohamed szultán az 1680-as években vetett véget. Engedélyezte a kávéházak újbóli megnyitását és a dohányzást, melynek terjedése aztán gyorsan erőre kapott. Akkor az illendőséghez tartozott, hogy egyenrangú vendégét a házigazda kávéval és égő csibukkal tisztelje meg.

Ugyanebben az időben Svédország és Norvégia területén is megismerkedtek — valószínűleg angol tengerészek révén — a dohányval és füstöléssel.

Eresz alatt fűzve

A XVII. század második felében a Lappföldre is eljutott a dohány, Schaeffer említi, hogy 1673-ban a lappoknál ha még nem is mindennapi a dohányzás, de ünnepi alkalmakkor rá szoktak gyűjtani. Annál meglepőbb, hogy Regnard szerint 1680-ban, tehát hét év múltán már annyira általános szokás a dohány élvezete, hogy a lappok öltözetének jellegzetes tartozéka az övhöz kötött dohányzacskó, benne a pipával és tűzszerzámmal,

A szomszédos Oeland és Gothland szigeteken Linné 1741-ben a kertekben nagy dohány ültetvényeket és a pajtákban száradó dohány füzereket talált.

A XVI. század végén Oroszországban is megismerkedtek a dohányzással. Ide is tengeri úton az angol tengerészek és kereskedők juttatták el.

Történt pedig, hogy VI. Edward uralkodása alatt 1553-ban megalakult a kereskedők vállalkozó társulata, az angol kereskedelem terjeszkedése érdekében. A társulat, egyik induló hajóját Richard Chancelour vezetésére bízta. Az északfelé vitorlázó hajó végül a Fehértengeren, Archangel városánál kötött ki. Chancelour II. Iván cárral kereskedelmi egyezsége jutott. Így megnyílt Anglia előtt az orosz föld piaca és ezáltal helyet, majd teret nyert az angol dohány a hatalmas kiterjedésű birodalomban. A XVII. század elején ez a szokás Olearius Ádám szerint az orosz nép között nagyon elterjedt. A dohányzás szenvedélye hatalmasabban uralkodott rajtuk, mint a rettegett cár. A túltengő szokást a cárok tilalmakkal igyekeztek volna csitítani, de hiába.

Az angol-orosz kereskedelmi egyezmény kaput nyitott az angoloknak Perzsia és Asztrachán felé. Az orosz karavánokhoz csatlakozó angol kereskedők a sivatagi végtelen barangolások unalmát maguk is dohányzással ütötték el. Amerre a karaván elhaladt, a helységek lakói felfigyeltek a füstöt fűvó emberekre, vásároltak árújukból, megízlelték a dohányt és utánozták a kereskedők pőfékelését.

A XVI. század második felében így hullámszórt a dohányzás szenvedélye tovább, keletre. Így csapott át Perzsiába, onnan Egyiptomba. Majd pedig Kelet-in dia területére is, ahol a XVII. század elején sok hívet szerzett.

A dohányzás szenvedélye ugyanebben az időben a legtávolabbi keleten, Kínában és Japánban is tért hódított. Kínában a teázáshoz szokott nép a dohány nicotin tartalmát is eleinte úgy élvezte, hogy kiáztatta vagy kifőzte és a dohány levét használta úgy gyógyszerül, mint élvezeti cikk gyanánt.

Japán tanulékony népe is ugyanekkor szokott rá a dohányzásra. Ahogyan az utazók egykorú leírásaikban beszámolnak, a japánok több füstöt, mint rizst fogyasztottak — és még a fiatal leányok is élvezték a dohányzást.

A spanyolok Afrikába is vittek dohányt. A bódító növény előnyeit a bennszülöttek hamarosan felismerték és szívesen termelték. A jobb dohány termesztésére Afrika vastartalmú talaja nem lehetett ugyan alkalmas, a négerek a minőséggel kevésbé törődve, mégis tovább termelték. Dohányuk maró erejének csök-

kentésére a kényesebb igényű négerek kisajtolták még a zöld levelekből a nedvet. A száraz dohányt pedig különböző gyanús termékekkel keverik, hogy — afrikai fogalmaik szerint — annak zamatát és saját élvezetüket így fokozzák.

A XVI. század első felében, a felsorolt államok legtöbbjében már feltűnedezik a dohányzási szenvedély láza.

1626-ban a dohány itt-ott már annyira keresett cikk, hogy a kereskedők közül többen hamisítani kezdik. Ennek oka abban is rejlett, hogy a termelés nem érte utól a fogyasztás mértékét. A dohányt a spanyolok San Domingón, az angolok Virginiában, a portugálok Braziliában termesztették nagyban. 1615-től Hollandia, 1659-től Henneberg, 1676-tól Brandenburg grófság, 1697-től Pfalz és Hessen foglalkoznak dohányültetvényvel. S a század végéig — a tilalmak ellenére — más országokban is, bár szórva-nyosan, termelni kezdik a dohányt.

Kétségtelen, hogy a dohánynak és a dohányzásnak terjesztésében nemcsak kiváló személyek vittek vezérszerepet, hanem egész hadseregek működtek közre. A dohányzás szokásának azonban legjobb terjesztője volt az a különös hatás, melyet a dohány szívása az emberi szervezetre gyakorol.

Az emberek ugyanis már a XVI. században felismerték, hogy a dohányzás nemcsak élvezetet nyújt, hanem sok mindenben hasznos hézagpótló, szinte szükségleti cikk. Kiváltképp kiertékelődött a szomjúságot elfelejtető és az éhséget csillapító hatása, mely az akkori idők hadseregeiben egyhamar közkedvelté avatta. Sőt különlegesen hasznos hatásai folytán a dohányzás hamarosan fontos kelléke lett a hadjáratoknak. Katonáik részére a jó hadvezérek éppúgy gondoskodtak a dohányról, mint az eleségről. Így lettek már akkoriban az angol, holland és spanyol csapatok is előharcosai a dohányzásnak. Angol és holland csapatok 1620—22-ben dohányoznak először Szászországban és Délnémetországban. Röviddel utóbb, 1626—29-ben szintén dohányoztak Tilly és Wallenstein táborában. Tisztikar és legénység egyaránt. A csapattestek a harmincéves-háború alatt 1618—48. években kiválóan terjesztették e szokást Németországban. Megállapítható, hogy Európában a dohányzás a harmincéves-háború után terjedt el általánosan. Ahol táboroztak és amerre elvonultak a dohányzást kultiváló seregek, nyomukban a polgárság is kedvet kapott a füstölésre. Még jobban fokozta a dohányzás elterjedését, hogy a hadjáratok befejeztével a szél-

rózsa minden irányába hazaszéledt katonák ezt az élvezetet a polgárság nagy tömegeivel ismertették meg.

A hazatérő katonák ekkor vitték el Skandináviába is a dohányt és így a XVII. század közepe előtt a dohányzás szokása Svédországban is terjedni kezdett.

A dohány pályafutása innét rohamosan ívelt magasra. Hiába hangoskodtak az emberiség atyáskodói, a kéretlen erkölcsbírák, hogy pogányság megfertőzni füsttel a szájat és tüdőt, a dohányzók fittyet hánytak az ilyen prédikációkra. Egyesek annak híresztelését sem átalították, hogy a dohányzás az amerikai indiánok üzelve, sőt egyenesen az ördögök ármánykodása, mellyel le akarják silányítani a magasztos szerepre hivatott fehér emberfajt. De ez a mesterkéltség igyekezet is eredménytelen maradt.

Hiába kezdték megadóztatni a dohányt, hasztalan kezdték a világi és egyházi hatalmak szigorú törvényekkel tilalmazni és üldözni a dohányzást, terjedt mégis tovább, a világ szeljtében-hosszában. Minden emberi hatalom tehetetlennek bizonyult ezzel a szenvedéllyel szemben. Az emberiség megszokta a dohányzást, megszerette, kívánta és nem tudott többé lemondani róla.

Mint ahogy megszerette a kávé, melyet Arábiából hoztak Európába és ahogy megkedvelte a kakaót, a kukoricát, a burgonyát, a nádméz, melyeket szintén Amerikából hoztak át — ugyanúgy megszerette, ha nem jobban, ezt az amerikai csodanövényt, a dohányt is.

Természetes, hogy az Ember az Édenkertből magával hozott ős-öszönével minden olyan újdonságon örömet kapott, amivel fűszerezni, édesíteni tudta étkeit és életét. A vérre és idegre ható finom és kellemes ízek, zamatok, illatok változatoságára vágyódott. Kifinomuló érzékével az életörömök teljességét kereste — és akarja elérni még maga is. Ez az a sóvár igyekezet, amely a rövid földi élet kultúráját egyre fejleszti és a szerencsésebbeket okkal-móddal életművészekké neveli.

Ez az ösztön nyitott utat a dohányzás élvezetének is és terjesztette a dohányzást, fejlesztette a kultuszát, — hogy az áhított gyönyörűségekkel minél csordultabban megtelhessék az ember örök vágyódásának serlege.

A dohányzás intézményes tiltása.

A XVII. században már a palotától a kunyhóig úgyszólván mindenki megismerkedett és megbarátkozott a dohányzással. A pipákban éledő parázs megtestesítette a szenvedély lángját, mely elterjedt, mint a vihartól dédelgetett futótűz. Pedig a viharnek még csupán előszele legyintette. Az igazi szélvész csak ezután kerekedett körülötte.

Kétségtelen, hogy még nem volt a világon olyan élvezeti cikk, amely akkora és oly huzamos ellenállásra talált volna, mint a dohány.

A meghonosodó idegen szokás, a pipázás ellen eleinte csak szavakban tört ki a gyűlölség. De divatja minél jobban meggyökeresedett, a dohányfüsttől tartózkodók tábora annál kérlelhetlenebb ellenségeskedéssel fordult ellene. Később az ellenzők táborához csatlakoztak az egyházi és világi hatalmak is és szinte egyesült akarattal tökélték el, hogy a dohányzás szenvedélyét elfojtják.

V Az egyházi fejedelmek, az uralkodók és az államok kormányai megkísérelték, hogy útját állják a dohányzásnak. Vetélkedve találták ki a különféle tiltó rendszabályokat, a drákói könyörtelen büntetéseket, úgy, hogy a dohányzásnak hihetetlenül nehéz gátlásokkal kellett megküzdenie. A legszigorúbb törvényekkel és rendeletekkel tiltották.

Mondható, egyik jellegzetessége a XVII. századnak, hogy a dohányzás tilalmazása jegyében folyt le.

Mintha csak összeesküdött volna az Óvilág ellene! Ugyanis azóta, amióta a dohányt az Újvilágból áthozták és európaszerte megkedvelték, az akkori társadalom vezetői, a közigazgatás és az egyház, a legnagyobb lendülettel fordult vele szembe. A legtöbb hatalmasság inkvizitori törvényeket léptetett életbe és a kíméletlen, sőt kegyetlen büntetések válogatott alkalmazásával sújtotta azokat, akik a dohánylevél füstjét élvezni merték.

Annyi bizonyos, hogy a XVII. század elején Spanyol-, Francia- és Németországban a dohány füstjének, levelének és porának élvezete meglepő arányokat öltött. Viszont kétségtelen az is, hogy akkor, amikor a dohányzás Európában ismeretessé kezdett válni, a népnek és a papságnak még nemhogy tiltottak volna, hanem inkább ajánlották. A papoktól hivatásuk megkövetelte, hogy számos világi élvezettől tartózkodjanak. Érthető örömük tellett abban, hogy dohányozhattak, — ami nem juttatta őket fogadalmukkal ellentétbe.

Általában az orvosok javallottak is a dohány használatát. Mégpedig nemcsak többfajta betegség ellen, hanem szakértően úgy érveltek, hogy a dohánylevelél használata csökkenti a nyalkaképződést és egyéb kedvezőtlen testi érzéseket is elmulaszt. A

Szorgalmasan szippantgatják a dohányport.

papság hajlott is szívesen erre az orvosi tanácsra. Egykorú leírások bizonyítják, mily nagy csodálkozást keltett a szemtanúk szerint, hogy a dohányról még mise közben sem tudtak lemondani. De nemcsak kivételesen a papokat, hanem a híveket, az egész Európát annyira lenyűgözte ez a szenvedély, hogy nélküle még a vasárnapi misék alatt sem tudtak meglenni.

A templomokban kézről-kézre adogatták a tubákos szelencét, ami aztán nem csoda, ha elterelte a miséről a hívek figyelmét. Szorgalmasan szippantgatták a dohányport. Oly sűrűn szippáltak és oly harsogóakat tüszentettek, hogy valóban zavarták az istentiszteletet. A spanyol papok pedig még az oltár előtt is szivaroztak. A szivarfüst összegomolygott a tömjénfüsttel.

Ez a túlkapás Rómára is ráragadt. Az ilyen szertelenségek miatt akarták a templomokból száműzni ezt az „ördögi élvezetet,” — ahogyan a dohányzást ellenségei hívták.

Ezek a féktelenkedések okozták, hogy a dohányzás ellen hangulat keletkezett és végül fellépett egyik leghatalmasabb ellenfele, VIII. Orbán pápa, aki nevezetes módon támadt a dohány élvezőire.

A józan mértéket nem ismerő zabolátlanság indította arra VIII. Orbán pápát, aki egyebekben a költészet szelídlelkű, jeles művelője volt, hogy 1624-ben felemelje tiltó szavát.

A nagyobb egyházi fenyték alá eső bűntények jegyzékét, az „In coena Domini” kezdetű híres bullát átalakította. Új szövegezésében egyházi átokkal tiltotta el a dohányzást. Ebben a bullában Róma hívőinek, férfiainak és asszonyainak, de kiváltképp a papságnak szigorúan megtiltotta, hogy Szent Péter templomában, annak akár kórusában, akár karzatán, akár más részein — dohányozzanak vagy tubákoljanak. Vasárnaponként pedig az összes templomokban tilos volt a dohány használata.

A tilalom megszegőit büntetésekkel sújtották. Az egyházból ki is közsítették.

Ez a pápai parancs-hirdetmény egy századon át függött Szent Péter templomának falán.

A hajdan emberei a templomban sok időt töltöttek. A valásújításokból eredt hitviták, a szellem küzdőterévé avatták az Istenházát, — mely tömegesen, és napról-napra vonzotta a buzgó hívőket. Ezért az egyházi átok sok embert érintett és világszerte nagy feltűnést keltett. Első pillanatra megdöbbenette a híveket. Azonban ez a meghökkenés csak addig tartott, amíg a bíborosok előbb titokban, majd később nyíltabban állást nem kezdtek foglalni ellene s valósággal mozgalmat nem indítottak, hogy a pápát rendelete tarthatatlanságáról meggyőzzék. Ennek az ellenállásnak folyamánya volt az is, hogy VIII. Orbán pápa 1642 január 3-án a sevillai érseknek az egyházból való kiközösítés terhe mellett tiltotta meg a dohányzást. A dohányzás körül támadt ellentétek miatt a pápai udvar úgy nyözsgött, mint a megbolygatott méhraj. A falakon kívül teljes leplezetlenséggel sorozatos előadások, tudományos eszmecserék indultak meg, melyek a dohányzás fertőtlenítő és ragályt korlátozó áldásait bizonyították, valamint dicsérték azt az üdítő hatását, amely az élet gondjainak elviselését könnyíti meg. Az elágazó felfogások a

pápai rendelet erejét legyengítették, amiben a szenvedély varázsa is hatékonyan segédkezett.

Viszont természetes, hogy hivatása tudatában sok szerzetes megszívlelte a pápai bullát. Ezek a hitbuzgó atyák a dohányt az ördög olyan eszközének tekintették, amellyel a hívők lelkét meg-ejtheti. Lélekmentő buzgóságukban a Tízparancsolathoz tizenegyediket tűztek: „Ne dohányozz!” Mások pedig ilyen parancs-csal toldották meg: „Ne tedd magadat a sátán kéményévé!”

A pápai álláspont X. Innocent idejében is mereven kitartott a tilalom mellett. Megállapítható azonban, hogy minden alapos eredmény nélkül. Ezt az a körülmény is bizonyítja, hogy amíg a dohányzók és a pápai udvar között az elvi harc kimélyült, az-alatt — 1657-ben — az olasz tubákgyártás és dohánykereskedele-m, különösen Velencében szembetűnően fellendült. Tehát az egyházi átok sem használt. Elmaradt a várt eredmény. Az emberek továbbra is dohányoztak.

Emiatt XL Innocent pápa arra kényszerült, hogy 1681-ben újjalag módosítsa, szigorítsa a bullát. Ebben 25 arany pénzbüntetés, hivatalvesztés, kiközösítés és más büntetések terhe mellett eltiltotta, hogy a papok a sekrestyében dohányozzanak vagy tubákoljanak.

De a szenvedély már annyira lobogott, hogy ennek sem volt kellő fogantja.

Rómában, Florenzbén és egyebütt a dohányosok szabad folyást engedtek szenvedélyüknek.

A pápai levéltárakban rengeteg okmány fekszik, melyek arról tanúskodnak, hogy sikertelen volt minden tiltó rendelkezés. Például 1692-ben a San Jago-rend öt szerzetesét falazták be elevenen azért, mert istentisztelet alatt a sekrestyében dohánnyoztak.

Azonban sem az egyházi átok, sem más büntetés nem érte el célját.

XIII. Benedek pápa még íelújította ugyan elődeinek már felejjésJbevesz© tilalmát, később azonban feladta a nikotin ellen a további küzdelmet. Ugyanis az 1724. évből származó kézirat szerint, melyet a Szent Péter templom főpapjaihoz intézett, a dohánnyozást tiltó összes egyházi rendelkezéseket alakilag is hatályon kívül helyezte. A tilalom ellenes közhangulat hatása alatt kénytelen volt megengedni, hogy kanonokok, papok, szerzetesek és templomszolgák a Bazilikában is élvezhessék a dohányt. Még-

pedig azért engedélyezte, mert így akarta kiküszöbölni, hogy a személyzet az istentisztelet folyamata alatt ki-bej árkáljon amiatt, mivel a dohány élvezésében nem tudták huzamosabban tűrtöztetni magukat. A pápai engedély figyelembe vette az orvosi javallatokat is. Hangsúlyozta azonban, hogy a türelmi ténykedés alapján a hely szentségén nehogy féktelen túzásokkal csorbát ejtsenek. Így például nem engedte meg: hogy a kórusban ülő papok tubákszelencéjüket szembetűnően adogassák kézről-kézre. Az engedély a dohányzás lehetőségének keretét mégis tágította, ami úgy a papok, mint a hívők között lelkes örömet keltett. A dohány pedig újra nyíltan általános kelendőségnek örvendett. A burnótozásban XIII. Benedek pápa maga is buzgó példaadással járt elől.

Szinte hihetetlen, hogy az egyházak közül annak idején nemcsak az európai szellemű Vatikán harcolt a dohányzás ellen, hanem a távol Kelet egyházai is. Hosszú időn keresztül a törökök, arabok, perzsák, általában a mohamedán hitű népek is bibliájuk, a Korán ellen való véteknek tartották a dohányzást.

Az egyházi tilalmazások mellé járult ugyanazon időben a világi hatalmak számos tiltó rendelete és törvénye. Egyesült erővel igyekeztek tiporni a dohányzás szabadságát.

A különböző országok uralkodói és kormányai a XVII. század folyamán kemény rendszabályokat léptettek életbe, hogy a dohányzás szenvedélyt pusztítsák vagy legalább is korlátozzák.

Angliában is, akárcsak másutt, különféle rendeletekkel igyekeztek útját állani a dohányzás továbbterjedésének.

Erzsébet angol királynő volt az első, aki már a XVI. század legvégén eltiltotta alattvalóinak a tubákozást és valósággal halomszámra koboztatta el értékes szelencéiket. Nyomdokait ebben híven követte utóda. Érdekes ugyanis, hogy akinek honfitársai voltak Európában a legelső pipázók, — I. Jakab angol királyból vált a dohányzás legelszántabb ellensége. Minden módon arra törekedett, hogy birodalmában a dohányzás szokását kiirtsa. Már 18 évvel utóbb, hogy Angliába az első dohányt bevitték, parancsot adott ki ellene. Rendeletében ezeket írja: „Eleinte a dohányt csak az előkelők használták, mint orvosszert. De később a kicsapongó pórnép visszaélt vele. A pénzt kihordták érte az országból. A termékeny földet e haszontalan gyom termesztésével soványították, — ez ok miatt 1604. év október hó 20. napjától a gonosz szokás korlátozására minden font súlyú

dohány után 6 silling és 10 stüber fizettségük.” — ez az összeg az akkori magyar pénz értéke szerint két tallér volt.

Azt hitte a király, hogy az újvilági növény ilyen súlyos külön megadóztatása népét majd a dohányzás élvezetétől elretenti. Azonban tévedtemért mindjárt kezdetben kítűnt, hogy a dohányzás nem csupán élvezet, hanem több annál, — szenvedély! A szenvedélyükért pedig az emberek adózni is szívesen hajlandók.

Ha I. Jakab elgondolása célt tévesztett is, az bizonyos, hogy haszon nélkül nem maradt. A haszon kettős tanulság volt: a dohány dicsőségének, diadalának nem ártott az adó. Viszont a kincstár is előnyösen járt.

A király erre tovább nyirbálta a dohányzási szabadságot, 1619-ben kelt rendeletével, Anglia jókora terjedelmű gyarmatán, a virginiai tartományban a dohánytermelést megszorította. Eszerint egy-egy termelőnek — akkori magyar pénzürtékben számítva — 100 forintnál több értékű dohányt tilos volt eladnia-

Még az 1621. évben I. Jakab saját szövegezésű terjedelmes iratot adott ki a dohányzás ellen, mégpedig jórészt az előtte panaszkodó halásznők kívánságára, akik férjeiket és a férfinépet a dohányzás miatt satnyulástól feltették. De valójában nem is annyira a féltés, mint inkább féltékenység lehetett a panaszkodás rugója, — mert a halásznők azt tapasztalhatták, hogy férfiak minél gyakrabban gyűjtöttek rá, annál jobban beleszerelmesedtek a pipába. A panasz tehát alkalmasint a vetélytárs miatt történt.

A dohányzást tiltó, latin nyelvű királyi irat könyvben „Mísocapnus” (Dohánygyűlölő) címen jelent meg. Angol nyelven „Counter-Blast to Tobacco.” Azt bizonyíttatta, hogy a dohány a pokol műve. Többek között ilyen szavakkal fordult alattvalóihoz: „Polgárok, ha van még szemérem-érzés bennetek, hagyjátok abba ezt az istentelen szokást, amely egyenesen a pokolba visz.” Továbbá ilyen szavakra fakadt: „Ezt a veszedelmes szokást nem a győzedelmes parancsolta a legyőzöttre, sem a király nem rendelte, sem az orvosok nem javallottak, — hanem az ismeretlen világba küldött követ három idegen társaságában nem régen érkezett közibénk ezzel az áruval. Az idegeneket a halál elemésztette, de ez az idegen szokás még most is itt él és virágzik, — ami annál csodálatosabb, mert hiszen ez egy gonosz cselvető hitvány árúja.”

A könyv megjelent és kiosztották. Országszerte olvasták. Nyilatkoztak papok, orvosok, tudósok a dohányzás ellen, majd pedig mellette. A tréfás ötleteiről híres Ben Johnson, Shakespeare barátja, „Every Man in his humor” c. színdarabjában igyekezett neveltségessé tenni a dohányzókat. A színmű 1598-ban., Londonban került színre.

Akadtak angol polgárok, akik felbuzdultak a dohány-ellenes írások olvasásán vagy előadások hallatán és a pipa ellen olyan gyűlöletre gerjedtek, hogy egyik-másik apa tulajdon fiától szülői szeretetét is megvonta, sőt az örökségből is kitagadta, — ha pipázni merészelt.

A nép zömére azonban nem hatott a királyi könyv, mely körül különben is sok ellentétes nyilatkozat zajlott le. De nem hatott az sem, hogy az angol parlament a királyi szigornál is tovább haladt, amennyiben a dohány ottani egyik meghonosítóját Raleighot halára ítélte. Mintha semmi sem történt volna, — a legtöbb angol természetes hidegvérrel tovább dohányzott.

A dohányzás-ellen megjelent szigorú rendelet meghagyta, hogy a dohányt azontúl csak gyógyszerként szabad használni.

Említésreméltó, hogy 1605-ben Oxford városa királylátogatást várt. A tudományegyetem tanári kara az ünnepségre a dohányzás ellen nyilvános eszmecsérét rendezett, hogy ezzel a király kegyében járjon. Jól is számított. Elnyerte a legmagasabb megelégedést.

Érdekes azonban, hogy I. Jakab király se halt meg anélkül, hogy a dohány illata végül őt is meg ne igézte volna és hogy — az akkori angol divat szerint — az udvar szép hölgyei által tömködött pipa el ne csábította volna!

A dohányzás ellen szított hangulat általánosan is épp az ellenkező eredményre vezetett. Maga a királyi kancellár és a nagypecsét őre: Verulami Baco, 1623-ban „Historia vitae et mortis” c. munkájában szintén felpanaszolva állapítja meg, hogy: „Századunkban rendkívül kezd növekedni a dohány használata, mely az embereket valami oly titkos élvezettel tölti el, hogy akik azt egyszer megszokták, azután nehezen tudnak attól tartózkodni.”

A XVII. század elején és közepén a dohányzás szenvedélyének korlátozása érdekében a többi ország kormánya is kemény rendszabályokat léptetett életbe. Spanyolországban, Portugáliában. Franciaországban, Hollandiában, Konstantiná-

polyban, Egyiptomban, Kelet-Indiában a dohányzásnak szintén, valóságos orgiái dühöngtek.

Az egyházon kívül küzdeni kezdett ellene a közigazgatás is. Így Franciaországban és Spanyolországban külön rögtönítelő bíróságok alakultak, melyeknek kizárólag az volt a feladatuk, hogy a dohányzókra büntetést szabjanak. Nem szabad azonban azt hinni, hogy a dohányzókat csak holmi pénzbüntetésre vagy csupán pár napi elzárásra ítélték. Sokkal kíméletlenebbek voltak a büntetések. Hol vagyonvesztés, hol súlyos börtön, hol orr-és fül-csonkítás, hol pedig fej vesztés várt a „bűnözőkre.”

Füstöl, mint a kémény ...

Franciaországban XIV. Lajos király vált ellenségévé a dohányzásnak és a XVII. század második felében tiltotta be a dohány forgalmazását. Csakis híres tengerészének, Jean Bartnak bocsátotta meg, hogy előtte pipázott.

A dohányért rajongó franciák azonban kijátszották a tilalmat. A pipázók áttértek a tubákolásra. Sőt azok is, akik a tubákolásnak nem voltak hívei, tüntetni kezdtek a dohányzás mellett, úgy, hogy csipetnyi dohány-porszemet hintettek öltönyükre.

A tilalom ellenére maga az öreg király kedvese, a híres Pompadour márkiné is szívesen dohányzott. Nevezetes, hogy a márkiné a dohányból olyan különleges kivonatot készített, amely felüdítő hatású volt. Ezzel a frissítővel természetesen királyi udvarlójának kedveskedett. Később azonban ez a különlegesség egész Parisban forgalomba került és nagy keletje volt. Kiváltképp a tilalmazás ideje alatt.

Spanyolországban kemény szigorúsággal és hosszú időn át tiltották a dohányzást. Élénken rávilágít erre a szellemre Würzburg József dr. müncheni egyetemi tanár 1927-ben kiadott könyvének egyik részlete, mely az utóbbi érdekes esetet adja elő: A Vienna do Castello tartomány véisztörvényészéke 1757. április havában egy szenvedélyes dohányzó felett ítéltkezett. A vád szerint

Josse Caracella fegyverkovács tagja volt a castelloi titkos dohányzó szektának, amely a régi vár romjai között, annak mély pincéjében esténként összegyülekezett és áldozott az emberiség legnagyobb szenvedélyének, a nikotin élvezetének. Az elfogott Josse Caracella csak kínzások után vallotta be bűnét. Mentségül azt említette fel, hogy ennek a titkos szervezetnek a tartomány tiszteletreméltó főnöke is tagja, A bírák azonban a Spanyolországban ismeretes akkori vallatási eszközökkel rábírták Caracellát arra, hogy vádját visszavonja. És Josse Caracella ennek köszönhette, hogy fejvesztés helyett csupán orrának és fülének megcsönkítésére ítélték, — továbbá, nehogy mégegyszer dohányzásra vetemedjék, ajakára tüzes pecsétet nyomtak.

Ezt nevezték Spanyolországban a dohányzás enyhébb büntetésének.

Portugáliában a súlyos börtönbüntetés divatozott. Így avaták a dohányzás mátyrjává Diego de Jerez, akinek — tempora mutantur! — nemzete és a hálás utókor 1934-ben szobrot emelt.

Svájcban szintén tiltották a dohányzást.

Midőn 1653-ban a helvétiai Appencelt nyílt utcáin néhányan séta közben pipára gyújtottak, a bodor füst eregetésével csaknem lázadást okoztak. Az emberek báméskodva csoportosultak köréjük, a gyermekek pedig lármázó rajokban viháncoltak utánuk, A városi tanácsnokok a pipázókat közbotrány okozásért maguk elé idézték és megbüntették. Ugyanekkor a vendégfogadósoknak parancsba adták, hogy azokat, akik helyiségekben pipáznak, jelentsék be, mert ennek elmulasztásáért kemény büntetést rónak ki.

A berni kanton hatósága pedig a legsúlyosabb büncselekedetek közé Sorozta a dohányzást, még hozzá intézményesen. Külön e célból a „dohányzók börtönét” létesítette. Ugylátszik, a bűnözők nem lehettek kevesen. A dohányzás ellen a közönség részére egy tízparancsolatszerű rendtartást szövegezett és hozott nyilvánosságra. Ez az 1661. évben kelt hivatalos rendelkezés például a házasságtörés tilalma mellett már a pipázást is tiltotta. De érdekes, hogy nem tartották elegendőnek a rendelet pusztá kibocsátását, mert érezték, hogy a dohányzás szenvedélyében hatalmas erő lüktet, — ezért „Chambre du tabac” elnevezéssel kollégiumot szerveztek, mely ellenőrizte a tilalom be-

tartását. A legenyhébb a pénzbírság, súlyosabb a bebörtönzés, legsúlyosabb a pellengérré állítás büntetése volt.

A svájciak 1675-ben a pipázók ellen újabb rendeleteket adtak ki, mely a dohányzás rajongóit már nemcsak börtönnel, hanem bitófával is büntette.

Ez a szellem évtizedeken át uralkodott Svájcban, ahol még a XVIII. században is megbüntették azokat, akiket „száraz rézszegegen” értek.

Svédországban Gusztáv Adolf uralkodása alatt tiltották a dohányzást. Mint másutt, ott sem volt komoly foganatja. Pedig ha valakit tetten értek, annak bűnhődnie kellett. Így járt többek között egy pór, akit rajtakaptak, midőn Úrvacsora-vétel előtt egy pipadohányt elszívott. Ezért nyilvános vezeklésre ítélték.

Erdélyben és Magyarországon, amikor a XVII. század második felében a dohány használata terjedésnek indult, szintén rendeletekkel és törvényekkel igyekeztek a dohányzás elharapzásának útját állani.

A papság a szószékről üzent hadat a dohányzási szenvedélynek. Ugyanakkor az erdélyi országgyűlések is minduntalan foglalkoztak e szokás túlzásaival.

Apaffy Mihály fejedelem 1662—1663-ban adott ki elsőnek a dohányzás ellen tiltó rendeletet.

Az 1670. év december hó 1. napján tartott gyulafehérvári országgyűlés törvényt hozott „A tobak megtilalmazásáról s aki behozná, annak büntetéséről,” — melynek 13. szakasza úgy intézkedik, hogy „senkinek e hazában effélét behozni szabad nem léssen, sőt akinek mostan tobákja van, ez országgyűlés elbomlása után csak 15 napig árulhassa s ne tovább. Aki pedig behozza, minden harmincadokon, vámokon, városokon, falukon a helybeli tisztek minden egyéb vele található javával együtt vegyék el. A tobákkal élő birtokos és nemes 50, egytelkű nemes 12, a jobbágy 6 forinttal büntetessék, — melyet a tisztek artikuláris büntetés alatt tartoznak felvenni a tett nyilvánosságával, ideértvén a papokat, deákokat és másodrendűeket minden különbség nélkül.” Tehát a kereskedőktől a dohányt elkótyavetyélték, másokat pénzbírsággal sújtottak.

A törvénynek azonban vajmi kevés foganatja lehetett, mert a tilalmazást megismételték és a növény termelésére is kiterjesztették. Ugyanis az 1683. február 10.-i országgyűlésen hozott törvény 11. szakasza úgy rendelkezik: „Nem használván a to-

bák kiirtásáról írott törvény, erre nézve, hogy irtsák ki, ez végeztetett: hogy azt senki e hazában se levelenként, se összetekerve be ne hozza; se itten ne termesse; se porként, se pipával vele ne éljen. Földmíves és jobbágy 6 forint, vitézlőrend, nem különben mágnások, nemesek, mindenrendűek, annál inkább asszonyok, minden különbség nélkül, mindannyiszor, valahányszor az ellen cselekednének, 12 forint büntetés terhe alatt, akik mégis behozzák, minden akkor velük lévő árújukat, akik természetik minden vagyonukat veszítsék el, — mely törvény az országgyűlés elbomlása után 15 nap betelésével vétessék teljeseésbe.”

A tilalmat ismét megújították a gyulafehérvári országgyűlés 1686. november 19.-én hozott XL törvénycikkében, melynek 9. szakasza mondja: „Már alkalmas időtől fogva tapasztaltuk a tobáknak veszedelmes terjedését ebben a hazában, melyhez képest, hogy se behozni, se pedig vele e hazában porul vagy pipával is élni szabados ne légyen, újra elrendeltetik.”

1688. szeptember 27.-én az országgyűlés ismét foglalkozott a dohányzással és a 8. szakaszban így rendelkezik: „A tobákkal élők ellen szabott büntetést, ha a tisztek elmulasztanák felvenni, a fiskális direktor e tiszteken artikuláris büntetést vétessen fel, azt is hozzáadván, hogy a földesurak jobbágyaikra szorgalmatosan vigyázzanak és rajtuk maguk vegyék fel a büntetést, 200 forint büntetés terhe alatt.”

A dohány és dohányzás kiirtásával az 1689. évi január 5.-én tartott segesvári országgyűlés újból foglalkozott. Az itt hozott IX. törvény: „A tobáknak exstirpálásáról” szól. A 7. artikulus keményen kötelez: „A tobáknak mind vetését, mind pedig a szívását e hazában az okból következett sok károokra és alkalmatlanságokra nézve egész országul már egy néhány ízben noha bizonyos büntetés alatt megtiltották, de annak büntetésével sok helyen a tisztek visszaéltek, mert midőn az embereket büntették volna is, egyfelől a szegény embereknek marhájukat hajtották, másfelől a pipa szájukban volt, mellyel nemhogy a szegénységet zabolázták volna, de még ı a maguk rossz példaadásával a szegénységet ingerelték. Végeztetett ennek okáért: hogy akik ennek az artikulusnak a keletkezése után dohányt a maguk jószága ikban vettetik, azok jószágaikat örökre veszítsék el, azok pedig, kik ezután is szívznak, ha főtiszt, ország adójába évenként adjon 200 forintot, ha regalista 50, ha birtokos nemes 30, egytelkü ne-

mes 12, földműves 6, fejedelem szolgája 5, katonák 6, darabontok és gyalogok 3, urak és főrendek szolgálói 6, lovászok és béressek 3 forintot. A jobbágyokon a büntetést vétesse fel az, akire a főtiszt fogja bízni minden vármegyén és széken, a Százszágon maguk tisztjeik vegyék fel a büntetést, a dohányszívók értéke szerint. Minden széken és vármegyén főtiszt atyáncfiai szorgalmasan cirkáltassák fel, hogy kik élnek a dohánynal s a szerint értékük és állapotjuk szerint az adó rajtuk vétessék fel.”

Mint ahogy ez a törvény is megállapítja, nem sok eredménye volt a tilalomnak, mert maguk a bírák abban a pillanatban is, amikor az ítéletet másokon végrehajtották, ugyanabba a bűnbe estek. Az ilyen jó példa pedig ragadt. Hiába rótták rájuk a magas pénzbírságot. Pedig ezek a bírságok akkor óriási összegek voltak! Abban az időben egy ökör 16, egy mázsa szalonna másfél, egy mázsa dohány 6 forintba került! Ezekből az árakból fogalmat alkothatunk magunknak, hogy az előírt bírságokat milyen nehezeire eshetett az akkoriaknak kiizzadni.

Utoljára az 1697. országgyűlés már elrettentő büntetések terhe alatt, tiltotta meg a dohányzást.

Magyarországon a dohányzást nem országos törvények által tiltották el, hanem rendeletekkel. Ahány vármegye, ahány város, annyiféle rendelet és büntetés.

Az 1636. évi körösi „Formula juramenti communium Oppidii Körös” egyik szakasza szerint a hadnagyok kötelesek feljeleníteni azokat, akiket dohányzáson érnek. De ez a tilalom csak tiszavirág-életű lehetett, mert 1660-ban Körös város jövedelmei között már nyilvánosan szerepel a dohányos boltok bérösszegeiből eredő bevétel.

Gömör vármegye 1667-ben, Zemplén vármegye 1676-ban február 22.-én Gálszécsen tartott megyei gyűlésének határozatával tiltotta el a dohányzást — mégpedig tűzveszélye miatt. Ez az indítók azt sejteti, hogy akkor a pipázás már általánosabban ismert volt. Nem véletlen, hogy a gömöri rendelet származása összeesik azzal az idővel, amikor a török csapatok Gömörben portyáztak. Mert a dohányzást a török-világ nagyban terjesztette hazánk különböző vidékeire.

A tilalmak megszegőit eleinte jog és jószágvesztésre ítélték. Ez azonban erőtlen gát volt a dohányzás elterjedése ellen, amit ezért később szigorúbb büntetések követtek.

Kecskemét város számadási könyvei az 1660-as évek táján sűrűn említik a dohányt és a pipát.

Magyarországon 1689-ben a dohányművelést általános rendeletben eltiltották.

A XVIII. század elején, I. József uralkodásának alkonyán, Vas vármegyében a karok és a rendek határozatából olyan rendelet látott napvilágot, amely 100 forint bírság terhe mellett megtiltotta a dohány termelését. A termelők sok herce-hurca után végre a király elé tárták panaszukat és érdekeik támogatására azt is felemlítették, hogy a dohány nem lehet káros, amikor azt az orvosok is gyógykezelésre használják. Érvelésük győzött. A király megengedte a dohány termelését.

De más veszedelem is fenyegette a dohány híveit. A dohányzás — éppen mert suttyonban folytatták, — nem egyszer tüzesetet okozott. Ezért célszerűnek találta Vas vármegye, hogy a dohányzást szigorúan korlátozza. A jobbágyoknak és szolgáknak teljesen eltiltotta a pipázást. A nemeseknek is csak zárt helyiségben engedte meg. Azok, akik a tiltórendeletet megszegték, esetről-esetre 1 forint bírságot tartoztak a vármegye pénztárába fizetni. A dohányzók ebbe nem akartak beletörődni. Kivárták a dohányzás korlátlan engedélyezését. Meg is engedték, de csupán oly feltétellel, hogy korlátlanul csakis annak szabad dohányozni, aki adólerovását a kivetett adó összegének még további 50 százalékával megtetézi.

Később nemcsak megyei gyűléseken, hanem az Országházában is foglalkoztak a terjedő dohányzás meggátolásának módzataival.

A magyaroknál iehát, amint látjuk, a dohányzás legszigorúbb büntetése testi fenyítésekben, a nyilvános deresre-húzásban merült ki.

Azonban úgy a vallás, mint a közigazgatás hiába akarta a dohányzás szenvedélyét elnyomni. A tilalomnak célja mint egyebütt, épp úgy Magyarországon is — a szó legszorosabb értelmében — „füstbe ment!”

Oroszországban már sokkal kíméletlenebbül torolták meg a dohányzás bűnét.

Az egész világon egyike volt a legszigorúbb rendszabályoknak az az ukáz, amelyet a minden oroszok cárja, Feodorovics Romanov Mihály az 1634-ik évben adott ki. Ez a cári parancstörvény a pátriárkák tanácsára és abból az alkalomból látott

napvilágot, hogy egy pipázó orosz vigyázatlansága folytán tűz támadt. A rendelet kemény büntetéssel sújtotta a dohányzáson rajtacsípett muzsikot. A pipázó az első esetben kancsukaverést kapott. Ez a muzsikra még elég enyhe büntetés volt, mert második esetben már keresztülfúrták orrát, harmadik esetben megcsonkították testének azt a szervét, melyen keresztül a füst eregetése abban az időben divatozott. Moszkva és a többi orosz metropolis utcáin már egész sereg orratlan ember lézengett, — de a dohányzástól még ez sem riasztotta el az embereket. További tettenérés esetén a bűnöző dohányát elkobozták és vagy Szibériába száműzték vagy halállal lakolt. Azonban az elkobzott dohányt maga a cár szívesen fogyasztotta el.

A XVII. század közepén, Mihajlovisc Alexy cár ukája szerint, a pipázáson rajtakapott orosz Szibériába száműzték, de bűnére való emlékezésül a saját pipaszárával átfúrták az orrát.

Pipázó török.

Nagy Péter cár eleinte szintén gyűlölte a dohányzást. Katonái közül azoknak, akiket pipázáson ért levágatta az orrát. Később azonban, európai körútja során nyílt szemével észrevette, hogy a dohányzás terjedését megfékezni nem lehet, — viszont a korona számára jövedelmeztetni lehetne és éppen ezért Nagy Péter cár engedélyezte Oroszországban a dohányzást. Ehhez a megértő és számító elhatározáshoz nem kevésbé hozzájárulhatott, hogy maga a cár is kedvelte a burnótozást.

De nemcsak a nyugati országokban és a cári birodalomban bántak el szigorral és kegyetlenül a dohányos emberekkel, hanem még könyörtelenebb büntetéseket szabtak rájuk a legszámottevőbb dohánytermelő államban, az Ozmán-birodalomban.

Amikor Törökországban a pipázás 1610-ben általánossá kezdett válni, a hatalom birtokosai minden erővel azon igyekeztek, hogy ezt a szokást nevetségessé tegyék. A Korán magya-

rázói, a muftik pedig kimutatták, hogy a dohányzás nem egyeztethető össze Mohamed tanaival és büntetés terhével tiltandó. Azokkal szemben, akik pipázni mertek, kegyetlenkedésektől sem riadtak vissza. Így IV. Achmed szultán parancsára az egyik szerencsétlen törököt — elretentő például — úgy hurcolták végig szamar hátra kötözve Konstantinápoly utcáin, hogy saját pipáját orrába feszítették. Ez a kíméletlenség már arra vall, hogy szörnyű bűnnek tartották a dohányzást. De a büntetésnek még ekkora szigorával sem érték be. A kegyes IV. Amuráth szultán az 1620-as évében nem csekélyebb megtorlással, mint bitófával vagy lefejezéssel és felnégyeléssel büntette a dohányzó embert, 1638-ban, a perzsák ellen viselt hadjárat idején, megölette vagy összetört, levagdalt végtagokkal az utcára dobatta azokat a török katonákat, akik a dohányzás bűnébe estek. Felfogása szerint az a szándék vezette, hogy az ilyen gonosz alattvalóinak szaporodását is meggátolja. Így tartott ez egész 1690-ig, amikor a szultánok már belátták, hogy a dohányzást oktalanság eltiltani és — engedélyezték.

Még megemlítsre érdemes, hogy a dohányzás legrégebb keletű és legkönyörtelenebb tilalmára Perzsiában bukkanunk, ahol az 1582-től 1627-ig uralkodott Nagy Abbas sah egy utazót, ki dohányt vitt az országba, árújába burkoltan elégettetett. A dohányzás büntetései között talán ez volt a legszörnyűbb, a dohánymáglya-halál.

Afrikában, különösen Etiópiában szintén bűnnek tartották a dohányzást. Ez a hivatalos felfogás ott hosszú időn át nem is változott. Még a múlt század elején is akadtak etiópiai uralkodók, akik a dohányzáson rajtakapott alattvalóikra kegyetlen testi büntetést mértek. Még az 1880-as években is, János négus könyörtelenül büntette a dohány élvezőit. A dohányzóknak ajkát, a tubákolóknak orrát metsszette le.

Mindenhol és sokáig szigorú, sőt borzalmas büntetésekkel torolták meg a dohányzást.

De a drákói szigorúságú tilalmi törvények és büntetések sem tudták megakadályozni, hogy a dohányzás szokása tovább ne terjedjen. Sem a világi, sem az egyházi hatalom nem bírta apasztani a csodanövény kedvelőinek számát.

E szenvedélynek hódolók a dohányzással a könyörtelen törvények miatt — mint egykor az első keresztények a kegyetlen Dioklécián elől — földalatti katakombákba igyekeztek mené-

külni és rejtett füsteregetéseik közben ott elmélkedhettek a szabadság és az emberi jogok felett. De a dohányzás szenvedélyének tüze nem csökkent, csak lappangott és arra várt, hogy jobb időkben teljes erővel kilobbanhasson.

A tiltó rendelkezéseknek annyi hatása mégis volt, hogy a dohány élvezetének különböző módjaira szoktatta rá az emberiséget. Az amerikai eredetű pipázás mellé ugyanis meghonosodott az Óvilágban a dohány két különös élvezete, a tubákolás és a bagózás.

Az embereknek már Ádám óta mindig édesebb volt a tiltott dolog. A dohányzás története is bizonyítja, hogy a sok tilalom csak olaj volt a tűzre. Csak jobban szitotta a vágyat a felfedezett és megismert új élvezet iráni

A tilalmazás évszázada alatt a dohányzás úgy elterjedt mindenütt, mindenki úgy rászokott és úgy megszerette, hogy végül is senki sem akadt, aki törvénnyel vagy rendelettel tilthatta volna azt, amit maga is szeretettel élvezett.

A dohányzás üldözése tehát nem tarthatott sokáig. Az elene indított eredménytelen küzdelmeket abbahagyták és a hasztalan tilalmakat feloldották. Belátták, hogy sem a súlyos pénzbírságok, sem a megszégyenítő nyilvános testi fenyítések, sem az irgalmatlan halálbüntetések nem tudták a dohányzás szokását kiirtani, sőt még korlátozni sem. Rohanó árként, minden gátját átszakítva terjedt.

De azért, mint visszajáró kísértet, még később is fel-felütötte fejét az az ósdi felfogás, amely a dohányzást ha már nem is bűnnek, de véteknek tartotta. Kiténik ez Jäger teológus 1824-ben megjelent szentbeszédeinek könyvéből, melyben óvanti híveit azoktól az emberektől, akik „dorbézolnak, korhelykednek s mi több, még dohányoznak is!” Ez már csak pusztaságba vesző, elkésett intelem volt.

Diadalait a dohány egyre-másra halmozta.

Az édes szenvedély még elkeseredett ellenfeleit is legyőzte!

A szivarozás története.

Amerika felfedezése több mint egy évszázadon keresztül tartott. Ami nem is csoda. Hiszen ha a térképre nézünk, ezt a hatalmas kiterjedésű földterületet a középkori közlekedés viszonyai közepett igazán csak részletekben lehetett felfedezni.

A európai ember úgyszólván csak lépésről-lépésre ismerkedhetett meg az Új világgal. Életviszonyaival és titkaival. Apránként deríthette fel az ott élő népeket, állat- és növényvilágot. A vad törzsek szokásait. Ezek között a dohányzást.

A dohány Amerika földjén eredetileg vadon és buján tenyésző növény. A nád-magasságra felnőtt dohánycserje levél és kórószár tömege száraz állapotban az indiánoknak nagyon alkalmas tüzelő-anyagul kínálkozott.

Tüzelésnél érezték a dohány csípős füstjét. Mocsaras környéken ezt a füstöt a moszkitók elűzésére jól kihasználhatták.

A füstöt elkerülhetetlenül belélekeztek maguk az indiánok is, így megismerkedtek izgató hatásával. Idővel, amikor megszokták, szervezetükben kellemes érzést ébresztett.

Ez a kábulat ösztönözte őket, hogy a dohány száraz levelét összehengerítsék, egyik végét szájba véve, másik végét meggyújtás és unaloműzésből, idegzsongítás céljából szívogassák füstjét.

Így született meg az ősi szivar és szivarozás. Természetesnek tartható, hogy a legelső dohányzóknek még nem volt pipája, hanem a dohány száraz levelét felhengerítve, a szivar kezdetleges alakjában használták.

Aztán nem elégedtek meg a vadontermő dohány begyűjtésével. Szapora magvát szedték össze. Kunyhóik közelében elhittették, — hogy kedvenc anyaguk után ne kelljen messzire barangolniuk.

Így kezdődött a dohány kultúrája.

A dohányzás tehát, megfelelő eszköz híján, legősibb módján, szivarozás alakjában kapcsolódott az ember történetébe.

A rézbőrű emberektől tanulta a fehér-faj.

A spanyol felfedezők az Antillákon, Cuba, Guanahani, Haiti szigeteken látták, hogy ott a vad nép a száraz, felszabdalt dohányt egyéb növénylevélbe, főként kukoricaháncsba csavarta. Az így összesodort dohány szerintük ahhoz a fuvolához hasonlított, amilyennel a spanyol gyerkőcök pünkösdkor játszani szoktak. A bennszülöttek ezt a síp alakúra sodort füstölni valót „tabacos”-nak nevezték.

Thevet francia karmelita szerzetes a XVI. század közepén Braziliában tapasztalta, hogy a bennszülöttek a száraz dohányleveleket pálmalevélbe csavarták. Rögtönzött készítményük gyertya vastagságú és hosszúságú volt. Egyik végét meggyújtották, másik végét szájba véve, nyelték a füstjét. Brazília belse-

Ősi szivartartó favilla.

jében a Tukáno-indiánok ezt az arasznyinál hosszabb ősszivart élvezik. Szívásához szipkafélét nem használnak, de kényelemből külön e célra faragott favilla ágai közé helyezik. Lery szerint a Guanari-törzs indiánjai óriási szivarokat csavarnak. Meggyújtva, szájból-szájba adják. Egy szivarral társas élvezetet rendeznek.

A nayák is ősszivarozók voltak. Banán vagy kukoricalevélbe hengerítve szívták a dohányt és az elnevezés átszármazása szempontjából is érdekes, hogy nyelvükön ezt az ősszivart „Cigar”-nak hívták.

Cortez Mexikóban fedezte fel, hogy az ottani bennszülöttek a dohányt tekeresalakban, a tulajdonképeni szivar ősfarmájában élvezték. Akadtak az ősszivarozók között, akik a dohány-teker-

eset ékített, rövidebb nádszálba dugták és azon keresztül szívták füstjét. A ferencrendi Bernardino de Sahagum atya ezekről a Mexikóban használt, különleges égetett szivar-csővekről írta a következőket: Azok az indiánok, akik a szivar szívásához ilyen csövek árusításával foglalkoztak, válogatott nádszálakat vágtak és leveleitől megtisztították. Azután finom, szétdörzsölt, nedves szénnel bemázolták — és virágokat, állatokat, sasokat, halakat festettek rá. Olyan szivar-csővet is készítettek, melyeken a festés csak akkor vált láthatóvá, ha a szipkát kiszívták vagy tűzben kiégették, Némelyik szivar-csővet még be is aranyozták.

Ezek a szivar-csővek voltak ősei a mai szivarszipkáknak. Ezeket a régi szivarozó szerszámokat, gyakran fehér rajzok, fémgombok díszítették — és különösen a Pampa-indiánok kedvelték.

... hat hüvelyk hosszú szivart szívtak.

Hernandez, aki 1526-ban Középamerika területét bebarangolta, feljegyezi, hogy a bennszülöttek száraz dohánylevelekből hat hüvelyk hosszú és ujjnyi vastagságú tekerceket sodortak és ezeket a nomád szivarokat saját nyelvükön „Ympaqueta”-nak nevezték.

Az Amerika felfedezése után dohányozni kezdő Európaiam szemében ezek az ősi szivarok és szivarszipkák hosszú időn át semmi jelentőségre sem tettek szert. Bár a kalandor hajósok megtanulták és megszokták a szivarozást s amikor hazatértek, mutogatták is füsteregető tudományukat, éppen úgy, mint azoic a néger rabszolgák, akiket magukkal hurcoltak — de ennek az

idegen szokásnak követője csak gyéren akadt. Pedig a néger rabszolgák buzgalommal igyekeztek tanítani a szivartekercselés mesterségét, amely bizony ügyességet, jártasságot kívánt. Sőt Mathias de Lobel már az 1576-ban, Antwerpenben megjelent könyvében dicsőítette is azokat a tengerészeket, akik Európában először szivaroztak, — de a dicsőítés egyelőre hatás nélkül maradt.

Annyi kétségtelen, hogy ezek az első kezdetleges és rögtönzött kézigyártású szivarok, amelyek síp, gyertya és kitölcséresedő fuvola-alakhoz hasonlítottak, úgy terjedelemben, mint alakban alkalmasak voltak a szívásra. Azonban utólag megállapíthatjuk, még sem voltak arra hivatottak, hogy a dohányzás ilyen módjának Európában utat törjenek.

Csak akkor lépett nálunk előtérbe a szivarozás, mint új dohányzási mód, amikor a pipázás itt túlhaladta jelentőségének csúcspontját.

Érdekes, hogy nálunk csak a pipázás után honosodott meg a szivarozás szokása. Noha a dohányzók között már kezdetben is fel-felbukkant egy-egy szivarozó, de az ilyent csak különcködőnek tekintették és hive alig akadt.

Európában a szivarozás szokása először Spanyolorföldön honosodott meg. Akkoriban a spanyolnak alig volt adható becsebb ajándék egy jó szivarnál. A szivar azután Portugáliát, Hollandiát, Franciaországot és Belgiumot is meghódította,

A dohányosok hosszú időn át csak importált szivart szívtak. Aki azonban megkedvelte ezt a dohányzási módot, annak leginkább az olasz és német kikötővárosokkal kellett összeköttetést keresnie, mert különösen a tengerpart nélküli országok népeinek jobbadán csak onnan lehetett beszerezni a tengerentúlról, főleg Cubából, nevezetesen Havannából szállított szivart. Már pedig ez akkor nehéz feladat volt. Viszont a szivar házikészítésével járó alkalmatlanságokat inkább elkerülték.

Egyszerűbb és könnyebb művelet is volt a pipát megtömni, mint a szivar bábját elkészíteni és bajlódások közepett félnedves borítólevélbe burkolni, formázni — és mindezt úgy, hogy szívás közben jól szeleljen, mert másképp hiába volt a vele való bibelődés, több bosszúságot szerzett, mint élvezetet. A dohányzásnak ez a fajtája eleinte ezért nem juthat méltó népszerűségre. A dohányosok megszokták a pipát és az egyszerűbb tubákolást — s inkább hódoltak az apáiktól örökölt szokásoknak.

Csak lassanként szaporodott a szivar híveinek száma Ausztriában is épp úgy, mint egyebütt. Apránként egyre jobban elterjedt a szivarozás.

Az előző állapotok között — a XVI. és XVII. században Európa területén a szivar előállítása természetesen csak szórványosan és csak háziipar útján történt. Akkor ez még szabad ipar lévén, érthető, hogy élelmes vállalkozók kis szivarkészítő műhelyeket állítottak fel. Itt-ott az állam vagy magánvállalkozók üzleti szellemmel szivarműhelyt és szivargyárat alapítottak, hogy a szivarozás gyarapodó hívei részére a kész szivarok forgalomba hozatalával kényelmesebbé tegyék a szivarszívás élvezetét, A XVIII. század közepén emelkedett a szivar fogyasztása olyan fokra, hogy gyári előállítására is lehetett gondolni. A szivarműhelyek és gyárak alapítása feleslegessé tette, hogy a szivarok készítésével házilag babráljanak és ezáltal megkönnyítette a szivarozás szenvedélyének térhódítását, S mivel a kereslet rendszerint szülőanyja a kínálatnak — a szivarkészítő műhelyek közül a XVIII. század második felében és a XIX. század elején mind több növekedett kis magángyárrá, mert ha nyilvánosan nem is volt szabad szivarozni, ennek a szokásnak a lakásokban annál inkább és egyre jobban kezdtek hódolni. A fogyasztás emelkedése fokozta a termelési kedvet.

A legelső és legnagyobb európai szivargyár Spanyolországban épült, 1757-ben, Három-négy évtizeddel később, IV. Károly uralkodása alatt itt már 12.000 munkás, javarészt női munkaerő dolgozott. Ez a sevillai „Fabrica dos Tabacos.” A gyár nagyságáról fogalmat alkothatunk magunknak abból, hogy az óriási épülettömb 28 udvart övezett.

Itt említem meg, hogy a finomabb fajta szivarok a szenvedélyesen dohányzó VII. Ferdinánd spanyol királyról kapták a még napjainkban is használt „regalia” elnevezésüket.

A második hatalmas szivargyárat húsz évvel később, 1778-ban Hamburgban alapították.

Ezen a téren joggal volt tartózkodó a vállalkozói szellem, mert hiszen az első szivargyárak megalapításánál rendkívüli akadályokkal kellett számolni. Nevezetesen a rendőrség mindenhol szigorú rendelkezéseket gőrdített a szivarozás terjedésének útjába. Akkoriban utcán és egyéb nyilvános helyeken tilos volt égő szivarral mutatkozni. Így nem csoda, hogy a gyári készítmények piacra dobásának ellenére is egy fél-évszázadnak

kellett eltelnie, míg a szivar valóban elterjedhetett. Ez alatt a dohányosoknak le kellett küzdeniök azt az előítéletet, hogy a maradiság különködésnek tekintette a szivarozást. Mert jelentősen hátráltatta a szivarozás térhódítását az ettől idegenkedő, maradiságba-rekedt közvélemény. Ékes példája ennek a következő eset. Windischgrätz Albert osztrák tábornok 1804-ben Arenberg gróf meglátogatására Brüsszelbe utazott. Itt ismerkedett meg a szivarozással. Megkedvelte. Hazatértekor Ausztriában nagy hűhót és még nagyobb megütközést keltett a „szájban füstölgő, égő csutak”-kal! De a tábornok azért továbbra is kirtartott a szivarozás mellett, sőt az új szokást Wien előkelő köreiben nagyban terjesztette is.

Anglia az amerikai szabadságharc után elvesztette Virgínia és Maryland gyarmatait. Emiatt a XVIII. század végén dohányának készlete megcsappant, az ára pedig felszökött. Az örök emberi tulajdonságokból hajtott ki, hogy a dohányzási láz annál inkább elhatalmasodott.

Feljegyzésre méltó, hogy Angliában a szivarozás ekkor kezdte a pipázást háttérbe szorítani.

A szivarozást Európában a portugál, spanyol és francia hadcsapatok, valamint a külföldeken utazgató angol kereskedők terjesztették.

A pipázásnál kényelmesebb szivarozás ha nem tudott átütő erővel hódítani, ennek oka nem a fogyasztók szándékában, hanem abban keresendő, hogy nyilvános helyeken sokféle tiltották a dohányzást. Viszont otthon, üldögélve pedig sok dohányosnak a nyugalmat igénylő pipázás is megfelelt.

Ha azonban nyilvános helyeken a hatóságok tilalmazták is, nem tudtak gátat vetni a házi szokásoknak és így a lakásokban annál inkább s egyre többen eregették a szivar bodor füstjét.

A szivarosok hosszú időn át, csaknem a XIX. század közepéig késyszerültek megalkudni ezzel a helyzettel.

Berliribenn ezt a hatósági tilalmat 1846-ig érvényben tartották. Utcákon és nyilvános kertekben nem volt szabad szivarozni. Ott is, nálunk is csak a forradalom seperte el ezt a copfot. Tehát az az eredmény, hogy a polgárok részére megnyílt a szivarozás szabadságra, szóról-szóra forradalmi vívmány. Azt mondhatjuk, hogy ezzel végre a szivarozást hivatalosan is jogosnak ismerték el.

A szivargyártás igazi fellendülése is a XIX. század közepeére esik, amikor a különféle korlátozó tilalmak megszüntetése folytán a szivarozás élvezete korlátlanul utat törhetett — és le is győzte a dohányzás többi módját.

A szivar szívására örömezt rákaptak a dohányosok, amikor már készen vásárolhatták. Mert egyrészt nem kellett hozzá olyasféle szerszám, mint a pipázáshoz, amely eszköz tisztántartása, kezelése bajlódással járt. Másrészt azért is, mert a rágyújtás nem járt annyi körülményességgel, mint a pipánál. De leginkább szerepet nyert ebben a kényelemben az alkalmazhatóság. Míg ugyanis a régi divatú hosszúszerű pipa és a csibuk alaposan lekötötte a dohányos mozgási szabadságát, addig a szivar szívása ilyen tekintetben is kellemes könnyítést jelentett. Nem úgy, mint a pipával — a szivarral már könnyedén lehetett járni-kelni, kézzel-karral akár hadonászni. Tüzének egyenletes szítása sem okozott gondot. A gondolatok is hevenyében kalandozhattak, — mert a szivar nem foglalja le annyira az ember testi és lelki mocanárait. Noha kell a szivar elszívásához is idő és nyugalom.

Ezek az előnyök juttatták a szivart közkedveltségre. Mégis, hogy mennyire lépésről-lépésre tudott térhódítani, élénken rávilágít a szivar uralomra-jutásának csigalassúsága. A sevillai szivargyár alapítása után csak hat évtized múltával, 1823-ban tudta Spanyolország az első számottevő szivarszállítmányt bevinni Franciaországba és Olaszországba, ahol addig úgyszólván csak tubákoltak és pipáztak és csupán elvétve gyűjtöttek egy-egy házilag csavart- vagy tengerentúlról származott szivarra.

Azontúl már egész Európában gombamódra szaporodtak a szivargyártó műhelyek. Németországban az első szivargyár Bréma városában, a második Hamburgban kezdte működését. Később szivargyárak létesültek még Berlinben, Leipzigban, Han-nauban, Hannoverben, stb. A XIX. század második negyedében Magyarországon is már számos kisebb-nagyobb magánszivargyár működött úgy a fővárosban, mint a vidéki gócpontokon. Közöttük néhány olyan is, amelyben pár száz munkás kapott foglalkoztatást.

Említésre méltó, hogy Reizner János, a szegedi múzeum egykori igazgatójának feljegyzései szerint Szegedre az első szivart Babarczy Antal ottani előkelő polgár vitte, mégpedig csak 1846-ban.

Dr. br. Natorp Tivadar és orosz Bálványi Gyula értékes adatokban bővelkedő könyvéből, valamint Mende Bódog feljegyzéséből megállapítható, hogy a magyarországi szivargyárak közül a XIX. század közepén a következők voltak nevesebbek:

A Fuchs Fülöp és Társai, a Medecz József, a Staffenberger János, a Gschwindt Mihály, a Hirsch Ignác, a Báron Jakab, a Brück Móric, a Lyubibratics, a Singer Leopold gyára, valamint a rigycás és a szentandrászi gyár. Nagyhírű volt még a fumei gyár, melynek készítményei már a XIX. század első felében méltán vetekedtek a kiváló szentandrászi gyártmányokkal.

Akkoriban szivarjaink elnevezése mintegy az eseményekhez és nagyjaink nevéhez fűződött. Mihelyst közéletünk egy-egy alakja kimagaslott vagy valamely nagyszabású terv merült fel. Már ezekről szivart neveztek el. Így például a Fuchs Fülöp és Társai gyárából került ki az Adószivar, — mely azonban éppen szerencsétlenül megválasztott neve miatt — az adót nemhogy fizetni, de még hallani se nagyon szereti a polgár — nem is örvendett népszerűségnek. Azonban volt a gyárnak Árpád, Posta, Kör, V. Ferdinánd nevezetű közkedvelt szivarja, majd pedig, a szabadságharc idején Nemzeti Gránátos és Nemzetőrség szivarja is. — A Medetz József gyárának készítményei közül kedvelték a Deák és a Tisztújítási szivart. Még ezeken az elnevezéseken is túltett a Gschwindt-féle gyár, mely a Csárdás, Honvéd, István nádor, Nemzeti nevezetű szivarjaival csábította a vevőket. Nagy dolog volt akkor a bátor, hazafias kiállítás — és a nemzeti felbuzdulást a leleményes gyárak termékeik talpraesett elnevezésével is a fogyasztás fokozására igyekeztek kiaknázni. Hazánkban a Gschwindt gyár honosította meg, hogy termékei csomagolását csinos címképekkel díszítette, — ami a finomabb szivarok faládikáján úgy külföldön, mint hazánkban ma is szokásos. — Staffenberger János gyártmányai közül népszerű volt a Pannónia szivar, mely több fajtájában került forgalomba, Kapósak voltak a Hirsch-gyár Ipar, Király és Vasút szivarjai. Az Iparszivarok címkéit Kossuth és Széchenyi álló alakjának színes képe díszítette. Báron József gyára Szegeden működött. Ezért nem is csodálható, hogy szivarjait szegedi különlegességekről keresztelte el. Hogy úgymondjam, elnevezés dolgában helyi érdekű szivarokat gyártott: Szegedi-Hölgy, Szegedi-Őrsereg, Szegedi-Halász, Szegedi-Csikós és Szegedi-Pesti-Csatorna szivar! Ugyanis a szegedi-pesti csatorna terve akkor bukkant fel és Bá-

ron József mindjárt szivart nevezett el róla, — A gyártmányairól híres pápai szivargyárunk öse, az akkor Bruck-féle dohánygyár háromféle Kör-szivart gyártott. Ha ma is, mint magáncég folytathatná iparát, valószínű, hogy Demokrata-Kör, Kisgazda-Kör és Egység-Kör néven hozná szivarjait forgalomba, — A Lyubibratics-gyár Hölgyi és Nemzetiségi elnevezésű szivarjai örvendek kelendőségek.

Különböző gyárainkból ezeken kívül még számos magyar nevű szivar került ki. Az akkori divatozáshoz tartozott, hogy a honfiak Csárdás, Vadász, Vígadó, Korona, Zrínyi, Kossuth, Kubinyi, Munkás, Unió, Jurista nevezetű szivarokat szívtak, A készítő gyár öröme az „Engedje-szivar”-ok szívását is megengette a hatóság.

Az alkalmi szivarnevek a nagyobb horderejű események nyomán születtek — és azok varázsának eltűnésével mentek veszendőbe is. Se szeri se száma a XIX. század első felében és derekán használt, majd elkallódott, jócsengésű magyar szivarneveknek, A régi elnevezések azonban magukkal a nevet megtestesítő utolsó szivarokkal együtt elhamvadtak.

Itt kell megemlékezmem arról is, hogy Magyarországon a szivar az irodalmat sem hagyta érzéketlenül. Elsőrangú íróink vitatkoztak a „szivar” szó közhasználatbavétele felett, A szivar szót Vörösmarty Mihály ajánlotta az Athenaeum folyóirat-Figyelmező c. kritikai szemléjének 1837, második félévi 7, számában. Az irodalmi vita több évig folyt és az Athenaeum folyóirat hasábjain 1842-ben ért véget. Abban az időben ugyanis még nem élt nyelvünkben a szivar kifejezés; Ahelyett cigarro, szopó, szívó és szipa elnevezés forgott köznyelven. Ezek között a szipákolás volt a legelterjedtebb, A szipákolás szó gyökéből ajánlották többen a szipa szót — de miután Erdélyben a szipa elnevezés vénasszonyt jelent, Vörösmarty ajánlatára a szivar kifejezést fogadták el, — mivel a füst az összegöngyölt dohány levelek rétegei között „szivár”-og. A szivar szót aztán hivatalosan is átvették és azóta közhasználatban áll.

Azonban irodalmunk a nyelvújításon kívül más módon is szerepet kapott a szivarozás történetében. Ugyanis a Magyarországon akkor működő magán-szivargyárak viszonylag jóminőségű szivarokat készítettek, mégpedig versengve, hogy minél tetszetősebb formájú és minél hangzatosabb nevű különlegessé-

gekkel nyerjenek fogyasztókat. Termékeik jóhírét a gyárak minden megengedett módon terjesztették. Történetesen az egyes gyártmányoknak híveket igyekeztek toborozni azáltal is, hogy azok csomagolásán, a dohányzást versekkel és ékes képekkel dicsőítették.

A szabadságharc leveretése után, 1850-ben császári ukázzal megeremtették hazánkban a dohánygyedárúságot. A kincstár megváltotta a magán-gyárakat, beszüntette a kis műhelyeket. Egységesítette és kifejlesztette a szivargyártást.

A kifejlődött szivarkészítés szövevényeiről mindazok tájékozatlanok, akik szivargyártat még nem láttak. A báb-, burok- és boríték-levelek célszerű megválasztása, gondos kiválogatása, szakszerű osztályozása az eljárások szinte bonyolult sorozatán esik keresztül.

A szivar voltaképpen három részből áll: lelke a bélanyag, ezt betakarja az úgynevezett buroklevél s azután az egészet a borítólevél fedi be. Szivarjaink bélanyagául — minőségük foka szerint — hazai termékeinken kívül régebben a Fülöp-szigetektől származó Manilla-dohányt és a délamerikai san domingói-dohányt is felhasználták, — ma a tengerentúli dohányok közül a havannai, cubai, brazíliai és jávai termékek használatosak. Buroklevélnek a szumatrai és jávai, borítólevélnek pedig a válogatott minőségű szumatrai és jávai dohányt használják. Borítólevélnek csakis elsőrendű anyag felel meg. Ezeket pálmalevéllal kötött legyezőalakú csomagolásban, gyékénykötegekben szállítják tengerentúli termő hónukból. A boríték-anyag vékonysága a leheletnyi hártypapírral vetekszik. Nedvesítésük különös gondot kíván. A víznek a kötegek levélszárain kell elszívárogna s csak annyi nedvesség felszívódására van szükség, amennyi párázat a levélanyag feldolgozhatóságához éppen alkalmas. A szakavatott munkásnök tökéletes gyakorlottsággal válogatják ki, hogy a levelek melyike használható a legfinomabb, félfinom és olcsóbb szivarok borításához. Nem elnagyolva, hanem külön-külön levelenként kiszemelve kötegelik a munkásnök minden szivarfajtához az általuk alkalmasnak talált anyagot.

A szivargyártásra előkészített dohányt külön teremben, oly módon tartják egyenletes párás állapotban, hogy a levelek nedvességtől eredő rugalmasságát megőrizték, anélkül azonban, hogy a penész megtámadhatná.

A szivar testét fajtája szerint fából készült idomítóval alakítják-

A szivargyártás nálunk kézzel folyik s úgy szociális, mint készítése elvből sem szándékoznak gépi-erőre áttérni.

Cubában, a szivar klasszikus honában épp emiatt néhány évvel ezelőtt komoly zavargás tört ki. A szivargyártáshoz az Egyesült Államokból gépeket vittek be, a tömeggyártás végett. Ez a szándék a szivarmunkások erélyes ellenállását váltotta ki, kik hivatásukat látták veszélyben. Végre elérték, hogy mellőzték a gépeket. Sikerre vezetett ragaszkodásuk, hogy a havanna szivarokat továbbra is kézzel csavarják, — ami valóban jelentőséget és értéket ad a hírneves dohányárúnak.

A kézzel gyártott magyar szivarnak is nagy a becsülete messze külföldeken.

Németországban még ma is szabad iparág ugyan a szivargyártás, de a nagy magánipar még hatalmas versengésével sem tudja a mi szivarjaink jóságát megközelíteni. Sehol a külföldön nem találhatunk a magyar szivar komoly versenytársára. A francia, angol, sőt még az amerikai szivarok sem múltják felül a magyar szivar jóízét, kellemes zamatát. Royales szivarunk, külföldi vélemények szerint is különb a világhírű Havanna szivarnál. — Nemrég elhunyt kiválóságunk, Móra. Ferenc írta nekem élete utolsó napjaiban, hogy egy jól szelelő magyar Britanicát többre becsül minden üvegbeforrasztott tengerentúli illúziónál.

A németek csak a világos szivart szeretik. Ezt a kedvtelésüket annyira túlhajtják, hogy még azzal sem elégednek meg, ha szivarjuk természet-adta világos-színű, hanem az egészen fakószínű szivart keresik. Mivel pedig fakószínű dohánylevelél csak elvéve akad, mesterségesen fakítják a szivar borító-levelét: puderezéssel. Az ízlésen nem lehet disputálni. Mindenesetre érdekes, hogy Ausztriában üzleti célból tervbe vették a puderos szivarok gyártását, mellyel szeretnék a németországi dohányzók tetszését megnyerni.

A szivarozók általánosabb szokása, hogy szinte hagyományosan részesítik előnyben a pettyes szivarokat. A szivar borító-levelén található világos kis pettyek eredetéről a vélemények különböznek. Akadnak, akik azt állítják, hogy ezek rozsdafoltok, melyeket a fejlődő növényen a jégverés okoz. Mások véleménye szerint pedig a dohányon ezeket a pettyeket veszélyes

rovarok szúrásai okozzák. Mások viszont azt gondolják, hogy e pettyek a levegő és a termőtalaj különleges befolyásától erednek. Főként azok, akik ezeket a pettyeket a rovar szúrásának tulajdonítják, előszeretettel ragaszkodnak a pettyes dohánylevéllel borított szivarhoz, mert azt tartják, hogy rovarszúrás csak a teljesen érett dohányleveleken tapasztalható, így tehát a pettyes szivarok érett dohányból készülnek, — ellentétben a zöldes-barnaságú vagy szürkés-színű szivarokkal, melyeket állításuk szerint éretlen levélanyagból gyártottak és pettyesek ezért nem is lehetnek.

A szivarozóknak ezzel a közhiedelmével szemben a természettudomány megállapította, hogy a dohánylevélen a pettyek kizárólag a nap melege által hirtelen felszárított haramcsepppek nyomai. S noha ezek a pettyek tetszetőséget kölcsönöznek a szivar külsejének, de a dohány jószágának minőségére semmiféle befolyással nincsenek. Épp úgy akadnak pettyes levelek a közönséges kapadohányok, mint a különlegességek kedvelőinek ínyére termelt havannai dohányok között. A pettyes szivar kedvelése tehát a szivarozóknál csupán olyan hagyomány, amely nemzedékről-nemzedékre száll, anélkül, hogy komolyan kutatnák oka eredetét. Ennek a hagyománynak főként az tudott maradandóságot biztosítani, hogy a pettyes szivar a többinél szemre tetszetősebb. Egyéb magyarázata azért sem lehet, mert a burkolólevél valójában csak külsőleg, a tartalom és igazi érték a szivar bábjának minőségétől függ.

A szivar pettyes voltából tehát egyáltalán nem lehet következtetni a szivar jobb ízletességére, finomságára vagy nikotin tartalmának akár szegénységére, akár bőségére. Ahogy a szivar burkolatán a pettyek a dohányosok gusztusának felkeltésére alkalmasak, azonmód hasonló hatást ér el a szivar szépen, szegletesre sajtolt alakja is. Amíg azonban a pettyes szivar elsősorban csak a szemnek okoz gyönyörűséget, addig a szivar kívánatos sajtottsága rendszerint azt a becses tulajdonságot is kölcsönzi ennek a dohánygyártmánynak, hogy szívásközben jól szelel. Az igazi dohányosnak a pompásan szelelő szivar fokozott élvezetet nyújt.

Külsőség is, de egyszersmint a szivar minőségének értékjelzője ma a szivarszalag. Ahogyan egy hollandiai dohányszaklap régi írásokból kiderítette, eredetileg a szivargyűrű egészen más célt szolgált.

Az első papírosgyűrűvel ellátott szivarok forgalombakerülése üzleti leleményen alapult. Ugyanis a havannai hölgyek annakidején megszokták, hogy füstölgő szivarjukról a hamut mutatóujjukkal bökkintsék le; hogy pedig eközben meg ne égessék magukat, ujjuk hegyét papírral göngyölték be. Egy élelmes szivargyárosnak, aki ismerte ezt a szokást, támadt az a gondolata, hogy magára a szivarra illesszen ilyen papírt. Ezt a papírgyűrűt a havannai hölgyek, amikor szivarra gyújtottak, mindjárt kéznél találták és a hamu leverésére felhasználhatták, Ezt az újítást más szivargyárosok is csakhamar követték, versengve terjesztették és így aztán a szivarszalag általánossá vált, még olyan helyeken is, ahol nem volt szokásban az, hogy a szivarhamut a dohányzók ujjuk hegyével távolítsák el.

Előkelőbb gyűrűs szivart szívni . . .

A szivargyűrű divatja az egész földkerekségén meghonosodott. Nálunk is régóta szokás. A színes, aranyozott szalag eleinte csak a finomabb, drágább szivarok éke volt. Azonban a demokratizmus ezen a téren is hódított, Manap nemcsak a különlegességi, hanem olcsóbb, polgári szivarjaink közül is többfajta díszít a papírgyűrű. Szándékosan írom, hogy díszít, — mert eredeti hivatása ma már megszűnt. A mai időkben már sehol sem láthatjuk, hogy a szivarozók a papírgyűrűt ujjuk hegyére húznák és azzal vernék le a hamut. Ellenben sok ember hiúságának okoz örömet, ha mások azt látják, hogy szalagos szivart szívnak és ezért szívás alatt is szivarjukon díszleleg a szalag. A magyar paraszt is büszke, ha pántlikás szivarral vasárnapozhat.

A különféle díszes szalag a szivar minőségének jelenleg fokmérője és egyúttal a gyártmány származásának születési bizonyítványa, Az élénk tarkaságú, ragyogó, sokszor művészi papírgyűrű egy-egy szivarremeknek valósággal a névjegye, sőt nemesi és olykor királyi címere.

Ez a megállapítás azonban nem csupán hasonlat vagy az igazság megközelítése, hanem maga a valóság. Királyok és pénzfejedelmek részére szivarcsodákat gyártottak, melyek papírgyűrűjén saját cíomás címerük és monogramjuk díszelgett. Ausztria-Magyarország uralkodója, I. Ferencz József ugyan az erős Virginia-szivarokat szerette, de külön készültek részére hatalmas méretű finom szivarok, melyeknek szalagját aranyos tarka cirádák között a néhai uralkodó arcképmása ékesítette. Híresek voltak VII. Edward angol király havannai szivarjai is, melyek ugyancsak saját számára készültek és üvegszekrénybe kívánckozó díszes papírgyűrűin aranykoronás monogrammja ragyogott.

A Virginiát a „káplár” tudta peckesen szívni.

A Baden-Badenben időzgető londoni pénzfejedelem, Rothschild Havannában készíttetett saját részére ínyenc-szivarokat. Ezek még a levegőtől is védett, üvegtokba forrasztott, óriási testű szivarok voltak, díszes papírgyűrű márkával.

Akinek tellett rá, a fényűzésig szépítgette életét a szivarozással. Azonban a szivarkultusz delelőjén az ilyen gavallérság nem merült ki a szivarozónak saját személye iránti önzésében, hanem fejedelmi szivarajándékozásokban is megnyilatkozott. A szivar ajándékozása általános, kedves szokás volt, Hadtörténelmileg is nevezetes, hogy I. Umberto olasz király felesége, Margit királynő 1885-ben az Afrikába induló 15.000 olasz katona mindenikének lelkesítőül egy-egy szivarral tömött börtárcát ajándékozott.

Számos esetben, melyeket emlékiratok örökítenek meg, a tisztelet vagy a hódolat kifejezése gyanánt a szivar-ajándék a divatozó szokás jogcímén csak ürügyül szolgált arra, hogy egyrészt ajándékozhasanak, másrészt, hogy azt elfogadhassák. Amikor például a híres Elssler Fanny körültáncolta és táncmű-

vészetével meghódította a világot, amíg Jenin, Gauthier, Balzac és más jelesek írásaikkal fontak glóriát feje köré, addig Havannában, a finom szivarok szülőföldjén olyan szivarajándékkal lepték meg, amely nem is dohányból, hanem gyémántokba foglalt drágakőből készült s a hegyén sziporkázó tündöklésű rubint jelképezte a szivarparázs tüzét. Másik rajongója száz darab kecses szivart küldött neki s amikor a szivarok sárga dohány borítólevelét leszedte, kitűnt, hogy minden darab csupa szín-arany.

A legújabb idők nevezetes szivarajándékaként az szerepel, amelyet az amerikai Fonseca szivargyár küldött Lindberghnek, világraszóló Óceánrepülésének sikere alkalmából. Az ajándék kicsinyített mása volt annak a repülőgépnak, amelyen Lindbergh a történelmi utat megtette. Az ajándék törpe-repülőgép alkatrészeinek javarészt szivarokból állították össze s a gép hajtóját staniolba csavart szivarelőkelőségekkel tömték meg.

A szivar és szivarozás körül a furcsaságok és szertelenségek sem mentek ritkaság számba.

Az utóbbi években a szivarozásra még a feltalálók is figyelmet szenteltek. Egy magyar találmánya a szipkabetétes szivar. A szivar végébe szívókaszerű betétet alkalmaz, úgy, hogy a borító dohánylevelet a szívókára csavarja. Az így beépített szívókának csak az a része áll ki a szivarból, amely szipkaszzerűen szájba vehető. Ez az ötlet tulajdonképpen a havannai Virginia-szivarok szalmaszálbetétes rendszerén alapszik. — Egy cseh találmány pedig a szivarra vékony fémgyűrűvel apró alkalmatosságot szerel fel, amely a leomló hamu felfogására alkalmas és így meggátolja, hogy a szivar hamuja akár a ruházatra, akár más féltett holmira hullhasson és azt beszennyezze.

1930-ban kiállították Londonban a világ legnagyobb szivarját. Ezt az óriási példányt a havannai Fonseca gyár tulajdonosa több héten át tartó munkával sajátkezüleg készítette. A nevezetes szivar hosszúsága 2.6 méter; súlya 55 kiló, a legjobb havannai szivaranyagból készült s a részére külön tervezett remekművű üvegszekrényben tartják.

Áll New-Yorkban egy különös épület, melynek egyik emeletén gondosan elzárt vasdobozok tömegét őrzik. Ezekben a vasládikókban nem ékszer, nem is értékpapír, hanem szivar hever. A termék páratartalmát, hőfokát úgy szabályozzák, hogy meggyezzék Cuba éghajlati viszonyával. Nábobok tartják itt gar-

madában cifrapántlikás, kövér szivarjaikat, hogy a szivarok finoman megérjenek. Mindig csak annyit vitetnek el szivarkészletükből, amennyire szükségük van. Akad olyan dollár milliomos is, akinek letétje tízezer szivarra rúg. Ez a „szivarok bankja” több mint egy millió szivart őriz és telefon rendelkezésre már szállítják is az ügyfélnek a kívánt mennyiséget. Művészek, diplomata, politikusok, bankárok, gyárosok az ügyfelei ennek a furcsa szivartelepnek. A legjobb üzletfelek közé tartoznak Vanderbilt és Douglas Fairbanks, akik pár ezer szivarjukat tartják itt és őrizésükért természetesen súlyos dollárokat fizetnek. A különös szivartelepnek női üzletfelei is vannak.

Parisban, amikor a közelmúltban Jean Nicot születésének 400. évfordulója ünnepségén nagyszabású dohányzási verseny rendeztek, műsoron szerepelt a szivarszívás is. Erre a célra külön készítettek közel 2 méter hosszú szivarokat s a versenyzőknek ilyen göliát szivar elszívásával kellett megbirkóznia.

A szivarok társaságában az ilyen különc-holmik csak vendégszereplők.

Állandósult nevezetességre tett szert kiválósága révén az Upmann-Havanna, mely a szivaros emberek előtt már a világháborút megelőző időkben valóságos fogalomná nőtt. Pompás lakomák betetőzésének és szíves fogadtatások megnyilvánulásának netovábbja volt az Upmann-Havanna. Egy évtizeddel ez előtt azonban a háború utáni gazdasági válság áldozatául esett a régi, nagyhírű Upmann-cég is. Az árverésen az Upmann-Havanna védjegyet egy londoni angol gyáros vette meg, abból a célból, hogy a hajdani német gyártmányú Upmann-Havannák helyett angol gyártásúakat hozzon forgalomba, azok részére, akik még áldozhatnak rá s akikhez a már-már gyökeretverő vámszorompókon keresztül még eljuthatna.

A szivarfogyasztás világszerte történő csökkenését a havannai szivarok is megszenvedték és ezt a cubai dohányipar is megsínylette. Az ottani nagy dohánytröszt, a „Cuba Tobacco Comp.,” amelyhez a világhírű Henry Clay et Bock et Comp. Lim., valamint a Havanna Commercial Co. és a H. de Cabanas y Caebajo cégek tartoznak, elhatározta, hogy Cubáról elköltözik és gyárait az Egyesült Államokban, valószínűleg a new-yerseyi Trentonban fogja felépíteni, így megérjük, hogy a havannai szivarok nem Havannából, hanem az Egyesült Államokból fognak kikerülni.

Magyarországon jelenleg szinte eltűntek a havannák, az Upmannok épp úgy, mint a Henry Clay, Don Qui jöttek és egyebek. Ezek a csemege-számba menő külföldi kiválóságok eltűntek a magyar világból. Odakünn, a boldogabb nagyvilágban, hír szerint még láthatók azok az egyenruhás fűrge néger-boyok, akik a szállodák előcsarnokában nehéz havannákat árulgatnak. Nálunk ritkák a külföldi havannák és velük együtt eltűnedeztek a régi fogyasztók, akik többnyire címeres kőkríptákban nyugosznak. A külföldi Havanna-szivar különlegességek helyett itt kecsegteti az ingyenc szivarozókat a m. kir. dohány jövedék „Royales”-e, mely külföldi vendégeink megállapítása szerint is az egész kontinens szivarfejedelme.

Vájjon gondolnak-e a másik világban olyan földi élvezetre, mint a jó szivar? Vájjon a szivarozók megcsappant és új gárdájának a szivar szintén elsősorban élvezet-e vagy az idők szárguldásába illeszkedve csak idegcsillapító orvosság?

Ki merne erre beismerő feleletet adni?

A valóság az, hogy a dohányzás mind szélesebb elterjedésével a szivar-fogyasztás nagymértékben esett. Nem csupán nálunk Magyarországon, hanem világszerte. Ezt igazolják a legtöbb államban fel-feltűnedező azok a törekvések, amelyekkel a szivarozás szokásának aranykorát igyekeznének feltámasztani, így a klubok hazájában Amerikában megalakították a „Szivarozó Nők Klub”-ját. A szivarfogyasztás csökkenését sínylő havannai szivargyárosok, hogy a nők körében nyerhessenek szivarozó híveket, legújabbán cigaretta apróságú törpe-szivarokat hoztak forgalomba. A legenyhébb és illatosított dohánylevelekből készítik. Még a férfiak is szívesen szívják. Kelendőbbek is a régi nagy szivaroknál.

A mexikói tanárok olykor különös módon jutalmazták tanítványaikat. Ha valamelyik nagyon jól felelt, megengedik, hogy tanóra alatt a tanteremben elszívjon egy szivart. Ezzel a jutalmazással ügylátszik, az lehet a céljuk, hogy új szivarozó-nemzedéket neveljenek,

Angliában a női karcsúság divatjának rajongói kiadták a jelszót, hogy miután trendszeres szivarozás fogyaszt, a szivarozás nemcsak a férfiaknak kiváltsága, hanem a hölgyeké is. A mozgalom nem is maradt sikertelen. A szivarozó angol dámák száma napról-napra nő.

Másutt hol szivarozási versenyt rendeznek, hol egy-egy új szivar közforgalomba bocsátásakor ingyen kóstoló napokat, hol kedvezményes szivarvásárt ráadásokkal.

Az államok a szivarozási kedvet minden alkalmas módon élesztgetni iparkodnak, — de valamennyi ilyen igyekezetnek manap legjobb esetben is csak félsikere van.

S mint ahogy Cortez felfedezése szerint Mexikóban az őszivarozók ékített nádszálakon szívták a füstöt, az Újvilágból áthonosított szivarozás szokásával együtt az Óvilágban hasonló eszközt teremtettek a szivarozás élvezetéhez. Ezek a kellékek a mi szivarszipkáink, melyek fényűzés és célszerűségi szempontok szerint nagyon változatosak. Az egyszerű lúdtollas papírszipkától a borostyánkő és az aranybafoglalt tajték-szipkák minden különféleségben használatosak.

De a szivarozókkal együtt a szivarszipka használata is ritkul,

A szivarfogyasztási válság világjelenség. Sajnálatosan igazolja ezt Európaszerte a szivarkészítő munkások helyzete. Németországban 25%-a van munka nélkül, Csehországban nagyarányú munkáselbocsátásokat hajtottak végre. Belgiumban a munkások 50%-a került munkanélküliségbe. Svájcban és Hollandiában szintén hasonló sorsra jutottak a szivargyári munkások. Magyarországon a munkáselbocsátások helyett egyrészt a szivarmennyiség előállítását a munkaidő korlátozásával kényszerültek csökkenteni, — másrészt a szivarkészítő munkások cigarettagyártáshoz osztattak be.

A dohányzók világtáborában a szivarozás királyságának fénykora nemcsak elhalványult, de a szivar királysága letűnt, mégpedig egyelőre úgylátszik, hogy visszavarázsolhatatlanul.

A dohányzás feltétlenül összefüggésben áll az emberiség lelkiületével, főként idegzetével. A világháború előtti boldog idők nyugodtságába, cammogásába, kedélyébe nagyszerűen beleillett a szivar. A mai rohanó, gondterhes, zaklatott élet más, alkalmasabb, a jelen ideg-élet körülményeihez illeszkedőbb dohányzási módra szoktatta rá a füstölés híveit.

A mai élet kapkodásának, kérdőjeleinek és idegességének özőnvizében, mint ahogy csak itt-ott integet az áhított nyugalmasságot teremtő egy-egy Ararát, ugyanúgy — és éppen ebből eredőleg! — a szivarozás is mindjobban csak elszigetelt jelenség

Egy kérdőjellel megint több mered elénk. Megváltozhat-e a dohányzók szokása, — visszatér-e még valaha az a boldogabb idő, amelynek légkörébe a szivarfüst karikázása fog majd ismét legjobban beilleni?

Annyi bizonyos, hogy a mai szivarozók túlnyomó száma még a régi dohányozók közül kerül ki s a dohányzás új nemzedékének soraiban csak fehérholló a szivarozó. Az utánpótlás hiányának ez a tünete pedig a szivarozási szenvedély hovatovább elkövetkező még erősebb hanyatlásának árnyékát veti előre.

Pedig a szivar mennyi komolyságot, milyen nyugodtságot, mekkora tekintélyt tudott szívójának kölcsönözni! Szinte önbizalmat adott a szivarozónak, körülötte kellemes hangulatot teremtetett — amire mostanság minden ediginél is nagyobb szükség volna.

A pipázás története.

Az ősidőkben, amikor az embereknek eszébe ötlött, hogy a dohányt elfüstöljék s száraz leveleit összegöngyölve, meggyújtva szívogatták, — ezeknek a száraz leveleknek mindig maradt törmeléke is. Az élet az ősembert is takarékosagra utalta és gondolkozhatott rajta, hogy miképpen használhatná fel az elmorzsolódott dohányleveleket is, így juthatott arra a gondolatra, hogy ezeket az elmorzsolódott levéldarabkákat összegyűjtse, aztán vékony fakéregbe tömve, elszívja. Ez a fakéreg volt a kezdetleges pipa, mely azonban a dohánytöltelékkel együtt elégett.

Később az ősember töprenghetett rajta, hogy milyen jó lenne olyan szerszám, amit a dohánylevél-törmelékhez többször is használhatna.

Ez a cél vezette arra, hogy nagyobb béltartalmú fás növények száraz ágait fúrja ki pipának.

Azután még később, — de évezredekkel ezelőtt — amikor az agyagedények készítésének titkára rábukkant, a pipát is agyagból égette,

Így jutott a dohányzás segédeszközei sorába már az ősidőkben a pipa. Ezzel a sajátságos kellékkal teljesen összefügg a dohányzás története,

A pipázás arra mutat, hogy az ember ősidőktől fogva, mint mindenben, a dohányzásban is szerette a változatosságot.

A latin „pipa” szó sípot jelent. Alakja is sípszerű. Elnevezése is innen ered. Franciául és angolul „pipe”, olaszul és magyarul „pipa.”

A pipakészítés természetesen egyidős a pipázással és így a kettő története teljesen egymásból fonódik.

Már *évezredekkel ezelőtt* különböző és különös alakú pipákat használtak a népek, köztük olyanokat, amelyek a gyerme-

kek mai parittyá-szarához hasonlítottak. Ezek elágazó két szárát a dohányzó az orrlyukába illesztette, a harmadik hosszabb szárát pedig égő dohánylevelek közé dugta és így szívta fel a füstöt.

Már a dohány élvezésének legkezdetén is a legkülönbözőbb alakú pipákat készítettek. Külsőségeiben a pipa minden népfaj, sőt szinte minden nemzet sajátja és szokása szerint változott. A későbbi időkben néhol a kényelem fokozására még pipaállványt is szerkesztettek, melynek segítségével ágyban is lehetett pipázni.

Azonban a legkülönlegesebb formájú pipáknak is alap jellegzetessége a sípszerűség, — aminek elnevezését is köszönheti.

A pipa hűséges barát.

Az asszonyok mégsem féltékenykedhetnek rá, mert ez a barát bármennyire a szívünkhöz nőtt is, de — nem húsból és vérből való, hanem agyagból, gipszből, fából, fémből vagy porcelánból. Az előkelőségeké pedig tajtékából, melyet a tenger habjaiból halásznak ki, ahonnan valamikor Vénus is kiszállott.

Azt mondhatnám, hogy ez a kincs, a pipa még a barát vagy barátnő fogalmánál is több. Majdnem annyi, mint a feleség. Mert a dohányos embernek a pipa becse szinte akkora, mint az asszonyé. Épp úgy gyengéden kell vele bánni, nem szabad kölcsön adni, szépen fel kell cicomázni és időnként jól ki kell verni, — hogy ez a gondúzó, meghitt pajtás, élettársi hivatását tökéletesen töltse be,

A pipából minden csókot felülmúló eleven parázs lehel. Tüzevel forrad barátságba az ember, — már ősidők óta.

Ez a barátkozás a történelemelőtti időkbe visszanyúlik. Tanúskodnak erről úgy az észak-amerikai őserdők irtásánál, mint a németek szerint a szintén észak-amerikai „Mounds” nevezetű sírhalmok feltárásánál napfényre került pipa-leletek. Ezek a sírdombok olyan néptörzs földi maradványait őrzik, amely népesség még az indiánokat megelőzőleg, tehát hosszú évezredekkel ezelőtt élt azon a földrészen.

Természetes, hogy a dohány elfüstölésének szokása legelőször ott kaphatott lábra, ahol az ország televényén a dohánynövény vadon megtermett, — tehát Amerikában.

Az ókori ember pedig ahogy foglalkozásához és étkezéséhez, úgy a dohánylevél füstöléséhez is előbb-utóbb megfelelő segédeszközt teremtett magának. Az amerikai őslakók a do-

hány elfüstölésére alkalmas ilyen eszközökről már évezredekkel ezelőtt gondoskodtak. Ezt élénken bizonyítják azok a pipafejek amelyek a „Mounds”-ok kiásatásával halomszámra kerültek felszínre és múzeumainkba.

Ezek a pipák kétféle anyagból készültek. Egyik fajtájukat agyagból égették, a másikat pedig különböző fajta kővekből metszték. Alakjuk különféle. Ezek a dohányzási szerszámok a pipák ükapái. Épp úgy akad közöttük egyszerű, kürtőalakú, mint meglepő népművészeti érzékről tanúskodó példány.

Szembetűnik, hogy az ősi népek szívesen bibelődtek füstölő-eszközeik ékítésével. S noha az említett kőpipákat szerfölött kemény kőanyagból formálták, mégis művésziessé. Feltűnő művészi érzékről tanúskodnak azok, amelyek puhább kőből készültek. A pipa elülső részét leginkább emberfej, esetleg emberi test alakzattal díszítették, sőt olykor az egész pipafej, néha pedig az egész pipa egy emberi alak mása volt. Mindezt oly művészi ízléssel csinálták, akárcsak a későbbi kor iparművészeti fejlettebb népei. Ebből arra következtethetünk, hogy ezeknél a régi népeknél elég magasfokúan virágzott a mai értelemben vett műipar. Ezekre a pipákra emberalakon kívül díszítésül madarak és egyéb állatok másait metszték. Ez az ősi népszokás évezredek óta uralkodott. A „Mounds”-okban elhantolt néptörzs ezeket a pipafajtákat örökségül hagyta az északamerikai indiánoknak, később pedig az indiánok a bevándorolt fehérbőrűeknek — akik aztán Európában is meghonosították. Ugyanis a mi agyagból készült pipáink az ősi pipafejekhez a megtévesztésig hasonlatosak.

Érdekes emellett, hogy az indiánok, akik a „Mounds”-féle néptörzs lakterületén valószínűleg az amerikai népvándorlás korában ütöttek tanyát, — már honfoglalásuk után olyan fapi-pákból füstöltek, amelyeknek fejét és szárát csodálatos faragványokkal díszítették. A most élő indiánok még ma is faragványokkal ékesítik pipájukat, melyek annyira érdekes népművészeti példányok, hogy műgyűjtőink méltán kapkodnak utánuk.

Az Amerika különböző földrészeit felfedező jeles férfiak útjaikról egykoron arról számoltak be, hogy a sötétbőrű néptörzsek a dohányfüstöt különféle módon élvezték.

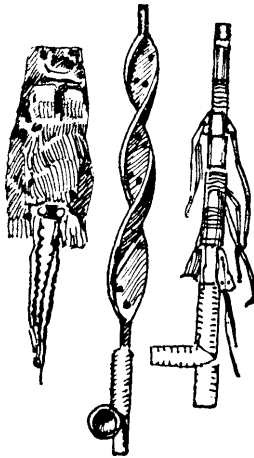
Amikor a spanyolok felfedezték Mexikót, akkor az ottani nép a dohány elszívásához a pipán kívül füst-csövet is használt. Ezt a vésésekkel díszített sípszerű füst-csövet minden jellegével

az ókori pipaszár testvérének kell tekintenünk. Ezeket a dohányzó eszközöket Mexikó régi lakói nyilván még az előttük ott élt őslakóktól, a nagyműveltségű aztékektől örökölték, akik talán szintén elődeik, a toltetek hagyományaként juthattak hozzájuk.

Guanahani őslakóinak egyes törzsei is hosszú nádcöveken szívták a füstöt. Már akkor ráeszméltek, hogy annál kellemesebb a füst, minél kevésbé meleg.

A délamerikai Guiana bennszülöttei, a karibok, amikor Raleigh 1595-ben ellátogatott földjükre, mint Barrere említi — szintén pipából élvezték a dohányt. — Száraz fakéregből készült pipájuk a dohányval együtt elégett.

Északamerikában a floridai vad népek a dohány szívásához égetett, csinos agyagpipát használtak. Itt ismerkedtek meg a felfedzők a mai értelemben vett, igazi pipázással.

Díszített szárú indián pipák és hódrémes dohányzacskó.

Virginia bennszülöttei, Raleigh szerint, szintén ilyen pipából élvezték a dohányt. John Smith tengerész kapitány írja, hogy mikor 1607-ben Virgíniába érkezett, a Powkatan és Susquehannah indián törzsek férfiai étkezés után kicifrázott pipából füstöltek. Vendégszeretetük jeléül ilyen pipával meg is ajándékozták.

Canada felfedezője, Cartier francia hajóskapitány ismertetéséből tűnik ki, hogy az ottani indiánok kő- vagy fából-készült pipából eregették orron-szájon a füstöt.

A pipa múltjának jellegzetességei közé tartozik, hogy őshazájában, Északamerikában a vallásos szertartások egyik eszköze volt. Ezenkívül az indiánok hagyományos szokása szerint a harcokban is nagy szerepet játszott.

Hadakozások alkalmával az indiánok úgynevezett „harci-pipát” tömtek meg dohányossal, melyből a férfiak harcbaszállás előtt közösen füstöltek. A törzsfőnök ezt a harci-pipát a hadjáratba is magával vitte. A harci-pipa feje vörös kőből készült vagy vörösre festették. Azonban a pipa hadi szerepe náluk ezzel még nem fejeződött be.

A canadai francia gyarmatoknak 1645-ben Montmagny máltai lovag volt a kormányzója. Tőle jutott el Európába a béke-pipa, indián nyelven a „calumet” első híre — és hogy ezt mikor, miért és mire használják.

Indián harcos pipával és fegyverzetével ünnepi táncot jár.

Még napjainkban is mindegyre emlegetik a béke-pipát és ha általánosan ismerik is jelképes fogalmát, de vajmi kevesen tudják, hogy ez a szó pontosan mily jelentést fed.

Csatáikba az indián törzsek elvitték magukkal a harci-pipát, melyet azonban alkalomadtán béke-pipának is felhasználtak úgy, hogy fejét vagy kicserélték egy fehér kőből készült pipafejjel vagy vörös-követ fehérre mázolták.

Erre a harcok befejezésekor került sor, amikor is a ma szokásos békeszerződések helyett, a haragos viszályok kiengesztelődésének jelképéül, a béke-pipát a volt ellenféllel együtt közösen szívták el. Az indiánok között ez volt a béke hagyományos megpecsételése.

Természetesen mindez nem egyszerű szertartások között folyt le. Canadában például a békekötés ünnepélyén a harcosokkal együtt körbe állt a nép. Énekszó mellett eljárta a béke-pipa-táncot. Az ének zenei kíséretéül dobokat peregtek és kavicsokkal töltött száraz tökhéjak csörömpölésével ütöttek zajt. Eközben a törzsfőnök a béke-pipát meggyújtotta, két kézzel magasra, a Nap felé emelte, azután a földig eresztette, a négy égtáj felé egy-egy füstfelhőt bodorított. Körülötte a nép vad zsvallyal, fegyvercsattogtatással addig ugrált, perdült, míg bele nem emyedt.

A jellegzetes díszítésű „Calumet” vagy békepipa.

Az indiánok szemében a béke-pipa szent ereklye, varázserőjű talizmán. Az ajándékkul kapott béke-pipa az idegennek olyan ütleveél, mely útjaiban megóvjja támadásoktól és egyéb bajoktól.

Bacqueville leírja, hogy a Hudson-öböl vidékén élő indiánok a Napot béke-pipa áldozattal imádják. A törzsfő szintén

válogatott szertartások között, a Nap felé fújja a füstöt, aztán a törzsbeliek egyenként, mint az áldozati oltárhoz, a béke-pipához járulnak s hódolatuk jeléül sorjában szippantanak belőle, addig, míg a dohány egészen ki nem égett.

Ennél a törzsnél — Charlevoix elbeszélése szerint — szokás, hogy a halott mellé nemcsak fegyverét temetik el, hanem útravalóul a vallásos szertartások fontos kellékét — dohányt is.

Az indiánok vallásos szer tartásainak nélkülözhetetlen eszköze volt a béke-pipa. A „Calumet” csöve egy méteres, sőt néha hosszabb is volt és könnyű fa-anyagból készült. Nem hagyták *azonban csupaszon*, hanem nagyon is cifrán feldíszítették. Dúsán, sallangosan teleaggatták sasmadár farktollal, női hajfonattal, színes ríktó szalagokkal, tarkára festett sündisznó-tüskével, madárszárnyak színbejászó tollaival, ragadozó madarak csőrével és fehér korall gyöngy füzérrel.

Béke-pipáját minden törzs különféleképen ékesítette. Az indiánok így már az első szempillantásra a díszítésről felismerték, hogy a béke-pipa melyik törzs büszkesége. A béke-pipa feldíszítése mindig a törzsbeli asszonyok szerepe volt.

A calumet fejét nem agyagból égették, hanem különleges kőből készítették. Mint Marquette misszionárius az 1670-es években említi, leginkább catlinit vagy vörös pipa-kőből metszették és fényesre csiszolták. Ez a fejtett kő Nyugat-Dakota állam területéről származott. Ezt a kőanyagot Rudolf Gronau német tudós félszázadévvál ezelőtt írt egyik művében behatóan ismertette, mint különlegességet.

Az indiánok ősrégi pipái, melyeket mindennaposán használtak, a béke-pipánál egyszerűbbek voltak.

Alakra különlegesek a haidák pipái. A vetőbárd és pipa egyesítése. Más pipák alakja az emberi fej vagy testen kívül állatot ábrázolt. Ezeken a lépő emberi alak törzse üres. Hátán kerek nyílás tátong, melyen a dohányt betömték. A kinyújtott jobb lábszár végig csatornás, — mely megfelel a pipaszárnak és szopókának. A kinyújtózkodó békatest-alakú pipán pedig a két hátsó lábat egy pipaszár jellegű nyúlvány hosszabbítja meg, hogy a füstöt kényelmesebben élvezhessék. Az üreg nyílása itt is a háton van. Ezek a pipák Mexikó földrétegeiből kerültek elő. Az azték vagy a töitek nép korszakából származnak. Ezek között szokásos volt az olyan fajta, amelyen a pipafej például kőből faragott béka, vagy hód vagy gém-féle madár volt. Az állat

kissé ívbe-hajló, keskeny agyaglap közepén ült, A hátán megfelelő üreg tátongott, melybe a dohányt tömték. Az üregig fűrat vezetett az ívbe-hajló, rövid nyél egyik végétől, A hajlott nyél másik vége tömör volt és csupán fogantyú szerepet játszott,

A mai rövid pipának ez a legrégebb alakja.

Ezeket a pipákat kezdetben agyagból készítették. Későbbben szerpentin, zöldkő, steatit, vörösmárvány, sőt phorphyros kőzetekből is faragták. A béke-pipa fejét leggyakrabban vörösköböl, de előfordult, hogy fehér vagy fekete színű kőből készítették.

A dohány szivásához Mexikó lakói a XVI. században a füst-cső használata mellett változatokban nagyon gazdag pipa-fajtákból élvezték a dohányt. Ugyanis a német Uhde mexikói tartózkodása idején, ásatások révén hús különböző alakú, őskori pipafejet talált. Valamennyi értékesen bizonyítja, hogy Mexikó őslakói az iparban és művelődésben mennyire fejlettek voltak. Ezek — akárcsak az Erie-tó környékén, a Mississippi folyam völgyében felszínre került pipa-leletek, szintén emberi és állati — madár, béka, hal, gyík, stb. — alakokat ábrázolnak. Alakjuk és díszítésük hasonlatosságából joggal következtethető, hogy a Mississippi folyam táján lakó régi törzsektől szakadtak el és vándoroltak le Mexikó őslakói. És már azok a régi törzsek ott fenn északon pipáztak, E dohányzó-eszközök között legkülönösebb a puha agyagpalából készült pipa. Ez a puha pala Északamerika nyugati tengerpartjáról, Sarolta-királynő szigetéről származik. Egy ilyen eredeti pipát a wíeni Natur-historischen Hofmuzeum őriz.

A virginiai bennszülöttek még az új kor elején is az ősi pipázásnak hódoltak. Ezt a szokást tőlük tanulták el Raleigh és gyarmatosai. És amikor a telepeseket Drake angol admirális hazaszállította Angliába, ott a nép először tőlük látta a pipázás ceremónia ját. Az angol tengerészek egycsapásra pipázni kezdtek és őket mind többen utánozták, A pipázás Angliában ettől az időtől kezdve terjedt és ellenállhatatlanul megalapozta az Óvilágban a dohány elfüstölésének divatját.

Az indián agyagpipák nagy tetszést arattak. Az angolok a pipázásnak tántoríthatatlan híveivé szegődtek. Ehhez a kedvtelésükhöz azonban csak a dohányt hozatták Virginiából, a pipát nem, mert az angol fazekasok jó kereskedői érzékkel azonnal kaptak az alkalmon és a behozott néhány agyagpipa mintájára mindjárt hozzáfogtak az égetett agyagpipa honi készítéséhez. A

pipázás nemcsak az otthonban, hanem minden nyilvános helyen» még a vendéglőkben, iskolákban és a színházakban is egyszeribe divat lett. A pipázás kultusza már I. Jakab király idejében annyira virágzott, hogy szokásos kedveskedésből a szalonok hölgyei tömték meg udvarlóiok pipáját

Az angol pipa-ipar oly gyorsan kifejlődött, hogy már 1619-ben a pipakészítés Londonban teljes ipar-jogot nyert. Az első európai agyagpipa-gyártás jelentős gócpontja Staffordshirében, Broseley helység volt, melynek környékén a gyártáshoz alkalmas agyagot találtak. Ezekkel a pipákkal egész Angliát elárasztották. A pipázásra az angol tanulóifjúság is rákapott és éppen azok a diákok, akik tanulmányaikat külföldi egyetemeken végezték, váltak egyik kitűnő előharcosává a pipázás elterjesztésének, így ismerték meg ezt a szenvedélyt Hollandiában is, a híres leydeni egyetemen tanuló angol ifjúság révén. A hollandusok szívesen szoktak rá a pipázásra, melynek hatalmas elterjedése folytán csakhamar Hollandiában is fellendült a pipa-ipar, annyira, hogy később több száz agyagpipa-üzemük működött. Világhírű lett a Gouda mellett létesített pipagyár. A kisebb-nagyobb üzemek a világszerte kedvelt hollandi agyagpipák millióit gyártották, volt év, amikor 60—70 millió darabot; természetesen idegen országokba is nagy mennyiségben szállították.

...„pipa a szájában ...”

Az angol diákokon kívül megkedvelték és terjesztették a pipázást az akkori idők katonái is. Különösen az angol és holland csapatok, melyek hadjárataik alatt szinte a fél-Európát végig járták és rászoktatták erre a bűvös újdonságra.

A pipáról szóló legrégebb magyar írott adat említi, hogy Magyarországon a XVII. század közepén bukkantak fel az első pipázók.

Hazánkban leginkább a török szomszédság honosította meg a pipázást, éppúgy, mint több más idegen cikk, például a kávé élvezetét is,

A magyar pipakereskedelem is kifejlődött. Petor János görög kereskedő 1769-ben a pesti Molnár-utcában török pipák árusításából vagyont szerzett. De akkor a hazai pipagyártás is már javában folyt.

Volt is keletje a pipáknak.

Báró Amadé László kitűnő katonaköltőnk a XVIII. század első felében jeles versben dicsérte a katonák gyöngyétét:

„Kockáz, kártyáz sátor alatt, pipa a szájában...
Szép élet víg élet, soha jobb nem lehet!”

A pipázás Németországban is gyorsan hódított, A németek a XVII. században a dohányt legszívesebben pipából élvezték, Agyagpipáik olyanok voltak, mint a virginiai indiánoké. Eleinte ugyanis az angol és holland gyártmányú agyagpipákat használták. Ám ezeket csakhamar kiszorították a forgalomból a honi készítésű, új találmányú pipák, melyek fa, fém és üvegből készültek,

A dohánybarát németek még verseket is zengedeztek a pipaszerszámról — mint a szerelmes költő imádottjáról. Ezekben a rigmusokban olyan gyakorlati gondolatokkal is foglalkoztak, hogy miképpen volna jó a kezdetleges pipát új találmányokkal tökéletesíteni. Ilyen buzdításokra nem csoda, hogy a dohányzási szenvedély fellángolásával a Kölnben és a hesseni Almerodeben gyártott agyagpipáknak különféle vetélytársa akadt,

A dohányzók igényei megnöttek. Ezért az agyagpipa kizárólagos uralma úgy Európában, mint általában az Óvilágban nem sokáig tartott,

A dohányzó-eszközt már a XVII. században módosítani, tökéletesíteni kezdték. Etekintetben az akkori pipa-iparnak két cél lebegett a szeme előtt. Elsősorban is törekeny anyag helyett igyekeztek alkalmasabb anyagot találni. Azután pedig a pipa kezelésének és a füst szívásának szempontjából kívántak előnyös újításokat.

Ilyen nevezetes német találmány a pipa szopókája, illetve csutorája, valamint a bagóié külön levezetésére szolgáló kis mellékcsatornája, melyeket Johann Franz Vikárius osztrák orvos 1689-ben eszelt ki. Az újfajta pipa gyorsan elterjedt., Kísér-

léteztek ezüst és egyéb fém-fejű pipákkal is, de ezek nem tettek szert népszerűsége.

Ellenben komoly vetélytársa lett az agyagpipának a fapipa. Ennek gyártása legjobban virágzott a németországi Ulmban és Göttingenben. A hozzá legmegfelelőbb faanyagot külföldről szereztek be. A Pyrenneusokból a németül „Stein”- és Winter-heide”-nek nevezett különleges fa-fajtát, Amerikából és Keletafrikából palysander-, cédrus- és kék-fát, Ázsiából éger-fát és Perziából illatos meggyfát.

Jellegzetes gyökérpipák.

A pipázás az esztergályosoknak is bőséges munkát adott. Kezdték is buzgólni. Elsősorban arra törekedtek, hogy a pipaszár minél alkalmasabban megfeleljen a célnak, ezért szarucsutorával, később pedig borostyánkő-szopókéval készítették. Emellett külsőségeiben is csinosították.

A borostyánkővet híres hazájából szereztek be — Eski-Schehr kisázsiai városból, mely ma is csaknem egyedül fedezi az egész világ borostyánkő szükségletét.

Az agyag- és fa-pipaipar javában virágzott, amikor Röttger mester, a szász királyi udvar alkimistája annakidején aranyat akart gyártani és furcsa véletlen folytán a kotyvalékból arany helyett porcellán lett. Aztán, mikor a porcellángyártás kifejlődött, az új anyagból különböző tárgyakat kezdtek készíteni, melyek kecses formájukkal magasrendű értéket képviseltek. Ekkor kezdték a porcellánt fehér aranyaként is nevezni,

A pipa-ipar is felfigyelt a porcellán használhatóságára, A XVIII. század végén és a XIX. század elején gyártani kezdték és forgalomba hozták a porcellán pipafejeket. Ez az új iparág Thuringiában indult meg. Csakhamar a hollandiai Goudaban és Csehországban is tömegével gyártották. Híresek lettek az ausztriai St.-Pöltenben készített porcellán pipák, melyeknek közkedveltségét a finom formán kívül a ráégetett képdíszítések

és tréfás rigmusok erősen fokozták. A dohányzásnak ezek az agyagnál értékesebb és újmódi eszközei gyorsan beférköztek a dohányzók szívébe. A múlt században évtizedeken át kedvelték. Azonban a pipaipar összes nyersanyagai közül a tajték arattott legnagyobb tetszést. A XVIII. század elején véletlenül fedezték fel, hogy a pipa céljára a tajték mily szép és alkalmas. Ez a felfedezés a magyarok nevéhez fűződik.

Kedvenc volt a nyurga nyakú, nyúlványos porcellánpipa...

Az 1720-as években élt Magyarországon, Pesten egy Kovács Károly nevű csizmadia, afféle ezmester, aki melleleg fapipákat is ügyesen faragott. Hírmeve az egyik Andrássy gróf fülébe is eljutott. Mikor a gróf 1724-ben törökországi utazásáról hazatért, hozott magával egy jó-ökölnyi nagyságú fehérszínű anyagot. Ezt Törökországban bár ritka holminak tartották, de mivel nem tudták mire használni, nem sokra becsülték. Ez a rendkívüli anyag a gróf révén az ezmester Kovács Károly kezébe került, aki úgy vélte, hogy jó pipát lehetne faragni belőle. A gondolatot tett követte. A világos kőből két pipát készített. Az egyiket odaadta a grófnak, a másikat magának tartotta meg. Keze, a csizmadia mesterség miatt állandóan szurkos volt és így történt, hogy szívás közben szurok ért a pipafejhez. Az ezmester csodálkozva vette észre, hogy szívogatások után a szurok nyomán az anyag mily szép, fénylő vörösbarna lett. Hogy a pipafejnek egyenletes kiszíneződést kölcsönözzön, kapta magát és az egészet bekente szurokkal. Aztán lehántotta pipájáról a szurkot és később boldogan tapasztalta, hogy az eredetileg világos színű pipát mily szép rőt színűre sikerült kiszívnia.

Ezt a legelső tajtékpipát jelenleg a budapesti Nemzeti Múzeumban őrzik,

A magyar Kovács Károly volt tehát a tajtékpipának és egyszersmint a tajtékpipa kiszívásának feltalálója,

A tajtékpipa, amikor nemes anyagáról és csodálatos tulajdonságáról meggyőződtek, mindenfelé nagy érdeklődést kelteti. Drágasága miatt azonban csak a vagyonosabbaknak tellett arra, hogy a dohány füstjét tajtékpipából élvezzék. Megdrágította a tajtékpipát először az anyaga, melyet Görögországból, Kisázsia-ból és Krím-félsziget Kaffa város környékéről kellett beszerezni. Másodszor művészi faragása is nemcsak értékét emelte, hanem árát is. Mégis elég nagy kereslete támadt és Európában több helyen hozzá is láttak a tajtékpipa készítéséhez,

Budapesten, Óbudán is működtek régebben neves tajtékpipametszők, A legrégebbiek közül egy Schusster és egy Róth nevű pipametsző volt a leghíresebb, Tőlük a pesti és bécsi előkelőségek is igen sok pipát vásároltak. Később, a múlt század közepén élte a magyar tajtékpipametszés fénykorát. Ebből és az utóbbi időből számos olyan tajtékpipa származik, amelynek nagy művészi bece van.

Kiváló híru pipametszők működtek Németországban, RuhI vidékén, Ulmban,

Amint ez Cziegler Sándor írásaiból is kitűnik, a nyersíajtékkal már a XVIII. század első felében valóságos kerekedeimet űztek. Nagyobb mennyiséget Törökországból Magyarországon és Ausztrián át különösen Németországba szállítottak. Ez az ipar Lemgóban és Nürnbergben kezdett kifejlődni és innen származott át a thuringiai RuhI helységbe, A ruhliak már ekkor ügyes fegyver-, penge- és kés-kovácsok voltak. Közülük például az egyik megalkotta Lajos országos gróf szobrát fémből. Benünket azonban egy másik ügyes ember, Schenk Simon érdekel, aki 1739-ben újdonsággal lepte meg a pipázó világot: A pipafejet megvasalta. Schenk találta fel, hogy a pipákra, fémveretet csináljanak. A tajtékpipákra természetesen nemesebb fémből készítették a veretet. Ennek művészi értéke a pipák becsét is emelte.

Ez a módszer Ruhlból terjedt el az egész világon.

De a ruhliak másik ügyes találmányukról is nevezeteseek.

Már említettem, hogy a tajtékpipának magas ára volt. Emiatt sok derék pipázó hiába vágyott rá, nem tudta megfizetni. Ebből

a szempontból közérdekű, hogy 1750-ben a ruhli mesterek feltalálták annak módját, miként lehet a drága tajték hulladékából kifogástalan tajtékpipát gyártani. Így született meg valódi tajték-morzásból a mű-tajtékpipa, mely olcsóbb áron került forgalomba és így a kevésbé tehetősebbek is vásárolhatták,

A ruhliak Lechler nevezetű lelkésze a templom könyvébe 1790-ben az elhunyt Treiss Kristóf János neve mellé feljegyezte, hogy ő találta fel a mű-tajtékpipa készítését. Treiss szegényen halt meg, de mivel találmányát nagyon kedvelték a pipázók, — mások busás hasznot tudtak csiholni belőle.

A ruhliak a mű-tajtékpipákat is elvitték a leipzigzi vásárra, ahonnan híruk a világ minden tája felé szárnyra kelt.

A kis Ruhl a nagyvilág egyik legnevezetesebb pipagyártóhelye lett. Pedig a szükséges nyersanyagokat messze tájakról kényszerültek beszerezni. A tajtékot Törökországból, a borostyánt a kisázsiai tengerpartról, a meggyfaszárakat Wien mellől, Badenből. A cédrusfát Libanonból, a gyantákat a keletindiai erdőkből, a pogány-gyökereket a Pyrenneusokból, a nyírfát és a bukszustát Svédországból. Évente átlagosan félmillió valódi és hatodfél-millió mű-tajtékpipát készítettek. A valódi tajtékpipa értéke tízszer nagyobb, mint a mű-tajtéké. Az értéket különben a művészi metszés is növelte. Ruhlban ezenkívül milliószámra gyártották a pipakupakot, különböző nemes és nem nemes fémekből, mindenféle változatos formában, cirádásan, kicsipkézetten, lapos-domborúan és hegyes-tornyosán, hogy minden ízlés megtalálhassa a maga kedvencét. Ugyanitt készítették a csinos fémvereteket, nemcsak a tajték, hanem a fa- és porcellán-pipafej ékre is. Már a XVIII. század második felében jó híruk volt azoknak a fából készült „Hard”-pipáknak, melyek szintén a ruhli üzemekből kerültek ki.

Hasonlóan nagy ügyességgel tökéletesítették a pipaszárakat is. Kezdetben pálmalevél-rostból fonták, azután összegöngyölt és sodronnyal körülcsvart bőrből készítették. Majd szaru, fa, üveg, fém és borostyán pipaszárakat gyártottak. Szopóka-végnek különösen kedvenc volt a borostyán.

A dohányzási — akkoriban legkivált a pipázási — szenvedély rohamos terjedése természetszerűleg vonta maga után, hogy a pipázók igénye a dohányzási eszközökkel szemben nőttön-nőtt. Részben tehát az igények megnövekedése, részben a nemzetközi pipaipar érthető versengése idézte elő, hogy ezeket

az eszközöket folyton módosították, tökéletesítették. Anyagban, formában és szerkezetben egyaránt új és újabb találmányok keltek fel a pipázók érdeklődését. Sőt hódítottak mindig több és több hívet a dohányzás gyönyörűségének.

Történeti valóság, hogy az óvilágiak dohányzási szenvedélyének elterjesztésében az oroszánrész a pipáé. A pipa diadalmasan hódította meg az egész világot. S az illatos növény az egész földkerekségen a pipázás szokásának meghonosodásával egyszerre jutott teljes győzelemre.

Természetes, hogy ezen a diadalútján a pipa, mint dohányzási eszköz, minden országban, minden földrészen a nemzetek és népfajok sajátos szokásához idomulva, többszörös változáson esett keresztül.

Hortobágyi csikósok kupakos pipája.

A rövidszárú fapipának Anglia a tulajdonképeni hazája. Ennek faanyaga oly válogatott, tartós és tűzálló, hogy a többi ország ipara ha meg is közelíti, de ugyanolyan minőségben nem tudja előállítani. A tajtékpipa-iparban, bár Magyarország kezdte és tökélyre emelte, de Németország vezet. A leghíresebb porcellánpipák Hollandiából, Németországból, Csehországból és Ausztriából özönlenek a világ minden tája felé.

Nagy mennyiségű agyagpipát gyártanak Romániában és Jugoszláviában. Kiválóak a magyar agyagpipák, melyek közül a selmeci fajta és a debreceni világhírré tett szert.

Az európai pipák még Amerikában, a pipázás őshonában is kapósak. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy például 1927-ben 2.2 millió értékű pipát szállított Európa az Újvilágba.

Amíg Európa népeinek a fent felsorolt anyagú és formájú pipák a kedvencei, addig a keleti kényelmet szerető törökök már

az egyméteres hosszúszerű csibukért rajonganak. Jellegzetes csibukjuk vörös agyagból, szára meggyfából vagy jázmingallyból készül, melynek csutorája borostyánkő; ez azonban oly vastkos, hogy ajakukhoz csak hozzátartják. A törökök selyemmel, atlaszszal, bársonnyal vonják be és arannyal, gyöngyökkel, valódi drágakövekkel ékesítik pipájuk szarát, — ezzel a külsőséggel is ki akarják fejezni, hogy részükre a pipa milyen jelentőséges értékű. Ha egyenrangú vendég érkezik portájukra, a házigazda feketekávéval és égő csibukkal tiszteli meg. A csibuk feje alá réztálcát helyeznek, hogy az esetleg kihulló parázs ki ne égesse a drága szőnyeget.

A távolabbi keleten, Arábiában, Perzsiában, Indiában a vízpipát kedvelik. Ennek jellegzetessége a földre állított, emberfej-nagyságú víztartály, mely néha porcellánból vagy fémből, leggyakrabban üvegből készül — és jó-félig vízzel telítik. Megfelelő csőrendszerrel ezen a vízen keresztül szívják a füstöt, olykor két csutorás száron is. Szívásnál a füst először a vizet éri, melytől lehül és elveszti csípősséget.

Ázsiai vízpipa (nargilé).

A Levanten sajátos szokás, hogy a kávéházak asztalán nagy edényekben parázslik a dohány. Ezek oldalán számos nyílás kínálkozik, hogy a belátogatok a magukkal hozott pipaszárukat bedugják és így szívjanak.

A kirgizek hajdani pipája volt a legnagyobb és a legkezdetelesebb. Ez a nép régen csak lyukat ásott a földre, megtömte dohánnyal, paraszt rakott rá, aztán körülülte, majd átfűrt növényzárakat dugott a dohány alá és egyszerre többen szívták. Később a kirgiz is előrehaladt a pipakultúrában. A XIX. század második felében már birkacsontból készült pipából élvezte a dohány ízes füstjét. A birkacsontba oldalvást egy rést vájt, melybe szarát ékelt és az üres velőcsatornát tömte meg dohánnyal.

A szibériai nép pipája egy szál gyökérből készült, nagyon egyszerű szerszám. Van azonban nekik külön is, mely szintén fa-anyagú, feje cin-veretű és csontszopókás szára is faragásos. Rendkívüli rajta, hogy csutorájának tisztántartására — használaton kívül — fából készült kis védőtokot illesztenek.

A szibériai tsuhtsok nép rozmár-agyarból készült pipája.

A jakuta arról nevezetes, hogy nagy szegénységében alig áldozhat dohányra, — egyszerű pipáját ezért csak fűrészporrall tömi meg, amit kevés dohánymorzsával ízesít.

Szintén az északi jégvilág embere a grönlandi eszkimó. Amennyire becses a pipája, annyira egyszerű. Pedig drága szerszám az. Meglehet, egy fókabőrt adott érte a dán hajósoknak.

A legtöbb ázsiai népnél a nők és gyermekek is dohányoznak. Mint nálunk a cigányság, úgy pipázik a bírmánok aprajagya.

Szintén szeretik „huhká”-nak nevezett pipájukat a kórsai férfiak és nők, kiknek kitűnő példát mutatott félévszázaddal ez előtt uralkodójuk, Nász 'r Eddín,

A kínai Turkesztánban, Jáván és Szumatrán is javában dívik a pipázás, de ott a népek nem annyira az illatos dohánylevelet szívják, hanem leginkább egy borzalmas mérget, az ópiumot.

Rabjai a pipának a sziamok is. Királyuk háremében a nők ezre mind szenvedélyesen dohányzik. Kényük-kedvükre válogathatnak uralkodójuk húszezer darabbal büszkélkedő pipatóriumából. Ezt a temérdek pipát külön alkalmazottak serege gondozza.

Ahány nép, annyiféle szokás!

A japán nők leginkább apró, gyűszűnyi pipákból füstölnek. Pipájuk feje fém vagy porcellán, szára rövid, barnás színű bambusz, melynek vége többnyire fém. Említésreméltó, hogy kecses pipájukat úgy az asszonyok, mint a serdült leányok fából vagy elefántcsontból készült finom tokban tartják. A japáni férfi pipája már nagyobb alakú, fémből készült — és szára gyakorta végig fémmel-burkolt.

Az afrikai népek őspipázók. Már füstöltek, mielőtt a dohányt megismerték. Azután pedig még nagyobb mértékben üzték

a pipázást. Érdekes a becsuánok kezdetleges homok-pipája, melyet „A Füstölés” című fejezetben már ismertettem. Más dél-afrikai néptörzsek egyszerűen a különböző állati szarvakat használják pipául. A nyám-nyám négerék fából faragják pipájukat, melyeknek még a szára is elnyújtott emberi alak és különleges» ségük, hogy kettős fejük van. Feltalálója nagy ínyenc lehetett, hogy egy szippantásra kétfajta dohányt élvezetét lehetővé tette.

Az afrikai fametszők többnyire emberi és állati alakok kifaragásával csinosan díszítik a pipát, melynek formája egyébként nagyon változatos. Különös, hogy fapipáikat fekete vagy vörös agyaggal bevonják. A bakungó négerék pipájára — nem mindennapi díszként — fából faragott kígyó csavarodik. Másik fajta pipájuk trombita-alakú, kívül vashuzal-tekerccsel díszítve. Ízléses alakjával kiemelkedik a tumbuktui pipa. Teljesen megállná a helyét a mi modern rövidszárú pipáink között.

Az afrikai fekete, vörös vagy sárga agyagpipákra általában jellemző, hogy száruk csaknem oly kurta és jelentéktelen, mint a mi szivarszipkáinkon a lúdtoll. Ilyenek az Alsó-Nilus mentén a sillukok pipái, melynek feje tők vagy más hasonló gyümölcs-héj. Az agyagfejen cirádák húzódnak, melynek barázdáit fehér anyaggal kenik be. A pipa így egészen olyan, mintha festett lenne.

úgy látszik, hogy a forró égöv alatt lakó vanjoro-négereknek melegeből elég a nap heve, mert kicsiny, fafejű pipájukból hosszú, kétméteres száron a kihűlt füstöt kívánják élvezni.

Szenegambiában ugyanilyen hosszú száron szívják a füstöt, de nem apró, hanem oly nagy fejű pipákból, amelyekbe félkilónyi dohány is belefér.

Különleges a kongó-négerék kókuszdió-héjből készült pipája, melynek fején a nyílás nem felül, hanem oldalvást van.

A kasszái négerék pipája fából faragott és olyan kitölcséresedett alakú, mint egy erősen kinyílt harangvirág. Vékony fapipaszáruk feltűnően hosszú. Hasonlatos a marundsa négerék pipájának feje. Szára azonban egészen szokatlan. Ívbehajló szarának felső része fa, közepe vas, alsó része sárgaréz.

Az őserdőségek törpe négerai, az abongok és akkák banánszár oldalába csavart növénylevél-süvegbe töltik a dohányt. Viszont díszes, szappankő pipák a báliké. Az anyag puhasága folytán a legkülönbözőbb alakú faragásokban.

Az Afrikában használatos többi fajta pipa úgyszólván ott vadon terem. „Kiko”-nak nevezik. Ezek kiszáritott lopótökök, melyeknek oldalán rést vájnak és ebbe illesztik a kis pipafejet. A tököt vízzel telítik és ezen keresztül a tök keskeny szárán szívják a füstöt. Az afrikai kikópipa szerkezete teljesen rokon a kisázsiai vízipipáéval. A délafrikai kafferek szintén vízipipát használnak, melyeket tehénszarvból készítenek.

Középfrikában a katangai négerek sírdombjai nagyon jól jellemzik a fekete nép pipázási szenvedélyét. Hasonlóan az ázsiai lovasnép régi szokásához, hogy másvilági útjukra a lovukat is melléjük temették, — a katangai négerek utolsó kívánsága szerint legkedvesebb tárgyait helyezik sírjára, melyek között elmaradhatatlan egy zacskó dohány és a pipa. Ezt a szenvedélyét még a túlvilágon is folytatni szeretné.

Amint látjuk, Afrikát a pipázás oly hatalmasan meghódította, hogy bátran második hazájának mondhatjuk. pipázási ösztönük és pipájuk sokszor ősi kezdetleges formája szinte arra vall, hogy az északamerikai őslakókkal egyidőben már az afrikai őstörzsek is pipáztak.

Afrikában nemcsak a bennszülöttek, hanem az északafrikaiaknál még a háziállatjuk, a teve is vágyik a pipafüstre. A sivatag-hajója tudvalevőleg a legmakacsabb természetű háziállat. A bennszülöttek azonban könnyen engedékenységre bírják — egy kis dohányfüsttel. Kis háromszögletű deszkadarabkákból összerótt „fapipát” kötnek a tevehajcsárok az állat szájára. Ezen a fapipán egy kis nyílás van. Ebbe a nyílásba égő dohánnyal telt zacskót tömnek. A teve élvező nyugalommal szívja be száján a füstöt és orrlükán bocsátja ki. A nikotintól kába teve a hajcsár szolgálatkész eszköze.

Meglepő, hogy az ötödik világrészen, Ausztráliában milyen kevés híve van a pipázásnak. Az igaz, hogy lakosságának száma egy földrész arányához elenyészően csekély — alig valamivel több, mint a mai Csonka-Magyarországé.

Az ausztráliai bennszülöttek, akár az indiaik, leginkább betelt rágnak. A vízipipát nem is ismerik. Ausztráliában és környező szigetein a legfűrkésőbb szem is csak elvétve akad pipázókra.

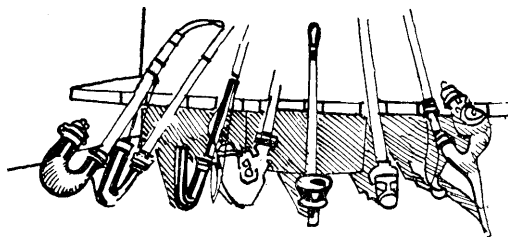
Az új-zélandiak fából faragott, kanálalakú pipát használnak, madárcont-szárral. A Roon-szigeten élő pápuák fából készített, keces pipája kacskaringós szárával tűnik fel.

Különös az új-guineai őslakók iromba dohányzó-eszköze, Neve „bau-bau” másképpen „kiré”-nek is hívják. Méteres hosszú, kar-vastagságú bambusz-szárból készül, melyen beégetett cirádák díszlenek. E hatalmas, szinte dorong alakú eszköz szerkezete a fuvolához hasonlít. Oldalán kis rés van, ebbe tüzik a cigarettát vagy gyömösözik a dohányt. A dorongcső egyik vége pedig nyitott — és ezen szívják a füstöt.

Mindezekből kiviláglik, hogy amikor a pipa és pipázás történetével foglalkozunk, ugyanakkor akarva-nemakarva a népismeret seregszemléjét is megtartjuk. Ez fényes bizonyítéka annak, hogy a dohányzás története mily szorosan belefűződik az emberiség művelődés-történelmébe.

Az elfüstölésre teremtett, illatos dohánylevelet — világhódító útjára a pipa vezette. Ezért a dohány elterjedésének és uralmának dicsfénye a pipát koronázza. A pipa érdeme, hogy a dohány parazsa futótűzként, ellenállhatatlanul terjedt tova, országhatárokon, tengereken keresztül. Felperzselt a tiltótörvényeket — és a dohányzás özön kis paraszából a népek miriádnyí reménycsillaga támadt, mely az emberiség életét szépítgeti

Számosan akadtak, akiknek a pipa mellett, hogy élvezetet és szórakozást nyújtott, még műgyűjtő szenvedélyét is felkelte. A maguk kedvenc pipái sorában egyesek csak apáik és dédapáik pipáit őrizték meg a családi pipatóriumban, a vagyonosabbak azonban kedvtelésből a pipa-ritkaságokat maguk is buzgalommal gyűjtötték.

Családi pipatórium.

Valamikor nagyon felkapott szokás volt, hogy a dohányost pipa-ajándékkal lepték meg. Már a középkori indiánoknál is a vendégszeretet jeléül pipa-ajándékkal kedveskedtek a nekik tetsző idegennek vagy annak, akiknek hódolatukat akarták kifejezni.

Angliában még félszázaddal ezelőtt divatozott, hogy a vendéglősök vendégeiknek a sör mellé ingyen adtak agyagpipát.

Háromszáz évvel ezelőtt az számított igazi gavallérnak, aki szive bálványának ékkövekkel kirakott, arany vagy ezüst veretű pipával kedveskedett, — amelyből az illatos füstkarikákat méltán lehetett igézően eregetni.

Az előkelők és a történelem jelesei nem egyszer vagyontérő pipát ajándékoztak egymásnak, — sőt értékes, remekművű pipával saját magukat is szívesen lepték meg. Aki tehette, valóságos fényűzést csinált belőle.

Említésre méltó, hogy a perzsa sah pipatóriuma dicsekedhet a világ legdrágább pipájával. Ezt a pipát pompás ékkövek díszítik és valóban kincset ér, mert értékét nem kevesebb, mint másfélmillió pengőre becsülik.

Híres volt félszázaddal ezelőtt Brüsszelben Grabbe kapitány, aki pipatóriumában 5000 pipát gyűjtött össze, melyek különböző időkből és különféle országokból származtak, az anyag, alak és nagyság gazdag változatában.

Fejedelmi az a pipa is, amelyet annakidején Napolen 300.000 frankért készítettett egyik kedvenc hadvezére, Quidet marsall részére s császári kitüntetésül maga nyújtotta át neki. Viszont Napoleon a perzsa követtől kapott egy értékes, gyönyörű pipát ajándékba.

Báthory Kristóf erdélyi fejedelemnek pedig — 260 évvel ezelőtt — a török követ ajándékozott pipát.

Bethlen Gábor fejedelem 1614-ben kapott ilyen drága ajándék-pipát. De félretette, mert nem tudta a pipázást megkedvelni.

Ez az ajándékozási szokás mindaddig nagy divat maradt, amíg a dohány élvezetében a XIX. század közepéig a pipa kizárólagos uralma tartott.

A legújabb időkben a pipa már szinte a falusi és tanyai életbe szorult vissza. Noha a pipagyárak minden igyekezettel életre szeretnék kelteni a régi pipázási kedvet.

A francia pipakészítők iparuk megmentése érdekében például nemrég a tengerészeti és hadügyi minisztériumhoz fordultak és kérték, engedélyezzék a katonáknak, hogy nyilvános helyeken is pipázhassanak. Arra hivatkoztak, hogy a katonáknak a pipázást a háború lövészárkaiban is megengedték, ne tiltsák el

tehát a békés utcán sem. A gyárosok arra számítanak, hogy a pipázó katonák másokat is pipázásra fognak gerjeszteni.

Bizony, ez érdeke volna pipaiparuknak, mert a franciáknál a pipa iránt akkora a részvétlenség, hogy épp a múlt év végén szüntette be üzemét a híres Scouflaire-pipagyár az észak-franciaországi Onnaingban. Pedig volt idő, hogy ezer munkást foglalkoztatott. Ez is arra bizonyíték, hogy a pipa a múlté, egy elmerült türelmes korszaké, . .

Angliában a haderő minden tagja az utcán is pipázhat, amivel sem a fegyelmet sem a csínyet nem sérti. Mégis, szinte szükségét érzik, hogy mesterségesen szítsák a pipázási kedvet. Valóságos lelkesedést okozott, hogy a walesi herceg egy évtizeddel ezelőtt visszatért a pipázásra. Rövid angol pipát használt és ezáltal ezt egycsapásra ismét udvarképesé tette. Az angol pipa történetében az ilyen döntő befolyású, mert az angol ifjúság és a hangadó társadalmi körök a trónörökös minden újítását követendő divatnak szokták tekinteni. Nem lehet csodálkozni, ha még az angol hölgyek is újból a pipázásra térnek át, hogy ott folytassák, ahol dédanyáik abbahagyták.

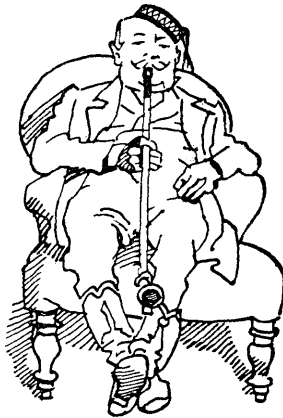
Magyar cseréppipa.

Olaszországban is egy érdekes körülmény lendített a pipázás kultuszán. Ott divat most fasciszta-pipából dohányozni. Ugyanis Mussolini egy jó évtizeddel ezelőtt több időt töltött Trubeckoj orosz herceg társaságában, aki történetesen ügyes szobrász. A herceg saját faragású pipafejével kedveskedett Mussolininak, akinek az új pipa nagyon megtetszett. A Duce pipáját aztán a milánóiak több millió másolatban készítették el és jótékony-célra árusították. Így terjedt el, még Olaszország határain túl is a fasciszta-pipa és a divat így hódított vissza híveket a pipázásnak.

Általában azonban, aki szereti például a fapipát, nem szívesen tér át se csibukra, se tajtékpipára. Az emberek a szokásrajbai, szeszélyeik kiszámíthatatlanok.

Nagyon érdekes Mikszáth Kálmán kitűnő megfigyelése: „A debreceni polgár azt tartja hogy a selmecí pipa a legjobb, a selmecí polgár meg világért sem dohányozna másból, csak — debreceni pipából.” Természetesen ez a megfigyelés még a világháború előtti időkből való. Ma már mindenfelé, még Debrecenben is — a debreceni pipa járja. Proféta lett a saját falujában. A magyar pipa-gyártásnak ma az Első Debreceni Pipagyár a legszámottevőbb képviselője. Nevezetességek tányéros csikós - pipái, nyalka Miska-pipái és egyéb különlegességei is. Érdemesen csábítgatják vissza a híveket a pipázásra.

Az idők, a divat és szokások változása a dohány használatában mindig megnyilvánult. Másképp élünk, más világszemlélettel, másképp tündöklünk, másképp nyomorgunk és — másképp füstölünk. Tehát kortörténeti tünet, hogy a pipa királysága lehanyaglott, egy letűnt világ kíméletlen kézzel eltakarított romjai alá.

A régi jó táblabíró világból.

A pipa a nyugodalmasan múldogáló élet élvezeti szerszáma volt. Étkezés után kényelmesen megpihenni és rágyújtani a dédelgetett, tisztántartott, jólszelelő pipára — pompás élvezetet nyújtott. A füstfátyolok szeszélyesen körül-úszkálták a pipázót, aki elmélázhatott bennük. Kihímezhetette a csavarodó füstpántlikákat tarka gondolatainak selymével.

A pipa békés, kiegyensúlyozott kedélyállapotot igényel, Szív és hangulat kell a pipához, hogy komótosan, egyenletesen lehessen szívni. Gondosan ügyelni kell, hogy lassacskán izzón el benne a dohány és a tajték csak csinjával-mód jávai piruljon.

De hová merült a régi jó világ? Hová tűntek az áldott nyugalmű idők?

Ä pipázók száma általában fogy. Ha itt-ott még lehet is látni egy-egy pipatóriumot, a szeretettel kiszívott díszpéldányok csak álmodoznak régi, szép múltjukról, amikor még becézö kezek dohánynal tömködték és csöndes tüzükböl füstuszályok szálltak,

A művésziésen faragott, tekintélyes tajtékpipáknak ma jobbadán már csak híre van, de keletje alig. Inkább csak a rövid, angol gyökéripákat használják; ezek őrzik még a pipa Királyságának emlékét,

A magyar nép régi hagyománnyal még dédelgeti a cserépipát. De nem a loholó városi, hanem a bandukoló, tanyázgató falusi nép.

Azonban, hogy a pipa ismét elfoglalhassa a trónt, melyről az újkori szivar majd pedig a cigaretta számüzte, — ahhoz előbb vissza kellene térnie egy másik számkivetettnék: a nyugodt, zavartalan jólétnek! Az emberiség elpipázgató kedélye ezzel karöltve tudna visszatérni...

A dohány füstnélküli élvezetének története.

Már egykoron a dohány őshazájában is tubákoztak. Bernardino, Hernandez, Torquemada és Clavigero hajdani írásaikban említik, hogy már az azték nép is ismerte a dohány füstnélküli élvezetének módjait.

A délamerikai indiánnak még ma is szenvedélye. Régi időből szokása, hogy a dohányliszt tartójául a lajhárcsiga héját használja, melynek fedeléül egy-egy denevérszárny-bőrt alkalmaz. Kellemes szagú tubákja összetételének titka nemzedékről-nemzedékre száll. Felszipantására különféle elágazású csöves csonteszközöket használ.

A brazíliai legszegényebb indián is tubákol, ökörszarvból készült szelencéjéből,

A Tujuko-törzs tagjai egy paprikaszerű növény megpörkölt magjának porát mésszel keverve vegyítik tubájkukba s mint nagyon erős bódítószert élvezik. A Witoto-törzsbeli atyafiak tubájkuk felszipantására szintén elágazó, de közös csőben végződő eszközt használnak, melyen a kábítóport egyszerre többen tudják orrukba szívni. Vannak olyan X alakú kettős csontesövek, melyekkel egyidejűleg ketten egymást szolgálhatják ki — egymás orrába fújva a dohánylisztet. Az indiánoknál talán ez jelenti a tubákolás gyönyörének teljét.

Az indiánok tubákolási módjának eredeti kezdetlegessége is híven tükrözi, hogy ez a szokás náluk ősi keletű és úgy eszközeiben, mint a tubák vegyítésében különálló az európaiától,

Crantz misszionárius beszéli, hogy Grönlandban a nép szeretettel szárítgatja a dohányleveleket, melyeket famozsárban porrá tör, hogy tubákolhasson.

A dohány megismerése előtt az európaiaknak nem állott módjában a tubákolás. De azért itt a tüsszentésnek kultúrtör-

ténete van. Amikor embertársainknak a tüszentést „kedves egészségére” szoktuk kívánni, ez nem csupán udvariassági szólam, mert a tüszentés és az egészség között lényeges összefüggés áll fenn, Homeros írásaiból tudjuk, hogy a tüszentést már a régi görögök is kedvező egészségi előjelnek tekintették. A — tubák hiányában — a tüszentő gyökér akkori használatát pedig nem kisebb ember, mint az orvostudomány ősi mestere, Hippokratés javallottá hathatós gyógyszer gyanánt.

Mikor végre a dohány a mi kontinensünkre is átkerült, az európai tubákolás történetében az élet valósága a legérdekesebb regényt teremtette.

A tubákolást a férféj részére a tengert járó spanyol hajósok fedezték fel. Ezek ismerkedtek meg először kezdetleges használatával, gyógyítóerejével, élvezetével. Az európai partok lakói a tubákolást tőlük tanulták el.

Ezek a spanyol hajósok, amikor az Óházába tengerentúlról vitorlásaikon száraz dohánylevél-rakományt szállítottak, a hosszú út alatt a dohány halmaza nehogy ösnúlyától befulladjon, a dohánykötegeket rendszeresen rendezgették, egyik helyről a másikra átrakosgatták. A száraz dohány-halmaz óvatos kezeléssel mellett is porlott. Az egyre gyarapodó dohánypor pedig felkavargott a levegőbe és a hajósokat tüszentésre ingerelte.

A tengeri hűvös, nedves levegőn tartózkodó matrózokat gyakran környékezte a nátha, ami ellen az akaratlanul is mindigre felszipantott dohánypor megkönnyebbitőleg hatott. Ez a véletlen és előnyös tapasztalat a hajósokat arra sarkalta, hogy a száraz dohánylevelekből tudatosan porítsanak. A dohányport szándékosan felszívogassák, hogy a kellemes érzést és a gyógyító hatást fokozottabban elérjék.

A partraszálló hajósok aztán jóhírért keltették a kitapasztalt hatású tüsz-pornak, ami a szárazföldiek között eleinte gyógyereje révén ébresztett érdeklődést.

Ebben az időben, a XVI, század elején és közepén az európai ember a dohány füstjének élvezetével már megismerkedett. Érthető, hogy a dohánynak szelídebb, poralakban történő használata akkor már nem talált komolyabb idegenkedésre. De az iránta megnyilvánult érdeklődést és a tubákolás hatalmas elterjedését egyéb döntő okok is elősegítették.

Ezek közül elsősorban kell kiemelnem a tubák gyógyhatását. Továbbá azt a közrejátszó véletlent, hogy abban az időtáj-

ban tilalmazni kezdték a dohányzást. Végül a divatot, mely az emberi természet felett már akkor is hívságosan uralkodni tudott.

Legkevésbé sem rendkívüli, hogy az Újvilágból átpalántált dohány gyógyerejét Európában a csodanövény megismerése után hamarosan felfedezték. Akkoriban ugyanis az orvoslás és annak eszközei még egyszerűek voltak. Éppen ezért akkor az orvoslásban a gyógyfüvek vezérszerepet játszottak. Az újkor kezdetén nemcsak a kevés tudós felcser, hanem a sok kuruzsló és maga a nép is a legtöbb betegség kezelésére gyógyfüvet használt. Különböző gyógynövényekkel kezelték úgy a belsőbajokat, mint a különböző sebeket is. A gyógyítás tökéletesítésére irányuló általános törekvés idézte elő, hogy keresve-keresték az orvosló hatású füveket Újabb és újabb jó hatású gyógynövények után kutattak. Csak természetes, hogy a dohány, az európai kontinensen új keletű csodanövény, éppen különleges sajátosságai révén egyszeriben a gyógyfüvek sorába jutott, sőt nagyszerű hatása folytán azok között is kiváló rangra emelkedett, — amit az is bizonyít, hogy akkoriban sokáig szentfünek neveztek. A kezdetben nálunk csak dísnövény gyanánt termelt dohányt így hamarosan, mint gyógynövényt kezdték termesztetni.

A dohány gyógyhatása nem pusztán a néphitben gyökerezett, hanem még a XVI. század híres orvosainak figyelmét is magára vonta. Jean Nicot, aki korának kiválóan képzett orvosa volt, a legelső között kezdett a dohánnyal tudományosan foglalkozni. Háza kertjében termesztette, gyógyhatását kitalapozta és amikor a csodás eredmények meggyőzték — éppen a dohányliszt, a tubák használatát hatékony módon terjesztette.

Nicot amikor híret vette, hogy a francia anyakirálynő, Medici Katalin kínzó fejfájásban szenved, drágakövekkel kirakott *szelencét töltött meg* a porrá őrölt dohánnyal és királynőjének ezzel az újdonsággal sietett kedveskedni. Hatása a királynőnél csodát művelt. A gyötrő fejfájás megszűnt, úgy, hogy attól kezdve a királynő maga is ajánlgatta a csodaszert. Így történt, hogy a dohány száraz levelét sokan kezdték porráőrölni és ezt az ideg és nyálkahártya csiklandozó port orrba szippantották. E szenvedélynek az előkelő udvaroncok élén maga II. Ferenc francia király is nagy kedvteléssel hódolt, — amiért az utókor aztán el is nevezte „Tubákkirálynak.”;

Már akkor is Franciaország volt a divat hazája s csak természetes, hogy a divat forrása a királyi udvarból eredt. A körülmények ilyen kedvező alakulásával a tubákolás szokása csakhamar több európai udvarban otthonosságot nyert. Az előkelőségek körében lábrakapott burnótozást pedig szívesen és egyre számosabban utánozták a nemesek, sőt még a köznép soraiban is. Noha a tubákolásnak legerősebben a francia udvar esett rabjával, a tubákolás szenvedélye az embereket mégis Portugáliában és Spanyolországban ejtette igazán lázba.

... Orrba szippantották.

A portugál annyira kedves értéknek tartotta a burnót, hogy VI. Alfonz portugál király, amikor az angol segédsereg egy ütközetet megnyert, jutalmul a csapat minden katonájának két font tubákot ajándékozott.

A burnótozás szokása Európaszerte egyhamar oly általános szenvedéllyé terebélyesedett, hogy már II. Ferenc király korában élelmes vállalkozók tubákgyárat alapítottak Sevillában, hol a híres spanyol burnót, a spaniolát készítették. Mégpedig olyan mennyiségben, amellyel nemcsak Spanyolhon, de az egész Franciaország burnótfogyasztását is ki tudták elégíteni.

A spanyolok száraz-malomban öszvérek által hajtott kerekkel őrölték a dohányt lisztté. Aztán Murcia tartományuk okker-földjének porával keverve használták.

A tubákolás szokása Németországba Franciaországból jutott a bevándorló hugenották révén. Szintén Franciaországból honosították át az angol udvarba is. II. Károly és környezete, közöttük magasrangú katonák, franciaországi tartózkodásuk alatt szoktak rá. A tubákolás szokása 1642-ben Törökországban is felütötte a fejét, azonban a pipázás földjén nem talált kedvező talajra és tartósan meggyökerezni nem tudott.

A tubák *élvezetének* a legkitartóbban a spanyol papok hódoltak. A burnótozásra a XVII. század elején Rómát is rászok-

tatták. Az örökváros főpapjai ebben is jópéldával jártak elől, A jó példa ragadt s a burnótozás Olaszországban szintén rövid idő alatt oly nagy méreteket öltött, hogy a hazai szükséglet kielégítésére a tubágyártáshoz Itáliában is hozzáálltak. Fennmaradt okmányok szerint 1657-ben a venéziai tubágyár üzeme annyira fellendült, hogy a tubágyártást és árusítást élelmes kalmárok magas összegért árendába is vették — ami arra vall, hogy a burnót kelendőségében akkor kitűnő üzlet rejlett,

Olaszországban később egész sereg tubágyárat alapítottak, melynek termékei kiváló hírre tettek szert. Nevezetes gyártmányuk a rappé néven legelőször forgalomba bocsátott fekete-tubák,

A burnótozás elterjedésének a dohány gyógyhatása mellett közreható tényezője volt az az akkor felülkerekedett szellem, hogy tilalmazni kezdték a dohányzást, A tiltó rendelkezéseket pedig a legtöbb helyen túlzott szigorral hajtották végre,

A tiltó törvények ereje is gyenge volt azonban arra, hogy a népek dohányzási szenvedélyét kiirtsa, sőt még arra is, hogy mérsékelje. Az emberek dohányzási hajlama a hatalmi korlátozásokat nem tűrte, Sehogysen szenvedhették el, hogy ilyen legszemélyesebb szabadságukba beletiporjanak. Épp a tilalmak miatt, ha már a dohányt titokban kényszerültek élvezni, a füstölés helyett mindtöbben a tubákolásra tértek át, mely így eltévesztett hatalmi befolyások nyomásától segítve, még könnyebben vált általános szenvedéllyé,

A dohányzás ugyanis füsteregetéssel járt. A füst pedig szabadban is, zárt helyen is könnyen szembeötlött. A füstölő dohányzót tehát könnyűszerrel tetten érhették, mert egyrészt elárulta a füstkarikák eregetése, másrészt nem lehetett eltitkolni a lehelet jellegzetes dohányfüst-ízét sem,

Azok tehát, akik a dohányzás szenvedélyének behódoltak, a várható kemény büntetések elől menekedve, az áruló füstölés helyett inkább por alakjában élvezték a dohányt, A tubákat titokban is szippantgathatták és ilyen formán rejtettebben élhettek dohányzási kedvtelésüknek.

Tehát a súlyos büntetésektől való félelem is nagy számban terelte a dohányzókat a tubákolás híveinek táborába s ezért se nem szeszély, se nem véletlen, hogy a dohányzás tilalmazását szenvedő Európában a tubákolás meghonosodott és határtalanul elterjedt. Szemben az Újvilág dohányzási uralkodó módja-

val, az elfüstöléssel, a burnótozás Európában így jellegzetes szokássá harapózott.

Azt pedig, hogy ilyen alaposan meg tudott gyökerezni, nemcsak gyógy hatásának s nemcsak a dohányzást tiltó rendeletekből született alkalomnak köszönhető, hanem a divatnak is.

A divatnak ebben tagadhatatlanul hatékony szerepe jutott. Kétségtelen, hogy a tubákolás általános szokását nem csekély részben a divatozás varázsereje tartotta fenn három évszázadon keresztül. A legjobb társaságok tagjai egész nap, szinte fojtólagosan tubákoltak. Fokról-fokra a dohánypor már nem *h* mint gyógyszer, hanem mint élvezeti cikk hódított híveket. Sokan; különösen a hölgyek közül, akik a dohányzás egykorú módjától, a pipázástól tartózkodtak, — hogy a dohány kikiáltott csodaerejét mégis élvezhessék, por alakjában előszeretettel szippanthatták.

A tubákolás divatja a francia udvarban egészen XVI. Lajos korszakáig, a forradalom kitöréséig aranykorát élte.

... Akkoriban ügyesen tudták kínálgatni.

E szokás elterjedéséhez erősen hozzájárult, hogy mint akkoriban a pipázás a férfiaknál a jónevelésnek és a jóízlésnek volt a jele, főként a divat terén iránytszabó Franciaországban, — úgy a tubákolás is nagyvilágiasságra mutatott. Azokat a dá-mákat és gavallérokat, akiknek szép tubákszelencéje és illatos burnótj a volt és akik módosan, kecsesen tudtak belőle csippentgetni és szippantgatni s akik a társaságbelieket szelencéjük-ből minél ügyesebben tudták kínálgatni, finomnak és divatosnak tartották.

A tubák tartójául eleinte olyan üvegecskéket használtak, amelyeknek alakja a lőportartó-tülőkhöz hasonlított, ezekből nem lehetett újjhegygel kicsipegetni. Ezért kézfejre hintették a tubákot és onnan szippantgatták.

Később hozták forgalomba a fedeles szelencéket. A remekművű, drága és ékes tubákos szelencékkel hölgyek és férfiak egyaránt szerettek előkelősködni. Egy-egy személy többfajta, más-más keverékű és illatú tubákot is tartott magánál. Természetesen mindeniket külön-külön, ékszerszámba menő szelencében. Ugyanis az előkelő színezethez tartozott, hogy több burnó-Os szelencét hordjanak magukkal és a divat egykorú kívánsága szerint illett a társaságban különböző fajta tubák kínálatásával kedveskedni. Temérdeken már csak azért is hódoltak a tubákolásnak, hogy burnójtaik felkínálgatása során, társaságuk előtt értékes szelencéikkel saját hiúságuknak hízeleghessenek.

Az értékben és művésziességben becses tubákszelencéket szinte szenvedélyesen gyűjtögettek.

Készítésével az iparművészek százai foglalkoztak. Arany, ezüst, gyöngyház, fa, márvány, sajtolt bőr, békateknő, elefántcsont, email és mindenféle más nemes anyagból igazán művészi kivitelben készültek.

Feltűnő, hogy Erzsébet angol királynő tiltotta a tubákolást és elkoboztatta még a szelencéket is. Se szeri se száma azoknak a miniatűr festményekkel, drágakövekkel ékesített művészi szelencéknek, amilyenekkel az akkori angol lovagok hízelegtek kedvenc hölgyeiknek s amelyek elkobzott példányai Erzsébet királynő tilalma következtében ma, mint a múlt ereklyéi a londoni British Múzeum üvegszekrényeiben díszellegnek.

Nagy Frigyes dohányzott, de a pipánál is inkább rokonszenvezett a tubákkal. Még ruháit is a tubák illatával itatta át. Tubákolási szenvedélyére jellemző, hogy 130 darab különféle művészi szelencét hagyott hátra, összesen 1,300.000 tallér értékben. Annyira rajongott ezekért, hogy amikor már haldoklott, behozatta ágyához tubákos szelencegyűjteményét s fáradt mosollyal, de gyönyörködött benne.

XIII. Benedek pápa kedvelte a burnótozást, — ezért meg tudta érteni a dohányzás szenvedélyét — és el is törölte a dohányzás tilalmát.

Oroszországban Nagy Péter cár engedte meg a dohányzást. A tilalom megszüntetését elsősorban annak köszönhatték, hogy a cár mint szenvedélyes burnótozó, szintén értékelni tudta a dohányzást.

Az angol tengerészkapitány, Walter Raleigh lovag, aki a dohányzás történetében, mint felfedező nevezetes, nemcsak a

pipázás úttörője volt Európában, de szívesen burnótozott is. Tubákszelencéjét az angliai Exeter község archívumában őrzik. Oválalakú, három hüvelyk hosszú szelence; fedelén Raleigh alakja látható, amint pipájából erősen fújja a füstöt s a mögötte álló alak vizet önt rá, azt a gondolatot jelképezve, mintha Raleigh meggyulladt volna. Ez az egykorú kép eléggé bizonyítja, hogy abban az időben mennyire különködésnek számított s még mily ritkaságszámba ment a dohányzás.

Polongaro, a burnótkirály, aki 1768-ban született Offenbachban, gyermekkorától burnótozott. 89 évet élt ez az áldott orrú ember. Gyermekkorában gyenge szeme volt és orvosi tanácsra már serdületlen éveiben hozzáfogott a burnót élvezetéhez. Korának ebben legnagyobb szaktekintélye volt. Polongaro keverte a XVIII. század legjobb burnótját, az „Espaniol”-t, mely különösen a nők kedvence volt. Havanna levelekből örölt lisztet, szárított méltó-herével keverve, szegfű és cimet-olajjal szagosítva. Páratlan élvezetet nyújtott!

Páratlan élvezetet nyújtott!

A burnótozók sorába szegődtek a világ közéletének legelőkelőbb személyei is. Hogy az eddig említettekén kívül még néhány nevet feljegyezzek, VII. Pius, XVI. Gergely pápa is tubákol. A finom burnótokat a nagy Napoleon is felette kedvelte.

Az európai tubákolás harmadik évszázadában a burnót élvezete már a megszokott hasznos emberi tulajdonságok közé tartozott, Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy a XIX. századbeli Magyarországnak úgyszólván minden házában, akár mint a só, a tubák is megtalálható. Közhasználatában abban az időben annyira széles réteget, hogy bátran a közszükségleti cikkek közé sorolhatták.

Ezt tanúsíthatják a nagyapáinkról, de főleg nagyanyáinkról reánk maradt tubákszelencék, mai üvegszekrényeink kedves emléktárgyai. Ezt igazolják a ma élők közül azok, akik a múlt századvég színműelőadásain azt látták, hogy a színpadon megjelenő férfiak és nők szerepéhez a tubákolás is hozzátartozott, — mert az írók ezzel is minél hívebben akarták színpadra varázsolni a való életet.

Ugyancsak a tubák közhasználatát bizonyítja az 1875. évi „Pénzügyi Közlöny” 40. száma, melyben a 639. oldalon hatósági gondoskodás történt a kolduló, gyűjtögető és irgalmas papság tubákellátásáról. Ezek a szerzetesek havonta, fejenként 500 gramm burnótot kaptak, kedvezményes áron. Az apácák részére havi 250 gramm fejadagot állapítottak meg. Kivételesen nagy fejadagot élveztek az Irgalmas-barátok, akiknek havonta 625 grammot adtak, — és az Erzsébet-apácák, akik havonta, fejenként 375 gramm burnótot kaptak. Különös tekintettel arra, hogy ez a két szerzetes-rend betegápolással foglalkozik. Felemlítésre méltó, hogy ugyanekkor a kórházi betegeknek orvosi rendelőnyre ingyen juttatták a tubákat.

Az utóbbi hat évtized leforgása alatt a tubákolás szokása azonban Európa legtöbb nemzeténél, így Magyarországon is egyre szórványosabbá fejlődött vissza, annyira, hogy a tubákoló ritkaságszámba megy. Ez a hanyatlás már azzal kezdődött, hogy a dohányzás tilalmazását beszüntették nyilvános helyekre vonatkozólag is s attól kezdve nem volt szükség arra, hogy a dohányt füst nélkül élvezzék. A hanyatlás kimélyült a szivarozás szokásának elterjedésével és még jobban akkor, amikor a cigarettázás meghódította a dohányzókat,

Magyarországon a tubákolással leginkább az óhitű, régi tanokhoz ragaszkodók zsinagógájában találkozunk, ahol e szokás évszázados hagyományát ma is változatlanul őrzik. Ezekben a zsinagógákban a hazai gyártmányú finom burnótokat az egyházi: egyes korosabb fér fia körülhordozza és a jelenlévőknek felkínálja, hogy egy-egy csipetnyit felszippantsanak.

Európában a XX. század első negyedében kivételes volt az a hely, ahol még tubákoztak. Ezek között fel kell említenem Svédországot, melynek fővárosában, Stokholmban mindennapi látvány, hogy a nyilvános helyeken sétálgatók is tubákolnak.

A tubákolás élvezete, mint általában a dohányzás minden fajtájú módja — elsősorban idegcsillapító hatásával tört utat.

gyámolította a tubákolás szokását az az előnyös hatás is, hogy a pordohány felszippantása az agyat tisztította és élesítette, — ami pedig sokaknál nem volt elkerülendő dolog. Viszont, azért a burnótozás nem volt és nem lehet egyetlen jele a bölcsességnek . . .

A fehér és rézbőrű embertársaink mellett a feketéknél is szokás a tubákolás. Valamennyi néger törzs élvezi. Fa, szárú, elefántcsont vagy kemény gyümölcshéjből készült tartókban hordják maguknál. Egyes törzsek, sajátos ízlés szerint a dohánylisztet fahamuval és vajjal keverik. S míg a hottentották a tubákot bőrdarabkáról szippantják fel, a keletafrikai négerék viszont vízbeszórják és ezt a levet szívják orrukba.

A tubák idegcsillapító ereje annyira ellenállhatatlannak bizonyult, hogy nemcsak az emberi, hanem az irombább idegzetű állati szervezetre is eredményes hatást gyakorolt. Erre a tapasztalatra, hogy a tubákot az állatszélidítés szolgálatába vonhatják, egy német állatfestő kísérletei nyomán bukkantak. A festőművész ugyanis azon törte a fejét, valamivel nem lehetne-e a különböző állatokat — majmot, lámát, medvét — annyira csendessé, nyugodttá higgasztani, hogy a lefestéshez modellként használhatók legyenek. A dohánynyal folytatott kísérlete vezetett eredményre. A vadállatok szimatolóját tubákkal hintette meg és megbűvölten oly csendesen maradtak, mint akárcsak az öntudatos modellek.

Hogy időrendet tartsak, most kell rátérnem a burnótozás itt-ott feltűnedező éledésére. Talán a gépekre túlságosan berendezkedett ideges, új világ életéből következik, hogy a burnótozás korszaka Angliában most újból mintha erőre kapna. Valamennyi társadalmi osztályban oly rohamosan hódít, hogy népszerűsége még a dohányzást is utólérheti. Erre mutat az is, hogy az üzlet finoman érzékelvén a keresletet, egy londoni híres burnót-behozatali cég újabban 17 fajta burnótot bocsátott forgalomba. Különleges csiklandós illatuk állítólag legjobban megfelel a niai felzaklatott idegű kor ízlésének. Jellemző, hogy ezekhez az iparművészek korszerű, áramvonalas szelencéket terveznek. A kínálkozó alkalmat megragadva egy ír vászongyár sietett annak a megállapításnak felelevenítésével, hogy a burnótozás szokását a Viktoriánus-kor által meghonosított fehér-zsebkendő segítette kiszorítani és ezért a gyár most sötétbarna „burnót-zsebkendő”-

ket készít. A divat tehát, mint a fentiekből is kitűnik, nem engedi mellőzni magát és az egész vonalon ismét bekapcsolódik.

A burnótozás divatját élesztgeti legújabbán a washingtoni szenátus is. A tanácsterem bejáratának két oldalán remekművű japán lakkdobozokban áll a burnót, a szenátorok közhasználatára. Csippentgetnek is belőle elég szorgalmasan, kivált a nedves, hűvös időszakban, amikor a fogyasztás jelentékenyen emelkedik.

A burnótozás szokásának felélesztését a legújabb orvosi megállapítások is elősegítik. Sir Buchston Browne az angol közegészségügyi társaság ülésén tartott előadásában kijelentette, hogy tapasztalat szerint a burnótszippantás feltétlen hatásos gyógyszer a meghülés és a nátház ellen. Tud olyan gyákról, amelyek munkásai állandóan burnótoznak és soha sincsenek meghűlve. A Nobeldíj-nyertes osztrák tudós, Wagner-Jauregg egyetemi tanár, tudományos alapon igyekszik a tubákolás szokását feltámasztani. A híres tanár maga is hord zsebében tubákos szelencét és szorgalmasan szippantgat belőle. Szerinte a tüsszentés az egészséghez vezet. Az elfelejtett tubákot a fejfájás legjobb, legmodernebb és egyúttal legrégebbi gyógyszerének tartja. Véleménye hangoztatásának van is Ausztriában valami foganatja. Az osztrák dohányjövedék hétféle tubákot gyárt, melyekből egy év alatt százezer kilógrammnyi fogy.

Magyarországon a dohány jövedék jelenleg ötfajta különféle finomságú úgynevezett száraz és nedves burnót készített és tart forgalomban. Az utóbbi évek átlagos fogyasztása mindössze évi 800 kilógramm körül mozog, ami arra vall, hogy itt a tubákolás szokása nincs feléledőben.

Az emberek a dohányt füstölés nélkül azonban nem csupán tubák alakjában tanulták meg élvezni, hanem a dohány levének és főzetének használatával is.

Az újkor kezdetén az amerikai partokon többször megfordult spanyol és más nemzetbeli tengerészek ugyanis nemcsak a dohánylevelek elfüstölésével barátkoztak meg, hanem a fadongájú hajókon a tűzgyújtás elkerülése miatt arra is rászoktak, hogy egy kis csomónyi dohánylevelet szájukba vettek, áztatták, rágcsálták, levét szívogatták. Ezt a szokást a mexikói indiánoktól tanulták, akik viszont még az aztékektől lestek el. A hajósok aztán ezt az Újvilágból hozott szokást az óvilági partokon is megismertették.

Nikolaus Menardez, a jeles spanyol botanikus és tudós orvos 1571-ben megjelent könyve már behatóan foglalkozott a dohányjal, mint gyógyhatású füvel. Könyvében Menardez részletesen tájékoztatott az újvilági növény természetéről és használatára vonatkozólag különösen főzetét javallottá. E tudományos könyv megjelenésével a dohány termelésének, hasznának és használati módjainak híre mindenfelé, még a távol keletre, Kínába is eljutott. A tudós útmutatásaihoz híven a mennyei birodalomban a dohányt főzet alakjában kezdték használni és a kínaiak hosszú időn keresztül a dohánylé fogyasztói maradtak.

De nevezzük nevén a gyermeket. Ki ne hallott volna már a bagózásról? a bagóléről?

A különböző nemzetek fiai a bagólevet is többféle változatban élvezték és élvezik. A teázást kedvelő kínaiak, mint fentebb említettem, főzet alakjában.

A meleg dohányfőzet tulajdonkép azonosnak mondható a szájban áztatott, szopogatott dohány langyos levével, vagyis az igazi bagólével.

A dohány ilyen tömény élvezetét bagózásnak nevezzük. A bagó lehet akár egy kis száraz dohánylevél-gyurma, akár szivarvég, szivarkavég vagy a pipa töltelékének maradéka, akár egy csipetnyi úgynevezett „nedves burnót.” Ebből érthető, hogy a bagózás leginkább vagy a nincstelenek dohányélvezete vagy azoké, akiket munkájuk természete, — például a bányász, tengeresz, — gátol meg a füstölésben. Ezért akadtak az admirálisok között is számosan, így II. Károly angol király tengernagya, Monk, — akik élvezettel rágták a bagót. Tisztjeik és közkatonáik aztán követték példájukat.

Manapság már, mint Európában általában mindenütt, Magyarországon is többnyire a legszegényebb népréteg fanyalodik bagózásra. Különösen vezetnek ebben a kóbor és vályog-vető cigányok és cigánynők.

A szenvedélyesen dohányzó oroszok annakidején a tilalmat úgy játszották ki, hogy a dohánylevélből csomót gyúrtak, szájukba vették, a levét szívogatták. Ekkor úgy elharapózott Oroszországban a bagózás, hogy a cár mégis csak túrhetőbbnek találta, ha a dohány élvezetének ezt a durva fajtáját a füstölés váltja fel. El is törölte a füstölés tilalmát. A dohányzás szabadságának bevezetésével ha csökkent is a bagózás száma, de teljesen el nem apadhatott sem ott, sem másutt.

Példa rá, hogy Csehszlovákiában az Erdős-Kárpátok inségesebb lakossága részére a prágai dohány jövedék igazgatósága éppen legutóbb apró csomagolásban bagó-különlegességet bocsájtott forgalomba, melynek kelendőségére főként a ruthének között számítanak.

Angliában évszázados szokás a bagózás élvezete. A tengert járó hajósok honosították meg. A ma forgalomban szereplő dohánygyártmányaik között többféle bagó-ínyencség csábítja leginkább munkakörük miatt a matrózokat, bányászokat és az egyéb tűzveszélyes helyen dolgozó munkásokat.

Ragozó eszkimó.

A grönlandi eszkimó sem tud bagó nélkül főkavadászatra indulni. Cox Henrik a XVIII. század végén beszéli, hogy Alaszkában a nép kapva-kap a bagó után. Ha egy kis adaghoz jutnak, hogy az élvezetből minél többen vehessék ki részüket, szájból-szájba adják.

Mint ahogy az ázsiaiak régi dohányfőzetes bagózásától valamelyest eltérő az európai népek bagózási módja, azonmód az európaiak bagó-életétől is némileg elütő a fehér amerikaiaké, amennyiben ott a bagózás egészen közeli rokonságot tart a tubákolással. E szokás sajátossága mellett az is figyelemreméltó, hogy épp ezért az Egyesült Államok területén a burnót fogyasztása még napjainkban is egyre és erősen emelkedik. Amerikában ugyanis ma az erre szánt nedves készítményű tubákat hasonlóképp fogyasztják, mint nálunk a bagót. Nem felszipantják, hanem szájba veszik és a nyelvvel a foghúshoz dörzsölik. A burnót-bagó Amerika számos tájékán, kivált délen és dényugaton, legkülönösebben a gyapottermelő vidékeken — nagyon elterjedt. Ebből következik, hogy a fogyasztás nagymértékben függ a gyapottermés bőségétől és minőségétől, azaz a törzsfogyasztók vásárlóképességének alakulásától.

A tubák-bagó fogyasztásának mértékére élénk fényt vet, hogy az Egyesült Államokban ma három tubák-bagógyár működik, melyeknek évi tiszta jövedelme meghaladja az egymillió dollárt.

Mindez annak köszönhető, hogy a burnót-bagó kezdi kiszorítani a rágógummit. Annyira, hogy Amerika több államában már a középső és az északnyugati földműves lakosság körében is újra tért hódít. A burnót-bagózás újfajta divatja áterjedt New-Yorkra is, ahol a munkások tízezrei dohányzás vagy gummirágás helyett kezdenek burnót-bagót fogyasztani. A közelmúlt években az Egyesült Államok burnót-bagó fogyasztásának évi átlaga pénzértékben százötvenmillió dollárra emelkedett. Ez is arra világít, hogy a dohány rágása, a bagólé élvezete legtöbbször nem a jólneveltségen múlik, hanem az alkalmazkodás szükségén vagy az inséges állapoton. Mert a bagózást egyébként a primitív népek is lebecsülik. Erre vall a következő Zanzibarnéger mese: Amikor a dohány a világra jött, füstjét vagy porát az okos emberek felszívták. Mikor a fehérek ezt meglátták, az okos emberek szokását utánozták. Pemba bolondjai azonban azt hitték, hogy a dohány enni való és rágni kezdték . . .

A zanzibári néger meséjéhez a bagózásról, szükségtelen egyebet hozzáfűzöm, mint amit arról már előzőleg elmondtam.

Magyarországon a bagózás hívei egyre apadnak. Régen a bagó, egy jó szivarvég, még borralalókép is szerepelt. Ez azonban egy mulandóságba vesző szokás emlékévé zsugorodott.

Érdekes a dohány füstnélküli élvezetének pályafutása. A burnótozás elterjedésének kezdetén a gyógyhatás játszott szerepet. Ezt követőleg, a dohányzás tilalmazásának idején a tiltó törvényeket legleplezettebben a tubákolással és a bagózással tudták kijátszani. Később a tubákolásnak a divat hódított híveket. Míg aztán az igazi ok győzedelmeskedhetett — az élvezet. A dohány élvezése, ha alkalmazkodóan is, de mindenképp!

Európában a bagózás, de még általánosabban a tubákolás élvezete századokon keresztül mindaddig uralkodott, amíg a dohányzás módjának egy még közkeletűbbé vált olyan fajtáját fel nem fedezték, amely a megváltozott életkörülmények kívánalmaihoz a legalkalmasabban idomult.

A cigarettázás története.

A dohányzás kultúrájának terjedése és kifejlődése lépést tartott a korok haladásával- Az emberiség a dohány élvezetében is hozzáilleszkedett az új és újabb idők szelleméhez, az átalakuló életkörülmények újhodottságaihoz. Minden korszakot szinte jellemez az, hogy a dohányzásnak mikor milyen módja kapott lábra.

Eleintén hosszú időn át a pipázás egyedül uralta a helyzetet. Míg nem az újkor kezdetén tért hódított a tubákolás.. Csak ezután tértek át a szivarozás élvezetére. Majd aztán ebből nőtt ki a papiros-szivar — s fokozatos tökéletesítéssel a mai cigarettafogyasztásának szokása,

A cigarettát mikor, hogyan és ki találta fel?

Alexander von Humboldt báró, német természettudós és utazó említi, hogy a cigarettakészítést Guiana bennszülötteitől tanulhatták el a spanyolok, A guianaiak kukoricalevélbe sodorták a dohányt; a spanyolok ezt később papírral helyettesítették.

Humboldt megállapítását támasztja alá az is, hogy Casanova, a szerelem világhírű lovagja, a „Memories” tarka képzelttel átszőtt fejezeteiben már 1767-ben említ olyan spanyolországi gavallérokat, akik a dohányleveleket színes papírba csavartan füstölik. Hogy pedig ez a papiros-szivar nem Casanova fantáziájának szüleménye volt, arról egy negyven évvel utóbb megjelent német napilap közleménye is tanúskodik. Eszerint 1807-ben a francia katonákból álló lübecki helyőrséget spanyolorsággal cserélték fel, A spanyol csapatok bevonulásakor feltűnt, hogy a katonák legtöbbször papírba sodort dohányt szívtak. Ez a szokás abban az időben az előkelő spanyol körökben is dívott. Akkoriban és utána még évtizedeken át, éppen papírgöngyölege miatt, papiros-szivaroknak nevezték. Innen eredt Erdély-

országban a megkülönböztető „bőrszivar” elnevezés, mely a tekintélyesebb formájú és dohánylevélbe burkolt szivarra vonatkozik.

Későbbben, amikor ezt a papíros-szivat a testesebb szivarnál egyre rövidebbre és karcsúbbra alakították, papír-szivarának hívták; míg végül általánosan a cigaretta — magyar nyelven pedig hivatalosan a szivarka nevet nyerte. Spanyol nyelven „cigarro en paya”, olasz nyelven „spagnoletta” és orosz köznyelven „papiruszi”-nak hívják. A cigaretta külső főjellegzetessége tehát éppen a papírburkolat. Noha e külsőtől eltérőleg fél századdal ezelőtt Havanna elnevezéssel, negyedszázaddal ezelőtt pedig Pannónia néven Magyarországon is forgalomba hoztak olyan különös papír-szivarokat, amelynél a papírhüvely helyett kivételesen dohánylevél szerepelt. Ezeket azonban már kivonták a forgalomból.

A papírba-sodort dohány szívásáról Casanova feljegyzése és a lübecki 1807. évi helyőrség-váltásról fennmaradt sajtóbeszámoló egyezik. Ezekből kétségtelen, hogy a papíros-szivar találmánya megelőzte a XIX. századot.

Ezt a tényt nem cáfolja az, hogy erről mégis az összes régi nagy Lexikonok hallgatnak. Még a Laurousse-féle lexikon is, melynek a cigaretta-szót tartalmazó negyedik kötete 1870 körül jelent meg, mindössze azt mondja a cigarettáról, hogy „kis szivar, amelyet úgy készítenek, hogy dohányt kukoricalevélbe vagy papírba csavarnak.” Közli még, hogy Görögországban mindenki cigarettázik.

Bár kétségtelen, hogy a papíros-szivar egy évszázadnál régebbi keletű, centenáriumát a világsajtó mégis 1932-den ünnepelte. Ez az évszázad-forduló legendában gyökerezik.

1832-ben, amikor a szíriai Saint Jean d'Arc a törökök vára volt, Ibrahim pasa egyiptomi hadvezér megostromolta csapataival. Az egyiptomi alkirály, a harci kedv élesztésére hadának eleséget és kedves ajándékokat indított útba. Hatalmas teve karaván vitte a küldeményt. A legtöbb teve hadiszert, ételmezt és italt, az egyik pedig egy boglyányi aranyzóke dohányt, a másik egy rakomány pipát cipelt.

Ugyanis az angol háborúból azt a tapasztalatot merítették, hogy a pipázás előnyösen befolyásolja a küzdő katonák hangulatát. Sőt, azt tartották, hogy például az arab lovasok félelmetes hősiessége a dohányszívás jótékony hatásából ered.

A várat védő török pattantyúsok fürkésző tekintete azonban megpillantotta az ellenség érkező tevekaravánját. Ráirányították ágyúik torkát. Az egyik láncos-golyó éppen azt a tevét találta kidönteni a sorból, amelyiken a pipák málhája volt. A karaván többi tevéje baj nélkül megérkezett az ostromló sereg táborába. Nagy öröm volt a dohány! de hiányzott hozzá a pipa...

Azonban a harcban álló, otthoni készségeket nélkülöző katonák találékonysága, leleménye minden időben páratlan volt. A szükség jó ötletcsiholó. Az egyik egyiptomi tüzér a szép ízű izálas dohányt olyan finom indiai papírosba tekerte, amilyent akkor a puskapor kanócának becsavarására használtak.

Az arab ma valódi egyiptomi cigarettát sziv.

A hadi papíros-szivarka megszületett, A tüzér rágyújtott. Egy-kettőre bajtársai is utánozták. Az egész tábor így füstölte el teljes dohánykészletét. Az ostrom befejeztével azonban nem ért véget a papíros-szivarka fogyasztása. Élvezték a katonák hazaszéledőben is és otthonukban is. Kedvenc lett és lassanként utat tört a népszerűség felé. Eleinte csak a katonaság körében, főleg hadjáratok idején. Amerre aztán a had elvonult, azon a tájon a tanulékony lakosság is belekóstolt a papíros-szivarkába és megszerette.

Így terjedt el mindenfelé.

Az 1830-as évek végén Spanyolországban már széles körben ismerték a cigarettát, ahonnan továbbterjedt Franciaországba, — hol 1844-ben már rendszeresen gyártották — majd Olaszföldre, hol az osztrák dohány jövedék ugyanezen évben az úgynevezett papír-szivart hozta forgalomba.

Amikor azután 1851-ben az egyik kardinális olyan rendeletet adott ki, amelynek értelmében a dohányzást nemcsak hogy senkinek sem lehet megtiltani, hanem ugyanakkor a dohányzás ellen írott könyvek elkoboztatását és szerzőik bebörtönöztetését is kilátásba helyezte, — ezzel nagymértékű segítséget nyert a dohányzás éppen új módjának terjedése.

Szintén tért hódított a cigarettázás Szebastopol ostroma alkalmával, amikor a szövetséges csapatok a törököktől látták, hogy cigarettát sodornak. A spanyolok, az olaszok és a franciák általánosabban azóta kaptak rá a cigarettázásra.

Itt említem meg, hogy az olaszok a cigarettát „spagnoletta”-nak nyilván azért hívják, mert az olaszokhoz a papír-szivarozás szokása Spanyolországból származott, részben a földközi-tengeri hajózási kapcsolat, részben a hadrakelt spanyol csapatok révén.

A cigarettázás szokását kiváltképp a hadjáratok, az akkori mozgó csatározások terjesztették erőteljesebben. Könnyebben lehetett kezelni, mint a szivart. A pár percig égő cigaretta nem kívánt olyan nyugalmi állapotot, mint akár a szivar, akár a pipa. Hatása mégis kitűnőnek bizonyult arra, hogy munka közben megnyugtasson. Különösen olyankor, amikor az idegekre megfeszítő szerep várt, csillapítószernek használták fel.

E tekintetben nevezetes a krími háború.

Az orosz katonák már ekkor szopókás, mégpedig eredetien hosszútokos cigarettát szívtak, ami arra vall, hogy akkoriban már nemcsak kézzel sodorták a cigarettát, hanem hüvelykészítő gyárok is működtek.

A cigarettafogyasztás csúcsrajutásának éppen ez volt az egyik legjelentősebb lépcsőfoka, hogy a kézi erővel készített szivarral szemben a cigarettának hüvelyét is gépi erővel tudták előállítani. Így válhatott tömegcikk belőle.

A cigarettát 1858-ban már Görögországban is gyárilag készítették,

Angliában is éppen egy görög kereskedő, Nicholas Kunduris vezette be a cigarettagyártást, szintén 1858-ban.

Ausztriában és Magyarországon a szivarkagyártást csak 1865-ben kezdték meg. Az első két év alatt Ausztriában 19 millió fogyott el.

Ugyanezen időben a cambridgei herceg is a cigarettázás szenvedélyének kezdett hódolni s az angol főváros előkelő világában a cigarettázásnak ezzel egycsapásra divatot teremtett.

A walesi herceg, a későbbi VII. Edward király 1858-ban, tizenhétéves korában izlelte meg először a cigarettát. S azután 1872 körül, baden-badeni tartózkodásai alatt kedvelte meg a dohányzásnak ezt a módját, melyet főleg az akkoriban ott időző orosz arisztokrácia portált — és a walesi herceg példáját, mint a

férfidivat terén mindenben követte az egész világ. Ezek a cigaretták szopókásak voltak, tokjuk a cigaretta közepéig terjedt. Oroszországban máig is ez maradt a népszerű forma. A finomabb minőségűek akkor viaszkozott szopókavéggel kerültek forgalomba, hogy az ajakhoz ne ragadjanak. Gyártmányaiknak ezt az előnyét a versengő gyárosok akkori hirdetésekben nyomatékosan kiemelték.

A pipagyárak és szivarkésztők minden erőfeszítése és vaklármája, amellyel azt igyekeztek hírsztelni, hogy a papír füst árt a tüdőnek, — kárbaveszett, mert a cigarettázás divatja gyorsan és feltartóztatlanul terjedt. Az 1880-as években, amikor a sodrás mellett a szopókás és szopóka nélküli hüvelyekkel gyártott szivarkák is általánosan divatba jöttek, a cigaretta már diadalmos vetélytársa lett a szivarnak, mint alkalmasabb és sport-szerűbb dohánynem.

A baszk férfi szeretettel sodorja cigarettáját.

Maupassant regényeinek hősei már cigarettáznak.

A cigaretta térhódításával a dohány fogyasztása óriási mértékben megnövekedett az országokban. Csakhamar jelentékeny fontosságú külkereskedelmi cikk lett belőle. A lépésről-lépésre tökéletesített cigaretta kultuszával kifejlődött a verseny nemcsak az országhatárokon belül, hanem az országok között is.

1878-ban jelentek meg először az angol piacon a virginiai dohányból készült amerikai cigaretták, melyek teaszerű zamatokról voltak híresek.

Magyarországon a hazai szivarka-gyártmányok forgalomba bocsátása 1865-ben kezdődött. Ekkor került piacra a közönséges minőségű „kettős-szivarka”, melyet a fogyasztók „dupla-szivar-

kának” neveztek el. Ezek $7\frac{1}{2}$, hüvelyk hosszúak, tehát a maiaknál majdnem háromszorta hosszabbak voltak. Ez a szivarka a dupla jelzöt nem hosszúsága miatt kapta, hanem azért, mert mindkét vége szopókás volt. Tetszés szerint csíphették ketté, egyformára vagy rövidebb-hosszabb darabra. Aszerint, ahogy a szíváshoz több-kevesebb kedvük vagy idejük volt, A dupla szivarka 100 darabonként 1 forint 80 krajcárba, egyes darabonként pedig 2 krajcárba került.

1866-ban Magyarországon további nyolcfajta szivarkát becsájtottak forgalomba — éspedig a Legfinomabb Hosszú Sultán (3,25 forint), Legfinomabb vastag rövid Stambul (2,75 frt.), Legfinomabb vékony Hölgyi (1,80 frt.), Finom rövidebb Baffra (1.80 frt.), Finom rövidebb Samsum (1,80 frt.) — e két utóbbi fajtát leginkább a nemesek és a polgárok szívták, — Finom hosszabb Vegyes (2,25 frt.), Finom hosszabb Salon (2,25 frt.) és a Kevert Jenidge (0,90 frt.), mely olcsósága révén is a köznép és a diákság körében örvendett kedveltségnek. A zárójelben feltüntetett árak 100-as csomagonként történő vásárlásnál voltak érvényesek. Érdekes, hogy száznál kevesebb vásárlása esetén az árak darabonként hivatalosan felkerekített összegűek voltak, így például a Stambul 3 kr., a Jenidge 1 kr., — amit a hazai dohánykereskedelem ma már a tört filléres áron forgalmazott cigaretták tízenkénti s a kerek filléres árúak egyes darabonkénti kiszolgálásánál sem ismer, ami amellet, hogy szociális, a vevőközönség kényelmét szolgálja.

Ezek voltak Magyarországon első hírnökei a szivarkáknak. Ugyanakkor előfutárai a cigarettázás még el sem képzelt hatalmas arányú népszerűségének. Mert figyelemreméltó, hogy amikor Magyarországon 1865-ben a szivarka először került forgalomba, egy év alatt mindössze hétszázezer fogyott el. A következő évben a fogyasztás már 13 millió darabra ugrott.

Szivarkák itt az első években csak a fiúmei gyárban készültek.

Az 1870-es évek elején a cigaretta Magyarországon közelről sem közkeletű. Ezidőben még oly gyér volt a kereslet, hogy egykorú krónikás szerint feltűnést keltett, ha a nagytözsdés 500 drb. cigarettát tartott raktáron. Viszont az 1890-es években a cigarettázás már népszerűbb a dohányzás minden más módjánál.

Ízelítőül felsorolok néhány év és szám adatot.

Különlegességi szivarkákat 1871-ben kezdtek nagyobb mérvben gyártani. 1872-ben a temesvári, 1883-ban a kolozsvári és a budapest—ferencvárosi dohánygyárak is megkezdték a cigaretta-készítést. A kolozsvári dohánygyár készítette először a nagy népszerűsége szert tett „magyar”-elnevezésű szivarkát. 1889-ben már a debreceni, 1892-ben pedig a budapest—óbudai gyár is foglalkozott szivarkakészítéssel, — mert a cigarettafogyasztás egyre növekvő mérvre fokozatosan több gyár bekapcsolását, mind hatványozottabb mennyiségű cigaretta gyártását igényelte.

1882-ben, amikor a m. kir. pénzügyminisztériumban külön testté alakult a m. kir. dohány jövedék, — az általános és különleges gyártmányok fogyasztása rohamos emelkedéssel évi 113 millió darabon túljutott. A következő évben már ez a szám is megkétszereződött. 1889-ben közel félmilliárd, 1894-ben pedig csaknem hétszázmillió darab cigarettát füstölt el Magyarország lakossága.

A különlegességi szivarka-gyártmányok minőségének feljavítása végett a kincstár 1881-től kezdve Hercegovinái, Ghiubek és Aya Suluk világhírnek örvendő finom dohányleveleket is beszerzett.

A szivarka-fogyasztás az 1880-as években oly rendkívüli mértékben emelkedett, hogy az egyedárúság érdekében az 1887. évi XLIV. törvénycikk szigorúan kimondta: „Tilos a szivarkának bármily módon díjazás mellett vagy eladás végett mások részére való készítése vagy készíttetése.” Ez a félszázaddal ez előtt életbelépett törvény — amiről ma sokan jóhiszeműen tájékozatlanok — még ma is változatlanul érvényben áll. Akik vétenek ellene, jövedéki kihágást követnek el és már az első esetben is súlyos bírságot rónak rájuk. Mégpedig nemcsak arra, aki a cigarettát díjazásért készítette, hanem főként a megrendelőre is.

E törvény odairányul, hogy a kincstár egyedárúsága az állam egyetemességének anyagi érdekében nem tűri meg a paragrafusok között bujkáló legkisebb versenytársat sem. Arra szükség sincs, mert elfogulatlanul is megállapítható, hogy méltán büszkék lehetünk magyar cigarettagyártmányainkra, melyek nemzetközi viszonylatban is oly jók és jelenleg 35 fajta lévén forgalomban s csaknem valamennyi Nikotex minőségben is, — így különféleségünkben oly bőséges a választék, hogy még ha törvény nem is tilalmazná, akkor se lenne szükség zúgggyártmányokra.

Hazánkban talán azért is vannak oly szenvedélyes cigaret-tázók úgy a férfiak, mint a nők sorában, mert a magyar papír-szivarka kitűnő. De az a külsőség is előnye, hogy főleg a világ-háború utáni időkben a kezdetleges fekete felírásokat piros- kék- arany betűk és ízléses díszítések váltották fel.

Szívesen gyújt rá a jó magyar cigarettára.

Cigarettaink jó minősége annál is inkább érdeme a magyar dohány jövedéknek, mert a cigarettagyártásnál a legfinomabb külföldi dohánylevelek mellett, fontos nemzetgazdasági érdek-ből a finom és félfinom hazai dohánytermék mennyiségének egy részét is fel kell használnia. Készíteti erre egyfelől az önellátás uralkodó elve, másfelől az olcsóbbfajta cigarettákban mutatkozó nagymérvű kereslet is.

De a finomabb magyar cigaretták egyenrangúak az egyip-tomiakkal, amelyek pedig világhírűek.

Egyiptom a leghíresebb cigarettákat gyártja. Sokan élnek abban a hitben, hogy Egyiptom maga termeli a híres szivarka-gyártásához szükséges dohányt. Pedig ott egyetlen dohánylevél sem terem, mert Egyiptomban a dohánytermelés törvényileg tilos. Ennek ellenére — azaz hogy alább kitűnik: éppen ezért, cigarettagyártmányai a leghíresebbek. Ennek az a története, hogy az európai államok mezőgazdasági érdekükből kénytelenek erre saját dohánytermésüknek alkalmas javát is felhasználni. Vagyis nem áll módjukban, hogy kizárólag a legkitűnőbb do-hányanyaggal dolgozzanak.

A legfinomabb cigaretták gyártására alkalmas dohány Ke-leten terem. Addig, amíg Törökországban nem volt monopólium, ott gyártották a világ legjobb cigarettáit. De még a múlt század-ban a szultán birodalmában is bevezették a monopóliumot. Emiatt a Törökországban működő s cigarettagyártást kezükben

tartó görög gyárosok áthelyezték üzemüket Egyiptomba, Közei négy évtizede megszületett az első egyiptomi modern cigarettagyár. Ezt az utóbbi időkig öt olyan nagy gyár követte, amely ezren felüli munkáslétszámmal dolgozott- Húszra tehető a kisebb gyárak száma.

Az egyiptomi állam hamar felfedezte ennek az árucikknek nagyszerűségét, A gyártás fejlődése elé nem gördített akadályokat. Ellenben a gyárosokat kötelezte, hogy csakis elsőrendű keleti, tehát macedón, görög, török, orosz és újabban japán meg kínai dohányt szerezzenek be, Egyiptom összes gyárainak évi feldolgozása nyolcezer tonna levelesdohány, A dohány bevitelének vámja ott az állam évi jövedelmének 40%-át alkotja. Ez majdnem százmillió fontsterling! Kairói gyárak háromezer munkással és számos töltőgéppel napi hatmillió cigarettát termel. Tantában másfélezer munkással dolgozik egy gyár; napi termelése négymillió cigaretta, Agazigi gyáruk a legnagyobb. Hiszem, hogy a dohányosok kíváncsiságát elégítem ki, ha leírom, hogyan készül itt a cigaretta.

Több, tízméteres óriási teremben a hatalmas kötegekben érkező dohányt osztályozzák. Ötszáz nő végzi gondosan ezt a munkát. Minden levelet külön megsejlel- A különböző jeles fajtájú, kiválógatott leveleket azután áthordják egy másik terembe, ahol az erre hivatott keverőmester utasításai szerint elkészítik a keveréket. Mikor ez megtörtént, a keverék a harmadik terembe kerül. Itt levelenként földreszórják és gép segítségével, mely harmatszerű nedvességet hint, alkalmasan megnedvesítik. Három óra múltán hajszálvékonyágú szeletekben hull az aranysárga dohány, mely végül a töltőgépekbe kerül. Itt megszületik aztán a cigaretta: a töltőgépek egy hengerre felcsavart, leheletfinom, két ujjnyi széles papírt futtatnak; a futó papírszalagra a gép alsó részén felszerelt nyomószerkezet rányomja a gyár és a szivarka nevét. Innen a papírszelet újra felzalad és a gép másik végén már névjegyzéssel ellátva, dohánnyal megtöltve, megszabott hosszúságúra vágottan, kész cigaretta omlik egy hosszabb, asztalszerű deszkalapra, mely mellett végig munkások állanak, akik a szakadt vagy más hibával született példányokat figyelmesen kiselejtezik. A sikerült újszülöttek tovább folytatják útjukat. Megint egy másik terembe kerülnek, ahol asztalkák mellett ülő munkások megszámolják és százaz kötegekbe kötik. A cigaretta innen a gyárápület szá-

rítókamrájába kerül, mely külön erre a célra szabályozott hőmérsékletű. Két nap múlva azok a munkások veszik kezükügyébe, akik szárazságát vizsgálják meg. A sok közül kiemelnek egy-egy cigarettát, fülükhöz tartják, két újjal megnyomják s a megnyomott dohány hangjából szakavatott nagy jártassággal állapítják meg, hogy kellően száraz-e? Ami ezután következik, az már szabványos munka. Húszas, huszonötös és százas karton valamint bádogdobozok ezrei kerülnek a gyár saját asztalos műhelyében készült nagy faládákba. Aztán a híres egyiptomi cigaretta teve és szamárháton, szekeren, gépkocsin, vasúton megindul végső célja felé: halálos útjára. Hová? Most az arab városokba, falvakba, Palesztinába, Szudánba és Afrika más országaiba.

Egyiptom cigarettakivitele az európai országokba — a háború óta erősen lecsökkent. A legutóbbi években pedig csaknem szünetel. E visszaesésnek több oka is van. Komoly szerepet játszik az a körülmény, hogy az európai államok — szintúgy az amerikaiak — a beviteli illetéket elviselhetetlenül felemelték. Másrészt nyomós ok az is, hogy Egyiptom, ahol a cigarettát azelőtt kézzel gyártották és ez a készítménye javarészt ezért is tudott világhírre szert tenni, — a háború folyamán áttért a gépi gyártásra, — ami által az egyiptomi cigaretta jellege aztán éppen azt a híret vesztette el, hogy egyetlen a maga nemében.

Az egyiptomi cigarettakivitel feltűnő csökkenésével ellentétben az utóbbi két évtized folyamán ott a belföldi fogyasztás emelkedett rendkívülien, majdnem háromszorosára. Ma már évente egymilliárd darab, európai viszonylatban elsőrangú cigarettát fogyaszt csupán maga Egyiptom és Palesztina.

Tehát Európába most csak elvétve jut Egyiptomban készült cigaretta. Tévedés volna ugyanis azt hinni, hogy jelenleg itt eredeti egyiptomiakat szívhatunk. Az Európában egyiptomi néven forgalomba bocsátott cigarettákat ezidő szerint Belgiumban, Svájcban és Németországban készítik. Még Dimitrino gyára is Belgiumban működik, — van ugyan Egyiptomban is egy kisebb két-háromszáz munkással dolgozó gyára, mely valójában csak fióknak tekinthető s ez nem is dolgozik exportra, mivel Európa nem tudja megfizetni az ottkészült cigarettát. Ezért alapítottak egyiptomi cégnevekkel Svájcban és Németországban is cigarettagyárakat.

A cigarettagyártás Egyiptomban a kivitel akadályai ellenére, még jelenleg is a legelső iparág. Gyárai görögök, örmények, szírek és angolok kezén vannak. Említésre méltó, hogy felszerelésük a legmodernebb. Érdekes egyébként, hogy a görögök már javarészt elveszítették a piacot. Gyáraik jelentéktelenek. Az öt legnagyobb gyár, amelynek termelése fedezi az általános fogyasztás 90%-át, örmény kézen van. Az utóbbi években egy nagy angol tőkeérdekeltség 50 millió fontsterlinggel szándékozik hatalmába keríteni, szóval monopolizálni az egyiptomi cigarettagyártást és természetesen a piacot. A kisebb gyárakat már megvásárolták. Most a nagyokkal kísérleteznek, — ha másként nem, hát fúzióba lépni.

Hozzá tartozik a világhírt szerzett egyiptomi cigaretta történetéhez, hogy Nestor Glanaclis, a közismert nevű egyiptomi cigarettagyáros, aki néhány évvel ezelőtt 94 éves korában hunyt el Kairóban, — mint földhözragadt, szegény ruméliai görög kivándorló került Egyiptomba, ahol kezdettől cigarettakészítésből éledgett. Glanaclis csakhamar ráeszmélt arra, hogy a dohány a Nílus vizével történő megnedvesítéstől rendkívül kellemes, utánozhatatlan zamatot kap. Üzlete akkor indult igazán virágzásnak, amikor a suezi csatorna megnyitására Eugénia francia császárné Egyiptomba látogatott és megismerte Glanaclis cigarettáit. Megkedvelte ezeket a különlegességeket és hazatérte után bevezette a francia udvarnál, ami egycsapásra megalapozta világhírüket.

Szerte a világon az egyiptomi cigaretta-ipar gyártmányai jutottak legjobb hírnévre. Különösen a Dimitrino, Glanaclis, Laurens, Simon Artz, Kiriazi Fréres és Liapopulo márkák, melyek nevét a vérbeli dohányos csak áhítattal szokta kiejteni. Ezek erénye nemcsak a dohány minőségében, hanem a tetszetős előállításban, az ízléses bádogdobozolásban rejlett. Szándékosan jelzem ezt múltidőben, mert ott jelenleg ezen a téren is visszaesés mutatkozik. A századunk elejéről megszokott bádogdobozok helyett most ríktó-színű celofánpapírba csomagolják cigarettagyártmányaikat. Az árakkal pedig nem szállnak le, de az eredeti huszonötös csomagolásban nemegyszer csak 21, sőt 17 darab cigaretta található. Alkudni viszont lehet. Így aztán a csomagoláson feltüntetett árnál egy piaszterrel kevesebért is megkapható. Még a Sharia Kamel külön fogalmat jelentő dohányos boltjaiban is, amelyek pedig a legelőkelőbb üzletek, kelé-

tiesen pazarul díszített, aranycirádás falú pavillonok, ajtó helyett nyitott arab ívekkel és elefáncsont-berakásos kiszolgáló asztallal.

Az emberek elkényeztetett igénye megkívánja, hogy a cigarettának külseje is minél csinosabb, csomagolása is minél kifogástalanabb legyen.

Jól tudták ezt a törökök szintén és híres cigarettagyártmányait, az „Ala”-t, „Djubek”-et díszes arany ábrákkal ékesítették.

Ahogy a cigarettagyártmányokban Egyiptom, azonkép a cigarettadohányokban kétségtelenül a balkáni és kisázsiai termék vezet. Javarészt ezekből készülnek az egyiptomi cigaretták is. Valaha ezeket a kiváló termékeket egyszerűen törökdohánynak nevezték. Ma azonban az egykori nagy Török-birodalom sorozatos lecsonkulása után, a határeltolódások és a jelenlegi országhatárok új kialakulása következtében az előzőleg törökdohány néven forgalomba került finom termékek elnevezése most már a közelebbi termő helye szerint szokásos, — éspedig bolgár, albán, hercegovinál, macedón, görög, török vagy kisázsiai eredetük szerint, esetleg a termővidék még közelebbi meghatározásával.

Itt említem meg, hogy a legkitűnőbb török dohány Siwri Hissar vidékén, Anatóliában terem. A legjobb törökcigaretták gyártásához használják.

Macedonia dohánya úgy a világgazdaság, mint a cigarettakedvelők szempontjából jelentékeny fontosságú. A talaj, az éghajlat és a dohány hagyományos megművelése nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a macedón-dohánynak úgyszólván nincs is versenytársa. Míg a tengerentúli termelők barna, szivardohányt hoznak a piacra, addig Macedónia könnyű árúval, cigarettadohánnyal szolgál. A balkánháborúk következtében a területek nagyrészt görögkézre jutottak és emiatt visszafejlődött úgy a török, mint a bolgár dohánytermelés. Cigarettadohányával ma Görögország vezet a nemzetközi dohánypiacon. Évente több mint 50.000 tonna cigarettadohányt termel. A görögök törekvése legújabbán odairányul, hogy cigarettagyárakat alapítsanak és a dohány helyett kész cigarettát tudjanak szállítani.

Ma minden állam ezekről a híres dohánytermő vidékekről igyekszik beszerezni — legalább is a finomabb cigarettagyártmányok és dohányok készítéséhez — a halvány, aransárga, il-

latos dohányleveleket, melyből aztán szakavatott keveréssel születnek az elsőrangú készítmények.

Hogy a fogyasztó fogalmat alkothasson a mai kor legkere-
settebb dohánygyártmányának, a cigaretának gyári készítésé-
ről, röviden vázolom a magyarországi gyártás folyamatát.

A gyár egyik termében gyakorlott munkáskezek a külföld-
ről érkezett, erősen összenyomva kötegelt dohányleveleket fej-
tik le gondosan egymásról. Ezután gépi erővel, gyöngé légnomás
útján szinte lehetetleni finom párázattal történik a dohány enyhe
benedvesítése. Ezek a kissé megnyirkosodott levelek a nagy
szakértelemmel végrehajtott szétválogatás és osztályozás meg-
történtével egy olyan helyiségben várnak feldolgozásra, amely-
nek levegője ha nagyon kevés is, de párás, mégpedig avégett,
nehogy a dohánylevelek még a feldolgozás befejezte előtt alkal-
matlanul kiszikkadjanak.

A gépteremben a munkásnők előírás szerint rakosgatják,
rétegelik faalkotmányokba a különböző fajtájú erre előkészítet
dohányleveleket. Ezeknek mennyiségét olyan arányban határoz-
zák meg és aszerint elegyítik, hogy milyen minőségű szivarkát
készítenek belőle. A legfinomabb és finom készítmények anyagát
kizárólag külföldi, kiváló dohánylevelekből; a félfinom és az
olcsó szivarkákét pedig minőségükhöz és árukhoz szabott arányú
külföldi és magyar kerti, valamint nagylevelű magyar dohányok
keverékéből állítják elő.

Az itt ládába gyűlő levélhulladék nem vész kárba, mert
ezt a csemegét a pipadohány-gyártmányok feljavítására hasz-
nosítják.

A félméternyi magasra felrétegeit egy-egy levélhalmazt a
gépek 8 cm, alacsonyságú réteggé lapítják. Az így gépi erővel
összenyomott dohányleveleket aztán a félelmetes élű kések
szempillintások alatt szinte hajszálvékonyságú szeletekre vag-
dalják.

A dohányleveleket rétegelésük után többé nem permetezik
A szálas dohányt már csupán enyhén párás levegő kíséri végig
azon az útván, amely a különböző gépek torkán keresztül vezet,
amíglen végül mint kész cigaretta-garmada ömlik a munkások
figyelő szeme elé. Ekkor aztán a gyakorlott munkaerők a leg-
kisebb hibában szenvedő példányokat is kiselejtezik, hogy azok
megfelelő újbóli feldolgozás alá kerüljenek, — a hibátlan pél-
dányokat pedig más munkások 20—25—50 vagy 100 darabon-

ként legtöbbször kézzel, csupán kis tasakoló faeszköz segítségével gével dobozolják.

... hogy azután a szenvedély tüze eleméssze.

Hogy a gyártás változatos folyamata valamennyi fokán mily teljes gondosságot és szakavatottságot igényel, arról fogalmat csak akkor alkothatunk, ha figyelembe vesszük, hogy a különböző gyártmányokhoz mennyi fajta dohány és hányféle gép kellő kezelése szükséges. Ugyanis nemcsak a feldolgozásra kerülő dohányfajták száma jelentékeny, hanem a feldolgozás összes folyamatához szükséges gépek neme és fajtája is. A permetező, a vágókést köszörülő, a dohányvágó, hüvelykészítő, szitáló, töltő, porszívó, dobozó — és még több másféle dohányipari gép.

A dohánylevelek rétegelése alkalmával történő, fajta szerinti válogatás is nagyon fontos művelet. A magyar kincstár gyáraiban ugyanis nem pácolják a dohánt. Egyedül a Darling szivarka készül amerikai módszerű pácolási eljárással. Csupán a különféle külföldi nemes fajták és megfelelő hazai termékek szakszerű keverésének módja az a titok, hogy milyen cigaretta milyen zamatot nyer s melyik tűzéből milyen kellemes füstgomolyt eregethetünk.

A szivarkagyártás kezdetben kézi erővel történt és csak a tömegcikket képező közönséges szivarkagyártmányoknál kezdett a dohány jövedék gépeket alkalmazni.

A gépi gyártás mellett főleg a finomabb szivarkák gyártása kizárólag kézi erővel folyt,

A szivarkapapíros ívekben állítatott elő és az ívekből kis szeletekre felvágott szivarkapapírosokból kézi erővel ragasztották a szivarkahüvelyeket, amelyeket kézi erővel töltöttek ki. A szopókás szivarkáknál a keményebb papírosból készült szopókát kézi erővel illesztették a még ki nem töltött, kézzel ragasztott hüvelyekbe.

A szivarkafogyasztás növekedésével együtt haladt a szivarka-ipari gépek gyártásának tökéletesítése is. A szivarka-ipari gépgyártás leginkább azokban az államokban fejlődött ki, amelyekben nem volt egyedárúság. Így az amerikai Egyesült Államokban, Angliában, Németországban és Oroszországban.

A szivarka-ipari gépeket munkájuk minémúsége szerint három csoportba sorozhatjuk.

Az első csoportba tartoznak a simavégű, avagy arany-, ezüst-, parafa-, rózsalevél, illetve ezeket utánzó papirosvégű, szopókanélküli szivarkákat előállító u. n. szivarkakészítő gépek, (Strangzigarettenmaschinen): a második csoportba a szopókás szivarkák hüvelyeit készítő szivarkahüvelykészítőgépek, míg a harmadik csoportba a hüvelygépeken készült szivarkahüvelyeket kész szivarkákká kigyártó szivarkatöltőgépek. (Zigarettenstopfmaschinen).

A szopókanélkülihez jó szokás a szipka.

A m. kir. dohány jövedék üzemében a szóbanforgó gépek legújabb típusai állandóan üzemben vannak és a gépiberendezés a modern technika haladásának megfelelően állandó felújítás alatt áll.

A gépigyártás mellett a dohány jövedék a munkások szociális foglalkoztatása érdekében jelentős számú munkásszeméllyel kézi erővel is állít elő szivarkákat. A kézigyártás egyiptomi rendszer szerint történik, ahol a munkások a részükre kiadagolt szivarkadohány félgyártmányt a gépierővel készült szivarkahüvelyekbe töltik fel.

A gépi szivarkagyártásnál foglalkoztatott munkásoknak előzetesen ki kell tanulniuk a kézi szivarkagyártást. A kézi szivarkagyártásban kiképzett munkások tudják csak a szivarkagépeken előállított szivarkákat szakszerűleg elbírálni.

A legkisebb hiányosságban szenvedő gépi szivarkákat kisejtezik, hogy azok forgalomba ne kerülhessenek.

Úgy a gépi, mint a kézi erővel készült szivarkák a szivarkaszárítóba kerülnek, ahonnan megfelelő fekvési idő után jutnak elcsomagolás alá. Az elcsomagolás alkalmával a szivarkák újból gondos vizsgálat alá vétetnek és csak a minden tekintetben kifogástalan szivarkák kerülhetnek végleges elcsomagolásra.

A m. kir. dohány jövedék a külföldi szivarkagyártás haladását állandó figyelemmel kíséri és a korral való haladás érdekében úgy, mint a múltban is tette, időnkint szaktisztviselőket küld ki úgy a szivarkagyártás, mint általában az egész dohánygyártás külföldi tanulmányozására. Így 1929-ben kiküldött szakemberei Egyiptomban tanulmányozták a világhírű egyiptomi szivarkagyártást és szerzett tapasztalataikat úgy a dohány jövedék, mint a fogyasztóközönség érdekében a dohány jövedék üzemében hasznosították. Az 1936-ik évben pedig az osztrák dohányjövedék legújabbban épült, legmodernebb linzi dohánygyárában végeztek tanulmányokat.

A cigarettázásnak még a honvéd is behódol.

A szivarkagyártás versenye az államok közötti viszonylatban is erős iramú. Mindegyre újabbnál-újabb és különlegesebb gyártmányok kerülnek piacra. Meg kell állapítani, hogy ebben a nemzetközi versengésben azok az államok, ahol monopol uralkodik, az élen vezetnek. Ahol nincs monopol, ott az üzleti verseny elsősorban a külsőkivitelezés fényűzésével igyekszik hódítani.

A minőségi változatosságnál sok helyen szerepet játszik a nehéz gazdasági helyzet s ezért potomáru cigarettákat is forgalomba bocsátanak, melyek — az idők szomorú jeleként — évi milliárd-számra fogynak. De ugyanakkor súlyt helyeznek a kényes igényekre, sőt az idegenforgalom kívánalmaira is, azért, hogy a külföldi vendégek ott olyan cigarettákhoz is hozzájussanak, amilyen fajtákhoz és minőségekhez saját hónukban hozzászoktak.

Ilyen különösség Magyarországon többek között a kellemes, meggyfaszár illatú Darling, amely angol és amerikai ízlésnek megfelelően készül és nagy közkedveltségnek örvend.

Ausztriában pedig a Virginia-dohányból készült cigarettával igyekeznek kedveskedni a nyugati vendégeknek, Wienben 1928-ban Stoddard a sajtóban vetette fel azt az eszmét, hogy nem volna-e helyes, ha cigarettákat virginia-dohányból is készítenének. Annál is inkább, mert az angolok és amerikaiak általában a virginia-dohányból készült szivarkát az európai cigarettákkal szemben előnyben részesítik.

Ilyen angol és amerikai származású cigaretták a Camel, Chesterfield, Turkish Rose Tipped, Abdullah 16. és a Gold Flake.

Ez az ötlet Magyarországon sem új, mert már az 1890-es években forgalomba kerültek a virginia-szivarkák, melyek bel-földi és Virginia dohánylevelek keverékéből készültek.

Talán különösnek látszik, hogy több állam gyárt olyan cigarettát, ami az angol ízlésnek és igénynek felel meg. Pedig ez könnyen érthető, mert a cigarettázás szokása még a pipázás igazi fellegvárában, Angliában is alaposan befészkelte magát. Az angolok évente körülbelül 45 milliárd darab cigarettát füstölnek el s ennek tízedrészét a nők fogyasztják.

A bolgár is boldogan szívja ízes szivarkáját.

De nemcsak nyugaton uralkodik fokozódott cigarettázási láz, hanem Európa egész területén. Változat csupán a helyi sajátosságokban mutatkozik. Ez azonban természetes. Hiszen ahány ház, annyi szokás. Például Lengyelországban a hosszú cigaretták a közkedvelt, melynek kétharmada papírszopóka s a tölteléke csak öt-hat szippantásnyi. Az ilyen jellegű szivarka még az orosz uralom hagyománya. Bulgária különlegessége az

arasztnyi hosszú cigaretta, amely azonban végig dohánytól-telékű. Célszerűek az egész kicsiny testű, csak pár szippantásra szolgáló cigaretták, mint például a jugoszláv jövedék „Mignon” nevű szivarkája, — melyeket leginkább színházi vagy mozielőadás szünetében fogyaszthatnak. Ügyesek a szalma, parafa, aranypapír véggel ellátott cigaretták, melyek nem tapadhatnak az ajakhoz. Ezeknek volt az őse a viaszkozott végű hajdani orosz cigaretta. A leleményes üzleti szellem teremtette a rózsalevél-végű szivarkát, amikor a nagyháború végén általános divat lett a női ajkak rúzsozása, — és ugyanakkor a nők a cigarettázásra is rászoktak.

A cigarettázás szenvedélye Európa határain is túlcsap. A világ minden tája felé, ahol ember él. Jellemző erre az a panaszos levél, amelyet „Egy szovjet-boltos feljegyzései” címmel az orosz Izvesztija újság egy nagy csemegeüzlet Prepelicki nevű igazgatójának tollából 1935-ben közölt. A levél többek között arról kesereg, hogy egyetlen alkalmazott, még az igazgató sem jogosult a vevőnek többet, mint két kis doboz cigarettát kiszolgálni. E fennálló rendelkezés ellen tiltakoznak az orosz dohányozók és avégett, hogy kaphassanak a megszábot mennyiségben felül is, kérelemmel unszolják az üzleti alkalmazottakat.

A kozák is szenvedélyes cigarettázó.

Ez élénken bizonyítja, hogy a cigarettázás szenvedélye Oroszországban, ahol az idegélet nyilván felfokozódott, mily erősen uralkodik.

De nemcsak a fehér emberiség hódol a cigarettázás szenvedélyének, hanem a színes-faj is, A kínai meg a japán is szorgalmasan eregeti a szivarka-füstöt, férfai, nője egyaránt.

A cigarettázás Afrikában is annyira elterjedt, hogy már a sötétbőrű nőknek is rendszeres szokása.

Szorgalmas szivarkázó a japán is.

A primitívebb népek különben nem oly kényesek, mint a modern élet vívmányait megismert és az azok előnyeire, áldásaihoz szokott kultúrfajok. A nomádabb élet igénytelen. Beéri szivarkából az úgynevezett „nyomor-cigarettával” is. Példa rá, hogy Holland-Kelet-Indiában a bennszülöttek a gazdasági válság következtében újság-papírba sodort cigarettát kénytelenek szívni. 1934-ben több ezer tonna ócska újságpapírt szállítottak Jáva szigetére, amiből milliószámra készült a nyomor-cigaretta. És szenvedélyük kielégítésében szerzett ez a bennszülötteknek olyan élvezetet, mint a finom szivarka nekünk.

Nevezetes, hogy a cigarettázás terjedésének az egyik hatalmas lendületet a krími háború adta. Nem véletlen az sem, hogy e szenvedély terjedésének hullámverését az 1914—1918-í nagy háború duzzasztotta a jelenlegi méretűre. A háború alkalmas melegágy arra, hogy a dohányzás szenvedélye fokozódjék. A hadjárat izgalmai és a háború utáni idegállapot az emberek vágyát a dohányfüst élvezetére érthetően felcsigázza. Az viszont nem csoda, hogy a dohányzás több módja közül — a gépekre berendezett mai világ zaklatott élete leginkább a cigarettának kedvez. Ma a dohányosok túlnyomó része cigarettázik. A szivarka a kapkodó, türelmetlen időkhöz illik. Hamar egy szippantás, aztán hajrá! — tovább. Az egymást kergető gondolatok, gondok hajszájában az emberek egyik cigarettát a másik után kapják elő és dobják el. Rendszerint a felzaklatott idegzet játéka ez.

Általában mindenki a szivarkára kapott rá. A cigaretta: könnyedségével legyőzte minden versenytársát. Érthetőleg, hiszen a szivarka tömegcikk. úgy viszonylik a szivarhoz, mint a gyári termék a kézművesipar portékájához.

A cigarettázás előnye, hogy élvezete közben az ember egyébbel könnyedén foglalkozhatik. A dohányzás különféle módjai közül a cigarettázásnak kellett győznie, mert a mai emberhez lényegesen hozzátartozik a szimultán cselekvés és élvezet. Füs-

tölés közben ír, számvetést készít, tervez vagy fizikai munkát végez.

A robajos étellel jött a cigaretta korszaka, Ezé a kis semmisége, amit percek, sokszor másodpercek alatt szív el az ember. Csak néhányat szippant belőle, aztán továbbdobja. Nem köti le, nem kényszeríti kényelembe, vele való törődésre. Időbe sem kerül az elszívása.

Ez a cigaretta a mi gépies ütemű, kedélye-fogyott, ideges korszakunk szimbóluma!

A szívarkára a néger is rákapott.

Népszerűségét legjobban bizonyítja a statisztika, mely szerint a világon naponta 300 millió gyárilag készült cigarettát fogyasztanak. Emellett a sodrott és sajáttöltésű cigaretták fogyasztása napi 200 millióra tehető. Ez végösszegben napi félmilliárd! Ami hatalmas mennyiség, óriási szám! De ha a földkerekség kétmilliárdnyi élő emberét tekintjük, naponta minden negyedik emberre jut ma egy cigaretta, ami végeredményben még mindig oly csekély szám, hogy könnyen többszörösére hatványozódhat.

A cigarettának tehát nemcsak nagy a jelene, de a jövője — előre nem látható módosulásaival — még nagyobb!

Amíg a cigaretta a papíros-szivartól eljutott mai tökélyéig, természetesen eddig is sokféle változtatáson, módosuláson esett keresztül.

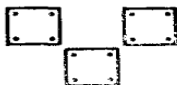
A cigaretta őse kúpalakú volt és külső végét dohányszinű papírburkolat vonta be. Szopókája előbb nád, majd üvegcsövecske volt. Csak későbben tértek át a vattázott papírszopókás hüvelyre és csupán legújabban vezették be a különféle füstszűrős szopókájú hüvely-újdonságokat. A cigarettapapírokban különösen a francia és olasz gyártmányok kiválóak.

Annakidején, amikor a cigarettázás még gyermekcipőben járt, főleg a szivargyarak érdekeltjei híresztelték a szivarkáról azt, hogy ártalmas, mert a papír füstje tönkreteszi a tüdőt.

Amióta a tudomány pontosan megállapította, hogy 25 cigarettához 0,8 gr. papír kell, mely lassan elhamvasztva 0.06927 gr. hamut ad. Ez a hamu rendszerint vas, réz, ólom, mész, ultramarin és silícium részeket tartalmaz. A vizsgálatok alapján a 0,8 gr. papír hamujából 0.000128 gr. réz és ólomoxid képződik — s ha ez mind a tüdőbe jutna, akkor is 25 éven át szívhatnánk napi 25 cigarettát, hogy egyetlen gramm ólomoxidot szívjunk a tüdőbe. A papír miatt tehát nem ártalmas a cigaretta. Nem is volt, nem is lehetett eredménye az üzleti versengésből fakadó, ezzel ellenkező híreszteléseknek,

A cigaretta meghódította az egész világot. Mindenhol elfoglalta trónját. Kastélyokban és vityillókban egyaránt a szivarvarka füstje karikázik. Már a földműves nép zöme is, mikor szántja az ugart vagy boronálja a szántást — amíg darvak helyett repülőgépek húznak el a feje felett — az új idők új szokásaiba illeszkedetten pipa helyett cigarettából eregeti a füstöt.

Így csinált a cigaretta végeláthatatlan frontot és a cigarettázás szabadságának az emberiség így esett rabságába.

A dohány gyógyító és egyéb előnyös hatása.

Amikor a dohánynövényt őshazájából átpalántálták Európába, hatásairól a felfedezők oly különöseket beszéltek, hogy nem csoda, ha az európai ember hamarjában azt sem tudta, mit kezdjen vele. Az egyik, mint dísznövényt ápolta kertjében, A másik, mint gyógyfüvet termelte. Akadt, aki száraz levelét elfüstölve élvezte és akadt, aki a dohánylevelével felszippanthatott lisztjével csiklandozta orrát,

A dohány lassan közhasználati, aztán élvezeti, végül közszükségleti cikk lett.

Nincs még egy másik ilyen növény, amelyik körül ennyi harc folyt volna és nincs, amelyik a sikereket így tudta volna felhalmozni.

Valóban rászolgált a csodanövény elnevezésre,

A dohány balszamereje azonban, ha bámulatos is, de nem csoda. Manapság erre már beható tanulmányozások, alapos kísérletek eredményei tudományos magyarázatot adnak.

A dohánynak, mint gyógyfünek használata régebben csupán emberi ösztönösségen alapult, Közép-Amerika indiánjai például sebek gyógyítására is használták,

Európában a dohánynak, mint gyógyszernak, használata nemcsak ösztönösségen s ebből eredő szokáson és hagyományon alapult, hanem sokrétű tudományos kísérletezés eredményén is.

A dohány jótékony hatásait már évszázadokkal ezelőtt észlelték az akkori kuruzslók és orvosok,

Jean Nicot, mikor egyik szolgájának gyermeke orrán fekély támadt, majd pedig amikor szakácsa felsebezte kezét, — vízben áztatott dohánylevelével-borogatással gyógyította meg, A francia anyakirálynőnek, Medici Katalinnak pedig kízó fejfá-

jása ellen örölt dohányt küldött. A tubák felszippantása kitűnően használt, megszüntette a fejfájást.

Bourgeois Lujza, IV. Henrik francia király házi orvosnője erős dohányfüst segítségével úgy húzta ki a fogfájásban szenvedők fogát, hogy alig éreztek fájdalmat. Gondoljuk csak meg: az 1600-as évek elején fájdalommentes foghúzás! Milyen híre terjedt ennek. S nem is volt benne boszorkányság. A beteggel csak mélyen leszívatta az erős dohányfüstöt, hogy kellő kábulatba essen.

Az ilyen eredmények a dohány gyógyhatásának jóhírét kellették és természetes, hogy a növényt a legkülönbözőbb gyógyítási célokra kezdték használni.

Az akkori herba sancta, panacea, stb. elnevezései is jórészt nyilván gyógyhatására vonatkoznak.

A XVI. és XVII. században számos orvos kárhoztatta a dohányzást, de mint gyógyszer ajánlotta és alkalmazta a dohányt, így szerepelt az újonnan megismert növény hosszú időn át az orvosok által rendelt gyógyszerek sorában.

A dohányzás tilalmazásával csaknem egyidőben a csodanövény és készítményei helyet kapnak az akkori gyógyszertárakban. A többi gyógyszer között, orvosi rendeletre árusították nemcsak a Syrupus Nicotianaet, Cineres Tabacot, Oleum Nicotianaet, Unguentum-, Emplastrum- és Aqua Nikotianaet, hanem a tubákat, sőt a „Fistula anglica pro tobaco”-ot, azaz a pipát.

A dohányból a különféle célú gyógyszerkészítmények mellett olyan kivonat is készült, mégpedig Pompadour márkiné találékonyaságából, — amely élénkíti az emlékezőtehetséget, a szervezetre frissítőleg hat, sőt a magasabbrendű szellemi tevékenység felfokozására is alkalmas.

Egyesek mégis előszeretettel szokták megállapítani a dohányról, hogy méreg. Azonban ez a megállapítás is csak megerősíti azt az igazságot, hogy a dohány orvosság. Mert hiszen, a méreg kellő adagolásban gyógyszer. Rendszerint éppen a mérgek a legkitűnőbb, leghatékonyabb orvosságok. Kellő mennyiség gyógyszer, túlzott mennyiség méreg. A megfelelő mennyiség nem ártalmas a dohányfüstből sem, sőt hasznos.

Különös, hogy amikor a polgári és egyházi hatóságok a dohányzást vasszigorral kezdik tilalmazni, az orvosi irodalom mily sokat és mily behatóan foglalkozik a dohánynal, valamint elő-

nyös hatásaival. Ez a tudományos értékelés azután is folytatódott, amikor a tilalmakat megszüntették.

Az előző fejezetekben már említettem néhány régi, olyan könyvet, amelyben a dohány értékével foglalkoztak. Itt érdemes megismerkednünk azzal, hogy az orvosok évszázadokon át miként vélekedtek a dohányról és gyógyító erejéről.

Paucovius 1656-ban írja: „A dohányzás kellemesen bódít, tisztítja a szájüreget, csendesíti a fogfájást, megóv a járványtól.”

Petrus Morellus „Methodus praescribendi formulas remediumum” című 1659-ben megjelent könyvében a dohány forrázatát kitűnő hánytatószernek tartja.

Heurnius, aki a leydeni egyetem orvosprofesszora volt, azt írja, hogy a dohányzás használ az agynak, mert minden tisztátalanságtól megszabadítja. A dohány forrázatával történő öblgetés fogfájást enyhít, sőt mulaszt. A dohányfüst apasztja az orrban és a szájban a hidegnyálkát.

Wernicke német professzor írja: „A hamburgi nagy kolera-járvány idejében észleltem, hogy a dohánygyári munkásokat úgyszólván egészen kerüli a járvány. Ebből azt következtettem, hogy a dohány jótékony hatású a bacillusok megölésére. Kísérleteim közben nemcsak a dohánylevélbe burkolt kolera-bacillusok, de azok a bacillusok is, amelyeket dohányfüst érintett, elpusztultak. A dohányzás tehát egészségesnek mondható.”

Bellott francia orvostudor írja: „A dohányzás idegrendszerünkre megnyugtatólag hat. Ilyen hatása folytán ajánlatos a dohányzás a túl temperamentumos nőknek is. Sajnálni lehet azt az embert, aki feketéjét dohányzás nélkül szokta elfogyasztani, mert az nem tudja, mi az élvezet.”

Bontecoe Cornelius frankfurti professzor írja tanulmányában: „A dohányzás a vérkeringést gyorsítja s a nőknek nemcsak az volna a kötelességük, hogy dohányzó férjüknek kezére járjanak, hanem az is, hogy a dohányzásban jópéldával járjanak előV”

Egy 1727-ben megjelent szakkönyv, mely több híres orvos bevált recept-gyűjteménye, — többek között azt javallja, hogy a dohánnyt különböző illatos növényekkel keverve és porítva jó eredménnyel lehet használni különféle orrbajok ellen. A dohányfüst szívását pedig fogfájás és hurutok ellen ajánlja.

A szerecsendió-, rózsa-, fahéj-, levendula- és majorannaolajjal illatosított finom tubákokat a XVIII. században előszere-

tettel szippantották orrba, különösen nátha ellen, mert bebizonyult, hogy a dohány az orr nyalka-hártyáira szárító hatású, lehúzza a felesleges nedvességet és ezáltal elősegíti a nátha megszűnését-

A francia tudós, Tissot, a XVIII. században megjelent könyvében azt írja, hogy akik a dohányzáshoz egyszer hozzászoktak, azok a dohányzásban keresik egyetlen vigaszukat. Fogfájás ellen kiváló gyógyszernek tartja a dohányfüstöt, mert fájdalomcsillapító hatása van,

A régi magyar tudósok közül Weszelszky Antal „A növény-palánták országából való erdei és mezei gyűjtemény” című 1798-ban megjelent művében szeretettel dicséri a dohányt. Ezt írja: „Kétségtelenül ezer meg ezer módon élnek vele. Füstjével a rossz levegő ellen. Ragadozó nyavalyák ellen pesiises időben kész theriák, Rüh, koszt, bűdös férgekét úz a dohány főtt ievs, ha avval mossák, Dagadásokat oszlatnak a rajok rakott dohánylevelek. Fekélyes sebeket tisztítanak, gyógyítanak, kentsefentsét tsinálnak belőle, — Egyszóval ki a dohányfüstnek, porának hasznát nem érezte, nem lehet az járatos a természet tudományában és enélkül a legvénebb ember is a világnak nem próbált lakosa, hanem csak gyermek.”

Abban az időben tetszhalottaknál, vízbefülőkénél is használták a dohányfüstöt, csőre alakjában, mint izgató-szert.

J. Frank „Handbuch der Toxicologie” α, 1803-ban megjelent könyvében a dohányfüst csőrékről azt írja, hogy mérgezések alkalmával hasznosak,

Gmelin ugyanebben az időben megjelent művében állítja, hogy a dohány nagyon hasznos gyógyszer. Kivonata a nyáikát mellbajok esetében erőteljesen eloszlatja.

Fowler módszere szerint vízkórság ellen is használták a dohányt — és dicsérték hatását.

Egy évszázaddal ezelőtt megjelent népszerű orvosi könyv szerzője arra biztat, hogy: Nedves, ködös időjárás esetén dohányozni kell, hogy az ártalmas párák beszívásának káros következményeitől megmeneküljünk.

Azóta az orvosi tudomány sokat haladt — és miután a nicotint élvezők száma egyre gyarapodott, behatóan foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a dohány ártalmas-e vagy hasznos az emberi egészségre?

Általánosan vallják a dohányzók táborában, hogy a dohányfüstje a szájüregbe kerülő baktériumok fejlődését megnehezíti és a száj üreget bizonyos mértékben fertőtleníti. Ezért a dohányfüstje hasznos és *egészséges*. Hogy ez a felfogás gyógyászati szempontból mennyiben fogadható el, arra nézve dr. Wolf György alapos kutatásokat végzett. Ezekből a laboratóriumi vizsgálatokból kiderült, hogy a pipa, szivar és cigaretta füstje valóban gátolja a baktériumok fejlődését. A vizsgálatok megállapították, hogy a dohányfüst hatásának kitett tífusz, difteria, vérhas és nátház-bacillusok, valamint a kolera-vibriók csirái nem fejlődtek tovább. A kísérletekből az is kiderült, hogy a dohányfüst a nátház bacillusokat megöli. A dohányzás tehát óv a nátház betegségtől.

A baktériumok fejlődését gátló anyagok a dohányfüstnek olyan alkotó részeiből kerülnek ki, amelyek vízben, illetve nyálban oldódnak. Hasznos tudni, hogy a baktériumfejlődést gátló hatását a vattán átszűrt dohányfüst csak jelentéktelen fokig veszti el.

Az orvosi kutatás szelvében a nagy világon mindjobban kiterjed a dohány különös hatásainak vizsgálatára. Így legutóbb Amerikában dr. H. W. Haggard és dr. Greenberg ismert orvos-professzorok nyilatkoztak együttesen végrehajtott kutatásukról —és arra az értékes megállapításra jutottak, hogy a dohány élvezete az emberi szervezetre nem ártalmas, sőt a mértékletes dohányzás határozottan az egészség javára szolgál. A nicotin ugyanis élénkíti az emlékezőtehetséget és általában az agy működését. Enyhíti a fáradtságot, csillapítja az ingerültséget. A dohányzás a test cukorkiválasztását előmozdítja és ezzel a vér alacsony cukortartalmát eredményezi, ami az egyenletesebb vérkeringést segíti elő és ezáltal kellemes közérzetet teremt. Mindez a dohánynak abból a hatásából ered, amelyet a belső elválasztású mirigyek működésére gyakorol, — ami által a vér vegyi összetétele állandóbb és ellenálló-képesebb lesz.

A dohányzásnak ezekszerint hasznos és fontos élettani hatása van.

A Nobel-díj nyertes Werner-Jauregg wieni professzor abban a tekintetben szeretné visszaidézni a múltat, hogy a fejfájásnál megint a tubákot használnák, mert ellene nem ismer alkalmasabb szert. A leghatékonyabb tüsszentetőnek tartja. A tüsszentésnek pedig az a hivatása, hogy könnyítse az orra jutott fölös-

leges agyvíznek eltávozását. A tüszentes tehát helyet csinál az orrban az agyvíz további lefolyásának, ezáltal az agyvíznek az agyra gyakorolt nyomása lecsökken, vagyis a fejfájás enyhül.

Nem maga a tubák a gyógyítószer, hanem a tüszentes, amit azonban a tubák idéz elő. Ez a gyógy mód egyszerű és olcsó s további előnye, hogy a legmakacsabb esetekben is hatásos.

Amikor a legmodernebb gyógyászat is azt javasolja, hogy legjobb visszatérni erre a régiek bevált orvosságára, — leszűrhetjük belőle a tanulságot.

Az orvosok már régebben ajánlották a dohányzást egyes olyan betegségek ellen is, amikor a bajt paraziták okozzák. Így bizonyos gégebaj ellen a dohányzást, mint orvosságot használják, mert valószínű, hogy a nicotin a parazitákat megöli vagy legalább is ártalmatlanná teszi s káros hatásukat ellensúlyozza. Bonctermekekben, különféle kellemetlen subjektív-érzések ellen sokszor nagyon erős dohányt használnak. A nicotinnak vagy a nyers dohánynak a baktériumokra ható azt a tulajdonságát, hogy a parazitákat megöli, két amerikai tudós, Hunter és Harley arra használták fel, hogy kísérleteket végezzenek, vajjon a szervezet fejlődésére van-e a dohánynak valóban hatása. Vizsgálódásuk arra az eredményre vezetett, hogy kellő mértékben adagolva, a fejlődést elősegíti, — ami csakis azzal magyarázható, hogy a nyers dohány megöli a szervezetben lévő és élősködő bacillusokat, természetesen ott, ahová táplálkozás folytán a dohány eljutott, a gyomorban, a bélben lévőket.

A tudományos kutatások eredményei megnyugtathatják azokat is, akik a dohányzás és rákbetegség között összefüggést vélnek. Az Országos Közegészségügyi Egyesület folyóirata, az „Egészség” közölte az Angol Rákkutató Bizottság jelentését, mely 10.000 orvos statisztikája alapján készült a rák elterjedéséről. Ennek a kitűnő munkának egyik következtetése az, hogy a dohányzásnak a rákkal semmiféle összefüggése nincs. Ez a megállapítás a dohányzóknak bizonyára nagy öröme fog szolgálni.

Korántsem oly kártékony tehát a dohány, mint amilyen ördögnek ellenségei lefestik.

Mindenesetre nem felesleges tudni: hogyan kell dohányozni, hogy az egészségre ne legyen káros? Ez a kérdés gyakran felvetődik, de még az orvosok is csak ritkán adnak rá pontos választ.

Az olyan orvos, aki nem dohányzik, rendszerint a dohányzás ellen foglal állást. Míg a dohányzást élvező orvos megértően engedélyezi a dohányzást.

Az elágazó felfogások folytán nem lényegtelen tudni, hogy mily módon dohányozzunk.

Van a dohányzásnak elő nem írt szabálya, melyet hasznos figyelembe venni.

Általában azok a túlkapások, amelyek egyrészt a szivar végének rágásában, másrészt a füst lenyelésében, illetve a tüdőre szívott füst huzamos visszatartásában nyilvánulnak — nem előnyösek, sőt kevésbé ellenálló szervezetekre ártalmasak is lehetnek.

Néhány évvel ezelőtt a német idegorvosok Frankfurtban nagygyűlést tartottak, ahol behatóan foglalkoztak ezzel a kérdéssel, Dr. Fröhlich a tanácskozások tanulságait leszűrve az alábbi irányadó szabályokat állította fel:

1.) A füst a beszipantás után, amennyire csak lehetséges a szájból kibocsátandó. Ha a füst indokolatlan mennyiségben benyomul a légcsövekbe, kellemetlenséget okozhat,

2.) szivarozásnál vagy a szopókátlan cigarettázásnál óvakodni kell a meleg füst mohó leszívásától. Ezért előnyös a szipka használata, mert amíg azon a füst keresztülhatol, kellően veszít melegségéből. Ugyanezen okból a pipázók használjanak felváltva több pipát, melyek könnyen tisztíthatók — s hosszabb fajta pipaszárat, lehetőleg nicotinfogóval.

Az az egészséges szervezetű ember, aki erre figyelmet szentel — naponta bőségesebb adag szivart, cigarettát, illetve pipadohányt fogyaszthat el, a szabályok betartása mellett minden káros hatás nélkül.

A növendék ifjúságnak, zsenge korában nem volna szabad a dohányzást megengedni, mert több idegbetegség a fiatalkori, tehát a túlkorán kezdett dohányzásra vezethető vissza.

Mint legfontosabb szabály, mindig szemelőtt tartandó, hogy a dohányzó helyiséget alaposan és gyakran kell szellőztetni. Azoknak az embereknek, akik hosszabb ideig tartózkodnak füstös, szellőzetlen helyiségben, voltaképen a nehéz, szemet-csípő, füsttől terhes levegő árt és nem a szivarozás vagy a cigarettázás élvezete. Erre vall, hogy az ilyen füstös levegőben tartózkodást az is, aki egyébként részt sem vesz a füstölésben, megszenvedti.

Már egyetlen esetben is meg lehet erről győződni, ha szűk és zárt helyiségben többen erősen dohányoznak.

A dohányt tehát okkal-móddal kell élvezni.

Lucullus, Brillât Savarin épügy megszenvedték a jólét féktelenségeit, mint az a dohányos, aki e szenvedélyének szertelenül hódol. Azonban, hogy a dohányzásból mennyi a mértéktelen, ez teljesen egyénileg értelmezendő, mert hiszen nem az a részeges, aki sokat iszik, hanem aki annyit, amennyitől lerészegszik.

Igaz tehát, hogy a mértéktelen dohányzás nem használ az egészségnek. A túlzott dohányzás pedig a szervezetnek ártalmára is lehet. De ez nem jelenti azt, hogy tartózkodjunk a dohányzástól — mert melyik az a földi élvezet, amely nyakló nélkül habzsolva nem árt? A szeszes ital is árt, ha kelleténél többet fogyasztunk. Árt a legfinomabban elkészített étel is, ha túlterheljük vele a gyomrot. Árt minden testedzés is, ha túlhajtottan gyakoroljuk. Még a gyógyításra szánt gyógyszer is árt, ha többet vesz be a beteg belőle, mint amennyit gyógyulása megkíván. Nem szóvirág tehát a régi közmondás, hogy „A jóból is megárt a sok!”

A dohányzással is nyugodtan élhetünk ...

Az a rövidreszabott s már-már szállóige azonban, hogy „A dohányzás árt,” távolról sem állja meg a helyét — mert hiszen épp oly joggal lehetne azt is állítani, hogy az étkezés árt vagy a sportolás árt, sőt — horribile dictu! — a gyógyszer árt! Holott minden földi jóból csak az árt, ami több a kelleténél.

A dohányzással is nyugodtan élhetünk, csak vissza ne éljünk vele.

Beintema van Peuna holland orvos Hágában 1690-ben kiadott „Tabacológia” című művében arra ösztökél: „A dohányzásra minden férfit és nőt fel kellene szólítani, hogy hosszú és élvezetekben gazdag életnek örvendezhessenek.”

Ezt az évszázadokkal ezelőtt felállított tételt a mai életváloságok is bizonyítják. A legzaklatottabb életű emberek, akik szinte matuzsálemi kort értek el, nem lehet véletlen, hogy dohányosok voltak. Hogy elsősorban a magunk történelméből szedjek néhány szemelvényt: Kossuth Lajos aggastyáni időt ért el. I. Ferencz József szintén. Ugyancsak Görgey Arthur, Jókai Mór, Tisza Kálmán is — és még temérdeken, akik valamennyien szenvedélyesen dohányoztak. De nemcsak a magyar történelem sok nagyja és a magyar élet névtelenjeinek hatalmas tábora ért ei és ér meg az erős dohányzás mellett aggastyáni kort, hanem a világ minden részén jelenség Peuna holland orvos hajdani tanának igazsága, hogy a hosszú életnek a dohányzás az egyik titka.

Hiszen, ha valóban olyan kártékony, olyan méreg volna a dohány, amilyennek esküdt ellenzői állítják, akkor már egyetlen török sem lenne életben, mert köztudomású, hogy a törökök reggeltől-estig szívják magukba ezt az állítólag ölő mérget. De ebben mégis éppen az a különös, hogy talán egyetlen európai fajnak sincs annyi százévesnél idősebb élő egyéne, mint éppen a törököknek.

Erre még számtalan érdekes példa kínálkozna, de csak egyet-kettőt sorolok fel:

Az egyik olaszországi városkában nem rég halt meg, mégpedig 107 éves korában dr. Giovanni Cortani, aki orvos volt és szenvedélyes dohányos. Nevezetes, hogy még 90 éves korába a is tudott orvosi gyakorlatot folytatni. A világháborúban, mint az egyik kórház vezetője vett részt és — élete végéig serényen dohányzott.

Trinidad egyik lakosa, Pollen Péter mostanában érkezett el 100. születésnapjához és azzal ünnepelte meg, hogy fejest ugrott a Wyna folyóba és harmincöt méter távolságot úszott a víz alatt. Megtudakolták tőle, hogyan élt, hogy aggságára is il ven szívós természete maradt. Kijelentette, hogy a hosszú élet titka a forró délszaki égöv alatt sokat pipázni! . . . Reá aztán igazán senki sem foghatja, hogy ártott volna neki a dohányzás.

Canada egyik indián táborának legöregebb asszonya, a 114 éves Maria Anna Tamokveg, aki a jezsuita hittérítők feljegyzései szerint 1830-ban kapta a keresztségét, — már 108 éve pipázik. Ez az indián vénasszony még sohasem volt beteg. Legutóbb meglátogatta egy orvos. Megvizsgálta és azt javallottá, hogy szokják le a dohányzásról. Az indián öregasszony méltatlan-

kodva válaszolt: hatéves korom óta, tehát 108 éve pipázom; ha eddig nem ártott, minek hagynám most abba?

Még érdekesebb az a litván parasztasszony, aki Plikiskai nevű faluban él 106 év óta. Az öregasszonynak az a meggyőződése, hogy azért érte meg ezt a magas kort, mert világléteiben szenvedélyesen dohányzott. Amint mondja, le akarta szoktatni róla a férje, aki nem volt dohányos. Azonban a férj már régen meghalt s most az öreg anyóka örül, hogy nem hallgatott férjére.

Tudjuk, hogy azóta, amióta a cigarettázás dívik, a dohányzás szenvedélye rohamosan és általánosan elterjedt. Amikor tehát napjainkban majdnem minden felnőtt dohányzik, alkalom nyílik arra, hogy feltegyük a kérdést: A hosszú élet elérését károsan vagy előnyösen befolyásolja-e a dohányzás? A kérdésbe tapasztalatból, statisztikából merített választ ad Sir Thomas Oliver, London egyik legtekintélyesebb orvosa, aki tavaly előadást tartott, amelyben tudományos vizsgálatok alapján azt fejtette, hogy az emberi átlagos életkor egy évszázad óta 10—12 évvel emelkedett.

Ebben a megállapításban leginkább az a figyelemreméltó, hogy a dohányzás szokása éppen az utóbbi évtizedek óta örvend óriási elterjedtségnek. Kétségtelen, hogy ennek és az életkor emelkedésére vonatkozó kedvező eredmény elérésének időbeli egybeesése nem lehet véletlen. A kedvező eredményből rész illeti a dohányzás előnyös hatását is.

Akadnak ugyan, akik mindenáron ellenvéleményen szeretnek lenni. Akadnak, akik a dohányzásról is csak rossz tulajdonságokat hangoztatnak, jó és előnyös oldalait pedig elhallgatják.

Az igazi dohányosok az elfogult, ócsárló érvelésekre nem is hederítenek. És okosan is teszik, mert hiszen a világ nagy szellemei sem törődtek a dohány csepülésével. Ellenkezőleg, a dohányfüsttel barátságot kötöttek és tartottak. Hogy a legkitűnőbbek közül csak néhány nevet említsek: Newton, Bismarck, Shakespeare, Luther, Lessing, Spencer, Napóleon, Edison . . . hazánk nagyjai közül pedig Kossuth, Deák, gróf Tisza István, Kölcsey, Csokonai, Kisfaludy Károly, Vörösmarty, Arany, Petőfi, Jókai, Mikszáth, Eötvös Károly, Tóth Béla, Rákosi Jenő, Gárdonyi és még felsorolhatatlanul sokan . . .

Önkéntelenül eszébe jut az embernek Pierre Louys megkapó párbeszéde, mely a nymphea és a költő között folyik le. A tündér az új idők minden vívmányát elmésen cáfolja és bizo-

nyitgatja, hogy azok vagy nem újak vagy haszontalanok. Az újak közül tökéletesnek egyedül a cigarettát, az idegnek ezt a zsongító örömét fogadja el.

A jelen kor emberének annyi baja-gondja, hogy az orvosi tudomány rideg oktatásával sem szabadna megtagadni tőle a dohányfüstöt, mely gyakran egyetlen barátja. Az ember és a dohány baráti viszonya bölcs megértésének mintaképeül említhetem fel dr. Ducks Gábor orvos őszinte véleményét:

Akik a harctér poklát járták vagy a hadifogság sanyarúságát szenvedték s látták vagy tapasztalták a dohány varázsos hatását, azok bizony jobban fontolóra veszik szavaikat, mielőtt a dohányzást szapulnák.

Ha a katonát szomjúság epesztette, éhség gyötörte, ha rohamra indult vagy a pergőtüzet szenvedte, ha szorongatta szívét a honvágy, ha szerettei közé békés otthonába vágyott — mi volt egyetlen balzsama, vigasza? a dohány ... a dohányfüst. ..

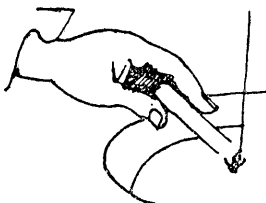
Akiben van igazságszeretet és hálaérzet, az sohasem feledkezhet meg a dohány jótékony szolgálatáról.

És egyetlen orvos sem intézheti el a szokásos szólammal, hogy „Tilos a dohányzás!” — hanem bölcsen mérlegeli a dohányzás előnyeit is és megérti, hogy a dohányzást az egészséges ember kívánja; a betegnek nem kell; hiszen ismeretes, hogy a lábbadozó beteg első rágyújtása már éppen a jobbanlét jelének számít. . . Aki tehát kívánja a dohányt, az egészséges ember; és aki viszont egészséges szervezetű, azt meg nem kell félteni a józan mértékű dohányzástól.

A nikotin és a dohány nikotin-csökkentése.

Minden dohányos tapasztalhatta, hogy első füstölési kísérlete szokatlan, kellemetlen érzéssel jár. A dohányzást mégis folytatta, — mely aztán rövid idő múltával már élvezetet nyújtott, sőt, csakhamar szinte szükséglete lett a szervezetnek.

Felvetődik a kérdés, hogy miért dohányzunk? Mire jó a meleg füst szívása? a bodor, kékesszürke füst eregetésében vajjon mi jót és kellemeset lehet találni? A dohányzás közben érezhető íz és illat az, amit az ember elsősorban szeret. Azonkívül az idegekre megnyugtatólag hat a dohányzással együttjáró, megszokott, csaknem szertartásos mozdulat-sorozat, — mint a tárca elővétele, a szivar vagy cigaretta végig tapogatása vagy a pipa kézben tartása, tömése, stb.; aztán szájba vevése, a rágyújtás, a füst kifűvése, a füstgomoly látása, a hamuval történő bíbelődés ...

... a hamuval bíbelődés ...

Mindezekre az ember annyira beidegződik, hogy gyakorta visszakívánja és megismétli.

A kellemességek sorozata mellett azonban számolnunk kell azzal, hogy a dohány szervezetünkre károsan ható mérget is tartalmaz.

Ezt a mérget 1828-ban Posselt és Reimann vegyelemeztek — és a dohány európai atyjának, Jean Nicotnak emlékezetére elnevezték „nikotin”-nak.

A tudományos vizsgálódások azóta sem szüntek meg. Fontos is a dohány sajtósága iránt lefolytatott minden kutatás, mert termelésével, gyártásával, árusításával az egész világon sok ember keresi meg kenyerét. Ezért érthető, hogy minden kultúr-ország kormánya beható érdeklődést tanúsít az annyi embernek létfenntartást nyújtó dohány iránt; ugyanakkor a fogyasztó közönség kíváncsáira és az ezzel kapcsolatos közegészségügyre is fokozottan súlyt helyez.

A dohány feljavítása, nemesítése és nikotintartalmának enyhítése érdekében méltán szentel a tudomány alapos tanulmányozást.

Kétségtelen, hogy a kereskedelmi dohány értékét elsősorban származása, azután pedig a gondos kezelés adja meg, melynek során finom, illatos illóolajok keletkeznek, amik a dohány-nak kellemes zamatot kölcsönöznek.

Ha egy elszívott cigaretta füstszűrős szopókáját széjjelbontjuk, a papíron sárgás-barnás színeződés mutatkozik. Általánosan elterjedt hiedelem, hogy ez a nikotin. Annyira, hogy a dohánygyártmány nikotin tartalmának fokát laikus szemmel aszerint szokták megállapítani, mennyire halvány-sárgás vagy sötéten barnás ez a színeződés. Ez a hiedelem azonban téves, mert a nikotin színtelen. Ellenben ezt a színeződést kátrányanyagok okozzák, melyek a dohányfüstben dr. Neumann-Wender német tanár szerint is kimutathatók.

A dohány általában annál gyengébbnek ízlik, minél kisebb a nikotin tartalma.

A dohányból a nikotin csak megfelelő vegyi eljárással választható ki. Az így kivont tiszta nikotin erős mérge. Egy emberélet kioltására 0.03—0.04 gr. elegendő. A tiszta nikotint megfelelő hígítással rovarirtásra használják. Hogy hatósági engedély nélkül, könnyen hozzáférhető legyen, a m. kir. dohány jövedék „Niktin” elnevezéssel szappanvegyület alakjában is forgalomba bocsátotta. Nélkülözhetetlen gyümölcsösökben s általában növényeken élősködő férgek ellen. Minden dohányárudában beszerezhető. A dohánynak ez a mérge, a nikotintartalma számos tudóst ösztönzött annak kutatására, hogy az élvezetre szánt dohányt illatának, zamatának elvesztése nélkül miként lehetne

mentesíteni az ártalmas tartalomtól; vagy legalább is azt elérni, hogy a káros anyagok minél kisebb mennyiségben juthassanak a dohányzó ember szervezetébe.

Hogy ezeket a vizsgálati eredményeket kellően értékelhessük, érdemes először megismerni azt a vegyi folyamatot, amelyen a dohány elégés közben keresztül megy. Az égő cigarettánál vagy szivarnál a hamu-kúp mögött parázslík a dohány vékony égő rétege. Az égés folyamatossága újból és újból friss levegőt igényel, amit szippantásainkkal juttatunk a tűz magjához. A friss levegő oxigénjének segítségével a dohány elparázslík — de a tűz tövében a még el nem égett dohányból nikotin és pára szabadul fel, valamint desztillációs termékek képződnek, melyek a szippantott füsttel együtt a szájba kerülnek. Így a füsttel a száj üregbe kerül többféle illóolaj is, valamint szénmonoxid, kénhidrogén, ciánhidrogén, ammóniák, mocsárgáz, piridinbázisok, metilalkohol — s mind ezek a még el nem égett dohányból felszabaduló nikotinnal együtt a garatig vagy a tüdőig hatolnak. Sőt, nyállal keverve a gyomorig.

Dr. Gartner Károly m. kir. dohány jövedéki műszaki tanácsos megállapítása szerint a szénmonoxid, kénhidrogén, ciánhidrogén stb. ártalmassága is fontossággal bír, — de éppen, mert kis mennyiségben található a dohányban, a nikotin mellett alárendelt szerepet játszanak.

A zürichi technikai főiskola élettani, kémia és agrikultúra szakának tanárai — mint a Therápia folyóirat erről beszámolt — megvizsgálták a manapság fogyasztott különböző cigarettaféleségeket és azt találták, hogy a cigaretta toxicitása függ a dohány minőségétől, nedvességi fokától, a töltés tömörségétől és a cigaretta vastagságától.

Az egyazon minőségű dohányból készített rövid, vastag cigaretták kétszerte olyan nikotintartalmúnak felelnek meg, mint a vékonyak és hosszúak. A lazán töltött dohány a tömöttel szemben méreghatás szempontjából 30 százalékos fokozódást jelent. Ugyanily mértékű a méreghatás-különbözete a károsan nedves dohányynak a szárazzal szemben. Mindez érthető, ha meggondoljuk, hogy a szájba jutó füst méregtartalma annál bőségesebb, minél kevesebb akadály van az útjában, minél könnyebben áthaladhat a cigarettán. Ha ez a gát rövid és laza, akkor a mérgező hatás mindig nagyobb. Ezen felül a természettől

sötétszínű, erős dohány többnyire gazdagabb nikotinban, mint a világos.

A füst leszívása háromszoros toxicitással egyenértékű.

A nikotintartalom kérdésénél mindenekelőtt nem érdektelen, hogy milyen arányban emelkedik a füst nikotintartalma a dohány növekvő nikotintartalmával. Számos dohánylevélválasztékot, népies kifejezéssel dohánykeveréket állítottak elő, melyek nikotintartalma 0.059—1.081 % között ingadozott. Megállapították minden egyes keveréknél úgy a dohány, mint a füst nikotintartalmát. Az eredmény szerint az olyan dohánynál, amelynek nikotintartalma nem több 0.3 %-nál, a füstben nem volt nikotin. Ha ennél a dohány több nikotint tartalmaz, akkor abból a füstbe is áthatol. Ennek alapján állapították meg, hogy mi lehet a nikotintartalom legmagasabb határa a nikotinszegénynek és a mentesnek nevezhető dohánynál,

A nikotincsökkentésre törekvő kutatók alapvetően két főirányt követnek.

Az egyik — a dohány palánta kultúrával nikotinszegény dohányleveleket akar kitermelni,

A másik — fizikai és vegyi úton egyrészt a füstöt igyekszik méregmentesíteni, másrészt a feldolgozandó dohánylevélből kivonja a nikotint és egyéb ártalmas anyagok jelentős mennyiségét. Ezek az eljárások három főcsoportba oszthatók: 1. a füst nikotinmentesítése pl. borkósavval, vaskloridos gyapottal; 2. a nikotin leköttetése a dohányban; 3. a nikotin kivonása a dohányból vagy folyadék segítségével pl. kilúgozása vízzel, hígított lúggal, alkohollal, stb. vagy hevítés útján, a nikotinsók felbomlasztásával vagy gőzöléssel.

Az előbbi irányzat céljából alakult meg 1927-ben Németországban a „Dohánykutató intézet” dr. Koenig Pál igazgató vezetésével és egy évtized alatt ért is el eredményeket. Forchheimben, Karlsruhe mellett felállítottak egy gazdagon felszerelt dohánykísérleti állomást, a nikotinszegény dohány kitermelésére. Itt a dohány nemesítésére alkalmasnak tetsző különféle körülményeket a legbevéltabb tudományos módszerekkel kutatják. Felfedezték, hogy a növény életviszonyainak megfelelő változtatásával a dohánylevelek nikotintartalma érzékenyen befolyásolható.

A Dohánykutató Intézet kísérletezik a különféle dohánynevények kiválasztásával és keresztezésével, Tanulmányozza, hogy

milyen talaj, milyen éghajlat melyik-féle dohány termelésére bizonyul legalkalmasabbnak. A német dohány termő vidék központja Baden.

Kémiai, fizikai, technikai és bakteorológiai osztálya kutatja a dohány fejlődési kérdéseit. Mindezt azért, hogy világosságot derítsenek arra, lehetne-e a dohány nikotintartalmát már a termelésnél kedvezően befolyásolni.

A különféle dohány nikotintartalmának tanulmányozása végett az Intézet a földkerekség számbavehető tájairól körülbelül 150 ezer különböző eredetű és a négy évszakban termelt dohánnyt vett gondos vizsgálat alá. Érdekes, hogy nikotint a dohánymag általában nem tartalmaz. Csak egyetlen irodalmi adat van rá, hogy az egyik kutató már a magban is talált. Sőt számos növényen is csak a 4.—5. levéltől kezdve mutatkozott nikotin. Általában a fajok különbözőségétől függően jelentkezik a nikotinmennyiség. Ez azonban nem csupán a fajtól függ, hanem közrehat ebben a talaj, a trágyázás, a talajvíz és az éghajlat is, valamint az érettség. A legújabb megállapítások azt a tételt erősítik meg, hogy a nikotintartalom általában az alsó levelektől felfelé a középső levelekig növekszik, azokon felül pedig csökken. Általában a legfelső levelekben a legkisebb.

A nikotintartalmat csökkenteni lehet a talajnak nedvesítésével, műesőzés, árnyékolás és a sűrűn ültetés által is. Okszerű kísérletezésekkel a nikotintartalmat 3 %-ról 0.4 %-ra s még enél is csekélyebbre le tudták szorítani — és sikerült olyan dohánnyt is kitermelni, amely nikotinmentes volt.

Az első alkalom, amikor az Intézet által kitermelt nikotinszegény és mentes dohánnyt lehetett látni, az 1930. évi kölni mezőgazdasági kiállítás volt. Az ilyen dohánnyból készült gyártmányok között a nikotinmentes elnevezésnek leginkább megfelel a Greiling R. T. „Szent György” cigarettája.

A cigaretta-iparral, mely Németországban a nikotinmentes termék iránt nagy érdeklődést nem tanúsított, az a megállapodás létesült, hogy nikotinmentesként csak olyan termék hozható forgalomba, amelynek nikotintartalma nem több 0.1 %-nál. A nikotinszegény dohány megjelölésével pedig a legújabb megállapítások szerint az a vélemény alakult ki, hogy a nikotintartalom felső határa 0.5 %-ig terjedhet.

Dr. Baur Ervin, német egyetemi tanár, a világhírű örökléstan-kutató szerint Münchebergben 1934-ben sikerült olyan dohánnyt

kitermeszteni, amelyik nikotinszegénynek nevezhető. Ez a dohánypalánta akkor is, amikor leveleket kezd hajtani, akkor is, amikor már kifejlődött: híjjával van a nikotintartalomnak. Ezt úgy érték el, hogy röntgennel, rádiumsugárral keresztezéssel és sok egyéb leleményes eljárással megváltoztatták a dohány alapvető tulajdonságait.

A vadon termett ősdohány honában, Amerikában az egyik dohánykutató intézet több fajtához tartozó, nagyon számos növényegyedet vizsgált meg nikotintartalomra nézve s a legtöbb fajtánál akadtak egyes oly példányok, amelyek nikotinban feltűnően szegények voltak. Ezeket megfelelő helyen és módon tovább termesztették és így eljutottak oly utódokhoz, amelyek nikotintartalma a négyötödével csökkent.

Mindezek a kísérletezések azonban egyelőre csak arra alkalmasak, hogy általuk kipuhatolják, fennáll-e a lehetősége a a nikotinszegény-dohány végleges kitermesztésének. A több helyen és különböző módon lefolytatott tudományos kutatás eddigi eredménye alapján megállapítható, hogy ezek a kísérletek előrevetítettek, Kitermesztették a nikotinszegény dohánypalántákat. Ám, hogy ez az eredmény a gyakorlatban mennyiben fog bevalni és milyen mértékben lesz hasznosítható, az több tényezőtől függ. Először is még hosszabb időnek kell eltelnie, hogy a természet beigazolhassa: a nikotinszegénység ezeknél a dohányfajtáknál állandósult alaptulajdonság marad-e vagy csak átmeneti jellegű lesz? Azaz ezeknek a dohánynövényeknek a későbbi utódainál nem fog-e majd újra kiütközni vadon burjánzott ősüknek tetemesebb nikotintartalma? Különösen akkor, ha a kísérleti telepektől távolabb eső, más talajon és más légköri viszonyok között akarnak termesztetni? Ezek a kérdések még további kutatásokat igényelnek. Már pedig addig korlátolt jelentőségű minden ilyen kedvező eredmény, amíg a nikotinszegény dohányt csak bizonyos telepeken és így is csak korlátozott mennyiségben tudják kitermesztetni. Ugyanis a dohányfogyasztókat az sohasem elégíthetné ki, ha csupán tudnának a nikotinszegény dohányról, de amiatt, hogy csak csekély mennyiségben termelhető ki, hozzá nem juthatnának. Már pedig, hogy egyáltalán lehet-e és majd mikor: olyan mennyiségben termelni, amellyel a közszükséglet kielégíthető lenne? ma az még bizonytalan!

Ezért a nikotintartalom mérséklésére irányuló kísérletek eredményei közül ezidőszert csakis azt élvezhetjük, amelyet

gyakorlatilag is módunkban áll kihasználni. Tehát azoknak a kutatásoknak a vívmányait, amelyeket vegyi és fizikai eljárások eredményeztek.

Németország, Ausztria és Amerika után Magyarország dohánykincstárát illeti az érdem, hogy a dohányzás kultuszát ebben az irányban kellően előrevitte.

Amíg azonban ezen a téren eljuthattunk idáig, nem volt egyszerű a feladat, — érdemes visszapillantunk a történelmi előzményekre és a fejleményekre.

Amióta áll a világ, minden szenvedély mindig győzedelmeskedett a józan értelmén.

Miért lenne ez másként éppen a dohányzásban?

Hiszen még a szüzdohánynak is tudtak rajongói akadni? A múlt században nem egy jeles magyar író szüzdohányt pőfékel - tet regényhősével. Akkor ez hozzátartozott a regényességhez. Volt is abban valami hetyke virtus, még a regényességen felül is, ha valaki az istenáldotta, jó zsíros magyarföld kikészítetle szüzdohányát merete füstölni.

A kóbor cigány ma is szüzdohányt kaparint.

Ahogy gyarapodott a dohányt élvezők száma, úgy a tudomány is egyre behatóbban foglalkozott a dohány nikotin-csökkentésének kérdésével.

A bel- és külföldön végzett vizsgálatok eredménye szerint a dohány nikotintartalma különösképp ingadozik. Ugyanazon dohányfélésegeknél 100 %-os eltérések is előfordulnak. Ezek egyrészt az éghajlat, másrészt a talajviszonyoktól erednek. Idevezethető vissza hogy pl. a m. kir. dohány jövedék ugyanegyevű gyártmányánál a nikotintartalom nagyon különböző, — annak ellenére, hogy az egyes dohánygyárak úgy a cigaretták és szivarok, mint az úgynevezett félgyártmányok előállításánál az elő-

írástos feltételeket minőségileg és mennyiségileg egyaránt pontosan betartják.

Hogy a sok közül csak két példát ragadjak ki, a magyar Britanica szivar nikotintartalma 1.02—1,35 %, a Vegyes Külföldi szivaré 1,87—2.32 % közt ingadozik.

Általában felmerül az a kérdés, hogy a dohányzási módok közül a pipázás, a szivarozás vagy a cigarettázás-e az ártalmasabb? Megállapítható, hogy akármelyik árt, *ha túlzásba viszik*.

A nikotincsökkentés sikeréért számos feltaláló különböző folyadékkal és vegyi szerrel kísérletezett. Közülük nem egy abban a gondolatban élt, hogy vaskloridos gyapottal vagy folyadékkal gátat emelhet a nikotin beszippantásának. Ezeket a folyadékokat némelyik illatosította is, hogy találmánya könnyebben tegyen szert népszerűsége. De ezek legtöbbször a kémiai laboratóriumban kiderült, hogy vagy egyáltalában nem csökkentették a nikotintartalmat vagy csak nagyon kis mértékben.

A számtalan új-fajta kísérlet közül kiemelkedik a „Nikostop” módszer, mely eredményesen csökkenti a füst nikotintartalmát. A nikotin ellen védő „Nikostop” találmányról beható vizsgálatok után megállapította úgy a világhírű: „Organisches Laboratorium der Technischen Hochschule Berlin—Charlottenburg,” mint a „Bundeslehr- und Versuchsanstalt für chemische Industrie, Wien” és mint a „Debreceni M. Kir. Tudományegyetem Orvosi Kémiai Intézete” hogy absorbeáló tulajdonsága szembeszökően jelentékeny, A vizsgálatok során kitént, pl, hogy a Princesas cigaretta, melynek nikotintartalma általában 1,10 %, „Nikostop” használata mellett csak 0.17—0,10 % nikotin hatolhatott a szájba, A Mirjam cigaretta nikotintartalma általában 1.23 %, a szájba jutó füstjének nikotintartalma 0.39 %» „Nikostop” vattán át füstje csak 0.09 % nikotint tartalmaz. Eredetileg a dohány nikotintartalmának 50—30 %-a jut a füsttel a szájba. A „Nikostop” tehát ezt a mennyiséget V₃-nál is lejobb csökkenti. Ennek alapján ez a találmány is alkalmas arra, hogy használatával az erős dohányzók szervezetébe ne szívódhassék fel túlzott mennyiségű nikotin,

Németországban már a XIX, század folyamán kutattak az-iránt, hogy a nikotint vízgőzzel kilúgozassák a dohányból- Ezt az eljárást ott 1872-ben szabadalmazták is. Mások a dohányt vegyi úton szándékoztak a nikotintól mentesíteni. Az első kivo-

tiási eljárással 1878-ban — és a nikotin lekötését szolgáló első módszerrel 1893-ban léptek a nyilvánosság elé.

A jelen század elején a m. kir. dohány jövedék is bevezette az úgynevezett „Denikó” gyártmányokat. Csakhogy a dohányosok ezekről a szalma-ízű gyártmányokról lesújtó ítéletet alkottak. Ez az eljárás valóban még kezdetleges volt.

1900-ban a legjelesebb dohány vegyészek egyike, Kissling Richárd, a nikotin részleges eltávolítására a dohánylevelek hevítését ajánlotta. Kissling módszere: először a nikotint lúgokkal szabaddá teszi, azután kigőzöli.

1909-ben Lehmann würtzburgi egyetemi tanár megállapította, hogy kellő módszerű eljárással a dohány ártalmasságát csökkenteni lehet, még pedig anélkül, hogy ez az élvezet rovására történjék.

A feladat minél alkalmasabb megoldása céljából a kísérletezések tovább folytak. Azonban érdekes, hogy több erre Arányúé újabb szabadalomnak a Kissling-féle módszer volt az alapja. Részben ezen alapszik az a tökéletesített nikotincsökkentő eljárás is, amelyet a m. kir. dohányjövedék 1930-ban vezetett be Nikotex-üzemében.

Kissling ötletének felvetése óta eltelt évtizedek alatt ugyanis a különféle kémiai és fizikai nikotincsökkentő eljárások jelentékenyen tökéletesedtek. Természetesen csak fokról-fokra jutottak el a mai eljáráshoz, mely azon az elven épül fel, hogy a nikotinsók a megfelelő hő behatására megbomlanak és a felszabadult nikotin a dohányból eltávolítható. Ennek az eljárásnak sikere a gépi berendezés tökéletesen pontos működésén alapszik. Ily kellően érzékeny és pontos szerkezetet Falk és dr. Wenusch osztrák vegyész-mérnökök szerkesztettek. Az osztrák dohány jövedék ezt a nikotincsökkentő eljárást vezette be. Ezek a gyártmányok Németországban és Svájcban is kedveltek.

Érthető, hogy komoly megfontolás után a m. kir. dohányjövedék is a Falk—dr. Wenusch-féle nikotincsökkentő eljárást rendszeresítette. Ez az eljárás laboratóriumi eredmények alapján a dohányból a nikotint számokkal kimutatható jelentős százalékban vonja ki.

A Nikotex-üzem a budapest—lágymányosi dohánygyárban működik. A dohány jövedék szakemberei állandóan ellenőrzik, hogy a nikotincsökkentés az előírt megfelelő mértékig történjék.

A kikerülő anyag és gyártmányok megbízhatóságához tehát kétség nem férhet.

A Nikotex-üzemben a beérkező dohányanyag minden egyes sorozatát a nikotincsökkentés előtt és után a ma legtökéletesebb Phyl—Schmidt módszerrel nikotin vizsgálat alá veszik. A nikotincsökkentő eljárás abban áll, hogy a dohányt elektromos árammal felhevítik és a fokról-fokra felszabaduló nikotint önműködő berendezések segítségével túlhevített gőzzel elvezetik. A Nikotex-üzemben a dohányt tehát száraz állapotban nikotincsökkentik, ami előnyösebb, mint az úgynevezett nedves eljárások, mert inkább kíméli az anyagot.

A dohányfüst kellemes ízét, általában a dohányzás élvezetét jelentékeny mértékben a dohánygyanták adják. A Nikotex önműködő készüléket rendkívül érzékeny berendezéssel szerelték fel avégett, hogy ezek a kellemes zamatú gyanták a kezelés folyamata alatt lehetőleg kímélve legyenek és csak majd a dohány fogyasztása, égése közben szabaduljanak fel és érvényesüljenek.

A Nikotex-eljárás úgy a pipadohány, mint a szivar és cigaretta számára készülő anyagból a mérgeket vonja ki jelentős százalékig, míg a zamatot kölcsönző egyéb vegyületek javát benne hagyja. Ezért az eddigi hézagot élvezet szempontjából is pótolhatatlanul tölti be.

Mindaddig ugyanis, amíg a nikotincsökkentő eljárást nem sikerült a mostani fokra tökéletesíteni, sokaknak okozott gondot a dohányzás, a nem-dohányzás vagy a dohányzás mérséklésének kérdése. Főként azoknak, akiket valamilyes enyhébb szervezeti ok gátolt dohányzási szenvedélyük kielégítésében. Nem különben gondot okozott ez azoknak is, akik a nagyvárosok kormos, nehéz levegőjéből weekendre a szabadba menekültek nemcsak a napfény végett, hanem tüdejük pihentetésére is. De az újabb időkben hatalmasan megnövekedett sportolók táborára is — éppen a jobb sporteredmények elérése érdekében — a teljes nikotintartalmú dohánygyártmányok fogyasztásától tartózkodni igyekezett. És nem hagyhatjuk ki a felsorolásból a nőket sem, kik ha behódoltak a dohányzás szenvedélyének, gyöngébb szervezetük is méltán igényli az enyhe dohánygyártmányokat.

Itt csak egyetlen esetre említek példát. Azonban ez az egy példa is elegendő arra, hogy kellően rávilágítson, milyen értéket

képviselnek a dohányzás rajongóinak a nikotincsökkentett dohánygyártmányok.

Érdemes dr. Révay Izor szakorvos megállapítása, hogy csecsemőszoptatás idején a nőnek fokozottan kell egészsége állapotára ügyelnie, nehogy az anyatej minősége oly módon befolyásoltassák, ami ártalmára lehetne a csecsemőnek. Az anya emiatt csak mértékletesen használhatja az összes élvezeti szerezket, mert azok is kiválasztódnak az anyatejben — és amit a meglett ember könnyen elbír, ugyanaz már kárára lehet a csecsemőnek.

Az utóbbi időig anyaság esetén általában eltiltották a dohányzást, mert úgy tapasztalták, hogy nemcsak a gyermekre hat kedvezőtlenül, hanem a tejelválasztásra is.

A düsseldorfi gyermekklinikán alapos kísérleteket folytattak aziránt, hogy a testbe felszívódott nikotinból milyen arányban jut a tejbe és van-e annak egészségrontó hatása a csecsemőre?

A vizsgálódások eredményeként megállapították, hogy a gyermeket tápláló nőnek csak a *legmérsékeltőbb* dohányzás engedhető meg.

A dohányozni szerető nőknek áldott állapotukban vagy a fiatal anyáknak a csecsemőtáplálás időszakában szükségtelen azonban a dohányzástól teljesen tartózkodniok akkor, ha a nikotincsökkentett cigaretták szívására térnek át. Ezáltal magától megoldódik a dohányzás mérséklésének betartása, mert szervezetükbe így jelentékenyen kisebb mennyiségű nikotin juthat.

A düsseldorfi kísérlet eredményéből meríthetnek mindazok, akiknek bárminő okból — akár állandóan, akár átmeneti időre — kívánatos a dohányzás mérséklése: mert a nikotincsökkentett gyártmányok fogyasztása jelentékenyen kíméli a szervezetet, anélkül, hogy a füstölés élvezetéről le kellene mondani.

Itt kell megemlítenem még azt is, hogy a háziasszonyoknak nem kis bosszúságot szokott okozni, amikor dohányfüst telíti meg a lakást. Beleveszi magát a ruhákba, függönyökbe, sőt, talán még a falakba is, annyira, hogy alig lehet kiszellőztetni. Hasznos tehát tudni, hogy a nikotincsökkentett dohánygyártmányok füstje nem hagy hátra oly nehéz szagot a szobákban, mint a teljes nikotintartalmúaké. Ezért az előrelátó háziasszonyok szeretnek gondoskodni arról, hogy vendégeiket nikotex-gyártmányokkal kínálgassák.

Mindezek figyelembevételével fontos szerepet nyert a korszerű nikotincsökkentő eljárás. Az állam dohányiparának és

közegészségügyének is egyaránt érdeke, hogy ennek az irányzatnak megfelelően nikotincsökkentett szivart és cigarettát adjon a dohányzók kezébe. Ez avatja magasabbrendű hivatássá a nikotincsökkentő eljárást és ilyen közérdek alapozza meg jövőjét. A fogyasztók nagy tömegét ugyanis csak a csökkentett nikotintartalmú dohánygyártmányokkal lehet továbbra is megtartani és növelni.

Hogy pedig ez a nikotincsökkentő eljárás nem szemfényvesztés, nem üzleti számításokra épített kártyavár, hanem a tudomány értékes eredménye, arról bárki számszerűen meggyőződhet az itt közreadott két tanulságos táblázatból. Ezeket az adatokat a dohánykutatóban kiváló dr. Gartner Károly saját vizsgálataiból merített megállapítása szerint közlöm:

A GYÁRTMÁNYOK NEVE:	Nikotintartalom a nikotincsökkentés		A csök- kenés ‰-a
	előtt ‰	után ‰	
1.) DOHÁNYOK:			
Finom magyar szivarkadohány	1·55	0·70	55
Kapa-pipadohány	1·85	0·79	58
Közép-finom magyar pipadohány	2·89	0·90	79
Finom hercegovinai pipadohány	1·65	0·92	44
Finom török pipadohány	1·48	0·78	48
Legfinomabb hercegovinai pipadoh.	1·71	0·98	43
2.) SZIVAROK:			
Vegyes Külföldi	2·07	1·02	51
Cigarillos	1·67	0·84	50
Cuba Portorico	1·23	0·69	44
Britanica	1·17	0·68	42
Havanna Virginia	1·32	0·71	47
Regalia Media	1·05	0·63	40
3.) SZIVARKÁK:			
Princesas	1·40	0·82	42
Király	1·47	0·78	47
Hercegovina	1·84	0·98	47
Symphonia	1·56	0·81	48
Dráma	1·98	0·99	50

A fenti táblázatból nemcsak azt tűnik ki, hogy mennyi a Nikotex-rendszerrel nikotincsökkentett egyes legkelendőbb dohánygyártmányok nikotintartalma, hanem az összehasonlítások-

ból kiviláglik az is, hogy minél gazdagabb nikotinban a dohány, nikotincsökkentése százalékban annál nagyobb mértékű. Amint látható a dohány nikotincsökkentésének mérve 40%-tól 80%-ig terjed, — ami nagyon tekintélyes eredmény.

Nézzük most a tanulságos dohányfüstelemzési táblázatot:

Szivarkafajta	Nikotintartalom 0/0-ban	Nikotincsökkentés 0/0-ban	Vízartalom 0/0-ban	Az elfüstölt do- hány mennyiség gr.-ban	Nikotin az első teljes füstben			Nikotincsökkentés az első teljes füstben	Normál vagy Nikotex gyártmány
					mennyiségben	0/0-ban	az elszívott nikotin 0/0-ban		
Mirjam szopókás	1:47	—	11:42	19:7390	78:73	0:39	27:07	—	Normal
"	0:92	38:78	10:87	16:5336	41:39	0:25	27:17	37:12	Nikotex
Princesas "	1:44	—	11:12	16:3620	78:53	0:48	33:34	—	Normal
"	0:92	36:12	8:87	12:8718	44:75	0:35	35:04	27:09	Nikotex
Memphis	1:68	—	10:66	15:0292	61:40	0:41	24:28	—	Normal
"	1:07	36:31	10:39	14:7802	38:41	0:26	24:20	36:52	Nikotex
Symphonia	1:86	—	13:80	15:2334	90:26	0:59	32:04	—	Normal
"	1:08	41:94	13:00	13:7528	57:72	0:42	39:35	28:58	Nikotex

Érdemes ezekkel egyidejűleg megismernünk, hogy az orvostudomány több kiválósága mily előnyösen vélekedik a Nikotex-gyártmányokról:

Dr. Gerlőczy Zsigmond egyetemi tanár szerint ha már sikerült ilyen bevált módszerre találni, amellyel az ember nyugodtan üzheti és élvezheti a dohányzást, a csökönös harc a dohányzás ellen valóban felesleges. Hanem inkább azt kell fokozottan szorgalmazni, hogy mindenki csak olyan dohánykészítményt szívjon, amelyben lecsökkentették a nikotintartalmat, de meghagyták benne az élvezetet nyújtó egyéb aromás anyagot, szóval a dohány lelkét.

Dr. Hasenfeld Arthur egyetemi tanár is megállapítja, hogy a Nikotex-el járással sikerült a dohányneműek nikotintartalmát tetemesen leszállítani, anélkül, hogy az élvezhetőségtől megfosztották volna.

Dr. Okolicsányi-Kuthy Dezső egyetemi magántanár nyilatkozata szerint a Nikotex-rendszerű nikotin kivonás jelentékenyen csökkenti a dohány méregtartalmát.

Dr. balatonfüredi Schmidt Ferenc egyetemi magántanár megállapítja, hogy a Nikotex által nikotincsökkentett szivarok és cigaretták fogyasztása előnyösen megkíméli a szervezetet. Ezért tanácsolja, hogy ezeket szívják.

Dr. Johan Béla egyetemi r. k. tanár, államtitkár véleménye, hogy mindenesetre jó a nikotinmérgezés ellen védekezni, különösen a gyengébb szervezetűeknek. Már ezért is örömmel kell üdvözölni a m. kir. dohány jövedék legújabb módszerrel csökkentett gyártmányait.

Dr. Rosenthal Jenő egyetemi magántanár a dohányzás higiéniájára vonatkozólag hangsúlyozza, hogy még a nikotincsökkentett gyártmányok élvezetét sem szabad korlátozás nélkül fokozni. A legelőnyösebb a Nikotex-dohányárúk élvezetét a „Nikostop” felfogókészülékkel összekötni.

Ezekről a gyártmányokról még hosszasan sorolhatnám fel a tudomány tekintélyeinek kedvező vélemény-nyilatkozatait, de befejezem azzal, hogy igazi értékét és sikerét legelőnyösebben tükrözi a csalhatatlan *közvélemény*, ami a Nikotex-gyártmányok közkedveltségében nyilvánul.

A dohányzás történetének egyik nagyon lényeges fejezete, hogy annak a követelménynek, mely a dohány zamatának megóvása mellett a nikotin lecsökkentésében áll, a nikotex-módszerrel készített gyártmányok nagyon jól megfelelnek. Ezért közegészségügyi szempontból is méltán érdemel elismerést a m. kir. dohány jövedék, hogy gondoskodott az így nikotincsökkentett gyártmányok általános forgalomba bocsátása iránt. Magyarországon a Nikotex-árú ma már minden dohányárudában beszerezhető. Kelendősege nőttön-nő, ami arra vall, hogy Magyarországon a dohányzás kultuszával a közegészségügy kultúrája is párhuzamost fokozódik.

Ma már fontos kereskedelmi cikk a csökkentett nikotintartalmú dohánygyártmány.

A szenvedélyében is öntudatos dohányzó tudja kellően értékelni a tudománynak ezt a természet fölött aratott győzelmet» amellyel a mérges dohányt megszelídítette.

A rágyújtás.

A dohányzáshoz tűz is kell.

Ha visszagondolunk a kínaiak, a görögök, a latinok vagy éppen az inkák és más ezredéves népek régi, fejlett műveltségére, azt hihetnők, hogy akkor, amikor rá akartak gyújtani a levendula, martilapu, vagy dohánylevelekkel telegyömösölt pipára — magas kultúrájukhoz méltóan elég könnyedén megtehették. Pedig nem. Mert még akkor nem állott rendelkezésükre olyan alkalmas eszköz, mint a mai.

A történelemelőtti időkben, amikor a villámcsapás meggyújtott egy fatörzset, az ősemberek körülsodálták a tüzet, aztán nekibátorodtak, letörtek az égő vagy parázsló ágakból és barlangjukba cipelték. Ott élesztgették, táplálták. Az őskorban a földiek a tüzet így méltán tartották égi eredetűnek, amit az ősi hitregékben is olvashatunk. A földieknek Prometheus lopta az égből.

Az ember éppen a tűz birtokában tudta kiemelni magát az állatias állapotból.

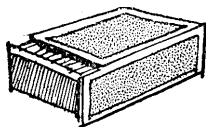
Az égből földre jutott tüzet az ember, mint nagy értéket őrizgette, A tűz istápolása az őskorban női szerep volt. A kőkorszak vándorló embere után az asszonyok köedényben hordozták a parazsat s megpihenni, enni a tűz köré telepedtek, családostul, így alakult ki a tűzhely mai fogalma és jelentősége,

A rómaiak korában a családi tűzhelynek istennője is volt, Vesta, — s temploma oltárán állandóan lobogott a szent tűz.

Nagyon örködtek, nehogy kialudják a tűz, mert kezdetleges volt a gyújtószerszám. Tudjuk, hogy a kőkorszakbeli ősember már felfedező élményen esett keresztül, amikor úgy csinált tüzet, hogy két darab fát addig dörzsölt egymáshoz, míg nagynehezen lángot nem csiholt belőle. Később már nagy tökéletesedett jelentett, amikor elődeink az acél-kova-tapló használhatóságára eszméltek.

A régimódi, nehézkes rágyújtás fáradsága megérdemelt legalább is egy öblös pipa dohányi élvezetet. Az acél-kovaplós rágyújtás sem történhetett még minden körülményesség mentesen. Azt mondhatnám, hogy a rágyújtásnak ehhez a módjához szinte hozzáillett a kényelmes szivarozás szokása. Érdekes viszont, hogy amikor a gyufát felfedezték és lassanként mind általánosabban közhasználatba került, szinte ezzel egyidőben találták fel a papírszivart, melyből aztán a karcsú papírszivarka lett — sa kis cigaretták milliói és a röpkelángú gyufaszálácskák azóta egymással szinte karöltve, fej-fej mellett tökéletesednek tovább, fénybelobbanó pályafutásukban.

Bajos is volna manapság az olyan dohányosnak, aki ötven vagy még több cigarettát is elszív naponta, ha még mindig két fadarab összedörzsöléséből kellene rágyújtásához tüzet csiholnia. A cigarettázás szokásához valóban nélkülözhetetlen az előnyös újításokon átesett gyufa. Hogy az új keletű benzines öngyújtóról ne is beszéljek, — még pedig éppen azért, mert erről az igazi dohányosok zöme azt tartja, hogy a dohány aromáját a legelső, a legjobban eső szippantásnál hátrányosan befolyásolja, mivel az öngyújtó lángjából kiáradó kellemetlen benzinpára hirtelen átprésolja a dohányt.

... ott lapul a gyufásdoboz.

Nem lehet tehát érdektelen, hogy a gyufa, a dohányzásnak és általában a háztartásnak ez a fontos segédeszköze, kik által, hogyan és mikor vált közkinccsé?

Ma úgyszólván minden ember zsebében ott lapul a gyufásdoboz, de amikor meggyújtunk egy szálát, bizony nem gondol senki arra, hogy régen milyen körülményes volt a nehézkes tűzszerszámokból tüzet csiholni. Hogy még egy jó évszázaddal ezelőtt mennyit kellett bajlódnia pipájára gyújtó dédapánknak, amíg tüzet tudott elővarázsolni! Pedig már az acél-kovaplós korszaka is előrehaladott állapotot jelentett.

De efelett is diadalmaskodott az emberi elme.

1680-ban Boyle Róbert, a nagy angol fizikus, kénből és foszforból egy olyan masszát állított elő, amely könnyű dörzsölésnél

már meggyulladt. További esemény volt, amikor Cavendish 1766-ban felfedezte a hidrogént

Azután Fürstenberg Bázelen gyújtógépet szerkesztett, melyben a hidrogén meggyullad és lobot vet a mellette álló fagygyúgyertya. A találmány túlbonyolult, — nem is válhatott népszerűvé.

A XIX-ik század kezdetén különböző országok kémikusai foglalkoztak hasonló témával. Eleinte nagyon komplikált készülék szolgált a tűz előállítására: klórsavas kálium, cukor, kénsavas vegyület egyesült tűz jelenséggel; azután egy kénes fadarabkát asbest üvegecskébe helyeztek, mely kénsavat tartalmazott. Parisban is már 1805-ben készítettek foszforos gyújtófát. Derosne 1816-ban dörzsölésre meggyulladó gyufaszálakat gyártott. 1833-ban Bécsben is felbukkant a foszforos gyújtó. Ugyanezen időtámban a ludwigsburgi származású Kammerer I. T. is kísérletezett Württembergben hasonló találmányokkal és miután ő is résztvett a dohányzás tilalma ellen rendezett tüntetés hambachi emlékünnepején, négy évi várfogsággal büntették. A börtönőr azonban megengedte neki, hogy itt továbbra is foglalkozhassék kémiai találmányokkal. Ekkor fedezte fel és gyártotta azokat a kezdetleges, kis fapálcikákat, amelyek dörzsölésre meggyulladtak. Ebben az időben nem volt szabadalmi törvény, úgy, hogy ez a találmány nem részesülhetett oltalomban, sőt — megtiltották felfedezőjének, (aki szabadulása után nagyban gyártotta) az előállítását és terjesztését ennek a „veszélyes tűzieszköznek.” És amidőn titokban akarta gyártani, üzemét leleplezték. A frankfurti szövetségi gyűlés pedig kiadott egy rendeletet, melynek értelmében ezeket a nagyon veszedelmes gyújtókat sem gyártani, sem használni nem szabad.

Kammerer végül elmezavarodott lett és 1857-ben gyógyintézetben fejezte be jobb-sorsa méltó életét. Rajta is beteljesedett Schopenhauer mondása, hogy a halhatatlanság olyan templom, ahol csak a holtak tetemei heverhetnek, az élők oda be nem juthatnak.

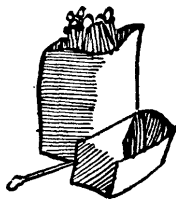
Más államokban azonban felülkerekedett a gyújtó eszméje. Újra kísérleteztek felfedezésével. Így Angliában, Stocktonban Walter János gyógyszerész.

A köztudat a magyar Irinyi János nevét ismeri a gyufa feltalálójaként. A nagytehetségű ember, találmánya révén

milliomossá lehetett volna, ha tudománya mellett a sors üzletiesseggel is megáldja.

1836-ban, amikor még kezdetleges tűzszerszámokkal csalták elő a lángot, a fiatal, alig húsz éves Irinyi János Bécsben ötlött rá elvére, mégpedig a bécsi egyetem laboratóriumában egy előadás közben lefolyt kísérlet sikertelensége nyomán. Eljárását mindenkitől függetlenül, önállóan dolgozta ki.

Később igyekeztek a találmányt elvitatni tőle, azok a külföldi kortársak, akik egyidejűleg hasonló kísérletezéseket folytattak. De az egykorú feljegyzések minden más érvelés ellenére is kétségtelenül bizonyítják, hogy az emberiségnek ezt a hasznos találmányát a magyar Irinyi János adta, aki külföldről csakhamar hazajött és Magyarországon kezdte gyártani a gyufát. Világgraszoló találmányából azonban nem csinált sem titkot, sem üzletet. Úgyszólván a kísérletezéseihez elhasznált kén és foszfor értékeért, 60 pengőforintért adta el találmányát Franz Preshel gyújtószerszámgyárosnak.

A régimódi kénes gyufa.

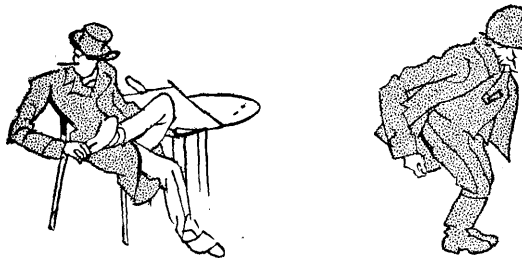
1837-ben sikerült Moldenhauer darmstadti vegyésznek vörös amorf foszfor felhasználásával a gyújtófácskát általánosabb tűziszerszámmá tenni. Ugyanebben az időben a stockholmi műszaki főiskola Bagge nevű tanára megjavított gyújtó készítésén fáradozott, amennyiben a beképezett fapálcikákat amorf foszforral ellátott dörzsölő-felületen gyújtotta meg. Lundström János 1847-ben Jönköpingsben megalapította az első nagyarányú gyújtógyárat és ez volt az első lépés a gyújtó mai értelemben vett nagyipari készítése terén. Ugyanebben az évben a svéd Pasch kálium klorat, kén és gummi keverékéből készült gyújtóanyaggal látta el a fapálcikák fejét, ez anyag meggyulladására pedig különleges dörzsölőfelületet készített antimonkénből és vörös-foszforból. Ezt az eljárást a Lundström testvérek még

tökéletesítették és a múlt század hatvanas éveiben megkezdődött a svéd gyújtóipar nagy fejlődése.

S míg a gyufa külföldi gyártói milliókat szerezhettek, addig Irinyi János egész életén át szerény anyagi körülmények között tengődött. Öregségében hazatért a biharvármegyei Vértes községbe. Ott hunyt el és ott nyugszik immár negyedik évtizede. Találmányának századik évfordulóján, tavaly emlékkövel jelölték meg sírját és szintén országos ünnep keretében 1936. október 29-én Irinyi Jánosnak emléktáblát állítottak Budapesten és utcát neveztek el erről a jeles férfiről, akinek az emberiség az egyik leghasznosabb találmányt köszönheti.

Az előzetesen még mindenfelé tiltott, üldözött és büntetett gyufagyártás csakhamar meghódította az egész világot. Nélküle ma az élet már el sem képzelhető.

A gyújtó előállításának célszerűségében, néhány emberöltő alatt, szinte elhatároló tökéletesítés történt.

... szükség esetén a cipőtalpon, vagy a megfeszített nadrágszáron.

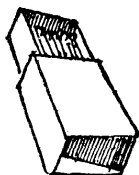
Mintahogy a világítás kezdetleges őse a mécs volt, azután terjedt el a dédanyáink korabeli, koppantóval kezelt faggyúgyertya, utána a petróleumlámpás, majd a gázvilágítás, végül a lángeszű Edison győzedelmeskedő villanyfénye, — azonmód a gyújtóeszközök is az emberi kultúra előretörésével fokozatosan célszerűsödtek és híven követték a kultúrigények növekedését.

A gyufa sok módosításon, gyakorlati újításon jutott keresztül. Először csak azt a kénesejű gyújtófát gyártották, amelyik épügy meggyulladt a dörzspapíron, mint szükség esetén a csizmatalpon, vagy a megfeszített nadrágszáron, — elég jócskán árasztva a büzt. Azután forgalombahozták a színesfejű foszforos gyufát, mely meggyullad akár a dörzspapíron, akár a porcellán vagy fém gyufatartó recézetén; az igaz, hogy a tűzijáté-

kot is megszegyenítette szikrázásával. Izzó feje lepattogott és az embernek ügyelnie kellett nemcsak ruhájára, de szemévelárára is. Azonban büze már jelentéktelen volt és ezáltal már szalonképesebb is lett. Ezért merték elkeresztelni szalon-gyufának.

De az emberi törekvés ennél sem állott meg, A gyújtót tovább módosították, A versengésből könnyű győztesként került ki az úgynevezett svéd-gyufa. Ennek már szaga sem volt; és obozának sajátságos sima dörzsfelületén a gyújtás közben feje sem pattogzott le.

Érdekes megemlíteni, hogy Olaszországban az alkalmas faanyag hiánya miatt nem a gyufa, hanem a viasz-szárú gyújtó gyártását vezették be.

Gyufával játék a rágyújtás.

A tudomány haladásával a gyufát korszerűen tovább tökéletesítették. Ma már megfelelően impregnált fát használnak készítéséhez. Ennek külső jele, hogy a gyújtó fája színes és éppen az impregnálás folytán úgy ég végig, hogy nem izzik. Tehát, ha elégett szála véletlenül leesik, se ruhában, se asztalterítőben, se szőnyegben, se más anyagban kárt nem tesz. Meggyújtása szikramentes és szagtalan, ami kiváltképpen zárthelyiségben egészség szempontjából is fontos.

De nemcsak a gyufának, hanem az úgynevezett „örökgyufa”-nak feltalálása is magyarok nevéhez fűződik. Néhány évvel ezelőtt dr. Földi Zoltán és König Rezső vegyészmérnökök találtak fel ugyanis olyan gyufát, amelynek szálát száztötszerez lehet meggyújtani, A feltalálók egy szál ilyen gyufát helyeztek el csinos tokban, amely így 150 szál gyufa pótlására alkalmas, Megkapták rá a szabadalmat is. Hasonló örökgyufát más, külföldi vegyészek is találtak fel. Minden efajta találmányt egy külföldi érdekeltség szerzett meg.

A gyufa és az öngyújtó bevezetése óta a dohányosnak nem okoz gondot a rágyújtás. Nem is ismeri a tűzcsiholás körülmé-

nyességét. A népek között a tűzgerjesztés művészetéhez még leginkább Afrikában értenek. Nagy gyakorlat szükséges ehhez, ezért a néger is szívesebben használ gyufái. A keletafrikai feketék száraz deszkapálcika és egy kis hasított keményfa nélkül mégis sohasem indulnak hosszabb útra, hogy szükség esetén kéznél legyen a kezdetleges tűzszerszám. A waganda-négernek nedves fűcsomó közé parázsló szénát csavarnak s a tüzet így félnapos menetelés alatt is megőrzik. Az afrikai bennszülötteknél, mint más primitív népeknél is, a kova-tapló használata ma még mindig szokásos.

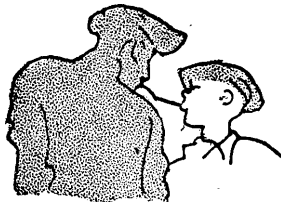
Nem hagyhatom megemlítés nélkül, hogy a dohányosok a régebbi időkben, amikor a tűz csiholása csak körülményesen történhetett: elég gyakorta, — manapság, a tökéletesített gyufa korszakában pedig már csak ritkábban használják rágyújtásnál az úgynevezett „fidibus”-t, a többnyire hosszabb papírszeletből keskenyre összehajtogatott kiségitő-rágyújtót. Régebben a „fidibus” használatával főleg munkát, ma értéket igyekeznek megtakarítani.

Takarékosságból és előzékenykedésből szokás az is, hogy egy gyufaszál lángjáról többen gyújtanak rá. Habár sokan tartják, hogy: „ne gyújts rá harmadiknak.” Millió és millió ember hisz vakon a babonában: nem szabad egy gyújtóról háromnak rágyújtania. A harctéren terjedt el ez, mint babona, olyannyira, hogy azt még a háborúban részt nem vett nemzetek fiai is megismerték és ma már mindenütt tiszteletben tartják, talán még az eszkimóknál és kongó-négerknél is. Azt tartja a babona, hogy aki egy gyufaszál lángjánál harmadiknak gyújt rá, rövid idő múlva életét veszíti, idestova két évtizede, hogy véget ért a világháború és még ma is mindennapos dolog, hogy ha három dohányos van együtt, egy lángtól legfeljebb csak kettő gyújt rá, a harmadik új gyújtót használ. A babonát a legtöbben ismerik, — eredetét azonban csak kevesen.

Az angol-búr háború idején az angol hadügyminisztérium egy rendeletet adott ki, melynek eredetijét ma is őrzi a londoni állami levéltár. E rendelet megtiltotta az angol katonáknak, hogy a lövészárokból hárman gyújtsanak rá egy gyújtófával. „A harmadik meghal” — mondta a rendelet. Az angoloknak jelentékeny veszteségeik voltak; különösen éjjel pusztultak el sokan a lövészárokból, szinte valamennyien fej lövéstől. A búrok kitűnő céllövői éberek voltak. Az angol katonák sokat dohányoz-

tak a lövészárokban, — cigarettájuk volt bőven, gyújtójuk kevés. Egy lángoló gyújtószál több kézen ment át Amikor az első angol katona gyufát gyújtott, a búr-céllövő felfigyelt; amikor a másodiknak átadta, fegyverét célzásra emelte és amikor a harmadik katonához vándorolt a gyújtó lángja, elsütötte fegyverét és az, aki harmadiknak kapott tüzet, halálosan fejen találva összerogyott. Valóban egyszerű magyarázata a babonának ez, ami az angol-búr háborúban oly tömérdek áldozatot követelt. Mindannyian, akik résztvettünk a világháború harcaiban, — tudunk esetekről, melyek a mi csapattünknel a mi bajtársainkkal történtek s melyek megerősíteni látszanak a babonát.

Vannak dolgok, melyeket az egyik komolyan vesz, a másik csak mosolyog rajta és senki sem tudja megmondani, hogy az egyiknek van-e igaza vagy a másiknak.

Felülkerekedik a betyárbecsület.

„Szabadna egy kis tüzet?” — mondják a világon milliószámra a dohányosok utcán, társaságban vagy egyebütt, mivel már majdnem hagyományos hanyagság, hogy az igazi dohányosnál csak a legritkábban van gyújtó. És megértően, szívesen, szinte kötelezettségszerűen szolgálunk a tűzzel. A cigarettáink vége összeér, paraszt fog a másiké is — aztán legtöbb esetben arcunkba fújják a füstöt, mire kölcsönös fejbiccentés és cigarettáink útjai mindörökre elválnak.

Valljuk meg őszintén, gyakorta kellemetlen az ilyen tűzadás. De a dohányos emberben mindig felülkerekedik a lovasgiasság, a másik iránt az úgynevezett „betyárbecsület” és nem tér ki a tűzadás elől. Az egész világon alig is találunk egyénileg benne ártalmat.

Az államok a gyújtót azonban külön megadóztatják és a gyújtó használata tekintélyes jövedelmet jelent az államkincstárunknak. Mégis, csak egyedül Bulgáriában jutott eszébe egy buzgó gyufa jövedéki tisztviselőnek, hogy olyankor, amikor egy

égő cigaretta átkölcsönzi tüzét egy még nem égő másiknak, voltaképen a kincstár károsodik, mert megtakarítottak egy szál gyufát. Aki tehát így tüzet kér, vagy tüzet ad, Bulgáriában jövedéki kihágást követ el — és mindkettőt meg is büntetik.

Bár meggyőződésünk, hogy ezt a többi állam nem fogja követni, mert — gyújtó hiányában miért hagyassanak elszívatlanul napi ezernyi cigarettát? Mégis megemlítettem okulásul, mert jó ismerni ezt a bulgáriai rendeletet a dohányosoknak, hiszen nem lehet tudni, hogy ki, mikor jut el a kies Bulgáriába? — ahol a földkerekség emberi életének egyébként mindenütt nélkülözhetlenné vált eszköze, a magyar Irinyi János által feltalált és azóta tökéletesített gyufa: kiváltkép fontosnak mutatkozik, hogy mindig kéznél legyen.

A külföldi útra kelő dohányosoknak hasznos tájékozódniuk ezen kívül arról is, hogy az egyes országok vámhatárain a gyújtó tekintetében milyen rendelkezések állanak fenn, Hollandia a külföldi zsebében a foszforos gyufával szemben ügyel, Olaszország vámjánál viszont az öngyújtó ellen tiltakoznak, Svédországba az utas vihet magával öngyújtót is, gyufát is, A svédeknek igazuk van. Fontos, hogy legyen mivel rágyújtani, hadd fogyjon a dohány!

A dohány, mint kenyéradó.

A dohányzásnak nemcsak temérdek rajongója, hanem sok ellensége is van.

Hányszor hallhatjuk a dohányzásról a kézlegyintéses leki-csinylést: „Füstbe ment milliók!”

Lássuk csak, lényegileg megállja-e a helyét ez a szólam? Valóban füstbe mennek-e ezek a milliók?

Egyetlen portéka sem örök. Amit maga az ember el nem pusztít, mindazt elemésztí az idő.

Minden hasznos és élvezeti cikket a maga céljára, javára, érdekére és elfogyasztására termel és teremt az ember. Hosszabb-rövidebb időtartamra, nemzedékek számára vagy egy pillanatnyi élvezetre. Aztán, ha már megfelelt hivatásának — elhamvadhat, akár mint egy kövér szivar vagy mint egy karcsú cigarettá . . .

A dohánygyártmányok elemésztését nem bízzák az időre. Maguk az emberek füstölik el, hogy élvezetüket gyarapítsák. S a dohány ugyan füstbe megy, de kárba nem vész. Mert a dohány mindaddig, amíg magvából dohány hamu lesz, milliárdnyi értéket visz a közgazdasági vérkeringésbe és millióknak jut belőle mindennapi kenyér.

A dohányzás elsősorban az államoknak jelent bőséges jövedelmi forrást. Az emberek füstölési szenvedélyéből ered a dohány-termelés-, gyártás-, kereskedelem és mindezek igazgatásának jövedelme is.

Az államok dohány-vám, adó, illeték és egyedárúság címén háztartásuk költségét hatalmas mértékben éppen ebből az elpocsékoltnak hitt füstből merítik.

Kik és hogy eszméltek arra, hogy a dohányzás szenvedélyét a füstöt miként lehet aranyra váltani? Az üzleti szellemről jeles angolok. I. Jakab angol király belátta, hogy a dohányzás szén-

vedélyét hasztalan tilalmazza — ezért egyúttal bírságot vetett ki arra, aki dohányzik. Aki élvezni akar, fizessen! És az angol polgárok megfizették a füstadókat. Sőt a termelők is a dohányadót. I. Károly már nem arra törekedett, hogy a dohányzás termelésének gátat emeljen, hanem inkább, hogy hasznot húzzon belőle. Remélte, hogy a dohány megadóztatásából rendbehozhatja az állam pénzügyi állapotát.

Ennek az igyekezetnek lett eredménye, hogy 1625-ben az angol dohány-monopóliumot bevezették.

A királyok és az államférfiak okultak a példa sikerén. Anglia nyomába a dohánymonopólium bevezetésével elsőnek 1664-ben Franciaország sorakozott. Azután Ausztriában teremtette meg I. Lipót császár a dohány egyedárúságot — egyelőre még részlegesen — már 1728-ban.

Érdekes körülmények játszottak itt közre. A császár fejlődési pazarságú vadászati felszerelése alapos felújítást kívánt. I. Lipót nagy kedvét lelta a vadászatban, ezért aggodalom fogta, el, hogy a remek vadászfelszerelés felújításának nagy költségére honnan keríthet fedezetet. A császár aggodalmát megneszelte Khevenhüller gróf és, azt az ajánlatot tette, hogy a költségeket elvállalja, ha a császár Alsó-Ausztriában a kizárólagos dohánykereskedés jogával őt megajándékozza. I. Lipót elfogadta az ajánlatot. Ez volt az osztrák dohányegyedárúság kialakulásának csírája. 1784-ben II. József császár nyílt parancs útján ezt kiterjesztette Felső-Ausztriára, Karinthiára, Krajnára, a Tenger-mellékre, Sziléziára, Kelet-Galíciára, Stai-, Cseh- és Morvaországra. 1793-ban Bukovina, 1796-ban Nyugat-Galícia, 1818-ban Salzburg és Dalmácia, 1828-ban pedig Tirol területére is bevezették a monopóliumot.

Az osztrák dohányegyedárúság fennállása a dohányzás terjedése tekintetében előnyösen érezte hatását Magyarországon is, ahol már I. Lipót, majd Mária Terézia is megkísérelte, hogy a dohánymonopólium rendszerét megteremtse. Kísérletük azonban a nemzet ellenállásán zátonyra jutott. Az 1848—49-i magyar szabadságharc leveretése után a dohányegyedárúság az 1850. XI. 29.-én kelt császári nyílt parancs alapján 1851. III 1-én lépett életbe, a magyar szent korona országainak egész területén. A magyar dohányjövedék 1867-ben önállósították a m. kir. pénzügyminisztérium kezelésében és 1882-től, mint a minisztérium kebeléhez tartozó különálló szerv működik.

A dohánygyedárúságot azután 1872-ben Románia, 1884-ben Olasz-, Spanyol- és Török-ország, 1885-ben Szerbia, 1883-ban Portugália, 1897-ben — a magyar dohányjövedék mintájára — Japán is bevezette,

A világháború után feltámadt Lengyelország szintén megteremtette dohánymonopóliumát, A független Csehszlovákia is önállósította a dohányjövedéket. Elszáz-Lotharingiában a fennálló francia törvény értelmében vezették be a részleges monopóliumot. Perzsiában az egyedárúság 1920-ban lépett életbe „Iráni Állami Dohányigazgatás” név alatt.

Török-, Román- és Olaszországban a cigarettapír és hüvelyre is egyedárúság áll fenn.

A dohánymonopólium bevezetését Észtországban és Islandban is tervbe vették,

Németországban a dohánygyedárúság bevezetésének gondolatával már az 1890-es években is foglalkoztak. A világháború után a Dawes-tervezet kapcsán szintén. Legutóbb két évvel ezelőtt is felmerült a terv. Azonban kiderült, hogy a monopólium megteremtéséhez több, mint félmilliárd márka megváltási díj volna szükséges s ezért egyelőre szándékuktól el kellett állniok,

Bulgária a dohánygyedárúság bevezetésére 1934-ben kezdte meg az előkészületeket, A nehéz gazdasági helyzet miatt azonban nem volt elegendő fedezete a költségekre és a terv megvalósítását felfüggesztette.

Az államok megnehezült pénzügyi helyzete, mint a múltban, úgy a jelenben is új és újabb jövedelmi forrásokra utalja az államkincstárakat. Ez az oka annak, hogy immár mind több országban bevezetik a tetemes bevételt biztosító dohánygyedárúságot.

Ahol jelenleg nincs monopólium, ott a dohány termelését, gyártását, árusítását az államkincstár javára különböző módokon megadóztatják.

Azonban az egyedárúság előnye, hogy bármely más, dohányadóztatási módnál méltányosabban hozzáidomul a fogyasztók adózási képességéhez, — mert így az, aki értékesebb gyártmányt szív és többet áldozhat a füstölési élvezetre, ezáltal nagyobb adót fizet meg.

Az élvezetet szolgáló fogyasztási cikkek között a dohányon kívül alig akad másik olyan, amelynek fogyasztása a népesség rétegeiben ily általánosan elterjedt, A dohánynak még az is ki-

tűnő előnye, hogy a népesség szaporodásával és a köz jólét emelkedésével az államnak egyre nagyobbodó bevételt biztosít. Más fogyasztási adónál a dohányé annyival is igazságosabb, hogy javarészt csak felnőttek fogyasztják s így a dohány burkolt adója a keresetképeseket éri, — míg a szesz, cukor, kávé, stb. adó valamennyi, még a csecsemő családtag fogyasztását is terheli.

Kétségtelen tehát, hogy az államháztartásoknak méltányos és jelentős jövedelme fakad a dohányzásból. Ez a jövedelem pedig a nemzet közösségének érdeke, — vagyis azok is hasznát látják, akik a dohányzás élvezetének csak szemlélői, sőt azok is, akik szapulói. Mert a mások dohányzásából eredő kincstári javadalom mentesíti őket az alól, hogy máskülönben nagyobb adóterhet viseljenek.

Ezen az egyetemleges érdeken kívül a dohányzáshoz az egyedek millióinak érdeke is fűződik.

A termelés hasznot jelent a gazdák, a földművelők, a dohánykertészek, a dohánypajta-őrök tömegeinek.

A gyártás a gyári tisztviselő-karok, szakmunkások és egyéb segéd-alkalmazottak óriási számának nyújt kenyeret.

A raktározás és az árúkészlet felügyelete, valamint a dohány fuvarozása szintén jelentékeny számú szakerőnek ad állandó foglalkozást.

A dohány kereskedelme úgy nagyban, mint kicsinyben, ugyancsak kimélyült szociális feladatot teljesít, csupán országos viszonylatban is tízezreknek nyújt megélhetést.

Az egész hatalmas dohányfelkészültség frontja megfelelő központi igazgatást is kíván, mely elágazó szakhivatásának teljesítésében természetes, hogy nagyszámú alkalmazottat igényel.

Aztán felsorakoznak a külső munkaerők véghetetlen láncszemei, akik szintén a dohányval és dohányzással kapcsolatosan nyernek alkalmi munka-megbízásokat. Az építészek, építőmunkások, iparművészek, láda és dobozgyártók, a különféle szakmai iparosok és a propaganda szolgálatában a sajtó.

A külső munkaerők közül egyeseknek ha csak olykor-olykor jut is a dohány révén egy-egy falatnyi kenyér — de akiknek a dohány és a dohányzás állandó keresetet biztosít, azoknak száma családtagjaikkal együtt egyes országok határán belül is száz-
ezrekre rúg, világszerte pedig több millióra.

A mai munkanélküliséggel terhelt világhelyzet mindenkivel a legjobban megértetheti, hogy az óriási mértékű munka juttatás

és így a kenyéradás szociális szempontjából mily felbecsülhetetlen hordereje és szinte nemzeti feladata van éppen napjainkban a dohányzásnak — és a dohányzás még további terjedésének.

A dohányegyedárúság történetét és hivatását az előbbieken vázolván, most rátérek nagyvonalakban a dohány-termelés-, gyártás-, kereskedelem- és propaganda történetének rövid ismertetésére.

Amerikában az ősdohány vadon burjánzott. Aztán a rézbőrűek, hogy kedvelt füstölnivalójukat közelből könnyűszerrel összegyűjthessék, a dohány magvát kunyhóik körül vetették el, Ezzel kezdődött meg a dohánytermelés művelése. Amikor pedig a dohányt áthozták Európába, termelését Angliában eltiltották, hogy az új gyarmataik termelésének ne támasszanak versenyt. Azonban más európai országokban, ahol a talaj és az éghajlat alkalmasnak bizonyult, mindenhol termelni kezdték. Eleinte mint kerti növényt, Portugáliában, Spanyol- és Franciaországban. Később már nagykiterjedésű dohány ültetvényeket létesítettek. Legelőször Hollandiában.

Akkor, amikor a tilalmi törvényt hatályon kívül helyezték, a dohánytermelés rohamosan fokozódott. A mezőgazdaság körében a dohány csakhamar fontos tényezővé emelkedett. A legtöbb országban a dohánytermelési buzgalmat már az egyedárúság bevezetése előtt is számítóan kihasználták és különbözőkép megadóztatták.

Magyarországon a XVIII. században kezdődött meg a dohány-általánosabb termelése.

Az egyedárúság bevezetésével a termelők abban a kedvezményben részesültek, hogy a fogyasztási adó lefizetése után saját használatukra 10—10 kg. dohányt megtarhattak. Ezt a kedvezményt 1887-ben megszüntették és a termelőket súlyosabb felelősséggel terhelték. A világháború után, különösen attól az időtől, amikor a nyers dohány külföldre történő kiszállításának lehetősége annyira lecsökkent, hogy értékesítése külföldön szinte megszűnt, — a kincstár a dohánytermelés fokozatos korlátozására kényszerült. Ezt elsősorban végrehajtotta azon az 1782 hold területen, ahol az okszerű termesztés feltételei hiányoztak. Ezenkívül általánosan 8—12—15%-kal csökkentette a többi dohánytermelési területet. Sőt a szokásos túlültetés korlátozását is elrendelte. A gazdák termelés-átállítási költséghozzájárulásban, a dohánykertészek pedig támogatásban részesültek.

Magyarországon ez idő szerint a dohány termő terület 26 705 hold, mely 20.934.000 kg. dohányt termett. Ha azt számítjuk, hogy a földkerekség évi összes dohánytermése 1800—1900 millió kg. s így a föld lakosaira fejenként átlag még 1 kg. sem jut — akkor, Magyarországon a termőterület eddigi lecsökkenése után is a termelés mennyisége a világtáznál még mindig kétszerte nagyobb fejadagot eredményez. Ami természetesen kedvezőtlenül befolyásolja a dohánybevéltési árakat mindaddig, amíg a kiszállítás a külföldökhöz pender mérvben meg nem indulhat. Mert a nyerterméket addig úgyszólván csak a házi fogyasztás céljára és ennek megfelelő mennyiségben dolgozzák fel.

Régen a dohány feldolgozása házilag történt, amint erről még az Amerikát felfedező elbeszéléseiből és leírásaiból is tudunk. Az újkor kezdetén Európában hasonló kezdetleges módon készítették úgy a pipadohányt, mint a tubákot és a szivart. Csak lassan alakult ki ezek ipara és a dohány feldolgozásával eleinte csupán kisebb műhelyek foglalkoztak. Amíg tömegcikk — mint a cigaretta — készítéséről nem lehetett szó, addig gyárakat csak szórványosan alapíthattak. Hiszen a pipadohányt mindenki könnyen házilag is összemorzsolhatta. Még a tubákhoz is porrátorhette a dohányt,

A tilalmazások beszüntetése után az európai szivarozás szokása keltette életre a gyáralapítás gondolatát, mert a szivar tökéletes elkészítése külön jártasságot és kezűgyességeit igényelt. Ekkor alapították sorjában a sevillai, veneziai, hamburgi, brémai gyárakat. A dohányzás terjedésével a gyárak fellendültek s az egyre növekvő keresletet csak újabb gyárak üzembehelyezésével tudták kielégíteni,

Európa országaiban ahogy a dohányzás fokról-fokra terjedt, azonmód szaporodott a kisebb-nagyobb gyárak száma és szinte gombamódra nőttek a dohány feldolgozó műhelyek. Ez a munka kezdetben mindenhol magánipar volt. Az egyedáruság helyenként történt bevezetésével alakultak át a kisebb és közép magángyárak állami üzemekké s a kis műhelyek pedig — egyrészt megszüntetés, másrészt összevonás folytán — hatalmas gyárakká.

Ahol máig sincs egyedáruság, ott a gyárak együttműködéses alapon dolgoznak, mint az Amerikai Egyesült Államokban és Németországban, hol a tröszt tartja kezében a dohánygyártást.

Ahol pedig bevezették az egyedárúságot, ott a dohányzás fokozódó elterjedésével az üzemben lévő gyárat először kelően kibővítették. Azután, különösen a cigarettázás előretörésével, egyre-másra új és újabb gyárat alapítottak, hogy a fokozódó fogyasztás mértékével lépést tarthassanak a közszükséglet kielégítése érdekében.

A világháború előtt Nagy-Magyarországon 22 dohánygyár működött. Most, Csonka-Magyarországon 10 dohánygyár látja el a közszükségletet. A gyárakban kézi és gépi erővel dolgoznak, Burnótot, pipa és szivarkadohányt, szivart és szivarkákat, valamint dohánylúgvíz-kivonatokat állítanak elő.

A debreceni dohánygyárban működik a m. kir. dohány jövedék legújabbán lényegesen kibővített nikotingyára. Itt készül a legkiválóbb növényvédelmiszernak ismert nyersnikotin úgy a belföldi szükséglet teljesmértvű kielégítésére, mint a világ minden tájkáról egyre növekvő megrendelések foganatosítására.

Évi termelése 80—90.000 kg, nyersnikotin, ami által a világ egyik legnagyobb nikotingyártási üzeme. Az előállított nikotinmennyiségből ezidőszerint 70.000 kg. kerül a világ minden részében eladásra.

A gyárak készítményei az ország területén szétszórta fekvő m. kir. dohányárúraktárakba kerülnek, hol gondos tárolásban részesülnek.

A raktárak látják el áruval a dohány elosztókat és nagyárudákat, ahonnan a dohánykisarudák szerzik be áruszükségletüket. Ugyazint a raktárakból rendelnek a különlegességi árudák is.

Az utóbbiak szintén mind kincstári szervezetek. Az elosztók megbízatás, a nagy-, a különlegességi- és a kisárudák jogosítvány alapján működnek,

Magyarországon a kisárúsítási engedély jelenleg háromféle jellegű.

Amit a köztudatban voltaképen „trafik” elnevezés alatt értenek, ez a *kizárólagos* kisáruda, melynek kereseti főforrása a dohány-árúsítás. Mivel azonban éppen a kincstár érdekében szerény dohány jutalékban részesül, ezért a felső hatóságok hozzájárulásával mellékesen dohányzócikkek, bélyegek, hírlapok és folyóiratok, továbbá képeslevelezőlapok, papír, írószer és esetleg apróbb bazárárúk eladásával is foglalkozik.

Ez a törekvése egyrészt a jövedék részéről jóakarátú támogatásban részesül, másrészt a vevők és a trafikos között szinte családiasabb viszonyt teremt, — amely közvetlenebb viszonynak táplálója azonban mégis a dohány.

A *korlátlan* dohánykísarudai engedélyes viszont csak mellesken foglalkozik a dohánygyártmányok árusításával, főkeresete papír, könyv, fűszer és egyéb üzletágból ered.

A *korlátolt* dohányárusítást pedig a vendéglők, korcsmák és kávéházak üzük. Árújukat a kizárólagos vagy korlátlan kísárusnál szerzik be s fogyasztóközönségüknek tízszázalékos felárral árusítják.

Addig, amíg a dohány árusítás rendszere ennyire kijegecsedett és a mai színvonalra jutott — a módosulás számos fokán esett keresztül.

Kizárólagos dohányosbolt az úttest szélén.

A dohánykereskedelem először is a nyersdohány beszerzésével kezdődik.

A különböző gyártmányokhoz minden állam a honi termékeken kívül különféle megfelelő, külszági nyers dohánt szerez be, hogy készítményei egyrészt a külföldi gyártmányokkal kiállják a versenyt, másrészt, hogy a hazai fogyasztók igényét kellően kielégíthessék. Emellett az egyes országok egymás között kölcsönös árucseré forgalmat létesítenek, mely egyezmények már a kész dohánygyártmányokra is vonatkoznak.

Megtörténik, hogy egyes államok dohány jövedéke vagy dohánytrösztje külföldi országok területén szerez jogot dohánygyártásra. Mint például a múltban a franciák a törökországi monopóliumot bérelték. Jelenben az osztrák jövedék vámtechnikai okokból Németországban a müncheni, Svájcban a zürichdübendorfi üzemében állítja elő a német és svájci piac részére készített gyártmányait. Ezeket az osztrák gyártmányokat Svájcól Oloszországba és más államokba kiszállítják.

Az Anglo-Scottish Securities Company, London, — a török jövedéktől kizárólagos jogot szerzett a török jövedéki cigaretta előállítására és forgalmazására. Az angolok Egyiptomban is több gyárral rendelkeznek, ilyen irányban tárgyalásokat folytatnak Svájcjal és Németországgal is.

A nagybani dohánykereskedelem nemzetközi alapon keresztül-kasul fonja a földtekét.

A nemzetközi dohánypiac mellett alakul ki az egyes országokban a belföldi kereskedelem. Ahol dohánygyed árúság áll fenn, ott a nagy és kis dohányárudák természetesen kincstári jogosítvány és kötöttség alapján működnek. Ahol pedig nincs monopólium, ott a dohányeladást szabadkereskedésként üzik. Ilyen helyeken dohánykereskedést egyszerű iparendély alapján úgy nyithat bárki, mint másfajta üzletet. Legfeljebb a tröszt által esetleg előírt kötöttségeknek kell magát alávetnie.

Mint érdekességeket érdemes felemlítenem, hogy a dohányárudáknak hol s milyen ősei voltak és mivé alakultak,

A görögök már a XVI. században élénk dohány kereskedelmet kezdtek üzni,

Hollandiában 1610-től a dohány már kereskedelmi cikk.

Franciaországban 1626-tól kereskedtek a dohánnyal, 1635-ben a nyilvános dohány árusítást betiltották, de három évtized múltán a Napkirály visszavonta a tiltó rendeletet.

A XVII. század elején Veneziában is már kifejlődött dohánykereskedés folyt,

Oroszországban a XVII. század elején az angolok révén indult meg a dohánykereskedelem,

A szent bernhardi perjel 1669. évi feljegyzéseiből — melyek a dohányzás elterjedésére vonatkoznak — ismerjük meg, hogy már akkor Rómában több bolt van, ahol dohánnyt árúsítanak. Ezek a bolthelyiségek egyúttal arra is szolgálnak, hogy ott dohányozzanak. Találkozóhelyek a dohányzás és a „trafikálás” művelésére. A perjel felemlíti jegyzeteiben, hogy Rómában több dohányszob van, mint étterem vagy mézárószület.

A XVII. század első felében a dohány már annyira kelendő cikk, hogy a kevésnek bizonyult készletek miatt sok dohánykereskedő hamisítani kezd.

A dohánykereskedelem a XVII. század közepén már Magyarországon is fontosabb üzletág volt. 1660-ban Körös városnak

a dohányos boltok bérbeadása már nyilvános bevételi forrásául szolgál.

A többi országban is, ahol a dohányzás terjedésnek indult, a kereslet maga után vonta a dohánykereskedelem kialakulását és fejlődését.

A dohányos boltok könnyen felismerhetők voltak a maguk jellegzetes cégtábláiról. Minden felírásnál ékeesebben beszélt ez a nemzetközi cégtábla-nyelv, — mely a régebbi időkben vagy egy csibukozó törököt, vagy — angol eredetűleg — egy akár pipázó, akár szivarozó négert ábrázolt.

Csak az utóbbi időkben egyszerűsödött le a dohányos bolt cégére a mostani leggyakrabban festett hármasháromszög-dohánylevél jellegre, mely ma Európában a legáltalánosabb.

Jellegzetes régi trafik-cégtábla.

A dohányzás változatosságával és így a gyártmánynevek különféleségének szaporodásával a dohányos boltok egyre önállóultabb hivatást nyertek.

A cigarettázás szokásának bevezetésekor a világ első cigarettás boltját 1861-ben egy Teodoriti nevű görög rokkant katonatiszt nyitotta Londonban, a Leicester Squaren, Ez akkor a világvárosban is nagy esemény-számba ment.

Magyarországon a dohányárúsítás az egyedárúság megteremtése előtt szabadkereskedelem volt. A gyártmányokat szűzminőségben, fonatokban, csomókban, levelekben, kockáravágottan vagy tubák alakjában, később pedig a szivart is nemcsak kizárólag a dohányos boltok, hanem mint mellékcikket majdnem minden fűszerkereskedésben, vasüzletben, szatócsboltban és az úgynevezett „kurta”-kereskedésekben árusították. Úgyszintén a kofák, heti és országos vásárok alkalmával X-lábú asztalok vagy éppen ládák tetejéről.

A dohányárúsítás, mint megélhetést biztosító önálló foglalkozás csak ritkábban fordult elő. Külön dohánykereskedéseket

— akkoriban „dohányzó”-kat — főleg csak Pesten, Budán és a nagyobb vidéki városokban lehetett találni.

1840. XVI. t. c. az első, mely a dohánykereskedést szabályozza. 1846-tól a dohánygyártmányokat csak külön eladási engedély alapján és megszabott árakon árusíthatták az ezzel megbízott egyének. Jogukban állott üzlethelyiségük cégtáblájára a császári sast festeni.

1847-ben Pesten 80, Budán 10 engedélyezett dohányos bolt működött. De ezeken kívül még mintegy 400 kereskedő és árus foglalkozott mellékesen dohányeladással.

1858-ban a magyar korona országai területén 159 nagy árus és 21.022 fő és kisárús működött.

1910-ben Budapesten 519 dohánykisáruda volt.

Manap a fővárosban 1319 kizárólagos kisáruda és 38 körzeti elosztó működik. A vidéken pedig a dohánykereskedést 149 nagyáruda és körülbelül negyedfélezer kizárólagos kisáruda, valamint nyolcezernél több korlátlan kisáruda, azaz fűszeres és szatócs-bolttal egyes dohánykereskedés bonyolítja le.

Ezeken kívül működnek a vasúti pályaudvarokon a görgő kézikocsikra szerelt mozgó-trafikok.

Nevezetes, hogy világszerte elsőnek Magyarországon született meg a vízi-trafik ötlete. A Dunára, a sok ezer úgynevezett vad-evezős közé terveztek úszócsónakra idénytrafikot.

A dohánytőzsde voltaképpen sajátosan osztrák intézmény. A magyar dohányáruda teljesen-rokon az osztrák trafikokkal. Éppígy a csehszlovákiai trafik is.

Az angol trafik nem foglalkozhatik se bélyeg, se levelezőlap, se levélpapír árusításával. Ellenben a borotvapengét, tollkést, zsebórát és a bazár-árúk változatos különféleségét minden angol trafikban raktáron tartják, A közönség ott már megszokta, hogy ezeket a holmikát trafikokban előnyösen szerezheti be.

Érdekes, Hogy a 48-as magyar szabadságharc egyik menekültje, Madarász László, 1856-ban Londonban szintén trafikot nyitott.

Feltűnő az olasz dohányos boltoknál, hogy helyiségüknek rendszerint csak az egyik fele trafik, a másik fele bodega. A szeszes ital poharanként! kimérése feltétlenül előnyösen befolyásolja a dohányfogyasztást és az ebből eredő jövedelmet. Azonban az olasz trafik forgalmának nagy részét bazárárúk, az idegen-forgalom keresletét szolgáló apró emléktárgyak és ten-

germenti csece-becsek alkotják, melyekből az olasz trafikos kedve szerint szabadon, árusíthat. Különösen nagy forgalmat érnek el a képeslevelező-lapokból és postabélyegekből, amiket az idegenek, amíg a trafik nyitva tart, tetszésszerinti mennyiségben vásárolhatnak.

A feltámadott Lengyelország és fővárosa — a bosszú időn át tartott orosz uralom után — most bontakozik ki, nyugati színvonalra. Ott a trafikok akkora bódékban húzódnak meg, mint a bakter fülkéje a vonaton. Moccani sem tud bennük a trafikos. Előtte fekszenek egy deszkalapon a dohánygyártmányok. Dobozaikon méltán büszkén díszleg: „Polski Monopoltyoniowy.”

Amerikában nincs dohányegyedárúság. A dohány kereskedelmet az American Tabaco Comparjy uralja. A vállalatnak 150 ezer alkalmazottja végzi a dohányárúsítást. Ezenkívül más vállalatok is tartanak fenn dohányos boltokat. Az United Cigar Stores Co. 1929-ben megindította az első repülőtrafikot. Kétszárnyú Sikorsky-repülőgép száll egyik városból a másikba s árusítja nagyban és kicsinyben a cég dohánygyártmányait.

Ma már minden országban vannak dohányos boltok, mert a dohány általános keresletnek örvend.

Egyiptomban a trafikokat keleties fényüzéssel rendezik be.

Napjainkban Európa nagyvárosaiban is egyre nagyobb súlyt helyeznek a trafikok külső-belső berendezésének csínjára, Ausztriában a kincstár e célból tatarozási hitelt nyújt a trafikosoknak. Hasonló terv megvalósításával a magyar jövedék is foglalkozik. Hogy milyennek kell lenni a jelenkori csinos s ízléses trafiknak, azt az osztrák jövedék az 1927. évi wieni Árumintavásáron, a magyar jövedék, illetve a nikotex-üzem pedig az 1935. évi budapesti Lakberendezési Vásáron mutatta be.

Egyik-másik országban, ahol a trafikoknak kényelmes és megszabott záróra rendszere van, mint kisegítő-szervek működnek a cigaretta és szivarautomaták, hogy a közönség a kora esti óráktól reggelig, valamint vásár- és ünnepnapokon is felár nélkül hozzájuthasson a legkeresettebb fajta dohánykészítményekhez.

Amerikában évek óta működnek az utcai cigaretta és szivar automaták. Népszerűségüket emelte az az ötlet, hogy belsejükben beszélőszerkezet van, mely az árú kiadása után megszólal: „Köszönöm, legyen máskor is szerencsém!”

Dániában is régebben használják ezeket az automatákat, melyekből Köbenhavn fővárosban 12.000 működik. Londonban és az angol vidéki városokban szintén évek óta szolgálnak a kiegészítő automaták.

Amerikai mintára Ausztriában, Wienben is felállítottak mintegy 200 ilyen automatát. Természetesen, mint másutt, Wienben is csak a kizárólagos trafikok kaptak engedélyt az automaták felállítására, mégpedig azzal a kedvezménnyel, hogy trafikuktól 20—30 méternyi körzetben bárhol, tehát esetleg az utca túlsó oldalán is felállíthatják.

Az automata megtöltéséről a trafikosok maguk gondoskodnak és jövedelmezősége is őket illeti. Ennek segítségével a trafikos nemcsak egy kis ebédszünethez jut, hanem este hét órakor zár és minden piros-betűs ünnep napon pihenhet.

Legújabbán a csehszlovák jövedék is tervbevette, hogy Prágában dohányautomatákat állít fel.

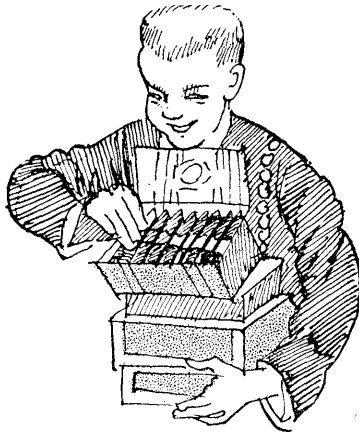
Ausztriában a dohányárúsok szövetsége trafikos-képző tanfolyamot rendez. Legújabbán a magyar „Dohány árúsok Országos Szövetsége,” hogy a modern üzleti élet követelményeivel és szellemével a dohányárúsi kar lépést tarthasson, hasonlóan az osztrák példához, 1935-ben kezdeményezte a közhasznú trafikosképző tanfolyamot.

S amíg Amerikában a hatalmas dohányvállalatok alkalmazott árusaikat biztosító-intézeteknél bebiztosítják, hogy 35 évi szolgálat után teljes jövedelemmel nyugdíjba mehessenek, haláluk esetén pedig özvegyük és kiskorú árváik jussanak nyugdíjhoz, — addig Ausztriában a dohányárús szövetség jóléti intézménye működik, mely Pöllauban üdülőt tart fenn és az elagott, munkaképtelen trafikosok egész sorának nyújt havonta anyagi támogatást.

A magyar Dohányárúsok Országos Szövetségének, a kizárólagos dohánykísárúsok érdekképviselőjének is van segély és jóléti alapja, mely a szövetség saját székházában, Budapest, VIII., Mária-utca 30. sz. alatt működik. A Segély-intézmény kölcsönökkel és adományokkal segíti a ráutalt dohányárúsokat. A Czajlik-jóléti alapnak pedig az a rendeltetése, hogy a munkaképtelen, elagott dohányárúsok részére „Otthon”-t nyújtson.

A folyó év elején a Baross Szövetség Dohányárús csoportja is, miniszteri rendelet alapján, megalakította hasonló célú Segély-intézményét.

A világháborúban résztvevett nemzetek országaiban, ahol egyedárúság áll fenn és a trafik-jogosítvány adományozása a kincstár elhatározásától függ — dohányárúsítási engedélyt első-sorban hadigondozottak és hadikárosultak kapnak. Ami nem-csak megnyilvánuló nemzeti hála, hanem szociális gondoskodás is.

A kávéházi „szivaros-fíú”.

A dohányból és a dohány jövedelméből más utakon is szél-sugárzik a jótétemény. Csak példának említem fel, hogy az amerikai dohánykirály, James Duke, ki 1925-ben halt meg, 200 millió dollárnyi vagyonából jelentős összeg jutott a köz javára. Az angol Imperial Tobacco Company tulajdonosa, a Wills-család Bristol városának egyetemre, kórházépítésre és fenntartásra, múzeum építésre eddig több mint 10 millió pengőt adományozott.

Tagadhatatlan íme, hogy a dohányzás a köz jótékony-ságot is szolgálja.

Figyelemreméltó alsóeöri Farkas Géza „A dohányfogyasz-tás emelése” címen megjelent közleménye. Ebben rámutat, hogy a dohányfogyasztás emelése minden állampolgárnak s minden államférfiúnak lényeges érdeke. Az emelés kétfélekép is elő-mozdítható. Az egyik mód, hogy a dohányzási alkalmakat sza-porítani kell, A másik pedig, hogy a leghatékonyabb hírverés-sel kell élni.

Idejét multa ugyanis az a régi közmondás, hogy a jó bor-nak nem kell cégér. Példa rá, hogy a régi békevilágban a külföl-

diek szívesen felkeresték Magyarországot, hogy a dohánytermés-felesleget összevásárolják. Ma viszont a magyar kiküldötteknek kell utánajárniuk, hogy a hazai termés egyrészét külföldön elhelyezhessék.

Minden kereskedelmi cikkre, a dohányra is áll az a vélemény, hogy a forgalom fokozásának lelke a hírverés,

A zürichi pszichotechnikai intézet legutóbb a különféle propaganda-módok hatását vizsgálta. Nyolcezer üzleti szakembert hallgatott meg azokról a módokról, amelyekkel a közönséget legalkalmasabban lehet vásárlásra ösztönözni. A vizsgálat anyaga között szerepelt főleg a kirakat, a mozi-reklám, a falragasz, a körlevél, a röpcédula és a hirdetés. Az eredmény szerint elsősorban a hirdetést, másodsorban a kirakatot találták a leghatásosabb propagandaeszköznek,

A dohányynak és a dohányzásnak is szüksége van a leghatékonyabb propagandára.

Manapság a legkapósabb cikket is reklámozni kell, mennyivel inkább kell a dohányzást, melyet maradi előítéletek és orvosi túlzott óvatosságok még háttérbe is szorítanak,

Amerikában a dohányneműek reklámjára kiadott összegek elérik a rágógummik óriási reklámköltségeit. A gyárak minden alkalmat felhasználnak, hogy gyártmányaik közbeszéd tárgyai legyenek. Még rádióközvetítésekre is hatalmas összegeket áldoznak. A híres „Lucky Strike” cigarettagyár évente közel kétfélmillió dollárt fizetett csak a National Broadcasting rádió társaságnak. Ebből fogalmat alkothatunk, hogy csupán ez. az egy vállalat újsághirdetésekre mit fizethet!

Az American Tobacco Co. reklámcélokra például 1932. évi költségvetésébe 26 millió dollárt vett fel. A vállalattól Pogány Vilmos neves magyar festőművész egyetlen plakátrajáért 2200 dollár, másik szakembere Kulai Miklós pedig egy 72 oldalas katalógus összeállításáért 4800 dollár tiszteletdíjat kapott.

Ezek az ízelítők természetesen amerikai méretűek,

A dohányzás érdekében szerte a világon különféle sajtósárgos propagandákra áldoznak.

Az angol sajtóban a szivar propagálására cikksorozat jelenik meg,

New-Yorkban ingyen osztogatják a gyufát, hogy dobozfedelén az egyes cigaretták vagy hüvelyek reklámját a közönség minduntalan láthassa.

Párizsban megalakítják a francia dohányzók szövetségét, melynek nagy-gyűlésén 1930-ban Lebrun, a szenátus akkori elnöke jelenlétében ünnepélyes keretek között dohányzási versenyt rendeznek egy montmartrei színházban, ahol megválasztják a dohányzás királynőjét — és finom cigaretta halmazzal díjazták azt, aki az eregetett dohányfüsttel nevét a legszebben a levegőbe-írja.

Németországban egy szivar gyár reklámcélokra használja fel Richard Hoffmann, az óriási népszerűségnek örvendő drezdai footballista fényképét. A birodalmi gazdasági minisztérium jóváhagyásával pedig az ottani dohányárusok, dohánygyárak és gyufagyárak közösen megegyeztek, hogy a trafikok egy márka értékű dohánygyártmány megvásárlása esetén vevőiknek egy doboz gyufát ingyen adhatnak.

Floridában úgy ünneplik a dohánytermelés arany jubileumát, hogy az est fénypontja az az új tánc, amelyet egy híres spanyol-táncosnő néhány dohánylevélből összeöltött ruhácskában mutat be. Kétségtelen, hogy felébreszti a közérdeklődést.

Új a törökországi dohánytermelők mozgalma, hogy ott az érdemeseket ezentúl ne babér, hanem a Törökország mezőgazdaságában fontos szerepet játszó dohánylevelekkel díszítsék.

Itáliában a jövedék havonta két cigaretta-napot vezet be, amikor a közönség a gyártmányokat féláron beszerezheti.

A csehszlovák dohány jövedék újonnan forgalomba kerülő gyártmányait a közönséggel külön szívó-napokon ismerteti. Propaganda anyagot utal ki a trafikosoknak, akik az érdeklődőknek ingyenesen ajánlanak fel kóstolót.

A jövedék Magyarországon is fontos szerepet tulajdonít a propagandának. Eszközeiből néhányat felemlíték:

A Mezőgazdasági és Tenyészállat-Vásáron, a Nemzetközi Áruminta Vásáron szembetűnő kiállítási pavillon ja rendesen a Vásár egyik legnagyobb vonzereje. Más alkalommal kedvezményes szivarvásárt rendez. Gondoskodik, hogy a főváros idegenforgalmi gócpontján izléssel és fényüzéssel berendezett mintatrafik keltsen kedvet a vásárlásra. A forgalmukat növelő dohányárusok jutalmazására premiumot tűz ki. Támogatja a trafikok kirakatversenyét. A legjobb gyártmányokból szivar és cigaretta mintagyűjteményeket bocsát forgalomba. Karácsonyra tetszetős, ajándékozásra kínáló, ünnepi csomagolású dohányárú forgalomba bocsátásával lepi meg a fogyasztókat.

A magyar jövedék propagandája általában nagyvonalú és körültekintő. Eddigi sikereit hatványozottabb újsághirdetések és a dohányzást népszerűsítő sajtópropaganda még gazdagíthatná.

A dohányzásnak az egyik államban csendesebb, a másikban hangosabb hírverést szentelnek,

A dohány minél erőteljesebb reklamírozása minden országban komoly szociális érdek. Csak egy-egy állam keretén belül is a termelők, munkások, tisztviselők, árusok és ezek családtagjai százezreinek létfenntartása függ hozzá.

Igaz, hogy a propaganda költséget emészt, de az erre áldozott pénz is ezreknek juttat kenyeret s ezenfelül megélhetésükben segíti az eredmény azokat, akik a dohány termelésével, gyártásával és kereskedelmével foglalkoznak. A pénz bővebb vérkeringése folytán pedig az állampolgárok jóléte emelkedik, ami egyben az állam gazdagodását jelenti.

Ezért számottevő kenyéradó a dohány. Ezért is fontos a dohányzás.

Ezért tiszteld a dohányzót.

A dohányzás úttörői és előkelő alakjai.

Hagyományok és történelmi kútforrások szerint a mongol, az indián és valószínűleg a feketebőrű nép is már évezredekkel ezelőtt ráeszmélt a dohány élvezetére s így őseik között kellene keresni azokat az úttörőket, akik a dohánynak akár füstjét, akár porát legelőször megízlelték és a dohányzás szokásának utat vágtak.

Ezek nevét történelmünk természetesen nem ismerheti. A dohányzás névtelen hősei maradnak.

Meg kell elégednünk azoknak az úttörőknek nevével, akik Amerika felfedezésével egyidejűleg, majd pedig a rákövetkező időkben egyfelől a dohány és a dohányzás felfedezése, másfelől terjesztése által tettek szolgálatot az emberiségnek.

Amikor ennek a szolgálatnak felbecsüléséről van szó, számot kell vetni azzal az idegenkedéssel, melyet a „sátáni füstölés,” a dohányzás élvezetének újdonsága az európaiaknál kiváltott. Számot kell vetni a kemény büntetésű tilalmakkal, aztán a dohány súlyos megadóztatásával. Ezek árnyékában ott leskelődött az erkölcsi pellengérré állítás is. A dohányzás ellenzésének ráadásul irodalma is támadt, mely hangulatot igyekezett kelteni oly irányban, hogy a dohányzókat nevetségessé tegye.

Akinek ennyiféle akadállyal kellett megküzdenie, ilyen megtorpanó előítéletekkel kellett szembeszállnia azért, hogy a dohány élvezetéhez jusson és különösen, hogy annak előharcosa legyen — azt méltán nevezhetjük úttörőnek.

A dohányzás előharcosairól, a történelmi folyamat rendjében, már az előző fejezetekben megemlékeztem. Ezekből ismerjük, hogy Amerika egyes területein a dohányt és a dohányzás változatos módjait kik fedezték fel. Ismerjük azt is, hogy a do-

hány érdekében Európa akkori tudományos világából kik szállottak síkra tollukkal, kik jártak elől a dohány használatának jó példájával és kik voltak azok, akik személyük tekintélyével a dohány fogyasztásának és élvezetének különféle módjait terjesztették és elősegítették.

Itt, hogy ismétlésekbe ne bocsátkozzam, részben a már felsorolt úttörők egyik-másikának személyére és közreműködésére vonatkozó adatokat, részben a jeles nevek sorát csak kiegészítenem szükséges.

A spanyol történetírók szerint a dohány legelső megemlítése 1496-ban történt. Ekkor hallanak az európaiak először a dohányról és a férféj számára itt kezdődik a dohány története.

Mivel pedig a dohány elfüstölését kontinensünkön akkoriban pokoli dolognak tartották, elképzelhető, hogy az első dohányzók, a dohány első dicsérői és terjesztői főleg erkölcsi szempontból mily súlyos szerepet vállaltak, A dohányzás érdekében kiállani akkor bátor és merész cselekedet volt, A merészek közül nem egy mártírsorsra jutott.

Csak a múlt századok, az idő, a dohányzás általános elterjedése teremtett új légkört, mely a dohányzással szemben kiengecsztelődést, megértést és barátságot szült, A régebben kárhoztatottak, bebörtönöztek az idő távlatából lassan a megbecsülés talapzatára léptek. Alakjukat a történeti nevezetesség patinája vonja be. Némelyikét nemcsak gondolatban, hanem a valóságban is,

A dohányzás kultuszának európai bölcsőjében, Spanyolországban, Rodrigo Jerez alakját ércebeöntötték és Ayamonte városában márványtalapzatra helyezték, Columbusnak Jerez is tengerjáró útítársa volt. Az indiánok dohányszívását addig csodálgatta, amíg megízlelte és azután erre a gyönyörűségre maga is rákapott. Idehaza Európában Jerez a legelső között sodort dohánylevelet — akkori szokás szerint kukoricaháncsba. Amikor a füstöt orrán-száján eregette, azt hitték, hogy az ördög szállotta meg. Ami az indiánoknál isteni áldozathozatal-számba ment, azt idehaza istentagadásnak tekintették. Esztendőket sínylett börtönben miatta. De akit életében utolért a nagy újítók keserű sorsa, halálában most beteljesedett igazi megbecsülése. A halhatatlanság magasságába jutott, három év óta ércszobor örökíti meg.

A felfedező Walter Raleighnak a dohány terjesztéséért szintén szobrot állítottak Amerikában. Ez a lovag indította meg Amerikából Európába a nagymérvű dohányszállítást. Amikor 1618-ban halálraítéltek és Towerban kivégezték — mielőtt vérpadra hurcolták, kedvenc pipájából javában füstölt. Az emlékszobrot 1885-ben Észak-Carolinában, Roanoke szigetén emelték, ahonnan Raleigh, a dohány nagyszállítók első őse, három évszázaddal előbb, 1585-ben küldött Angliába először teljes hajórakomány dohányt.

A dohány európai apostolának, Jean Nicotnak többszörös kitüntetés jutott. Linné, a világhírű botanikus, amikor az új növény, a dohányt a többi növény közé osztályozta, genus néven — a követre tekintettel — *Nicotiana Tabacum* elnevezésre keresztelte. A tudományos életben már ez is halhatatlanságot biztosított. Amikor pedig a tudósok a dohányt vegyelemeztek, sajátos hatású mérgeét — szintén a követ tisztelőire — *nicotinnak* nevezték el. Nevét ezzel a köztudatban is megörökítették. Ezekon a kitüntetésekön kívül Nicotnak szobrot is emeltek — egy párisi dohánygyár előcsarnokában. Ez volt az első szobor, amelyet a dohányzás kultuszának terjesztéseért állítottak!

A francia forradalom alatt azonban ez az ércszobor eltűnt, — a golyószórók gyártói tudnának számotadni arról, hogy hová . . . úgylátszik, ércben akkor szertelen nagy lehetett a szükség és nemcsak harangokból öntöttek hadiszert.

A dohányzás hőseinek fennálló szobrát körülengi a temérdek kis áldozati tűz kékes füstje, mely a parázsba villanó cigaretta és szivar millióiból bodorodik, — hálás néma emlékezetére az érdeemes spanyol és angol hajósnak, akik Európában a dohányzás úttörői voltak.

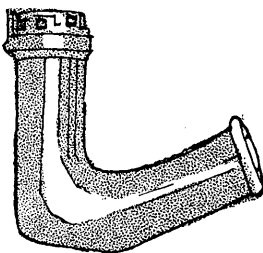
Ezeknek szegődtek nyomába a tudósok, akik szaktekintélyekkel, tudományos vizsgálataikkal, könyveikkel a dohánynak hatásosan keltették hírét és előmozdították a dohányzás terjedését.

Memmingenben Johann Funk orvos, Zürichben Conrad Gessner botanikus, Augsburgban Adolf Occo fizikus, Bernben Benedek Aretius, Olaszországban Cesalpinus botanikus, Oroszországban az angol Chancelour királyi kereskedelmi megbízott működött közre szakavatottsággal a dohány megismertetése érdekében. S rajtuk kívül a dohány tudós híveinek még egész sora.

Jelentős mértékben hozzájárultak a dohányzás terjesztéséhez azok a magasrangú személyek, akik népek fölött rendelkeztek és uralkodtak. Egyházi fejedelmek, cárok, császárok, királyok, szultánok, hercegek és hadparancsnokok, akiket ha dohányozni láttak, szívesen siettek utánozni az előkelőségek, polgárok és közkatonák,

A dohányzásnak a hatalmasok is behódoltak; a dohány balzsamító ereje az uralkodók felett is uralkodni tudott — és a diadalmas hadvezéreket is legyőzte,

IX, és X, Pius, valamint XIII, Benedek és XIII. Leó pápa kedvelték a dohányzást. Úgyszintén Sainte Croix érsek, Nicolaus Ternaboni püspök, Bornemisza Pál erdélyi püspök a dohány és dohányzás terjesztésében jőpéldával járt elől.

Gróf Wesselényi Ferenc nádor pipája.

II, Károly angol király nemcsak dohányzott és tubákol, hanem még bagózott is, George Monk herceg, tábornok szenvedélyes bagózó volt.

Grey gróf tábornok, a harmincéves háborúban az angol csapatok egyik vezére, szintén nagy híve volt a dohányzásnak, VI, Alfonso portugál király az amexiáli ütközetben résztvevő katonáit 1780-ban hősi jutalom gyanánt burnóttal látta el,

VII, Ferdinánd spanyol király, Krisztina spanyol királynő, Eulália infánsnő szenvedélyes dohányzók voltak, Spínola spanyol tábornok már 1622-ben szívesen elősegítette a dohányzás terjedését,

Franciaországban II, Henrik király, később Medici Katalin anyakirálynő, II. Ferenc király és az udvari előkelőségek lendítették fel a dohányzás iránti kedvet,

XIII, Lajos idejében a dohányzás szokása már jelentős terjedésnek örvendett és XIV, Lajos korában már általános divat

lett. Pompadour márkiné, a király kegyencnöje a dohány uralmára is erős, de előnyös befolyással volt.

Példaképe volt a dohány szenvedélyesének Jean Bart tengernagy, aki még a királyi udvarban is égő pipával jelent meg.

Louvois miniszter a hollandiai hadjáratban a hadsereget jobban ellátta dohányval, mint kenyérrel.

Napoleon is dohányzott, értékes pipája volt és maga is szívesen adott pipát kitüntetésül ajándékba. Oudinot tábornagy nemcsak a hadseregben, hanem a pipázásban is vezéri szerepet töltött be.

A párisi grófnő előszeretettel szivarozott.

III. Napóleon a háború alatt papiros szivarral igyekezett idegeit megnyugtanni. Szendélyes dohányzó volt, épp úgy, mint fia, a zulu-földön elesett Lulu herceg.

A XIX. században a dán uralkodók udvarában szintén mindenki dohányzott, a dámák is.

Nagy Frigyes.

III. Frigyes brandenburgi választó fejedelem ugyancsak dohánybarát volt. Dohányzó-társaságot alapított, melyben hitvesén kívül tábornokok és miniszterek vettek részt. A nevezetes társaság megörökítése a festőművész ecsetére is méltónak bizonyult. Egedé Károly jeles festő alkotott róla nagyszabású képet.

I. Frigyes Vilmos porosz király a XVIII. század elején voie a dohánynak hatalmas pártfogója. Dohányzó-társasága történelmi hírességű. A király ezt az esti társaságot majdnem minden nap maga köré gyűjtötte, hol Berlinben, hol Potsdamban, hol Wusterhausenben. Miniszterek, tábornokok, követek, tudósok voltak tagjai, de megfordultak közöttük tiszteletreméltó polgárok is, sőt udvari bolondok, — vagy akiket ilyeneknek használhattak. Állandó tag volt a wusterhauseni tanító is. Minden jelenlevő dohányozni tartozott. Azoknak, akik nem doha-

nyoztak, a pipát legalább is szájukban kellett tartaniok. Fehér korszokban állt a sör előttük, csak néha boroztak, de mindenkinek magát kellett kiszolgálnia, A fesztelen összejövétel olvasmányok, újsághírek, politikai észrevételek, háborús történetek megbeszélésére szorítkozott. Tréfálkoztak is, sokszor az évődésig, — de ezt senkinek sem volt szabad zokon vennie. Szabály volt, hogy a társaságba érkezőket, még a királyt is tilos volt felállva köszönteni, A király sokszor rosszhangulatban érkezett a társaságba, ahol azonban felvidult,

A dohányzó-társaság a poroszok történetében fontos szerepet játszott, mert a kedélyes összejöveteleken a királyt nem egyszer rábeszélték olyasmire, amire máskülönben aligha határozta volna el magát, A diplomataik mindig pontosan értesítettek udvaraikat arról, hogy a dohányzó-társaságban mit beszéltek és mi történt,

A dohányzó-társaság akkor szűnt meg, amikor tagjai egyszer a király jelenlétében a trónörökös beléptekor szabály ellenére felálltak, A király ezen annyira felháborodott — amint ezt Gutzkow „Zopf und Schwert” című munkájában drámaian leírja, — hogy a társaságot rögtön elhagyta és feloszlatta, A dohánycollegium kiváló televénye volt a füstölés terjesztésének,

Törökországban IV, Mohamed szultán eltörölte a dohányzást tiltó rendeleteket és a pipázásban a török előkelőségek egész sora csakhamar olyan fényűzést fejtett ki, hogy az ozmán birodalomban a dohányzás egészen nemzeti jellegű szokássá növekedett.

Teodorovics Mihály cár halálbüntetéssel sújtotta füstölő alattvalóit és elkoboztatta dohányukat, — amit aztán maga nagy élvezettel fogyasztott el.

Nagy Péter cár beszüntette az időközi tilalmat és a dohánykereskedelem megindítására fel is szólította a City kereskedőit,

I. Katalin cárnő az orosz dohány-egyedárúság bérbeadásával kegyencének, Mensikow hercegnek kedveskedett,

Ausztriában II, József császár segítette nagyban elő a dohányzás terjedését. Kedvenc embere, Khevenhüller gróf ebben jobbkéze volt.

Windischgrätz Albert osztrák tábornok 1804-ben Brüsszelben szokott rá a szivarozásra. Hazatértekor Wien előkelő köreiből nagyban terjesztette új élvezetét.

I. Ferenc József az egész monarchia leghívebb Virginia szivar fogyasztója volt,

Württemberg herceg, a Boszniát okkupáló osztrák-magyar csapatok parancsnoka szintén élvezte a dohányzást. Nagy súlyt helyezett arra, hogy a hadbaszállt legénységnek mindig elegendő dohányja legyen,

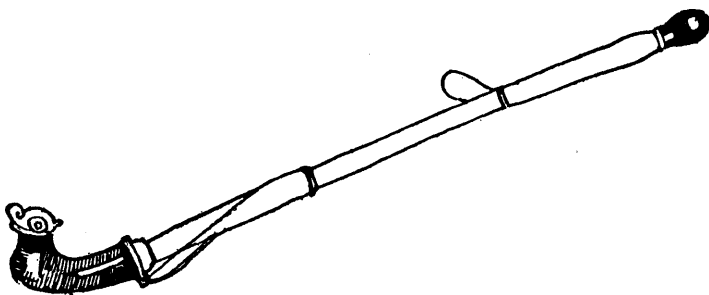
Savoyai Jenő herceg szenvedélyesen tubákolt.

II. Rákóczi Ferenc kedvenc pipája.

Magyarországon 1530-ban az országkormányzó Gritti és a köréje csoportosuló főurak élvezik először a dohányfüstöt.

Erdélyben Apaffy Mihály és Báthory Kristóf fejedelmek nyitják meg a pipázó előkelőségek sorát.

Damjanich János 48-as honvédtábornok pipája.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem, — amint erről leveleiben Mikes Kelemen megemlékezik — a bujdosás keserves fájdalmát a dohányzás élvezetével enyhítette.

Később, József nádor fia, a magyarság előtt népszerű idősebb József főherceg is erős dohányos hírében állott. Még akkor is, amikor toroklobban szenvedett, — alsuthi kastélya kertjében sétálgatva, titokban pipázott,

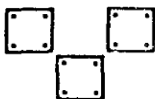
A magyar szabadságharc vezérlő tábornoka, Görgey Arthur

is szenvedélyes dohányzó volt. Ebéd után még 80 éves korában is elszívott hat-hét Virginia-szivart.

A legelőkelőbbek közül minden országban mindig számosan akadtak, akik a dohányzásnak kedvelői vagy éppen szenvedélyesei voltak, A divat irányítóit pedig az udvarukhoz és környezetükhöz tartozók mindenkor szívesen utánozták — még olyan dolgokban is, amik esetleg nem okoztak gyönyörűséget. Mennyivel inkább örömet követtek őket a dohányzásban, ami tagadhatatlanul jó érzést, kellemes hangulatot szerzett,

A dohányzás elterjedésére az előkelőségek jó példaadása feltétlenül előnyös hatást gyakorolt, A dohányzás általános megkedvelését mindenesetre meggyorsította. Már csak azért is, mert a dohányzás iránti kételyt megtörte és ugyanakkor felszabadította a tömegek lelkét, hogy nyugodt lelkiismerettel élhessenek a dohányzás élvezetének.

Az egyházi, polgári és katonai hatalmasságok dohány szeretete ezért érdemel külön felemlítést. Pipájuk és szivaruk parazsa a dohányzásról alkotott akkori tétova felfogások homályában csillagként vezérelt.

Szellemi nagyságok és a dohányzás.

Történeti valóság, hogy azóta, amióta a dohányzást felfedezték és a dohányzás élvezetét megismertették a fehér íjjaí, szellemi nagyjaink, a világ hatalmas gondolkodói és költői szinte kivétel nélkül dohányosok.

Általában a munkaképesség, de főként a szellemi munkateljesítmény fokozódik a dohányzás által. A dohányzás tehát több, mint egyszerű élvezet. Bölcselők, költők képzeletét növeli. Szárnyakat ad a gondolatoknak. Hangulatot a lelkivilágnak.

Mindezekből kétségtelen, hogy az emberiségnek a dohányzás közvetlenül és közvetve is érték! A mai rohanó, ideges világban életszükséglet. De már évszázadokkal ezelőtt is az lehetett. Ez a jelentősége napjainkban csak fokozódott.

Érdemes felfigyelnünk arra, hogy hazánk és a világ szellemi nagyságai, diplomaták, tudósok, művészek, költők sorából kik hódoltak a dohányzás szenvedélyének. Ebből a szinte végtelen névsorból közölt érdekes szemelvények mellett hasznos megismerkednünk e jelesek egyik-másikának egykorú olyan nyilatkozatával, amely mind a dohányzás élvezetének vagy szükségének megértésére, sőt értékelésére vall.

Newton, a világhírű angol matematikus és csillagász mondja: Dohányzási szenvedélyemnek nem tudom ugyan tudományos magyarázatát adni, de egyre már rájöttem, azért dohányzom, mert jólesik.

Hasonló érzés vezethette a dohányzásban Shakespearet és Luthert is.

Garibaldi, a szabadsághős, majd caprerai remete: Éhséget, szomjúságot inkább eltűrtem a háború szenvedései közepett, de a dohányzást nem nélkülözhettem.

Bismarck, Németország politikai óriása, akinek dolgozószobája tele volt pipával és füsttel, amidőn 1870-ben Páris alatt a német főhadiszálláson a francia követ, Jules Favre, nála megjelent és elutasította a felkínált cigarettát, Bismarck ezt mondta: Ha eszmeeserét kezdünk, jobb ha beszéd közben dohányozunk. A diplomatának feltétlenül dohányoznia kell. A füstölés a kar hevesebb mozdulatait is nagyrészen leköti. Szellemi állapotunkat csendes, kedélyes hangulatba emeli. A kék füst megigéz bennünket, udvariasabbá, türelmesebbé tesz és könnyebben vagyunk engedékenyebbek.

Bismarcknak természetesen a szivarról is kedvező véleménye volt. Szerinte a szivar erkölcsileg megnyugtat, anélkül, hogy szellemi képességeinktől megfosztana. Indulatok, gondok levezetője. A szivarfüsttől az ember boldogabb.

Bismarck a dohányzásnak ilyen nagy befolyást tulajdonított.

Büchne Lajos, az „Erő és anyag” c. jeles mű szerzője: Étkezés után egy jó szivar elősegíti az emésztést.

Vámbéry Ármin: A pipa éltető, egyszersmint szórakoztató is, — és előnyösen befolyásolja az emberi képzelő-tehetséget.

Haase Frigyes, a nagy német színész: Az idegesség és valamely nagy feladatra várakozás izgalmában a dohányzás csillapítólag és megnyugtatólag hat.

Moltke, aki maga is dohányzott, írja: A pipa volt a varázsvessző, mely a törököket a legizgágabb népből az egyik legnyugodtabb néppé varázsolta.

Gróf Corli, a dohányról szóló munkájában tüzetes ismertetést közli ennek a valóban nagy pályát befutott növénynek. Szerinte 1914-ig ritkán fordult elő, hogy túlzottan éltek volna vele; a világháború óta azonban igazi szenvedély lett a dohányzás.

Annakidején Burton azt írja: Dohány, te isteni, ritka, csodálatos medicina, mely külön minden írnl és zsongítószernél, te iható arany, bölcsök köve, minden nyavalya gyógyítója . . .

A dohányzás értékére a nagy emberek felfogása élénk fényt vet. Egyik híres német anatómus a jeni világhírű kartársáról Heckelről, mikor ez pályájának még kezdetén állott, így nyilatkozott: „Mi lenne belőle, ha még dohányozna is!” . . .

Az is a dohány dicsérete, amikor dr. Dunlop, a baltimorei John Hopkins egyetemen a kísérleti lélektan tanára, kutatásai-

nak eredményeképpen azt írja, hogy a dohányzók általában jobb és kitartóbb munkások, mint azok, akik nem dohányoznak.

Edison, a híres feltaláló, világgraszoló szellemes találmányainál a dohány indító, serkentő hatását szerzőtársnak tekinti.

A magasabbrendű idegmunkát teljesítők kiemelkedő alakjai évszázadok óta majdnem mindnyájan dohánykedvelők voltak.

Kingsley, Franciaország legkiválóbb egyházi szónoka, büszkélkedett dohányos voltával.

Duranti Gastor római orvos és költő latin hexameteireiben énekelte meg és dicsőítette a dohányt és gyógyító erejét.

A szerelmi naplójáról neves Casanova papíros-szivart szívtott.

Maupassant a cigarettázásnak hódolt és több elbeszélése hősének is cigarettát ad szájába.

Lord Alfréd Tennyson angol költő dicsekedett dohányos szenvedélyével. Saját véleménye szerint ő és a pipa két elválaszthatatlan fogalom volt. Tennyson végtelenül szerette ezt a barátját. Pipája volt minden nap a legelső és utolsó gondolata. Étkezései után sem nélkülözhetette. Csak pipája kísérhette dolgozószobájába és annál égiesebb lett szelleme, minél többet füstölt.

Lessing — gazdasszonya szerint — pipájától kora reggeltől késő estig nem tudott megválni.

Érdekes Lenau Miklós nyilatkozata: Nem tudnék egy sort sem írni pipázás nélkül, mert a pipa, amit gyakran tartok számban, igazi barátnője a férfinak.

Torius Raphael „Hymnus Tabaci” költeményében dicsőíti a dohányt.

Kölcsey Ferenc, a jeles magyar költő írja:

Jámbor! miért epedsz mindég?
Jöjj, gyújts rá! Ím, vígan ég
Kék füsttel a pipa.
Derül előtted föld s ég
S nem lesz sehol hiba.

Ezt a verset az 1840-es években az egyik magyar dohánygyár az egyedárúság előtt forgalomba hozott Kölcsey-dohány dobozára buzdítóul rá is nyomatta.

Kisfaludy Sándor, a Hímfy-dalok lantosa selmeci pipából eregette a füstöt.

Kisfaludy Károly szerelmese volt pipájának. Dédelgetően írja:

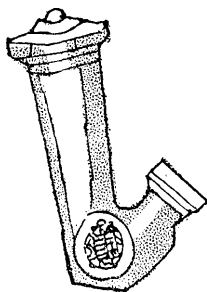
Gyülőljön bár sok finnyás orr
Édes pipám tégedet, , .

Petőfi szintén dohányzott. Több költeményében foglalkozik a pipával és a pipázással. Egy helyütt kedélyesen írja, hogy inkább ő ázzon el, mintsem a dohány.

Tompa Mihály is nagyon szerette a pipázást, Hutchington W, G, angol író 1906-ban közreadta a dohány-dícsérő versek antológiáját.

Spencer versei kiválnak ebben a kötetben.

Lord Byron, az angolok Petőfije, „Sziget” c, rapszódiajában a dohányzóknak valósággal klasszikus védőiratát zengi.

Kisfaludy Sándor selmeci pipája.

Mascagni, a világhírű olasz zeneszerző a szivarozásért rajongott,

Hans von Bülow, a kiváló karmester ébredéstől alvásig megszakítás nélkül dohányzott.

Schauffert vígjátéka, „Sakk a királynak!” kedvesen példázgat I. Jakab angol király alakjával, hogy a dohány még ádáz ellenségeit is meghódítja.

Nem lehet elfelejteni Eötvös Károly szavait: Akármilyen bajod van, gyűjts rá, — attól valahogy majd elmúlik!

Coolidge, az Északamerikai Egyesült Államok volt elnöke erős szivarozó hírében állott. Mint ilyen, nagyon jól tudta, hogy a felelős állami szolgálatban a megfeszült szellemi tevékenységet kifejtő személyeknek mennyire nehezére esik, ha teljesen tartózkodniuk kell a dohányzástól. Ezért Coolidge elnöksége idején a kabineti ülések alkalmával a Fehér Ház asztalán min-

dig ott állott a szivaros doboz, hogy a kabinet tagjai kedvükre füstölhessenek. A résztvevők így a kék füstfelhők ködében kellemes közérzetet nyerve, dönthettek az állam életébe vágó kérdésekben,

Harding volt elnök a cigarettát kedvelte, de nagyritkán pipára is gyűjtött. Mint házigazda, cigarettáival meg is kínálta a kabinet tagjait, ezek azonban jobban szeretvén a szivart, inkább saját szivarjaikra gyűjtöttek.

1935. évi kép: Genfben a Népszövetség tanácsának ülésén a kiküldöttek vígan dohányoznak, bár a teremben ott függ a tábla: „Tilos a dohányzás!” A legtöbben cigarettáznak, Litvinov azonban hatalmas méretű szivarokat szív. Láváinak úgyszólván mindig cigaretta van a szájában, akkora füstfelhőket ereget, hogy valóságos füstfál képződik körülötte, A népszövetségi közgyűlésen nemcsak forma szerint, hanem valóban is tilos a dohányzás, A tubákolást azonban megengedik és Sir Denys Bray indiai delegátus szorgalmasan kínálgatja szomszédait ékes tubákszelencéjéből.

„A szivarok marsallja” címmel egy évtizeddel ezelőtt Szomaházy István kedves emlékeket elevenített fel a dohány-különlegességekről országszerte ismert és népszerű Magyary Alajossal, a különlegességi dohányárúsok nesztorával kapcsolatban. Kedélyesen emlékezik vissza azokra a régi jó időkre, amikor a magyar közélet jeleseinek kedvenc beszerzési helye volt az egykori váci-utcai különlegességi áruda, Tisza Kálmán egyszerűen csak a „druszáiból,” a Tisza-szivarokból kérte megszokott napi tíz darabját. De nemcsak Tisza Kálmán tért ide be délelőttönként, hanem Szilágyi Dezső is, aki török dohányt vásárolt. Csáky Albin gróf, Falk Miksa, akik a sárga, préselt Mediáknak voltak hívei. Gromon Dezső, aki csak a cigaretta illatos füstjét kedvelte — és Podmaniczky Frigyes báró, aki mint igazi ínycsemege illik, csak nehéz Don Quijotte havannákat szívott. Itt vásárolta Tóth Béla a csibukdohányt, Sípulusz (Rákosi Viktor) a pettyes Britanicát és Vay Sándor gróf a kis Uppman-havannákat, melyek nélkül sohasem lehetett látni a váci-utcai korzón. A művelt Magyart finom dohányjaival együtt mindnyájan szerették, itt volt a dohányos boltjában a kaszinójuk, itt trafikáltak a dohánycsemegék illatában, innen szemlélték a szép nőket, akik az akkori előkelő divat szerint a Váci-utca aszfaltján sétáltak.

A közelmúlt magyar szellemi élet jelesei túlnyomó számban a dohányzók táborába sorakoztak. Hogy csak néhány nevet említsek: Rákosi Jenő, Makai Emil, Ambrus Zoltán, Zempléni Árpád, Tömörkényi István, Szaboleska Mihály, Ady Endre, Kosztolányi Dezső, Tormay Cecile.

Boisson francia író 1929-ben a Comedia folyóiratban arról értekezett, vajjon köze van-e a dohányzási szenvedélynek az irodalomhoz? Vannak ugyanis írók, akik azt állítják, hogy nem tudnának egy sort sem leírni, ha nem volna cigaretta szájukban. Mások viszont tartózkodnak a dohányfüsttől.

Paul Souday, a néhány évvel ezelőtt elhunyt neves kritikus például, alighogy megette ebédjét, rögtön rágyújtott egy cigarettára. Azután folytatólagosan egyikről a másikra gyújtott.

Szárnyat ad a képzeletnek.

Ezzel szemben Balzac nem bírta a dohányfüstöt, — hiába állította róla Lamartine, hogy fogai a dohányfüsttől feketék. Boisson elmondja, hogy egy alkalommal Huysmansnál járt látogatóban, aki rögtön cigarettával kínálta meg. Mikor egyik kortársa szemrehányást tett neki, hogy fiatalember léteére annyit dohányzik, azt felelte rá, hogy az író nem tud anélkül megenni.

A múlt szellemi előkelőségeinek dohányzási szenvedélye is igazolja azt a lenyűgöző hatást, amelyet a dohányzás kivált kép az idegmunkát teljesítőkre gyakorol.

De általános érdeklődésre tarthat számot az is, hogy mikép vélekednek a dohányzásról a jelenkor magyar szellemi életének jelesei.

E könyv szerzője 1934-ben, mint az egyik magyar dohányszaklap szerkesztője, a szaklap jubileuma alkalmából azzal a

körkérdéssel fordult a magyar író és művész-világ több kiválóságához, hogy vajjon a dohányzás élvezete szükséges jó-e, kedvező hatású-e a felsőbbrendű idegmunka fokozott kifejtésére?

A tanulság leszűrésére érdemes a közvetlen-hangú nyilatkozatokkal megismerkedni:

Bónyi Adorján, a jeles regény és színműíró: „Akí megszokta, annak bizony szükségleti cikk a dohány a szellemi munkánál. Én megszoktam, nekem az. Cigaretta nélkül megáll a toll a kezemben és nem tudok dolgozni. A munkához legjobb cigarettának tartom a Memphist, Ebéd után, vacsora után remek egy Coronas, amelyet világviszonylatban is legelsőrangú cigarettának tartok, egyenrangúnak a legjobb egyiptomi és angol cigarettákkal.”

Farkas Imre, a népszerű költő és zeneszerző: „Nem tudok cigaretta nélkül sem írni, sem komponálni. Csak egy esetben; ha szivarozom. Extra cigarettát szívok és minden vágyam olyan anyagi körülmények közé kerülni, hogy ebéd után elszívjak egy Regalia-Mediát.”

Dr. Hubay Jenő, zenei életünk most elhunyt büszkesége közölte: „A körkérdésre annyit válaszolhatok, hogy a legtöbb — úgy alkotó, mint előadó művész — szeret cigarettázni. Vannak olyan művészek, akik azt állítják, hogy a cigarettafüstnek idegmegnyugtató hatása van. Én magam csak néhány cigarettát szoktam ebéd és vacsora után elszívni és a magyar cigaretták között kedvencem a Kleopátra.”

Kisfaludi Stróbl Zsigmond, kiváló szobrász-művészünk: „Magam nem dohányzom munka közben, bár lehetségesnek tartom, hogy néha az ember kaphat bizonyos inspirációkat a levegőben gomolygó illatos füsttől. Vacsora után nagyon jól esik egy Regalia-Media.”

Komáromi János jeles regényírónk: „Hogy szükséges cikk-e a művész számára a dohányzás? azt hiszem egyénienként más a felfogás, mert más a megszokás.

Magam dohány nélkül képtelen vagyok dolgozni!

Mikor a rég elfelejtett frontokon kellett verekednünk, úgy hús esztendővel ezelőtt, minden árvaságunkkal, veszködésünkkel, elhagyatottságunkkal, sokszor reménytelenségünkkel szemben egyetlen menedékünk a pipa volt, valódi kapadohánnyal megtömve. Ha a füstjét nézdegéltük, elfelejtettük, hogy bánat és keserűség a kísérőtársunk, sőt olyankor — a kéken bodrozó

füstön át — megölhetetlen hittel hittük, hogy hazavisz egyszer az Isten. Hát haza is hozott!

Mostanában többen ajánlották, hogy hagyjam abba a dohányzást- Jóembereimnek ez az egyetlen óhaja az, amelynek teljesítésére nem érzek magamban lekierőt: a köröttem lengő füst nélkül képtelen lennék dolgozni.

Legkedveltebb cigarettám a Nikotex-Mirjam, a nikotex-Theba.”

Lakatos László jeles írónk: „Igen. A dohány szükségleti cikk a szellemi munkához. Megjegyzem az sem árt, ha a dohány mellett szellem is van. Arány legyen körülbelül egyenlő. Kedvencem az Extra. De volt idő, hogy Stambul, azután volt idő, hogy Memphis. Mint látható, nem vagyok monogán természet.”

Móra Ferenc, a kiváló író és régész írta halálos ágyán: „Nem mernék feltétlen igennel felelni. Azok is tudtak valamit, akik Amerika felfedezése előtt tettek-vettek a világban s ma is ismerek nem dohányzó írókat és művészeket. Én tehát csak a magam nevében jelenthetem, hogy kéz nélkül talán tudnék dolgozni, szivar nélkül nem. Ugyan pár hónap óta, mióta súlyos betegen nem igen élek, de muszájból elvégzem a dolgaimat, a szivar meg a pipa sokszor a fejet is pótolja nálam. Veszett dohányos vagyok, de dohány-szakértő nem. Nekem minden erős szivar jó, ha szelel. A jól szelelő magyar Britanicát többre becslöm minden üvegbe forrasztott tengerentúli illúziónál.”

Pékár Gyula, kitűnő írónk: „Irigylem azokat, akik nem rabjai a dohányzásnak, én bevallom, rabja vagyok s csak cigaretta- tázva tudok írni, A cigaretta mámora szerintem, szárnyat id a képzetemnek. A magam részéről csak az erős szivarkát szeretem: hosszú évek óta kizárólag Dráma cigarettát szívok.”

Salamon Béla, a közismert komikus színészünk: „Egy jó szivar — az egy jó barát!”

Sidló Ferenc, kiváló szobrászművészünk: „Arra a kérdésre, hogy a művésznek szükségleti cikk-e a dohány — igenlő választ kell adnom. A cigaretta szívása nyomán mintha tisztulnának a gondolatok — és gyorsabb tempót venne a képzetek kialakulása. A dohányzás ha kell, nyugtat s ha kell, stimulál. Mérsékelt élvezésével talán az orvos is megbékül.”

A tisztviselő szellemi munkások vezető képviselőjeként Budapest akkori főpolgármestere dr. Huszár Aladár ezt írja: „,Arra a kérdésre, hogy a dohányzás a fokozottabb szellemi

munkánál mennyiben segít és mennyiben árt, a választ mondják meg az orvosok. Azt azonban megállapíthatom, hogy munkám közben jólesik a dohány füstje és a dohányzás számomra a pihenést is nagyon kellemessé teszi. Valahogy az ember nincs egyedül, ha füst terjeng körülötte, megnyugtató hatásának szívesen engedem át magamat.”

Amikor ezekből a nyilatkozatokból a dohányzásnak a szellemi munkára ható előnye világosan kitűnik, meg kell még általánosságban említenem, hogy a tanulóifjúság körében is egyre több híve akad.

Erre eléggé rávilágít az is, hogy a berlini egyetem mellett 1884-ben nyílt dohányosbolt nagy felírással hirdette:

„Tabacus studiorum amicus”
(A dohány a tanulók barátja!)

A dohány a tanulók barátja.

Bizony barátja a tanulóknak, a gondolkodóknak, a szellemi életet élőknek. Gondok elűzője, töprengések csendesítője, lelki lázongások csillapítója. Gondolatok élesztőgetője. Balszam. Az ideg-ember életszükséglete.

Ezekből az őszinte, meghitt vallomásokból és tanulságos tapasztalatokból megállapítható, hogy a XX. század szellemi életét élőjének, művészenek csaknem kivétel nélkül szinte segítők, — gyakran szerzőtársa a dohány. S amíg egyfelől a művészi tehetség titkának megfejtése megközelíthetetlen, addig másfelől kétségtelen az az előnyös hatás, melyet a dohányzás a művészi teljesítményre gyakorol.

Legtöbb közéleti és művész-kortársunk életében nagy szerepe jut a dohánynak. A zeneszerzők, színészek, festők, szobrászok, politikusok, újságírók, költők túlnyomó száma nem is tud dohány nélkül dolgozni.

Hogy még csak néhány nevet említsek, nagy előszeretettel dohányoznak: gróf Bethlen István, Bárczy István, Heltai Jenő, Márkus László, Kóbor Tamás, Márai Sándor, Hunyadi Sándor.

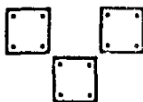
És bár igaz, hogy Amerika felfedezése, tehát a dohányzás szokásának itteni meghonosodása előtt is kiváló művészek nagyszerű termékekkel ajándékozták meg a világot, de el tudjuk képzelni, hogy a mámorosító dohány megihlető hatásától Sophokles, Homeros, Ovidius, Horatius és a többi régi jelesek remekművei még csodálatosabbak lennének! Hiszen a dohányzásnak hatalmas inspiráló ereje van — és a tudomány, valamint a művészet újabbkori nagyjainak megihletéseért a dohányt feltétlenül érdem illeti!

A dohányzás tehát nemcsak élvezetet nyújt az emberiségnek, hanem jelentős mértékben hozzájárul a világ szellemi kincseinek gyarapodásához is. Mert a gondolatok ezüstjei, aranyai és ékei megtisztultan csillognak elő a dohányfüst kékesszürke ködéből.

Az igazi művész nemcsak tud, nemcsak ért, hanem érez is sokat a Teremtés magasabbrendűségéből. Ezt az érzetudást könnyíti meg, emeli égiessé a dohányzás.

A dohány tehát a modern Múza.

Csókjával az elhivatottak ihletét fokozza és így közvetve még azoknak a nemdohányosoknak is örömet szerez, akik a művészetben gyönyörűségüket tudják lelteni.

A nők és a dohányzás.

Crusby, a tapasztalt öreg jenki, a dohányzás jelentőségét tréfásan példázza:

„Isten először a férfit, majd a nőt teremtette. Az emberpárt látva, Isten annyi részvétellel volt a férfi irat, hogy vigasztalásául — a dohányt teremtette ...”

Azóta azonban, amióta — egyenjogúsítása folytán — a nő a férfi színvonalára süllyedt, természetesen nagyot fordult a helyzet, mert egyre hatványozottabban menekül már a nő is a dohányzás élvezetébe.

Régen, amikor az indiánok dohányfüsttel áldozatot mutatnak be a Nagy Szellemnek, vagy amikor a törzsfőnök békepipázott — asszonyépük szintén résztvett a füstölésben, amit aztán megszokott és különösebb alkalmak híján is dohányzott.

A mexikói asszonyok ma is a legszenvedélyesebb dohányzók. Szinte kivétel nélkül füstölnek. Épp úgy magukkal hordják megtömött cigaretta-szelencéjüket, mint a férfiak. Báláikon megisméltető látvány, hogy a hölgyek cigarettát sziva lejtik a táncot. A vonzalom gyengéd jelensége, amikor szórakozóhelyen a hölgy égő cigarettáját udvarlójának pár szippantásra átnyújtja.

A nők, hogy ujjukat be ne fogja a dohány, a cigaretta tartására arany-fogókat használnak. Ez spanyol találmány, amit tenazitas de oro elnevezése is elárul.

A délamerikai St. Paulo tartományban a mamelukok — kaukázusi apától és amerikai anyától származók — asszonyépe a férfikkal versenyt pipál,

Chile, Bolivia, Peru lakosságánál szokásos, hogy az asszonyok a vendéget a szíves fogadás jeléül dohánnyal kínálják, amit a látogató elsősorban a háziasszony iránt illően viszonz.

Peruban, ahol a nők hiúsága természetesen a fog fehérségére is kiterjed, jellemző dohánypártolásukra, hogy mikép ápolják fogukat Dohánylevélből kis tekercest, limpiont sodornak, ezt a pitta-növény fehér rostjaival beburkolják és ezzel dörzsölik fogsorukat.

Az Aleuti szigetek és Alaska asszonynepe is rajong a dohányzásért. Egy kis bagóval, amit a hajósok szájukból vesznek ki és nyújtanak nekik át, hálára kötelezik őket.

Eleinte csak a nomád életet élő népek asszonyai dohányoztak. Azután, amikor ezt az élvezetet Európában is megismerték, királyi dámák gyűjtöttek pipára, szivarra és kezdtek barátságot kötni a tubákolással.

A dohányzás élvezetét hosszú időn keresztül csak az erkölcsi szokások minden változatában egyformán tartózkodóbb középosztály hölgyei vonták meg maguktól.

Pipázó cigánynő.

Ezzel ellentétben az uralkodók feleségei, királynők, hercegkisasszonyok, főúri dámák, akik bátrabban lehettek kezdeményezők, a dohányzás újdonságos örömét könnyen megengedték maguknak.

Mint ahogy a béklyóba kötő társadalmi előítéletekre nem hederítettek a pipára gyújtó és bagózó cigánynők sem.

A nők dohányzás terén történt felszabadulásának jeles előharcosai voltak: Kristina spanyol királynő, a tubákoló Medici Katalin, továbbá III. Frigyes brandenburgi választófejedelem hitvese, aki hosszúszerű hollandi pipából szerette a füstöt eregetni; úgyszintén a szivarozó Matild főhercegnő, a Savojsai herceg neje, I. Umberto felesége, Margherita királyné, a dán uralkodók családjának nőtagjai, a párisi grófné, Eulália spanyol infánsnő és még számosan.

Európai hódító útján a dohány előbb Spanyol-, majd Franciaországban az előkelő nők szalonjaiba hatolt be. Később más

országokban is a dohányt először a fejedelmi hölgyek és a környezetükhöz tartozó dámák vették pártfogásba.

A londoni Times 1926- januárban megjelent egyik számában, melyet az angol világlap a dohányzás ünneplésére szentelt, régi történetek olvashatók arról, hogy a nők egykor javában pipáltak. A gomolygó füstöt hosszúszerű agyagpipából eregették. Erről a XVI. és XVII. század egyes fametszetei is tanúskodnak. Erre az élvezetre zsenge korú gyermekeiket még a házasságra sokat adó quackernők is elég korán rákapattak.

így volt ez Franciaországban is. Az előző századból átszárvárgott divat lassan elárasztotta a női lelkeket. A Napkirály fényes udvarának szépei, magának XIV. Lajosnak leányai is, a szertartásos ebédek után sietve vonultak vissza lakosztályukba, hogy a köteles merev formaságok után — egy kis füstöléssel üdítsék fel magukat. A nagyhatalmú király hiába adott ki ez ellen szigorú rendelkezést: a hercegisasszonyok és Versailles dámái titokban kijátszották a tilalmat. Elannyira, hogy mikor a trónörökös egyszer nővérei szobájába nyitott, a sűrű füsttől nem is látta őket. Honnan szereztek maguknak a pipát? Nyilván kölcsönkérték a svájci gárdistáktól.

Medici Katalin a dohányt tubák alakjában élvezte. Úttörője volt a nők dohányzási szokásának, A királyi udvarhoz tartozó és az ott megforduló hölgyek egyhamar behódoltak a tubákolás szenvedélyének, A tubákolókat aztán a nők az egész vonalon utánozni kezdték,

A hölgyek kezdetben illetlennek tartották ezt az élvezetet. Hogy mégis élhessenek vele, a dohánylisztből gyurmát sajtoltak és ezt a „bonbons de tabac”-ot szagolgatták.

Pompadour asszony maga is rajongója volt a dohánynak. Nem csoda, hogy nagyra értékelte, hiszen az elsők között volt, aki felismerte és megbecsülte a dohány különös hatóerejét. Dohánylevelekből olyan gyógyszert készített, amely élénkíti az emlékező tehetséget és fokozza a szervezet frissességét. Ezt az „Essence du tabac Pompadour, pour corriger le memoire”-t a párisi drogueriákban még ma is árusítják.

A dohányzásra 1642-ben a Rajna-melléki tartományokban és Badenben gazdag és szegény nők egyaránt rászoktak.

Ebben az időben Angolországban szintén, különösen Devonshire és Cornwallis tartományokban, minden rendű háziasszonyok között akadtak dohányzók. Az írországi menyecskék

cseréppipából élvezték a dohányt és ha éppen nem akadt kezük ügyébe pipaszár, akkor a pipafej nyakából szívták a füstöt.

Regnard leírása szerint 1680-ban a lapp-föld asszonynépe is javában füstölt.

A régi világban még szokatlanul mulatságosnak tűnhetett fel, viszont ma egészen természetesnek találjuk, amit egy udvari orosz 1690-ben írt „Az emberi életről, egészségről és halálról” szóló kis munkájában. Felhívta a férjeket, buzdítsák nejüket arra, hogy a dohányzásban tartsanak velük, — hiszen a Mindenható mindenben társnak rendelte őket a férfi mellé s ahelyett, hogy zúgolódnának, inkább ők is igyekezzenek a dohányt az élet szépítésére felhasználni.

Már az 1719-ben Chemnitzben megjelent „A kedvelt és dicsért dohánynövény” c. könyvecskében a szerző fellebbenti a fátyolt. Megírja, hogy abban a korban a nők épp úgy jogot formáltak a dohány élvezetére és abból épp úgy ki is vették a részüket, mint a férfiak. A nyugati országokban egyaránt divat volt, hogy a hölgyek gavallérjaikkal együtt még nyilvános helyeken is pipáztak. És senkinek sem jutott eszébe, hogy ezen megütöközzék.

Hollandiában minden parasztleány is, napi munkája közben ezzel a közkeletű „gyógyszerrel” frissíti fel magát. Az asszonyok is vérbeli dohányzók. Ezt a szenvedélyüket azzal magyarázzák, hogy a csatornákból és más mocsaras gödrökből felzálló kigőzölés ellen a dohányfüst hatékony ellenszer.

A dohányzásban a nők szerepe azonban nemcsak akörül nyilvánult meg, hogy a dohány előnyös hatását értékelve, maguk is a füstölés élvezői sorába szegődjenek, hanem abban is jelentőségük jutott, hogy férfi hozzátartozójuk hangulatát a különféle dohánygyártmányok szíves felkínálásával előnyösen befolyásolják. Mint ahogy a férfi vendég iránt szintén minden rendű és rangú háznál ez általános kedveskedő szokás ma is. Sőt, a vendégszeretnek egyik elmaradhatatlan jellegzetes megnyilatkozása. Úgy a nyugati, mint a keleti országokban és a föld legtöbb részén.

Jól érzik a nők, hogy az ilyen kedveskedés könnyen megnyeri a férfit akaratauk számára.

Általánosan elismert, hogy a Kelet asszonyai és leányai is előszeretettel dohányoznak. Tarka virágos, buja szőnyegeiken szívesen kuporogták körül a török hárem kiválasztottjai do-

hányszári készüléküket és negédes buzgalommal szívták a narghileht.

A sziámi király háremhölgyei szintén pipáznak.

A legtöbb ázsiai népnél a dohányzásban a nők is élénk részt vesznek.

Tudjuk, hogy hagyományaikhoz a kínaiak híven ragaszkodnak. A kínai nő mégis minden hagyomány ellenére nagy élvezettel cigarettázik. Még a kínai mamák is dohányoznak. Az előkelők épp úgy, mint az egyszerűek. A kínai anya hátán cipeli gyermekét és közben vígan füstöl. Ha ilyenkor kezének valami feladata akad, cigarettáját a gyermek kezébe adja, hogy addig tartsa. Természetesen a kínai csemete így korán hozzászokik a dohányfüsthöz.

A japán nő is élvezi a dohányt.

A japánoknál a fiatal leányok is élvezik a dohányzást. Leggyakrabban makk-apróságú fém vagy porcellán pipából, melyet lakozott fa-, a tehetősebbek pedig elefántcsont-tokban tartanak,

A hátsóindiai Burmában a legnagyobb népszerűségnek az a szivarfaj örvend, amelyet piaci kofák, középosztálybeli asszonyok és serdülő leányok egyaránt lankadatlan élvezettel fogyasztanak.

Még szenvedélyesebb dohányzók a Fülöp-szigetek asszonyai, akik ottani elnevezés szerint egy mohamed-szivarféleség rajongói. E szivar mérete egészen rendkívüli. Vastagabb egy gyufaszál hosszánál, hossza pedig bőséges két arasznyi. Ennek ellenére, hogy e közkedvelt szivar súlyban és méretben európai rokonait felülmúlja, a fülöp-szigeti nő, — aki pedig kicsiny, törékeny termetű, — még sohasem esett nikotin-mérgezésbe. A dohányfüst iránti rajongásukat legjobban az jellemzi, hogy a vásári kofák még árusítás közben is pőfékelnek és szerintük a szivar külön élvezet az ételknél s italoknál.

Afrikában a nandu-törzs leányai és asszonyainak a cigarettára a kedvence. Nyakdíszükhöz erősítve, a fülcimpa szomszédságában kis pohárszerű tartályt hordanak, melyben — szelence helyett — cigarettájuk kézi készletét tartják. Bár túlságosan kényelmes viseletnek nem mondható, — de elvégre mégsem csoda, ha saját divatjuk felséges parancsának a sötétbőrű nandu-szép-nem is vakon engedelmeskedik.

Az exotikus világ asszonynépe a legtöbb helyen máig is a pipának maradt híve, — míg nyugaton a pipát már szintén kiszorította a cigaretta. Ugyanúgy, mint az Északamerikai Egyesült Államokban, Az amerikai nők dohánypártolására vall, hogy a newyorki hölgyek klubjában női ajakról olyan szónoklat hangzott el, amely dicséri a dohányzó férfit. Mert a tapasztalat igazolja, hogy a dohányzó férfiek türelmesebbek, kedélyesebbek, mint a nemdohányzók — és étkezés után is szívesen maradnak az asztaltársaságban. Ezért ajánlja, hogy a leányok olyan férjet válasszanak, aki a füstölés barátja, A dohányzás derűt kölcsönöz a háznak. Még a nemdohányzó férjeket is rá kell tehát bírní a füstölésre, hogy — feleségük is zavartalanabban élvezhesse a dohányzást.

Az Egyesült Államokban a világháború kezdetéig nyilvános helyeken inkább csak férfiak dohányoztak. Ezt oly szigorúan betartották, hogy egyes államaiban, mint Massachusettsben a nyilvánosan dohányzó nőt — egy avult rendelet alapján — megbüntették.

Ez a helyzet a háború után annyira megváltozott, hogy számos női felső-iskolában dohányzó-szobát kellett berendezni. Ugyanakkor a vasúton is megszűnt a nők dohányzásának tilalma. Sőt 1929 óta Illinois állam Yolietti állam-fogházában már a női foglyok is cigarettázhatnak. Ez a rendelkezés abból az elvből indult ki, hogy a nőknek épp úgy joguk van a dohányzásra, mint a férfi foglyoknak, annál is inkább, mert a nők 90 %-a dohányos.

Ebből a sorból legkevésbé lehet kihagyni az Amerikában kialakult fiús-leányokat, a flappereket.

Amerikában a nők dohányzása váratlan iramban, szinte máról-holnapra szökött előre és oly közkedveltségnek örvend, hogy asszonyok és leányok részére csaknem az összes nagy városban „füstölő-versenyeket” rendeznek. Aki a legtöbb ügyességet, a legmegejtőbb kecsességet fejt ki a cigarettázásban, azt

éremmel, oklevéllel és értékes dohányajándékkal tüntetik ki. A legelső verseny jutalmát egy fiatal leány nyerte el; övé lett „A cigarettázás 1926. évi bajnoka” érdekes cím.

A nő-apostolok ama régi elve, — ha a férfi teljhatalmúlag dohányozhat, a nőnek is teljes joga van hozzá! — az élet valóságában így hódít teret.

A múlt század művésznői soraiban — akik általában önállóéletet folytathattak — számosan hánytak fittyet a polgári előítéletekre és kedvteléssel dohányoztak Európában is.

A polgári nők viszont, még évtizedeken át bátortalanabbak voltak.

A dohányzáshoz a nőnek is teljes joga van!

Akkoriban a dohányzással a színésznők éltek a legmerészebben. Ünnepelet alakja volt Parisnak Spinelly művésznő, aki méltán nevezhető a különködő dohányzók királynőjének. Száritott páрмаi ibolyaszirmokat kevert az aranyszálú dohány közé és ezzel töltötte cigarettáit, hogy minél kellemesebb füstöt árasztthasson.

A világháború végeztével a nők egyenjogúsága csakhamar a dohányzás terén is célhoz érkezett.

A Parisban rendezett első dohányzó-versenyen a cigarettázás női győztese Suzy Pernelue lett, aki a legtöbb kellemmel tartotta és a legszebb mozdulatokkal emelte ajkához a cigarettát.

Az ilyen alkalmak a dohányzás terjedésének hullámverésén jókorát lendítettek.

A dohányfogyasztás által Franciaország bevétele szépen fel is emelkedett. A francia pénzügyminiszter a szenátus pénzügyi bizottságában kijelentette, hogy ez a tekintélyes eredmény különösen a francia dohányzó nőknek köszönhető, akik ma holnap több dohányt szívznak, mint a férfiak.

A cigaretta élvezetének általánosságára vet fényt az a londoni szokás is, hogy a legutóbbi években az előkelőbb fodrászoknál és szépitő-szalonokban az asztalokon felkínáltan áll a

cigaretta-választék, abból a célból, hogy ezzel a hölgy-vendégek ott-időzését kellemesen fűszerezzék. Mégpedig a java cigaretták. Természetesen a szépítés műveletének költségét úgy szabják meg, hogy abba a cigarettafogyasztást már egységáron beszámítják. Valószínű, hogy a nyugatiaknak ezt az üzleti leleményességét a mi szépítő-szalonjaink is hamarosan bevezetik, — már csak azért is, hadd láthassák, hogy csakugyan a szépre száll-e a füst, — de kiváltképp üzleti szempontból: a várakozó vendégek türelme, nyugalma, kedvtelése, — egyszóval meghódítása érdekében.

A francia nő sok cigarettafogyaszt.

A cigarettázás szenvedélyén túl az angliai Chessire grófságban fekvő Wallasey város hölgyei pedig összeálltak és megalapították a Szivarozó Nők Clubját. A club célja az, hogy a hölgyek között is népszerűsítsék a szivarozást. Minden belépő tag szóban és írásban kötelezi magát, hogy a nagy nyilvánosság előtt is szivarozni fog. A club ezenfelül napról-napra sorshúzás útján küldi ki néhány tagját, hogy égő szivarral szájukban minden forgalmas útvonalon tüntessenek a nők szivarozási joga mellett. Mert a nők nem hajlandók magukat megfosztani a szivarozás előnyeitől sem.

Köztudomású ugyanis, hogy a rendszeres szivarozás fogyaszt. Nem csoda tehát, ha a londoni hölgyek körében a karcúság divatjának rajongói ehhez az újkeletű mozgalomhoz most tömegesen csatlakoznak. Szakítanak az eddigi hagyománnyal és nyíltan hirdetik, hogy a szivarozás nem lehet a férfiak kiváltsága, így most napról-napra nő a szivarozó angol hölgyek száma. London nyilvános helyein már minduntalan feltűnnek az apró alakú szivarokat szívó amazonok. Figyelemreméltó, hogy a hagyományokat tisztelő Angolországban e legújabb, még szinte szokatlan látványon senki sem ütközik meg. Hogy pedig a tar-

tózkodóbb természetű hölgyeknek se kelljen megvonni maguktól a szivarozás gyönyörűségét, egy ötletes asszony éppen ezidén megnyitotta Londonban a hölgyek dohányzó-szalonját. Bevásárlásaik közben a ladyk ide térnek be egy csésze teára és itt egymás között tereferélve fesztelenül szivarozhatnak. A tulajdonos a dohányzó-szalon sikerén felbuzdulva most Parisban is nyit ilyen helyiséget.

Anglia a dohányból eredő állami jövedelmének több mint egytizedét a nőknek köszönheti. Romániában ez a számarány még nagyobb, egyötödész.

Így vesz példát Európaszerte a gyöngge-nem a spanyol nőktől, kiknek piros ajkai között a „cigaro en paya” már régebben életfeltétellé lett.

A nők dohányzási felszabadulása Magyarországra is eljutott. Eleintén, a régi múltban általában csak a tubákolásnak hódoltak. A XIX. század közepén még nemcsak feltűnt, de megütözést is keltett, amikor Bárdosiné báró Rhédey Johanna a debreceni Bika-vendéglőben csibukra gyújtott. S amikor 1867-ben Magyaróvárott egy lengyel grófnő, aki a gazdasági intézet előadásait hallgatta, vendéglőben elfogyasztott ebédje után cigarettázott — még felháborodtak rajta.

Azonban a cigarettázás tért hódított s a nők füstölését lassanként megszokták.

Évekkel ezelőtt a Pesti Napló dr. Ernst Ottó tollából a szomorú véget ért Erzsébet királynénkról érdekes visszaemlékezést közölt. Eszerint a királyné szintén kedvelte a dohányzást. Udvarmestere, báró Nopcsa szerezte be részére a finom cigarettákat és szivarokat; mert néha megtörtént, hogy a királyné szivarra gyújtott,

A világháború után, amikor a nők dohányzási kedve általános fellángolt, mint másutt, Magyarországon is megkíséreltek mozgalmat indítani a nők füstölési szenvedélyének terjedése ellen. Az öntudatra nevelt nőket azonban nem lehetett a dohányzástól eltéríteni. A mozgalom, mint előrelátható volt, meddő maradt. Sőt inkább arra nyújtott alkalmat, hogy a füstölés élvezete iránt az addig nemdohányzó nőkben is közvetlen érdeklődést ébresszen. Mint ahogy ezt a vágyat fel is keltette s így a mozgalomnak — szándékával szöges ellentétben — sikerült a nők körében a dohányzás kultuszát továbbfejleszteni.

A múltban akkor, amikor dédanyáink a tubákolásnak hódoltak, nem jutott eszébe senkinek sem, hogy a nők tubákolása ellen mozgalmat indítson. Miért volna az kifogásolható, hogy a nők elfüstölve élvezik a dohányt? S éppen most, az egyenjogúság térhódításának korában? A karcsú cigaretta kecsessége illik is a női egyéniséghez s joggal senki sem kívánhatja, hogy ettől a földi élvezettől a nők megfosszák magukat.

Régen lejárt már az a kor, hogy a dohányzás szabadságában a nők előtt tilalmi sorompót ereszhessenek le.

A köztudat, ahogy a művelt nyugaton, azonmód a műveit nyugathoz tartozó Magyarországon is megbarátkozott azzal, hogy a nő akár hivatalban, akár lakásán épp úgy kéznél tartja cigarettáit, mint amikor délutáni teára, bridsre vagy táncra indul. Kézitáskájában sok egyebek között a cigarettaszelencét és a gyufát is magával viszi.

A cigaretta kecsessége illik a nőhöz.

Nyilvános helyeken is nyugodtan füstölhet, mert nincs olyan rendelet, amely a nők utcai dohányzását tiltja.

A nőknek ez a szabadsága már feltűnést sem kelt; sőt egyre megszokottabb jelenség a sétálva cigarettázó nő.

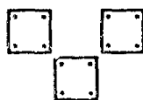
A középosztály hölgyei Európában csak a nők jogának általános felszabadításakor, a XX. század elején kezdtek dohányozni. A cigarettát részesítették előnyben és a háború után a cigarettázó nők száma már annyira megnövekedett, hogy igényük és ízlésük kielégítésére a gyárak külön hoztak forgalomba karcsúbb, rövidebb alakú, enyhe dohánnyal töltött cigarettákat. Ezek szalma, arany, parafa-véggel kerülnek piacra, sőt a divatos rúzsosztott ajak miatt rózsalevelű és piros szópókájú szí tarakát is forgalomba bocsátottak.

A cigarettafogyasztó felszabadult szellemű és jogú modern nők száma Magyarországon is állandóan gyarapszik. Az enyhébb dohánygyártmányokat kedvelőknek a nikotin-csökkentett

cigaretták előnye már nem ismeretlenek. Jól tudják, hogy szenvedélyük kielégítésére ezekből nyugodtan elfogyaszthatnak naponta akár kétszeres adagot is.

A dohányzási láz teljes összhangban áll a mai nő vágyaival, eszméivel és divatjával. Nem véletlen, hogy a nők lengesége éppen korunkban divat. Ehhez nemcsak a kitornázottság, nemcsak a nők széleskörű testedzése, hanem az is hozzájárul, hogy ugyanakkor a nők a dohányzás szenvedélyének is hódolnak. A nők rövid idő alatt meggyőződhetnek arról, hogy a dohányzás a természet elromlásának hatékony ellenszere. Valóban tanulságos a dohányzásnak ez az érdekes gyógyhatása, hogy amíg egyfelől hatásosan véd az elhízás ellen, addig másfelől a már lerakódott hártya réteg bizonyos mennyiségétől is meg tud szabadítani. A kellő mértékű dohányzás tehát a női karcsú testalkat szempontjából is előnyös.

A nőknél a dohányzás beszüntetésére még a kedvezőtlen gazdasági helyzet sem lehet alapos ok, mert amint látjuk, a dohányzás a női külső kellem tekintetében a szépi lószereknél és ékszereknél is lényegesebb hivatást tölt be. Ezért érthető, hogy a dohányzás élvezete a nőknek mindenkor még áldozatokat is megér.

„Tilos a dohányzás!”

A dohányzást tiltó szigorú törvényeknek és kérlelhetetlen rendeleteknek mintha emlékeztetőjéül, mintha csökevényeként maradt volna vissza a jól ismert figyelmeztetés: „Tilos a dohányzás!”

Középületek folyosóinak faláról, különböző ajtókra bigygyesztett táblákról, különféle várótermek és köz járművek belsejéről mered reánk a nyomtatott kiáltás: „Tilos a dohányzás!”

Ne reszkess tőle e tilalmak jámbor olvasója! Nem rejt magában semmi zord veszélyt. Ez már csak járványos felhívás. Olyasféle, mint némely fogadószobának falán az udvarias felkérés: „Kerüljük a kézfogást!” „, vagy: „A szíves marasztalást ne tessék komolyan venni!” „,

A „Tilos a dohányzás!” figyelmeztetést sem mindenütt veszik komolyan. Különösen azok, akiknek szól, — de sokszor azok sem, akik kifüggesztették. Talán az egész csak egy ósdi kornak megmerevült hagyománya.

Az élet olyan mulandó és annyira rövid - „ Az emberek szeretnek egy kicsit kellemetlenkedni is egymásnak. Ennyi az egész „Tilos a dohányzás!” De szerencsére szeretnek kedveskedni is. Az egész csak udvariassági kérdés, Szemethúnyni a kicsinyes dolgok fölött. Észre sem venni, ha valaki ott gyújt rá, ahol „tilos,” Vagy ahol „tilos,” ott előzékenységből rá nem gyújtani.

Természet, modor, hangulat dolga minden. Ma már semmi esetre sem virtus ott is pöfékelni, ahol tilos. Mert úgyszólván már csak ott tilos, ahol az ember jóérzéke, nemes hajlama amúgy is tiltja, ha nincs is tilalmi felirat. Kinek jutna eszébe ma templomban szivarozni?

És ki ne látná be, hogy a világ legkülönösebb „szállodájában,” mely a keletafrikai Tenya városka egy óriás fájának lomb-

koronájában helyezkedik el három fülkéjével: tűzveszély miatt tilos a dohányzás , , .

A dohányzásnak sok barátja volt, de sok ellensége is. Ezek az ellenségek azonban lassan kifogynak.

Németországban a XVIII. század végén a rendőrség szigorú rendelkezéseket léptetett életbe a szivarozás ellen. Utcán és nyilvános helyen tilos volt égő szivarral mutatkozni, A hatóságok a házi szokásoknak természetesen nem vethettek gátat és így a lakásokban terjedt a szivarozás szokása,

Berlin katonai parancsnoka a XIX. század elején Tippeiskirch tábornok volt, aki rettenthetetlenül üldözte a dohányzást. Minden nyilvános helyen szigorúan tiltotta. Aki ott mégis dohányzott, azt általában a fennálló államhatalom ellenszegülőjének tekintették. Mint ahogy abban a korban, aki cylinder helyett puha szőrmekalapot viselt, valószínűleg lázadóérzelműnek minősült, — úgy a nyilvános helyeken dohányozni merészkedőket is veszedelmes rendbontónak bélyegezték. Berlinben ez a hatósági tilalom egészen 1846-ig érvényben maradt, — és az akkori forradalom vívmányai közé kell számítani azt az eredményt is, hogy a polgárok elnyerték a szabad dohányzás jogát,

Magyarországon még 1848, év előtt szintén tilos volt az utcán dohányozni, Lipót és Frigyes Ferenc főhercegek a tilalomszegőkkel szemben engedélyt adtak arra, hogy az utcán dohányzók szájából bárki kiütheti a pipát vagy szivart, mégpedig büntetés terhe nélkül.

Gondol-e erre a régi tilalomra az a férfivilág, amely séta közben is tetszése szerint füstölgethet? Aligha, De még az égő cigarettával korzózó nők sem! Nincs is okuk rá, hogy a kellemetlen emlékeket felidézgessék. Hiszen a hatóság Magyarországon a dohányzó közönség irányában messzemenő figyelemmel viselkedik,

E tekintetben a közszigor Ausztriában is csak annyiban nyilvánul, hogy a wieni polgár ha az utcán elhajtja a cigarettavéget, nyomban két schilling bírságot tartozik fizetni a rendőrszem kezéhez. Mióta 1927-ben ez a rend életbelépett, a legnagyobb ritkaság, hogy wieni ember megfélemedezzen erről, — és ha történik az utcán ilyen bírságot, majdnem kivétel nélkül idegen a szenvedő. Most a wieni rendőrség az eddiginél is szigorúbban akar érvényt szerezni a dohányzás korlátolt tilalmának a színházi előcsarnokokban, sporttereken, kiállítási helyisé-

gekben, hangversenytermek előtt, egyáltalán mindenütt, ahol ott függ a rendeleti tábla: „Tilos a dohányzás!” Már az is büntetést von maga után, ha valaki a színházból kijövet az előcsarnokban rágyújt, mielőtt az utcára kiérne. Ilyen esetben az ügyeletes rendőrök az adóalanyon ott nyomban behajtják a bírságot.

Viszont 1935-ben, igazságügyminiszteri rendeletre kísérletképpen bevezették Ausztria területén, hogy a börtönökben a jogerősen elítélt foglyok is dohányozhatnak. Ezt a kedvezményt eddig csak a vizsgálati foglyok és a politikai elítéltek élvezheték, mint más államokban ma is szokásos, A foglyok naponta 10 cigarettát vagy két csomag dohányt fogyaszthatnak, A szabadságukat vesztetteknek dohányzási szabadság! A dohányzás üldöző XVII. századtól mekkora lépés ez a XX. századig. Akkor a szabad embert büntették a dohányzásért; most a börtönbevetettnek is szabad dohányozni,

S akadna még, aki nem hinné, hogy a dohányzás tisztítja az agyat, megszépíti a gondolatokat?

Angliában és Amerikában nyilvános helyeken nem tilalmazták oly szigorúan a dohányzást, mint néhol másutt- Akik jártak arra, tudják, hogy ott mégis sehol sem elviselhetetlen a dohányfüst. Ezt az ózonnak köszönhetik; mert ilyen helyeken már régóta ózonnal keverik szellőztetés közben a levegőt. Ezért tudják megengedni még a nagy angol mozikban is a dohányzást. Bár a londoni Plaza igazgatójának gondot okoz, hogy a legszebb világítási hatásokon is ront a felszálló dohányfüst. 3200 személy fér el a nézőtéren. Ezek túlnyomó része dohányzik. Francois Mangan a chicagói Capitol nagyszerű világítási készülékeivel szerelte fel a Plazát és az igazgató most azon leleményeskedik, miként lehetne megmenteni a közönség dohányzási szabadságát a világítás sérelme nélkül.

A franciaországi mozikban is szabad dohányozni.

Az SHS királyság kormányának 1933. évi rendelete értelmében a jugoszláviai mozikban is felfüggesztették a dohányzás tilalmát.

Ezzel szemben ugyancsak Jugoszláviában, a sarajevói legfelsőbb törvényszék elnöke 1926-ban Bosznia és Hercegovina összes bírósági épületeiben a dohányzást rendeletileg eltiltotta. A tilalom nemcsak a bírácoknak, hanem főleg a közönségnek szól. A bírák, ügyvédek, gépirókisasszonyok és ügyfelek ezentúl nem szívhatják el a maguk megszokott maroknyi cigarettáját. Ez a jó

szokás még a török hódoltság idejéből származott; az okkupáció alatt pedig az osztrák-magyar halóság nem bolygatta meg ezt a jó szokást. Az új rendelkezést annál nagyobb megütközéssel fogadták. A bírák sztrájkjal fenyegetöztek. A gépirókissasszonyok pedig, amint a törvényszék kapuján kiléptek, tüntetően pipára gyűjtanak. A közönség is méltatlankodva tiltakozik. A nagy felháborodás tüntetésé fajult: Éljen a dohány! le az elnökkel} — kiáltások zúgtak. A tüntetők pipáztak és elvonuló menetükben dohánylevelekkel díszített dohánykirálynőt vittek vállukon.

Amerikában, hol a közelmúltban jó időn át szesztilalom uralkodott, akkortájtban a dohány élvezete ellen is harc indult. Egyszerre két liga is alakult azzal a céllal, hogy az Egyesült Államokban nikotinellenes propagandát folytasson. Azonban ez a két liga feltűnően türelmes politikát követett, mert félt a várható kudarcától. Így a bostoni liga jobbadán csak a dohányzónőknek üzent hadat, S noha az Egyesült Államok kormánya megkísérelte, hogy a szenvedély rohamos terjedése ellen általános dohányzási tilalmat hirdessen — amiben talán a rágógummi kartellnek volt főszerepe — de kísérletével kudarcot vallott. Rövid átmeneti ideig 12 államban állott fenn tilalom a cigarettaeladásra. 1927-ben Kansas volt az utolsó állam, amely visszavonta a cigaretta elleni tilalmat — a csempészek nagy fájdalmára ..

A cigaretta hódítását sem hatósági intézkedés, sem ligák mozgalma megfékezni nem tudta.

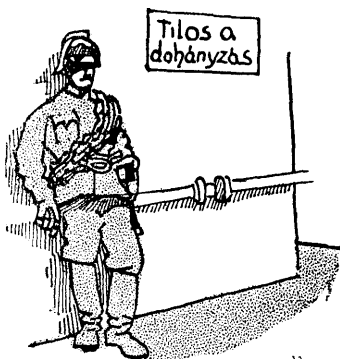
Híszen akik tapasztalták a divat varázsát, mely többek között már februárban szalmakalapot parancsol a nők fejére, azok előtt nem is lehetett kétes a ligák balsíkere. Valóban, hiába hívták harcra a társadalmat, mozgalmuk csatakiáltása süket fülekre talált. Amerika szabadsághoz szokott lakossága nem hagyta magát agyontilalmazni.

1931-ben Csehszlovákiában is megalakult a nemdohányzók ligája. Tagjai azt kívánták, hogy tiltsák meg a dohányzást minden köz- és magán-hivatalban; minden nyilvános helyen, vendéglőben, kávéházban, minden vonaton és más közlekedési alkalmatosságon. A személyes szabadság korlátozásának ilyen törekvése ellen a dohányosok sarkukra álltak. Így érveltek: Mi még soha nem kívántuk, hogy dohányzásra kényszerítsenek olyanokat, akik nem dohányzók ... S a liga mozgalma komolytalanságba fulladt.

Ezzel szemben komoly intézkedés történt Olaszországban, ahol 1928-ban Ricci, a Balilla-alapítvány elnöke, az összes tartományi kormányzókat körlevélben figyelmeztette az ifjúság fokozott felügyeletére, különösen a dohányzási tilalom betartására. Ugyanis a 15 éven aluli gyermekeknek Olaszországban tilos a dohányzás. Ez figyelemreméltó közegészségügyi intézkedés.

Ehhez hasonlóan 1928-ban Kína Nanking tartományának belügyminisztere is rendeletet adott ki, melyben a 20 évnél fiatalabbaknak megtiltotta a dohányzást, A rendelet értelmében a szülőket, gyámokat és mindazokat, akik az ilyen kiskorúaknak dohányt adnak vagy eladnak, szintén büntetik,

Magyarországon a tanintézeti fegyelem tiltja a középiskolai növendékeknek, mint serdületleneknek a dohányzást.

Budapest székesfőváros közigazgatási területének bizottsági ülésein szabad dohányozni, ellentétben a közgyűléssel, ahol már szigorúan tilos, A dohányzók élnek is a füstölés jogával, A tanácsterem falai között ilyenkor áthatolhatatlan füstfelhő szokott terjengeni. Néhány évvel ezelőtt az egyik bizottsági ülésen akadt olyan városatyá, aki éppen a dohányzás által teremtődött kedélyes hangulatot felhasználta arra, hogy kirohanást rendezzen a füstölés ellen. Mondókáját tréfálózva kezdte, majd egyre jobban beleringatta magát a mérgező tiltakozásba. Végül javasolta, szavazzassák le a bizottságot, hogy ülésein a dohányzás szabadságát kívánja-e továbbra is vagy sem? Az elnöklő alpolgármester előterjesztésére aztán ki is mondták, hogy ha túl nagy lesz a füst, akkor majd — szellőztetnek , , .

A dohányzás ellen különböző helyeken kifüggesztett tilalmi felíratok — kivéve mindott, ahol a tűzveszély komolyan fennto-

rog — ma az emberekben, mint egy .avult felfogás ítffelejtt emlékei, jobbára mosolyt, semmint bosszankodást gerjesztenek. A „Tilos a dohányzás!” itt-ott felbukkanó táblái legtöbbször olyanfélekép hatnak a mai előreszáguldó életben, mint egy autósort akadályozó öszvérfogatú taliga.

Ennek megértő ellentétét remekül példázza az a mai világba illeszkedő felirat, amely a m. kir. pénzügyminiszter hivatali fogadószobája előtt kellemesen lepi meg a látogatót és amelynek szövege így szól: „Égő szivarját vagy cigarettáját ne dobja el.” A közvélemény szerint ideje volna, hogy ezt a szellemet nem utolsó sorban a közönség érdekében más hivatalok és hatóságok is áthonosítsák.

Ennél a megállapításnál érdemes rövid pillantást vetni arra, hogy a köz járműveken a dohányzás tekintetében miként érvényesült a hivatalos felfogás a múltban és jelenben.

Budapesten a közlekedési eszközökön 1883-ig szabadon dohányozhattak. Ekkor a főkapitány rendelettel eltiltotta. Az akkori napisajtó felfedte, hogy ennek nem a tűzveszély volt az igazi indítóoka, hanem „keresd az asszonyt,” — mert hol volt akkor még a nők cigarettázásának divatja? Ugyanis egy hölgy a Margitszigetre rándult s a mellette ülő férfi erős szivart szívott. A füst bántotta a kényes hölgyet, amit szóvá is tett illetékes helyen. Panaszára ezt a választ kapta: Kérem, betiltom a dohányzást a város minden közlekedési eszközén.

És másnap megjelent a rendelet.

De 1897-ben már újra vígan füstölhettek minden közlekedési eszközön. Az egykori lapok azt az érdekes és egyúttal tanulságos megállapítást közlik, hogy a lóvonatok, omnibuszok és vasúti kocsik dohányzó szakaszai mindig megtelnek, mert még a nem-dohányzók is — különösen a hölgyek — szívesebben időznek a füstölő, kedélyesebb társaságban.

Azután 1907-ben, a Közúti Villamos Társaság arra az elhatározásra jutott, hogy a villamosokhoz külön dohányzó pótkocsikat csatolt. Ez a szükségessé vált intézkedés is arra mutat, hoév mennyire megnövekedeti azoknak az utasoknak a száma, akik a villamoson is dohányozni kívántak.

Azonban 1913 óta a budapesti villamosokon rendeletileg újból eltiltották a dohányzást. Ezzel szemben a magyar vidéki nagyvárosok villamosain az utasoknak szabad dohányozni. Különös rendelkezés, hogy épp a főváros villamosain nem szabad

dohányozni, holott Budapest más téren okosan ápolja idegenforgalmát és megmagyarázhatatlanul éppen azt nem akarja belátni, hogy a nyugati államokból idelátogató idegenek kényelmét, kényét-kedvét cseppet sem szolgálja ezzel a tilalommal. Hisz amíg hazájukban a köz járműveken is élvezhetik a dohányzás szabadságát, erről Budapesten le kell szokniok: mert itt a tiltó rendelet felfüggesztéséről a megnyilvánuló közóhaj ellenére is mindeddig elfelejtkeztek.

Ezzel szemben vonatjainkon ma is, mint régebben, dohányzófülkék állanak az utazóközönség rendelkezésére. Sőt jellegzetesen mindig a nem-dohányzók és női-szakaszok voltak oly kevés számban, hogy az egész vonaton alig lehetett itt-ott egyre rábukkanni. Vendégük még ritkábban akadt, akárcsak ma. Azonban amíg nálunk a vonatokon még most sincs külön női-dohányzó-szakasz, tehát a dohányozni szándékozó nők nem telepedhetnek külön női fülkébe, — addig feltűnik, hogy Angliában a gyorsvonatokkal is már 1906-ban női-dohányzó-kocsik közlekedtek.)

És amikor nálunk még szó sincs arról, hogy a dohányzást a fővárosi autóbuszokon engedélyezzék — ugyanakkor a németországi autóbuszokon már évek óta vígan dohányoznak.

S amire nálunk ma még nem is gondolnak, — Wienben a földalatti villamoson is szabad dohányozni, épp úgy, mint a londoni földalattin, ahol mégsem érezni azt a kellemetlen poshadt szagot, mint a párisi Metron vagy a budapesti földalattiban is. A londoni földalatti vasúton ugyanis ózonnal szellőztetnek.

Az ilyen légfrissítés egyszerű és olcsó ott, ahol amúgy is állandóan gondoskodni kell a gyors szellőztetésről, mint színházakban, mozikban, kávéházakban, várótermekben, stb. Parisban is kísérleteznek az ózonnal történő szellőztetéssel, a Metro Chignacourt—Orleans közötti szakaszon.

A dohányzás szerivel-módjával nem ártalmas sem annak, aki maga füstöl, sem annak, aki szívás nélkül a füstölő társaságban tartózkodik. Ha tehát a polgárok egészségét itt-ott a hatóságok csakugyan meggyőződésből féltik a dohányfüsttől — akkor kétségtelen, hogy ezt a gondoskodó lelkiismeretet nem ilyen jelentéktelenségekre szabadna felaprózni, hanem sokkal inkább azon a téren kellene érvényesíteni, hogy egy-egy milliós nagyvárosban ne hullhasson naponta kétszáz métermázsa kátrányos

korom a lakosságra. Ennek elhárítása lenne igazán komoly, nagyraihivatott közegészségügyi feladat. Magyarul ezt úgy is tömöríthetnénk, hogy az ágyúval kár verebekre vadászni.

Érdekes még megemlítenem, hogy egyes népek a dohányzási tilalmat milyen jellegzetes módon fejezik ki. (Zárjélben a szó szerinti magyar fordítás.)

Holland: Het is verboden hier te rooken (Itt dohányozni meg van tiltva).

Német: Das rauchen ist hier nicht gestattet (A dohányzás itt nincs megengedve).

Angol: No smoke not even (Ne tessék itt rágyújtani).

Francia: On est prie' de ne pas fumer (Kéretik nem dohányozni).

Magyar: Tilos a dohányzás! — esetleg s z i g o r ú a n . . .

Amíg régebben erkölcsi szempontból és törvényekkel tiltalmazták a dohányzást, napjainkban a „Tilos a dohányzás!” akár csupán felhívás jellegű, akár rendeleti utasítás — vagy tűzrendészeti vagy illem vagy közegészségügyi okokból sarjad.

Az előbbi indítók még törvényeket szült. Az utóbbi indítók már beérik egyszerű felhívásokkal vagy legrosszabb esetben közrendészeti rendeletekkel.

Ezekhez csak legújabban csatlakozik egy harmadik fajtájú mód, mely nem tilalom, hanem inkább intelem. Ez céljában is eltér az előző tilalmak indítóokától, amennyiben kétségtelen, hogy elsősorban gazdasági vonatkozásból fakad. Az új, a Harmadik Birodalom Németországában, nyilván a propaganda minisztérium kezdeményezésére közöl időnként a sajtó egy „Tízparancsolat”-ban megszövegezett intelmet, mely magyarázólag szólítja fel a német népet, hogy ne dohányozzék,

El kell ismerni, hogy Németországban a súlyos váltságdíj-feltételek pár évvel ezelőtt ha meg is hiúsították a dohánymonopólium megteremtését — az államnak a dohány vámjából és adójából tisztos bevétele van. Vagyis ezen a réven a dohányzás ott is nemzetgazdasági érdeknek látszik. Az intelem tehát a nép, a fogyasztók gazdasági érdekét kívánja szolgálni. Mégpedig, szerintem, inkább csak a jövődő nemzedékét. Mert az intelem általános foganatja is csak a jövőben éreztethetné esetleges hatását. Viszont a ma élöktől lemondást, a dohányzás élvezetével szemben nehéz önmegtartóztatást kíván.

Új idők, új szellemek.

A dohány térhódítása.

Művelődésének fejlődési fokozataiban az ember szívesen kereste az élvezeteket, így jutott el a dohányzáshoz is.

Az idők során az élet sodra minél jobban tör az idegek felmorzsolására, az emberiség annál inkább keres menedéket a dohányfüst élvezetében.

Nem csoda, mert a dohányzás hatásai lenyűgözők.

Ha nyomaszt a gond? rágyújtsz, mert nincs jobb gondúzó a dohányfüstnél.

Ha bánat öröl? leggyorsabban és legkönnyebben dohányzással enyhíted.

Ha fő a fejed? gondolataid zürzavarából legjobban kivezet a dohányzás.

Tervezetsz? a szippantás a legkülönb segítő, a legönzetenesebb szerzőtárs, mely szárnyakat ad az ihletnek.

Özön a dolgod? minden kézi és szellemi munka serényebben folyik dohányfüst mellett.

Vagy unatkozol? a dohányzás szórakoztat.

Kimerültél? a dohányzás fáradságot enyhít, felfrissít.

Ideges vagy? — és manapság ugyan ki nem ideges? — a dohányzás kiváló orvosság ellene, mert megnyugtat.

Éhes vagy? csillapítja éhségedet.

Jóllakott vagy? enyhíti a gyomor teltségének érzését.

Tereferélni akarsz? a szó dohányfüst mellett folyik legkedélyesebben.

Vagy hallgatásba akarsz burkolózni? gyújts rá, dohányozz?

Ha pedig a szavakat gondolataidnak nem kifejezésére, hanem elleplezésére akarod használni — a dohányzás ebben is segítségére lesz . . .

De ki győzné mind felsorolni azokat a legellentétebb életmegnyilvánulásokat, amelyeknek kellemességei a dohányzás előnyös hatásaiból fakadnak.

Ilyen értelemben a dohány valóban csodaszer.

Míndez magyarázatot ad arra, hogy a dohányfüst hogyan tudta az emberiséget rabul ejteni; hogyan tudott ilyen gátakat szakító erővel elterjedni; hogyan lett a dohányzás az emberi-ség nagy szenvedélye ...

Általában érdekes az a tapasztalat, hogy a dohányzás a háborúk után mindig további teret nyer.

Az a szinte emberfeletti testi és lelki feladattömeg, amelyet a háború a katonára ró, az örökös izgalommal járó tűzvonal-élet — a lelki kábulat szükségét érezteti és erre a célra a dohányzásnál alkalmasabb, kitűnőbb eszközt nem találni,

A harmincéves háború Európában elterjesztette a dohányzást, A napóleoni háborúk a szivarozás terjedésére hatottak, A krími háború pedig a cigarettázás hódításának útját egyengette.

Az idegfeszültség, a testi fájdalmak és lelki megrendülések, amiket a hadakozások hatványozottabban kiváltak — természetesen mindig növeli a dohányzási vágyat.

Az 1914—18, évi világháború a dohányzás szenvedélyét az addiginál egyharmadával feljebb fokozta. Legjobban az igazolja ezt, hogy a nagy háború előtt a világnak másfél milliárd volt, jelenleg pedig már két milliárd kg, dohány a szükséglete.

Ugyanezen időtől számítva, a cigarettafogyasztás mérve oly hatalmasat ugrott, hogy az általános dohányszükséglet emelkedésének 33 %-os arányát is mindenképen túlszámalyja. Ami azt jelenti, hogy a cigaretta nemcsak újabb alany akat nyert a dohányzásnak, hanem a pipázók és szivarozók táborából is elhódított híveket.

Tiszta képet alkothatunk erről, ha vizsgáljuk, hogy néhány államban a háború előtt és után a szivar, valamint a cigarettafogyasztás mértéke miként alakult,

A lakosság fejenkénti évi adagját véve alapul, csak példának ragadom ki, hogy a szivarfogyasztás csökkent: az Egyesült Államokban 35, Svédországban 15, Franciaországban 35, Németországban 20 százalékkal, — viszont a cigarettafogyasztás emelkedett: az Egyesült Államokban 500, Angolországban 400, Franciaországban 350, Németországban 250 százalékkal. Ami egy-

úttal azt is bizonyítja, hogy az egyes korszakokhoz mennyire alkalmazkodik a dohányzás divatozó módja.

A régi időkből visszamosolygó pipa valósággal a hűséges házasságot jelentette a dohány és a dohányos között. A szivar pedig a rövid szerelmet. A cigaretta csupán futó ismerkedést.

A kapkodó, nemtörődöm világé a cigaretta. Még pedig oly általános mértékben, hogy például az Egyesült Államok hadseregét — évi 270 millió dollár költséggel — a cigarettafüstből tudják fenntartani. Sőt az amerikai cigarettázok dohányadóbán még többet is megfizetnek, mint amennyit az állam a hadseregére költ.

Valamikor a török nép dohányzott a legszorgalmasabban. Még akkoriban, amikor folytonos hadakozásban élte ki magát. Innen ered az a szállóige is, hogy füstöl, mint egy török. Ma azonban már máskép áll a helyzet.

A régi időkből visszamosolygó pipa...

A legerősebben Hollandiában dohányoznak. Sorban következnek az Egyesült Államok, Angolország, Franciaország, Ausztria, Belgium, Románia. A dohányfogyasztásban hajdan vezető Törökországot pedig a sorrendben Olasz és Spanyolország is megelőzi.

Amerikán kívül és Európa határain túl a kínai nép dohányfogyasztása emelkedik még szembetűnően. Dohánygyáraik gombamódra szaporodnak és terjeszkednek. Eddig hetven kínai dohánygyár működik. A legtöbb Sanghaiban virágzik. A dohány térhódítása Kínában azért érdemel különösebb figyelmet, mert varázsával az egészségesebb dohányzás még az elbűvölő hatású ópium, szívásának hívei sorából is egyre többet elhódít.

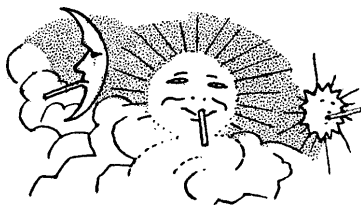
Nemcsak a férfiak körében és nemcsak Kínában gyarapszik a dohányzók száma, hanem általános világjelenség, hogy a dohányzó nők tábora is rohamosan növekszik.

A dohányzási tilalmak megszüntetése, a nők egyenjogúsítása, a dohányneműek gyári, tömegcikk módjára történő előállítása, a mai kor ideg feszültsége és az ehhez alkalmazkodó pillanatnyi élvezetre szánt s filléres világba illő cigaretták divatja a dohány növekvő világalalmának együttesen vált tényezőjévé.

A dohányt az elfüstölés és a tubakolás élvezetén kívül a tudomány előhaladásával egyéb közhasznú célokra is felhasználják. Jellegzetes mérget, a nikotint kivonják és permetével a növényen élősködő férgeket teljes sikerrel irtják.

A dohánygyártásnál nagy mennyiségű dohányhulladék gyűlik össze, amelynek egy részét trágyázás céljára értékesítik, a porállapotú hulladék-anyagból pedig — mint Magyarországon Debrecenben — brikettet sajtolnak. A fűtésre alkalmas dohánybrikett kalória ereje felülmúlja a hétezetet, ami ezt az új fűtőanyagot kétségtelenül komoly értékévé emeli.

A dohány virágjából pedig kedvelt illatszert készítenek, mely „Habanita” néven közismert.

A dohányt tehát nemcsak elfüstölésre, hanem egyéb közfogyasztási célra is hasznosítják. Ezért természetes, hogy gazdasági szempontból kivételes becsben áll.

Figyelemreméltó, hogy eddig a dohányzást szenvedéllyé fokozódott élvezetnek tekintették. Kiterébélyesedett térhódítása azonban ezt a megállapítást és ezt a szerepet már túlnötte; mert manap a dohányzás közszükségletté emelkedett szenvedély.

A magyar Kúria B. II. tanácsa 1634/1935. szám alatt hozott, ítéletének indokolásában is megállapította, hogy a dohánygyártmány közszükségleti cikk.

Amíg a dohány eljuthatott e megállapításig, felfedezésétől az előítéleteken, tilalmazásokon keresztül sok viszontagságon kellett átgázolnia és győzedelmeskednie.

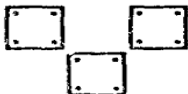
Küzdelmes pályafutásán ha nem is egyenletesen ívelhetett felfelé, de végül mégis oly magasra tört, mint növénytestvérei közül egyik sem. A cigarettázás mindenfelé elterjedt.

Térhódítása példátlan méretű.

Az a szerelem, amely az emberiségben a dohány iránt ébredt, örökön izzani fog.

Mindez bizonyítéka annak, hogy a történelmet nemcsak az államférfiak és hadvezérek irányítják és befolyásolják, hanem elsősorban a felfedezők és a felfedezések csinálják.

Így csinálta meg a maga világtörténelmét a dohányzás felfedezése is.

FÜSTKARIKÁK.

A dohányzás a kedélyre jótékonyan hat. Természetes, hogy a dohányfüsttel együtt anekdoták is karikáznak. Az anekdota rövid, tréfás történet, A dohányzás története nem lenne teljes, ha ezeket hozzá nem fűzném. Mindenféle válfajából — egy király, egy cigány ... — itt nyújtok egy csokornyit:

Rómában az egyházi hatalom a dohányzást egy évszázadon keresztül szigorúan tilalmazta, A tilalmat azonban visszavonták és attól kezdve a dohányzás szenvedélyének maguk a pápák is hódoltak. Dohányozni IX, Pius pápa is nagyon szeretett. Egyszer az egyik olasz gróft fogadta és vendégét szivarral kínálta meg. Az a kínálást szerényen, de szerencsétlenül így hártotta el:

— Szent Atyám, a dohányzás az egyetlen bűn, mely nem sajátom,

A pápa méltatlankodva válaszolt:

— Ha ez bűn volna, Ön már régen dohányozna!

Betegével beszélget a jószívű orvos. Egyszerre csak megszólal a lelkiismerete:

— Egyszersmindenkorra megtiltom a dohányzást. De ha nem tud leszokni róla, ajánlok egy kollegát, aki meg fogja engedni,

Két évszázaddal ezelőtt, amikor egy angol tengernagy látogatást tett az egyik amerikai admirálisnál, a szájában áztatott bagót az elő-kajütben hagyta, az ajtó mellett álló asztalon. Mikor barátjától egy óra múltán kijött, a bagót újra szájába vette és így szólt az őrtálló matrózhoz:

— Nem vagy igazi tengerész, hogy el nem csented az admirális bagóját.

— Engedelmevel, kegyelmes uram, — válaszolt a matróz — az egész idő alatt azt rágtam.

Egy vén tibeti, aki szenvedélyes dohányos volt, haldoklott. Varázslót hívtak hozzá, aki csakhamar megérkezett és — tibeti szokás szerint a haldokló fejéhez égő gyertyát rakott.

A másvilágra készülő öreg tibeti minden erejét összeszedte, félkőnyökre tápázkodott és a gyertya lángjánál — szivarra gyújtott.

II. Frigyes porosz király egyszer észrevette, hogy egyik apródja elég vakmerően az ő jelenlétében felvette az asztalról a király burnótos szelencéjét és szippantott belőle. A király odafordult és megkérdezte a fiútól:

— Talán tetszik neked a szelence?

Az apród ijedtében szinte megmerevedett.

Nagy Frigyes mégegyszer megkérdezte:

— Beszélj hát, tetszik?

— Igen. Nagyon csinos, felelte remegve az apród.

— Akkor tartsd meg magadnak, mert — kettőnknek kicsi.

A bíró kihirdeti a cigány előtt a marasztaló ítéletet és kérdi tőle:

— Van-e valami megjegyzése?

— Van ám, tekintetezs bíró úr! Sábád-é ast a sivarvéget onnan as azstal alul felvenni?

Umberto olasz király volt talán a világon a dohányzás leglelkesebb híve. Hogy milyen gyönyörűsége tellett a dohányzásban, azt neje, Margit királyné így beszélte el egyszer a walesi hercegnek, a későbbi VII. Edward angol királynak:

— Az én férjem imádja a dohányzást és én is szeretem, ha a férfiak szivaroznak. A kedves embernek sok hibáját el tudom nézni, de ha valaki nem dohányos, azt nem szívehetem. Egy félelem és gáncsnélküli lovagnak nagyra kell becsülnie a jó szivart. Ha az uram rosszkedvű, magam viszem elébe kedvelt pipa-

ját. Ha jó kedve van, cigarettát nyújtok néki, ha pedig valami nagyon nagy dolgot akarok tőle, akkor egy jó és finom szivarral kínálok meg. A pipa megvigasztalja és megnyugtatja, a cigarettá gyönyörűséget szerez neki és ha átadja magát egy valódi cuba vagy havanna élvezetének, akár a legnagyobb kéréssel fordulhatok hozzá, nem fogja megtagadni.

— Borzasztó, hogy megállás nélkül esik az eső. Tönkreteszi az egész keresetemet.

— Mi a foglalkozása? talán nyári vendéglős?

— Nem, kérem. Cigaretta- és gyűjtő vagyok.

—o—

Budapesti zeneműkereskedésbe beállít egy atyafi.

— Kérek két rövidszivart.

— Itt kottát árulnak, meg gramofont.

Mérgesen szól:

— Hát akkor minek bolondítják az embert?

— Mivel bolondítottuk mi el kendet?

— Ehun-e, olvassa el az úr . . . mintha most látná először.

A bolt kirakatában egy hangverseny hatalmas plakátja sárgállott. Rajta óriási betűkkel a zongoraművész neve:

— Dohnányi!

Érdeklődnek a bölcs orvosnál.

Doktor úr, miért kérdezi meg betegeitől mindig olyan körülményesen, hogy milyen bort isznak és milyen szivart vagy cigarettát szívnak? Szüksége van rá a diagnózishoz?

Ahhoz nem ... de a számlához.

A valutaüzér dicsekszik.

- Tavaly elszántam magam, hogy félévig nem dohányzom.
- Nos, meddig bírta?
- Csak két hónapig, — mert időközben a bíróság szabadlábra helyezett.

John Abernethy angol orvost felkereste egy beteg és megkérdezte tőle:

Gondolja, doktor úr, hogy élélhetek száz évig, mint az apám?

- Hány éves Ön?
- Ötvenkettő.
- Iszik bort?
- Antialkoholista vagyok.
- Kártyázik?
- Dehogy.
- Sok húst szokott enni?
- Vegetáriánus vagyok.
- Tetszenek Önnek az asszonyok?
- Nagyon kevésbé.
- Dohányzik?
- Soha életemben nem voltam dohányos.

De akkor, bocsánat, miért fontos Önnek, hogy száz évig éljen?

Egy marseillei így szól a barátjához, akinek állandóan cigaretta lóg az ajakáról.

- Téged a dohányzás tesz tönkre. Ha nem dohányoznál, már tíz éve nyaralód lehetne a tengerparton.
- Ugye, te nem dohányzol?
- Soha.
- Hát kérlek, légy szíves vezess el a villádroz.

A gyermek gondolkozása is megbicsaklik.

- Kinek gyűjti apuka a szivarvégeket?
- Az árvagyermeknek.
- Hát nekik már szabad szivarozni?

Sir Walter Raleigh angol tengernagy elméssége miatt nagyon kedves embere volt Erzsébet angol királynőnek. A királynő szívesen látta maga körül a kiváló embert, akinek mindeme volt egy találó megjegyzése. Egyszer beszélgetés közben a királynő hirtelen ezzel fordult Raleighhez.

– Látja, Ön nagyon elmés ember, de van ám valami, amit ön nem tud.

– Mi legyen az?

— Megmérni, hogy milyen nehéz a füst.

Raleigh elmosolyodott.

— Biz az nagy dolog, de nem lehetetlen.

— Fogadjunk, mondta a királynő, hogy lehetetlen.

— Szívesen tartom a fogadást, felelte Raleigh.

Hozatott egy kis csomó vágott dohányt, megmérte és azután megtönte vele pipáját. Rágyújtott és elszívta. Akkor azután kiverte pipáját s a hamut megint megmérte.

— Íme, felség, mondotta, megvan az egész. Amennyivel a dohány többet nyomott, mint amennyit a hamu nyom, olyan nehéz volt a füstje.

Kérdezik a cigánytól.

— Te is akkor tudsz legjobban dolgozni, hogyha dohányzol?

— Nem tudom, kezit csókolom, még nem próbáltam.

— Nem szoktál dohányozni?

— Ellenkezőleg, nagyon izs! De nem soktam dolgozni!

Orvos a beteghez.

— Magának, barátom, le kell szoknia az italról és a dohányzásról.

— Szóval azt akarja, doktor úr, hogy megnősüljek?

A vonat fülkéjében a skót felkattantja a cigarettatárcáját és megkínálja jobb szomszédját.

— Köszönöm, nem dohányzom.

Erre balszomszédját kínálja meg.

— Köszönöm, én sem dohányzom.

Felesége ekkor a fülébe súgja.

— Miért nem kínálsz meg a kapitány urat?

— Mert róla tudom, hogy dohányzik.

A munkaképességet fokozza a dohányzás. A varga mondja.

— Hamarabb megtudom talpalni a csizmát, ha közben pipázhatom.

A pincér mondja.

— Hamarabb tudom hozni a levest, ha . . . előbb kapok egy szivart.

— Kedves barátom, fogadjunk egy doboz szivarba, ugyanilyenbe, amilyent most szívok.

— Köszönöm, nem fogadok.

— Félsz, hogy elveszted?

— Dehogysis! Félek, hogy megnyerem.

Hollandiában a híres tábornok, van Grotten, csata közben tubákat kért egyik kapitányától. Amikor szelencéjét a kapitány éppen át akarta nyújtani, egy ágyúgolyó csapott le és tépte szét. A tábornok hirtelen egy másik tisztje felé fordult.

— Szabad akkor talán Öntől kérnem?

— Kitől kaptad ezt a szivart?

— Egyik ismerősömtől.

— Jó barátodtól?

— Az majd kiderül, ha rágyújtok.

Henry Allen Wilson, az angol dohányellenes liga titkára, nagygyűlésükön ezt jelentette ki:

— A kezem ügyében lévő kimutatók szerint minden szivar, melyet valaki elszív — három nappal s minden cigaretta egy héttel rövidíti meg az illető életét.

Amikor ez a kijelentés elhangzott, egy híres orvos felkelt az egyik zsöllyéből és ezt kérdezte:

— És ezek a kimutatók tényleg megbízhatók?

— Feltétlenül, jelentette ki Wilson titkár. De miért kérte ezt?

— Azért, válaszolt az orvos, mert akkor ennek a fele se tréfa. Ha ezek a kimutatók csalhatatlanok, akkor Ön előtt most egy olyan ember áll, aki már háromszáz éve halott!

A szívbajok egyik jeles hírű magyar professzora beszélte el.

— Volt egy betegem, egy előkelő állású közismert személy, akinek szívbántalmai voltak. Felkeresett és kért, hogy vizsgáljam meg. Az orvosi vizsgálat végeztével elérem tartotta tekintélyes szivartárcáját és én, aki szorgalmasan dohányzom, kiemeltem az egyik remekbekészült havannát. A beteg folytatólagosan járt hozzám és minden vizsgálat után megkínált a pompás szivarokból.

— A baj szépen gyógyult. A beteg mind ritkábban látogatott el és egyszer, amikor huzamosabb idő után ismét eljött, boldogan állapítottam meg, hogy betegsége jelentékenyen javul. A vizsgálat végén, szokásához híven, elővette az ismerős szivartárcát és meglepetten vettem észre, hogy a tárcában a jóval polgáriasabb Portorico szivarok hemzsegnak.

— Nos, igaz — jelentettem ki betegemnek, az öröndetes javulás jó úton halad, azonban (és itt mosolyogva pillantottam azokra a szivarokra, amelyeket újabban szívni szokott) *ennyire jól* azért még nem vagyunk!

Két divathölgy cseveg a korzón.

— Azt hittem, takarékoskodni fogok és ezentúl villamoson járok. De sajnos, kénytelen vagyok taxiba ülni. ..

— Miért?

— Nem engedélyezték a dohányzást a villamoson.

A szigorú dandárparancsnok meglátogatta az altisztképző iskolát. Az őrszolgálatból faggatta az egyik vitézt.

— Mire kell különösen vigyáznia a puszkaporos toronynál őrtálló katonának?

— Hogy a raktár közelében senki ne dohányozzék.

— Helyes! Hát tegyük fel, hogy te, fiam, ör vagy egy ilyen puszkaporosraktárnál és én a tábornok égő szivarral közeledem feléd. Mit fogsz csinálni?

— Azt fogom mondani: Tábornok úr jelentem alássan, itt nem szabad dohányozni.

— És ha én nem teszem félre a szivart, mit csinálsz?

— Akkor mégegyszer azt mondom: Tábornok úr kérem alássan, ne tessen itt dohányozni, mert szigorúan tilos.

— Hát, ha mégis tovább szivarozok?

A sarokbaszorított legény pár pillanatnyi gondolkodás után így vágta ki magát:

— Tábornok úr jelentem alássan, ha egy tisztességes embernek azt mondom kétszer, ne tessenék itt dohányozni, mert ez szigorúan tilos, akkor az illető bizonyára szót fogad,

A tábornok nem kérdezett tovább,

A trafikos mondja törzsvevőjének,

— Ön nem is erős dohányos, csak tíz cigarettát vásárol naponta,

— De másik húszat a főnököméből szívok,

Szász Menyhért, a kiváló költő „Húsból és vérből” című verses kötetében van egy vers. Szivar , , , a címe és egyik szakaszai így szól:

Szívemben Te a Béke vagy,
 Az ajkaimnak éke vagy,
 Kezem végigfut bőrödön,
 Mint gyilkos keze törökön,
 Vagy férfi újjá nohajon,
 A legszerelmesb hajnalon
 És tüzes, égő koronád
 Amely rubinba villogó,
 Mint párduc szeme, csillogó,
 Szivar !

A vers nemcsak az irodalmi köröknek tetszett, hanem nagy sikert aratott a Dohány jövedéknél és a Nikotexnél is, A nikotex igazgatósága gavalléros módon hatalmas csomagban szivar-mintagyűjteményt küldött Szász Menyhértnek, Szép levelet mellékelte hozzá, megköszönte a gyönyörű verset s kérte, fogyassza el jóízűen a szivarokat, mint a szivarok szerelme, A galamb-lelkű poéta menten rágyújtott egy gyönyörű, szőke Mediára s miközben az első füstkarikát kifújta, elmélázva mondotta:

— Legközelebbi versemnek ez lesz a címe: Bankó. Talán a Nemzeti Bank is küld egy mintakollekciót, , ,

A legényember mondja.

— A szivarok olyanok, mint a leányok. Férfiakért égnék.

A férj mondja.

— Olyanok, mint a jó szeretők. Égve csüggenek a férfi ajakán.

A nővadász mondja.

— Olyanok, mint az erényes asszonyok. Ha az ember átlépi velük a határt, könnyen kellemetlenségei támadnak.

Hans von Bülow korán reggeltől késő estig megszokás nélkül dohányzott és hihetetlen mennyiségű cigarettát szívott el. Ahol ő fellépett, ott a hangversenytermek művészsobájában csak azok bírták ki a tartózkodást, akik valóban dohány elle állandó szervezettel rendelkeztek. A hölgyek közül számosan, akik a nagy dirigienst körül szokták rajongani, többnyire már a művészsoba küszöbén megtorpantak, mihelyt szemükbe csapódott a vastag füstfelhő,

Mikor egy estén az egyik különösen bátor tisztelője egészen a mesterig eljutott, nagy szemdörzsölések közepett könyörgő hangon így szólt Bülowhoz:

— Nem gondol arra, Mester, hogy ez a sok dohányzás ártani fog egészségének?

— Sok? hiszen nem dohányzom én sokat! Csodálkozott Bülow, a fél életemet átalszom, a másik felét a hangversenytermekben töltöm és játék vagy dirigálás alatt engem még senki sem látott dohányozni. A többi időt aztán átadohányzom és ezzel űzöm el a gondokat, bajokat s az élet egyéb terheit.

Azzal nyugodtan fújta tovább a füstgomolyt.

Csernoch János hercegrímás még csanádi püspök korában kapott egy alkalommal I. Ferencz Józseftől a király aranyomonogrammos papírszalagjával díszített havanna szivart ajándékba. Csernoch nagyon büszke volt rá és nagy becsben tartotta. Hercegrímás korában Heltai Ferenc főpolgármester tett neki valami szívességet, amiért e kedves ajándékot nyújtotta át Héltainak. El lehet képzelni, hogy milyen szeretettel őrizte Heltai ezt a szivart, amelyet kétszeresen becsessé tett az, hogy a királytól származott és a hercegrímás ajándéka.

Egyszer Zsoldos László, a jeles író, valami kivételes szívességet kért Heltai főpolgármestertől, aki az Újságírók Nyugdíjintézetének elnöke is volt.

— Egy kis ügyet kell előbb elintézniem, kedves Zsoldos, men-tegetőzött Heltai, legyen szíves, foglaljon addig helyet a másik szobában. Talál ott füstölni valókat is, gyűjtsen rá és mire el-szívja, már rendelkezésére is állok.

Zsoldos egy kicsit zavarodottan sürdöngölődött a másik szobában és elfogódottságában kiválasztott egy tetszetős szivart, kivette a tokból, leharapta a végét és rágyújtott. Alig szívta el felét, amikor belépett hozzá Heltai és szinte megrökönyödötten kiáltott fel:

— Szerencsétlen, éppen a király szivarjára kellett magának rágyújtani? Magának talán egy Trabukos meg se tette volna?

El lehet képzelni, hogy szegény Zsoldos ezután milyen bá-torsággal adta elő kérelmét...

Egy orosz herceg pompás lakoma után, szivarjából füstfel-hőket bodorintván, üldögélt karosszékében.

Azon tűnődött, hogy voltaképen miért is dohányoznak az emberek. Eltökélte, hogy ezt a kérdést megfjejtí és efelől meg-kerdez mindenkit, akit dohányozni lát.

Elsőnek megkerdezte legjobb barátját, kiról tudta, hogy erős dohányos. Ezt a választ kapta:

— Barátom, nincs jobb dolog, mint étkezés után egy jó szivar elszívni, ez remekül elősegíti az emésztést.

Másnap a herceg kikocsizott. Az országút mentén egy kintornás nyikorgatta ócska szerszámát és közben pipázott. A herceg megállította kocsiját és megkerdezte az Öreget, hogy miért dohányzik.

— Jó uram, ma még nem ettem és ha pipázom, nem érzem az éhséget.

Aznap este a herceg nagy késéssel érkezett a vendégfogadóba, ahol éjjeli szállást rendelt. A vendégfogadós, aki nagy megtiszteltetésnek vette az előkelő vendég látogatását, a herceg megérkezéséig virrasztott és hogy el ne nyomja az álmoság, egyik szivart a másik után szívta. Mikor a hercegi kocsí befutott, arra sem volt ideje, hogy égő szivarját letegye. A herceg nyomban megkerdezte tőle is, hogy miért dohányzik.

— Engedje meg fenség, de nem tudom az álmoságot más-kép legyőzni, csak ha szivarozom.

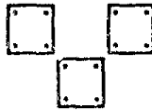
A herceg a következő napon egy török pasához volt vacsorára hivatalos. Feltűnt neki, hogy a török pasa az estebéd után igen sokat pipázott. Távozásakor az egyik alkalmazottól firtatta ennek okát.

— A pasa azért dohányzik oly sokat, mert különben nem tud elaludni.

Ezek a válaszok elegendők voltak arra, hogy további érdeklődéseit a herceg abbahagyja.

Ha az egyik azért dohányzik, hogy jól emésszen, a másik azért, hogy éhségét csillapítsa, az egyik megint azért, hogy álmoságát elnyomja, a másik viszont azért, hogy aludni tudjon,

- Akkor a dohányzásnak okvetlen mindenre jónak kell lennie,
- S ettől kezdve megnyugvással szívta tovább pompás szivarjait.

IRODALOM:

- Jelenffy: Rajzolatok, 1838.
- Incze József: Dohányzást, tobákolást és dohánytermesztést tiltó törvények a XVII. századból, Nemzeti Társalkodó, 1833.
- Hazai Tudósítások, 1806. (Névtelen cikk.)
- Friedr. Tiedemann: Geschichte des Tabaks. Frankfurt. 1854.
- „Zur Geschichte der Tabacpfeife” von F. M., Die Gartenlaube 1894. No. 7.
- Göndöcs Benedek apát, orszgy. képv. 1884.: Népszerű beszélgetések.
- Dr. Ormándy Miklós: A dohány. Sátoraljaujhely, 1895.
- Báró Apor Péter: Metamorphosis Transsylvaniáé, Budapest, 1863.
- Dr. Wilhelm Richter: Kulturpflanzen. Wien, 1890.
- Pallas Nagy Lexikon.
- Révay Lexikona.
- Pesti Hírlap Lexikon.
- Dr. Roditzky Jenőm. kir. gazd. tanint. igazgató: A dohány irodalmáról és bibliográfiájáról.
- Magyar Dohányujság, Budapest, 1884-től. Szerk. előbb Daróczy Vilmos, utóbb Dr. Papp-Szász Tamás.
- Magyar Dohány Szemle, Budapest, 1912. Szerk. Kadlik Károly és Dr. László Zoltán.
- Dohányárusok Közlönye, 1893—1909. Szerk. Hatsek Adolf és Heltai Nándor.
- Dohánykísárusok Közlönye, 1925—1931. Szerk. dr. Bálint Károly és Szarvady Kálmán.
- A Dohányárus, 1906—1934. Szerk. dr. Kadelburg Ignác, dr. Földes Árpád, dr. Vidacs Gyula, dr. Weisz Ernő.
- Dohányárusok Közlönye, 1932—1934. Szerk. a Szerző.
- Dr. Lipták Pál: A dohány, mint gyógyszer. A Magyar Gyógyszerész-tudományi Társaság Értesítője, Budapest, 1930. V. 15.
- Dr. Gerlőczy Zsigmond egyetemi tanár: A dohányzás mérgező hatásának csökkentése. Egészség, 1931. II. sz.
- Pesti Hírlap: A megszelídített dohány, 1933. (Névtelen cikk.)
- Dr. Müller Vilmos: Egy méregről, mellyel emberek milliói élnek. Pesti Hírlap, 1933.
- Dr. Szekeres Sándor: A cigarettapapír szerepe a dohányzásnál. Közegészségügyi Értesítő, 1931. III. sz.
- Dr. Gärtner Károly: Das Problem der Entnikotinisierung und des Nikotins, Deutsche Aerzte- Zeitung, Berlin VI. Jahrgang, No. 275.
- Dr. Győry Tibor: Marginalia Medicohistorica, Népegészségügy I. évf. 1920. szeptember 1.-i 16. sz.
- Dr. br. Natorp Tivadar és orosz Bálványi Gyula: A Dohány és Dohányjövődék Magyarországon. Budapest, 1896.
- Tomasek: Pfeifenindustrie, Weimar, 1878.
- Borovszky: A Dohány Magyarországon, Nemzetgazdasági Szemle, 1888.
- Vibra: A Kábító Élvezeti Cikkek, Nürnberg, 1855.
- Henrick: Du tabac son histoire culture etc. Paris, 1866.

TAR tALOM:

	Oldal
Előszó	7
A füstölés.....	9
A dohány és a dohányzás felfedezése	16
A dohány elnevezésének eredete	30
A dohány és a dohányzás terjedése.....	36
A dohányzás intézményes tiltása.....	53
A szivarozás története.....	69
A pipázás története	88
A dohány füstnélküli élvezése	112
A cigarettázás története	126
A dohány gyógyító és egyéb előnyös hatása	147
A nikotin és a dohány nikotincsökkentése.....	158
A rágyújtás	172
A dohány, mint kenyéradó.....	181
A dohányzás úttörői és előkelő alakjai	198
Szellemi nagyságok és a dohányzás.....	206
A nők és a dohányzás.....	216
„Tilos a dohányzás!”	227
A dohány térhódítása.....	235
Füstkarikák.....	240
Irodalom	251